

Àlbum del Catalanisme a Reus

**Dirigit per
Albert Arnavat**

**ÀLBUM DEL
CATALANISME
A REUS**

ÀLBUM DEL CATALANISME A REUS

DEL REPUBLICANISME FEDERAL A
L'INDEPENDENTISME

Albert Arnavat [dir.]
Xavier Milian
Guillem Puig

SUMARI

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

7	PRESENTACIÓ DEL PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ D'ESTUDIS REUSENCS
8	JOSEP MARIA CASANOVES
9	SALUTACIÓ DEL PRESIDENT DEL CENTRE DE LECTURA DE REUS
10	LLUÍS MIQUEL PÉREZ
11	JUSTIFICACIÓ
12	ALBERT ARNAVAT
13	L'APORTACIÓ DE REUS AL CATALANISME: DEL REPUBLICANISME FEDERAL
14	A L'INDEPENDENTISME. UNA INTERPRETACIÓ HISTÒRICA
15	ALBERT ARNAVAT, XAVIER MILIAN I GUILLEM PUIG
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	
31	
32	
33	
34	
35	
36	
37	
38	
39	
40	
41	
42	
43	
44	
45	
46	
47	
48	
49	
50	
51	
52	
53	
54	
55	
56	
57	
58	
59	
60	
61	
62	
63	
64	
65	
66	
67	
68	
69	
70	
71	
72	
73	
74	
75	
76	
77	
78	
79	
80	
81	
82	
83	
84	
85	
86	
87	
88	
89	
90	
91	
92	
93	
94	
95	
96	
97	
98	
99	
100	
101	
102	
103	
104	
105	
106	
107	
108	
109	
110	
111	
112	
113	
114	
115	
116	
117	
118	
119	
120	
121	
122	
123	
124	
125	
126	
127	
128	
129	
130	
131	
132	
133	
134	
135	
136	
137	
138	
139	
140	
141	
142	
143	
144	
145	
146	
147	
148	
149	
150	
151	
152	
153	
154	
155	
156	
157	
158	
159	
160	
161	
162	
163	
164	
165	</

PRESENTACIÓ DEL PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ D'ESTUDIS REUSENCES

Tot i que des del present, una mica gris, no ens ho sembli, Reus sempre ha estat una ciutat liberal, avançada i un pel revolucionària, atenta als canvis socials i econòmics que s'esdevenien al país i al món. No hem d'oblidar que Reus va ser una ciutat oberta, activa i plena de vida i activitat econòmica que la van convertir en la segona ciutat de Catalunya demogràficament durant gairebé dos segles. I la seva influència anava molt més enllà del que ara és el Baix Camp i, de fet, quan als anys 30 del segle passat, la Ponència per a la Divisió Territorial de Catalunya va fer una enquesta a tots els municipis de Catalunya on se'ls preguntava, entre d'altres coses, on anaven a mercat la seva gent, va dibuixar un mapa on clarament es veia que el mercat de Reus era el que tenia un radi d'influència dels més grans o el més gran de Catalunya.

Tota aquesta vitalitat de la ciutat també es manifestava en l'àmbit cultural, social i polític cosa que va fer que de ben aviat Reus també fos capdavantera en l'àmbit del catalanisme i així ja el 1893 acollí la segona assemblea de la Unió Catalanista per posar només un exemple.

Així doncs, és per mi tot un honor de presentar aquest llibre que de forma molt gràfica però també erudita fa tot un recorregut per la relació de la ciutat de Reus amb el catalanisme polític amb tota la seva evolució al llarg dels anys fins arribar a l'època actual on l'independentisme ha tingut i encara té una gran força aglutinadora de la societat davant d'un repte comú que és portar al nostre país a la llibertat que ens ha de permetre ser nosaltres mateixos.

La meua doble vesant de president de l'Associació d'Estudis Reusencs i alhora vinculat tota la vida al món de la fotografia em fa apreciar més el format gràfic d'aquesta gran obra i també valorar la part textual i els molt documentats peus de foto que fan més agradable aquest passeig per la història del catalanisme amb un enfoc específic en la nostra ciutat.

Enhorabona i gràcies per la feina feta pels autors i especialment per l'acurat disseny i encertada selecció de les imatges que conformen aquest *Àlbum del Catalanisme a Reus*. Convido als lectors que s'endinsin en aquesta gran obra editorial i que en gaudeixin. •

Josep Maria Casanoves
President de l'Associació d'Estudis
Reusencs

SALUTACIÓ DEL PRESIDENT DEL CENTRE DE LECTURA DE REUS

És un honor presentar-vos aquest llibre que traça els fils d'una identitat històrica i cultural que ha perdurat i evolucionat al llarg dels anys. *Àlbum del Catalanisme a Reus* ens ofereix un recorregut visual i emocional per la història del catalanisme a Reus que, amb el seu esperit dinàmic i compromès, ha estat referent en el panorama polític i social de Catalunya.

Aquest llibre no és només un compendi d'imatges; és un testimoniatge vibrant dels ideals i aspiracions que han modelat el caràcter de la nostra terra. A través de les fotografies, el lector té l'oportunitat d'endinsar-se en un viatge que abasta manifestacions populars, actes culturals, mobilitzacions polítiques, etc. que han definit una manera d'entendre i de viure Catalunya des de Reus. Cada imatge ha estat seleccionada amb un profund respecte per la història i, en conjunt, configuren una narrativa visual que encarna l'essència d'un moviment que s'ha caracteritzat per la seva potència i diversitat.

La importància d'una obra d'aquesta envergadura resideix no sols en el seu valor documental, sinó en la seva capacitat per a connectar-nos amb les generacions que ens van precedir, aquelles que, amb el seu esforç i dedicació, van forjar els fonaments d'un catalanisme que avui continua tan vigent i necessari com en els seus inicis. Ens permet recordar els rostres, els símbols i les manifestacions que han estat i són el reflex d'una identitat col·lectiva, una identitat que ha sabut defensar i adaptar els seus ideals al pas del temps.

Com a president del Centre de Lectura, és per a mi un privilegi celebrar la publicació d'aquest llibre, dirigit pel doctor en història Albert Arnavat, que ha estat obsequiat a tots els socis de l'entitat. Una obra que enriqueix el patrimoni cultural català alhora que és un homenatge als valors de llibertat, democràcia i solidaritat que han caracteritzat el catalanisme polític i que avui, més que mai, hem de preservar i difondre. Agraïxo profundament als autors que han fet possible aquesta joia editorial. Quedeu tots convidats a submergir-se en aquest apassionant recorregut, que, estic segur, us permetrà redescobrir la bellesa i la fortalesa de la nostra identitat com a nació, des de la nostra ciutat. •

Lluís Miquel Pérez
President del Centre de Lectura de Reus

JUSTIFICACIÓ

Albert Arnavat

Doctor en Història, director de l'obra

Aquest llibre recull més de 700 imatges –gravats, fotografies, premsa, peces d'art, gràfica impresa, etc.– les més significatives, a criteri dels autors, de la història del catalanisme a la ciutat de Reus en les seves diverses variants i tendències, des dels seus orígens històrics més reculats, fins l'actualitat, sense biaix partidista. Abraça també l'activitat de destacats catalanistes reusencs, i dels pobles de la comarca del Baix Camp, més enllà de la ciutat. Un moviment catalanista que, a la segona ciutat de Catalunya en demografia des de mitjans del segle XVIII fins al 1910, ha estat especialment important, esdevenint la capital del catalanisme arreu de la Catalunya meridional.

El llibre està organitzat en vuit capítols que corresponen als diferents períodes de l'evolució d'aquest moviment social i polític, que intenten explicar el passat col·lectiu, allò que ha configurat el nostre entorn vital, com a reusencs i com a catalans. Tot i que el centre d'atenció és la societat reusenca, també s'inclouen excepcionalment, quan la seva importància ho fa necessari, referències a esdeveniments i personatges de pobles de la seva àrea d'influència, com el Baix Camp i el Priorat. També, en un parell d'ocasions, s'han utilitzat imatges de més enllà d'aquest entorn, quan ajuden a explicar visualment els fets explicats. El resultat final que teniu a les mans, aquest llibre digital, és el fruit d'una recerca sistemàtica iniciada per qui us parla, el director del projecte, des dels inicis de la seva activitat com a historiador llicenciat, un ja llunyà any de 1985 –quan vaig publicar el meu primer llibre, a les Edicions del Centre de Lectura de Reus–, i continuat intensament amb els altres autors, bons coneixedors d'aquesta temàtica, en els darrers mesos.

La importància de la imatge com a document històric és fora de dubte. I avui, en plena civilització de la imatge, més que mai, ja que si be tradicionalment el prestigi cultural l'havien tingut els documents textuais més que els icònics, en l'actualitat això ja ha canviat, per fi, irreversiblement. El valor històric i cultural de la imatge, en si mateixa, és avui un fet acceptat i indiscutit. I, sovint, ajuda a entendre millor i d'una manera més amable, els esdeveniments històrics. Malgrat aques-

ta realitat, i la riquesa dels fons fotogràfics històrics del nostre país i especialment de la nostra ciutat –conservats majoritàriament al Centre de la Imatge Mas Iglesias de l'Ajuntament de Reus, gràcies a Josep M. Ribas Prous– una història gràfica del catalanisme a Reus, estava per fer.

Tot i aquesta riquesa, una gran quantitat d'imatges històriques s'han destruït per sempre, o no van arribar a existir mai. Ens hauria agradat trobar el testimoni fotogràfic d'esdeveniments dels quals no ha quedat cap rastre iconogràfic. Com, per exemple, una fotografia d'algun dels mitings dels republicans federals del darrer terç del segle XIX, o dels presos catalanistes aclamats pel poble a la presó el 1923, o dels multitudinaris mitings catalanistes als agitats anys de la Segona República, o de les manifestacions clandestines de resistència a la temible dictadura franquista.

Cal tornar a denunciar –com ja varem fer fa dècades a la pionera *Història Gràfica del Reus Contemporani* (1986)– la destrucció sistemàtica i organitzada dels arxius de la policia política franquista espanyola, ordenada pel govern de transició d'Adolfo Suárez (1932-1914), de la UCD, amb el vist-i-plau de les Cortes Españolas, i a la qual s'oposà, sense èxit i quasi en solitari, l'historiador i senador catalanista d'esquerres Josep Benet (1920-2008). La incineració oficial destruí a més de les fitxes repressores, tota la documentació que s'hi havia aplegat. Reportatges fotogràfics de l'activitat política de la República i la Guerra Civil arrabassats en escorcolls als seus legítims propietaris, reportatges policials, i informes feren cap a la foguera, limitant les possibilitats dels investigadors per a recuperar aquests fragments del passat col·lectiu. I la duresa de la repressió franquista ja havia fet que molts ciutadans haguessin fet el mateix amb els seus papers i fotografies, per a salvar la pròpia vida o la d'altres.

Finalment, explicar que aquest llibre s'ha elaborat a partir de diverses col·leccions públiques reusenques –Arxiu Comarcal del Baix Camp, Arxiu Municipal de Reus, Museu de Reus-IMRC, Centre de la Imatge Mas Iglesias-IMRC, Biblioteca Central Xavier Amorós i Arxiu del Teatre Fortuny– i de la capital catalana –Arxiu Nacional de Catalunya i Arxiu fotogràfic de l'Ajuntament de Barcelona, principalment– i, també, a partir de les principals col·leccions privades de la ciutat, com la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, les de partits polítics, famílies i col·leccionistes reusencs i les dels més destacats fotògrafs de la ciutat. El nostre agraïment a tots aquells que ens han proporcionat les imatges i documents reproduïts en aquest *Àlbum del Catalanisme a Reus*, o que han col·laborat en algun aspecte de la recerca. I, finalment, als presidents de les principals entitats culturals de la ciutat, Josep M. Casanoves de l'Associació d'Estudis Reusencs, editora d'aquest llibre, i a Lluís Miquel Pérez, del Centre de Lectura de Reus, col·laborador en l'edició. Sense la seva entusiasta col·laboració no hauria estat possible l'edició aquest llibre digital. A tots ells, moltes gràcies. I ens hauria agradat també la participació en l'edició de les institucions polítiques més representatives dels ciutadans reusencs, l'Ajuntament de Reus, la Diputació de Tarragona i la Generalitat de Catalunya, però com es poden imaginar, malauradament, des del 2023 això ja no ha estat possible. Que gaudeixin aquest apassionant viatge virtual en el temps! •

L'APORTACIÓ DE REUS AL CATALANISME: DEL REPUBLICANISME FEDERAL A L'INDEPENDENTISME. UNA INTERPRETACIÓ HISTÒRICA

Albert Arnavat
Xavier Milian
Guillem Puig

Historiadors

«Sense apartar-vos de la ciutat o del poble on viviu, què en teniu de coses per a estudiar i observar! L'historiador, l'arqueòleg, el jurisconsult, l'escriptor, l'artista, no acabariem mai la feina en qualsevol indret de la nostra Catalunya».

Carles RAHOLA
Breviari de Ciutadania, 1933

I: L'aportació de la ciutat de Reus al catalanisme

Les millors pàgines encara s'han d'escriure

El llibre que teniu entre les mans, *Àlbum del Catalanisme a Reus*, és, òbviament, un llibre d'història. Però, com a tal, presenta una particularitat. Aquesta no és d'altra que els llibres d'història acostumen a parlar sobre processos i esdeveniments que es poden donar per conclosos, mentre que aquest tracta sobre una història que encara s'està escrivint. Molts historiadors defugen de parlar sobre fets recents. Creuen que aquests no poden ser tractats amb l'objectivitat que requereix la ciència històrica. Mentre que d'altres pensem que això no és així. Que la pretesa objectivitat positivista en ciències socials és més que qüestionable i, que en tot cas, la ciència és quelcom

que va més enllà d'aquesta qüestió concreta. Que el present pot ser analitzat en «clau històrica» per utilitzar una expressió típica de la historiografia que tracta allò succeït més recentment i, que molts cops com és aquest cas, encara està en procés.

Això sí, el fet que estiguem parlant sobre una història viva, una història que encara pot patir molts girs de guió fins i tot molt més inimaginables que els que ens puguem trobar en els llibres de ciència-ficció, fa que no en puguem extreure unes conclusions finals. Fer això seria caure en un determinisme, és a dir, pensar que la història és lineal i que les realitats i les persones són immutables. O, també, podríem caure en el parany del presentisme, és a dir, el de jutjar el passat des del punt de vista del present.

Però sí que la història del catalanisme a la nostra ciutat –i al conjunt dels Països Catalans– és prou àmplia i ha generat prou literatura que ens permet plantejar unes reflexions que ajudin a contextualitzar les pàgines que venen a continuació, ja que la història no es limita a la narració d'uns fets passats, sinó que té un caràcter científic, en tant que interpreta el succeït: n'estudia les causes, n'analitza les conseqüències i, fins i tot, permet projectar escenaris de futur possibles o probables. No en el sentit d'aquell o aquella que té una bola de vidre, sinó en que les lliçons del passat poden ser una eina de reflexió i anàlisi que permeti als actors del present elaborar projectes de futur que puguin acabar esdevenint hegemònics.

La història d'un conflicte

El catalanisme és un moviment social que pretén resoldre un «conflicte» polític generat per un procés històric en un lloc determinat. Cal dir-ho sense ambigüitats, ja que si bé «conflicte» és un terme del qual se n'intenta defugir en pro d'una convivència en el present, més o menys real o més o menys imposada, aquest esdevé –i així ho demostra la historiografia– el motor de la història. Els conflictes són allò que fan que la societat es posicioni, actui, i acabi determinant les seves relacions socials, polítiques, econòmiques que modelen la seva evolució, determinen el seu present i condicionen el seu futur.

Per tant, la negació del conflicte, ja sigui en termes històrics o del present, el que mostra realment no és aquesta suposada *pax* social o política, sinó la manca de voluntat de canvi, d'evolució, dels qui l'*status quo* els beneficia, és a dir, d'aquells que pretenen que tot continuï anant, com anava, o com va.

Analitzar l'evolució del catalanisme és, doncs, estudiar l'evolució d'un «conflicte». D'un «conflicte» que encara es manté viu, amb els seus alts i baixos en la seva intensitat, amb diferents formes de presentar-se als nostres ulls en funció de les diferents èpoques en què s'ha desenvolupat, però que a nivell profund, estructural, continua evolucionant sobre uns mateixos paràmetres.

Una història cíclica

Malgrat el que deien alguns, la història no és cíclica. La història no es repeteix periòdicament, per molts que alguns cops sembli que estem instal·lats en el «dia de la marmota». La història evoluciona, i ho fa com dèiem més amunt, en base als múltiples conflictes d'interessos que es produeixen en una etapa històrica i en un espai geogràfic.

Tanmateix, si parlem de la història del catalanisme, sí que podem afirmar d'alguna manera allò que «la història es repeteix». I, a què és degut això? Doncs, simplement al que apuntàvem des d'un principi: que ens trobem davant d'una història d'un conflicte que encara no ha estat resolt. Els conflictes tenen com a mínim dues parts enfrontades. I, cadascuna, pretén resoldre'l per tal que en surti beneficiat. Al llarg del llibre, veurem com l'actuació d'ambdues parts han

fet evolucionar el conflicte, però també veurem, com cap de les dues ha estat capaç de finalitzar-lo, és a dir, d'imposar-se.

Des d'una part, ens trobem davant la voluntat d'imposar-se a través de la força de la coacció. Segurament, el recurs més utilitzat al llarg de la història i, que malauradament, encara ho continua sent en el present. Ho veiem des de les primeres i fins a les últimes pàgines. La coacció sempre ha estat l'estratègia central i el darrer recurs quan els intents d'utilitzar la persuasió o la negociació no han reeixit: exèrcit, policia, presó, censura, prohibicions, desterraments, exilis... i negació, però tot i disposar d'aquesta gran maquinària de guerra que és l'Estat espanyol, el conflicte segueix viu. No han estat capaços, tot i intentar-ho en reiterades ocasions i continuen intentant, d'anihilar un poble.

Des de l'altra part, ens trobem amb l'estratègia d'imposar-se a través de la força de la raó, excepte òbviament, quan s'ha hagut –i pogut!– defensar de la violència. Al llarg d'un segle i mig, amb l'objectiu de construir junts una relació de convivència que permetés precisament això, conviure. Cadascuna des de la seva realitat i la seva manera de fer, però actuant juntes de cara enfora. Federalisme, regionalisme, autonomisme... ja fos per crear una «Espanya gran» o una nova realitat «ibèrica». Però totes i cadascuna d'aquestes propostes fracassaren davant d'un Estat ja fos monàrquic o republicà, d'esquerres o de dretes, però centralista. Tanmateix, aquesta estratègia, tot i els resultats obtinguts fins al present, continua sent una proposta que té el suport d'una important majoria social en l'actualitat.

Enfront d'aquesta realitat, des de fa un segle, part de la societat cregué, i creu, que aquest conflicte no es pot resoldre en base a una nova proposta de convivència, sinó que aquesta s'ha demostrat històricament que no serà acceptada per aquells que es beneficien de l'*status quo*, i que per tant, la única solució viable d'aquest conflicte, és que cadascuna de les parts faci camí per la seva banda. L'evolució històrica, com indica el títol del llibre, ha fet que aquesta anàlisi hagi acabat sent en el present la majoritària, però tampoc ha estat capaç d'imposar-se. Tanmateix, cal fugir de tota idea lineal de la història i, per tant, que en el present s'hagi arribat a aquesta situació, no vol pas dir, que en el futur això hagi de continuar així. La història fa molts girs i tombs, i només la ge-

neració que protagonitza cada moment històric té el poder, o no, de fer-la avançar o haver de retrocedir.

En resum, doncs, ni els que volien buscar un nou «encaix» ni els que volien «fer camí» pel seu compte, tampoc se n'han sortit. Al llibre veurem com periòdicament s'han produït revoltes, és a dir intents d'imposar-se, però que cap d'aquestes ha acabat esdevenint una revolució, o sigui, la materialització d'un procés de transformació política que resolgués el conflicte.

Les pàgines que encara s'han d'escriure ens explicaran si alguna de les dues parts és capaç d'imposar-se. I, si en el cas que les que busquen un nou «encaix» són capaces de resoldre el conflicte, o només de prolongar-lo. O, que les que busquen «fer camí» en solitari acabaran sent una majoria social o hauran estat solament fruit de les contradiccions produïdes en una determinada conjuntura històrica. El que resta clar, és que fins que una de les dues parts aconseguixi imposar-se definitivament, els darrers 150 anys d'història ens mostren, que tot i les possibles enteses o dissensions, la història es repeteix. Hi podríem afegir, encara, que com deia aquell: *«primer com una tragèdia i després com una farsa»*.

Una etiqueta tant àmplia que esdevé contradictòria

Plantejades aquestes pautes toca ara centrar-nos en l'objecte d'estudi «de part». I, en aquest sentit, la visió d'aquest *Àlbum del Catalanisme a Reus* pretén trencar amb la visió reduccionista que s'ha acabat imposant. El «catalanisme» molts cops s'ha interpretat com un terme per intentar defugir de les connotacions negatives que la història contemporània universal, o millor dit eurocèntrica, ha atorgat al mot «nacionalisme». Especialment, a partir de la II Guerra Mundial diferents escoles han intentat atribuir al concepte «nacionalisme» les característiques que li atorgaren els règims totalitaris que es generaren a la dècada de 1930: una ideologia excloent, ortodoxa, fanàtica, genocida...

Per fer front a aquest obstacle molts teòrics han intentat diferenciar clarament el «nacionalisme» entès com un projecte d'assimilació i domini per part d'un Estat respecte a la resta de pobles dins i fora de les fronteres d'aquest, d'aquell «nacionalisme» entès com un projecte de reconeixement d'una comunitat

nacional i de construcció d'un Estat que donés veu a aquesta nació en el concert internacional. Un mateix terme per identificar dos conceptes antagònics. El d'un «*nacionalisme opressor*», el primer, i el d'un «*nacionalisme alliberador*», el segon. Dos nacionalismes enfrontats en un «conflicte» que impliquen la supervivència, o no, d'aquest segon.

Tanmateix, una altra visió sobre aquesta qüestió, que és la que utilitzem en aquest llibre: és la que utilitza el terme «catalanisme» per referir-se al conjunt d'un ampli ventall de propostes i projectes polítics que tenen com a comú denominador el reconeixement nacional del poble català i la reivindicació d'un major autogovern per a la nació catalana. Dins d'aquest ampli ventall, hi trobem des del republicanisme federal, al regionalisme, l'autonomisme i l'independentisme, que atesa la descripció normativa seria el nom que pren a casa nostra el concepte universal de «nacionalisme», és a dir, el projecte de construcció d'un Estat que correspongui en les seves fronteres amb una comunitat nacional.

Però l'ambigüitat d'aquest concepte provoca que dins d'un mateix sac puguem trobar-nos projectes polítics que tot i compartir la mateixa «etiqueta» esdevinguin propostes contradictòries, o enfrontades. Per posar un exemple paradigmàtic, durant el darrer quart del segle XX el «catalanisme» que defensaven la majoria de diputats del Parlament de Catalunya passava per un «nou Estatut» o per un «concert econòmic» o «pacte fiscal», el que implicava una major integració de Catalunya dins l'Estat espanyol. Mentre que una minoria apostava per la independència i, per tant, el trencament de la relació de Catalunya amb l'Estat espanyol. Per tant la consecució del primer objectiu representava la negació del segon.

Però, si a més de no limitar-nos en la qüestió de la relació entre Catalunya –o qualsevol altre territori dels Països Catalans– i l'Estat en el qual es troba inclòs, obrim la perspectiva cap a la vessant social, de gènere, ecològica, és a dir, cap a la definició de com ha de ser el futur d'aquest territori, les contradiccions esdevenen del tot irreconciliables. Per uns el model econòmic és inqüestionable, per d'altres, aquest model econòmic és una de les causes de la dependència del país a l'Estat. Per uns el model social és intocable, per d'altres, el qüestionament de la piràmide social va íntimament lligat a l'estratègia d'alliberament nacional. Els exemples són inesgotables i la contra-

dicció molts cops insuperable. Ens trobem, doncs, davant de diferents «conflictes» que formen part és vulgui o no del mateix «conflicte» i, que davant dels quals, ens remetem al que s'ha exposat anteriorment. I dins d'aquests «conflictes» també ens trobem amb qui el planteja i qui el nega o menysprea.

És possible superar aquesta contradicció? És possible la «unitat» del catalanisme per aconseguir el seu objectiu?

En els darrers temps aquest ha estat un debat central, però que malauradament ha quedat irresolt. El «problema són els partits», o el partit x o y, ha estat l'argument per donar resposta al fracàs d'aquest «mitjà» que ha esdevingut «fi». Però, és que els partits no són l'expressió dels interessos de diferents sectors socials? Si han fracassat els partits no és que ha fracassat la societat? És possible construir nous partits que siguin capaços de resoldre aquesta situació?

En tot cas, pretenem posar sobre la taula que al llarg de la història, des del Centre Català, a la Unió Catalanista o a la Solidaritat Catalana que va aconseguir obtenir un èxit rotund a les eleccions del 1907 però va acabar implosionant just al cap d'un any, fins al present hi hagut diferents experiències –recollides també en aquest llibre– que ens aporten arguments interessants per afrontar aquest debat en l'actualitat. I, sobretot, encarar-lo de cara al futur.

Un d'ells és entendre la complexitat d'aquest moviment: des dels que volen un encaix en un Estat que d'altres consideren l'opressor» fins als que creuen que per aconseguir la llibertat real, no és que calgui construir un Estat nou, sinó destruir-los tots. Ser capaç de valorar les aportacions que cadascun d'aquests moviments ha fet al conjunt i, sobretot, fer l'esforç d'entendre els posicionaments d'aquells que s'ubiquen a l'altre extrem d'aquest ampli ventall de propostes polítiques que comparteixen l'etiqueta del «catalanisme». Si no és així, el que acaba succeint en cada etapa històrica, és la imposició d'aquell que té més força, que és precisament allò que fa aquell a qui es vol combatre amb la raó.

Unes contradiccions del present que ens amaguen el passat

Aquestes contradiccions en l'ampli camp del catalanisme han fet que s'hagi volgut amagar aquesta complexitat des del propi naixement d'aquest moviment polític i, fins i tot, quan aquest no passava de ser un moviment bàsicament cultural. Diuen que «la història l'expliquen els vencedors» i, tot i que el catalanisme no ha vençut, sí que la fracció que més força ha tingut en cada moment dins del catalanisme ha volgut imposar el seu relat sobre la història d'aquest, no amb un afany d'entendre el passat i el present, sinó de justificar el seu projecte polític determinat, i negar els altres tal i com si fos un vencedor.

L'*Oda a la Pàtria*, que donà lloc a la Renaixença, les Bases de Manresa i Prat de la Riba, la Mancomunitat de Catalunya, la Generalitat republicana, l'arribada del President Tarradellas i la recuperació de l'autonomia, han estat els esdeveniments centrals que han marcat l'explicació que sobre la història del catalanisme s'ha imposat fins al present. I, cal valorar la significació de cadascun d'aquests fets en base a l'aportació que han representat per a la història, però el que sí que no podem fer en pro de la comprensió de la història, és quedar-nos amb una visió reduccionista, parcial i interessada de la història, que només ha tingut com a objectiu justificar i legitimar una determinada opció política. En concret, l'obtenció de l'Estatut d'Autonomia del 1982 com la fita culminant d'una visió del que era el catalanisme. Però els fets són tossuts, i en ple 2022 i després del que hem viscut d'ençà del 2010, aquesta visió de la història neonoucentista ja fa aigües. D'aquí el subtítol del present llibre *«Del republicanisme federal a l'independentisme»*. Anant més enllà de la visió de la història que s'imposà a principis de segle i que el silenci imposat per la dictadura franquista i el consens polític de la segona Restauració borbònica van segellar.

En les pàgines següents, veureu les imatges de personatges que recordareu dels llibres d'història o els noms de persones que us sonaran del nomenclàtor dels carrers. I en descobrireu de nous que la historiografia dominant ha volgut condemnar a l'oblit, i que sense aquests, no podem entendre la força i la magnitud del moviment catalanista, que ens explica perquè a dia d'avui, encara existeix un moviment

cultural, social i polític que és capaç de plantar cara a un Estat. I, segurament, n'hi haurà que no hi apareixen, però això es a causa exclusivament de la manca d'espai, ja que la voluntat d'aquest *Àlbum* és oferir una panoràmica, un testimoni o una síntesi del què ha estat el catalanisme a la nostra ciutat, i no pas un estudi en detall de tot allò que s'ha fet o deixat de fer.

Reus: el caràcter d'una ciutat

En el que sí que estan d'acord els historiadors i testimonis de l'edat contemporània quan parlen de la nostra ciutat és del tarannà de la seva gent. Aquí, només dos exemples separats per dècades, d'una llista que es faria inacabable: El republicà federal barceloní Antoni Feliu Codina (1846–1917) es referia a la nostra ciutat, en les seves *Memorias de un veterano de la República* que es publicaren a principis de segle XX al diari *El Diluvio*, com *«la sempre republicana ciutat de Reus [...] sempre disposada a defensar les causes més nobles i justes»*. I l'anarquista reusenc Joan Garcia Oliver (1902–1980), un dels impulsors del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya i ministre de Justícia del govern de la República espanyola, a les seves memòries *El eco de los pasos*, escrivia: *«Reus va ser sempre una ciutat liberal. Fins i tot rebel»*.

Reus ha estat, per dir-ho amb una expressió molt popular que ha caigut un desús, una ciutat *«d'homes d'idees avançades»*. És a dir, una ciutat que al llarg dels darrers dos segles sempre ha comptat amb un important suport social que ha defensat els projectes que eren considerats els més revolucionaris: l'any 1817 donant suport a l'aixecament liberal del general Luis de Lacy (1775–1817); el 1820, al promogut pel general Rafael del Riego (1785–1823); el 1835 promovent la bullanga que incendià el primer convent de la història de l'Estat espanyol; el 1837 proclamant la Constitució liberal del 1812; el 1843 éssent l'epicentre de la revolta progressista liderada pel reusenc Joan Prim (1814–1870) i Francesc Milans del Bosch (1769–1834); el 1854 i 1856 donant suport al govern progressista; i el 1868 sent la primera ciutat que va abolir la pena de mort i va reconèixer el matrimoni civil, on els republicans federals liderats per Josep Güell i Mercader (1840–1905) tenien la majoria.

No és d'estranyar, doncs, que la ciutat de Reus també ocupi en la història del catalanisme un lloc molt destacat, tenint en compte que l'origen del catalanisme cal cercar-lo precisament entre els «homes d'idees avançades», i no pas, entre la burgesia conservadora com ens explica el relat imposat al llarg del segle XX. D'aquí, doncs, el títol d'aquest *Àlbum del catalanisme a Reus: Del republicanisme federal a l'independentisme*. Perquè és precisament aquest primer moviment polític, el pioner en qüestionar l'organització centralista de l'Estat espanyol, a partir del qual sorgiran les primeres propostes de caràcter polític que podem considerar com a catalanistes, amb la convocatòria del Congrés Catalanista del 1880.

Un altre factor que explica la importància de la ciutat de Reus en la història del catalanisme és el seu pes demogràfic al llarg del segle XIX. Després de Barcelona, Reus era la segona ciutat més poblada del Principat i, per tant, tenint en compte el seu caràcter industrial i de capitalitat econòmica, cultural, política i social, per molt que no administrativa, té tota la lògica tant que Reus fos escenari d'importants esdeveniments, com la II Assemblea de la Unió Catalanista el 1893 o el míting pel concert econòmic del 1899, com que hi hagués reusencs que tinguessin un paper destacat en l'impuls del catalanisme, com Güell i Mercader, redactor del Pacte Federal de Tortosa (1869) o de l'opuscle *Lo regionalisme en la nació* (1889).

Però, la qüestió interessant, és que per molt que Reus anés perdent pes demogràfic respecte d'altres ciutats a finals de segle, Reus mantingué i ha mantingut al llarg del segle XX un lloc molt significatiu en la història del catalanisme, tal i com reflecteix aquest llibre.

En la prosperitat i en l'adversitat

Una altra qüestió destacable és que la contribució dels reusencs i reusenques a la història del catalanisme no sols es mantingué –i es manté– tot i la pèrdua del seu pes demogràfic i la decadència de la seva indústria, sinó que ha estat permanent i regular, en els moments bons, en els no tant bons, en els dolents i en els desastrosos. I, malauradament, d'aquests darrers n'hi ha hagut molts. Aquesta qüestió és central si tenim en compte que les nacions i els pobles són cossos vius, en el sentit que les co-

munitats humanes tant poden prendre consciència de si mateixes, o no, en un moment determinat, com aquesta pot desaparèixer o passar a ser una qüestió marginal en un determinat moment, a causa d'algun esdeveniment històric o per pròpia inèrcia.

Arreu d'Europa hi ha pobles que han aparegut i desaparegut i ja ningú els recorda, ni els mateixos descendents dels qui ho van protagonitzar. Sense anar més lluny, ens trobem en pobles i cultures com l'occitana, que tot i el seu ampli i vast territori, avui en dia és un moviment minoritari i, fins i tot, la supervivència de la seva llengua i cultura està en perill, sent només aquesta oficial a la Vall d'Aran. Així doncs, l'existència d'un moviment polític –com a conseqüència d'un procés de presa de consciència nacional– és fonamental en les nacions sense Estat per a la seva supervivència, ja que si les mateixes persones que conformen aquest poble no estan disposades a lluitar per a ser reconegudes, no vindrà ningú de fora –i menys encara de la unió d'estats europeus– a salvaguardar-ne la seva existència. En tot conflicte, la seva evolució està plena d'alts i baixos per a cadascuna de les parts enfrontades en funció de la correlació de forces en cada etapa del seu procés. En una primera etapa, la del sorgiment de la consciència, encara no existeix el conflicte. El moviment naixent encara no té prou força ni un discurs i uns objectius prou elaborats que impliquin un perill o un risc per a l'Estat que qüestionaria.

En una segona etapa, quan aquest moviment s'ha expandit, consolidat i les seves idees ja han passat de ser llavor a ser arrel, és quan s'inicia el conflicte pròpiament dit. L'Estat qüestionat veu com apareix un sector de la població, que no sols el critica i deslegitima, sinó que a més, proposa un projecte alternatiu. A partir d'aquí és quan l'Estat comença a utilitzar tota la seva força per intentar eradicar aquest moviment, abans que esdevingui majoritari. La censura, la prohibició d'associació, la campanya de desprestigi a través dels mitjans... múltiples tàctiques a partir de l'ampli ventall dels mecanismes dels què disposa. Enfront d'això es poden produir dues respostes: que aquest moviment no pugui fer front a aquesta repressió i es vegi incapaç de créixer o, fins i tot, pugui quedar desarticulat; o per contra, que la repressió de l'Estat torni com un bumerang contra ell i el moviment encara arrelhi més entre la societat i continuï guanyant un major suport social. És aquesta

dialèctica d'acció–reacció la que acaba determinant la correlació de forces entre ambdós bàndols enfrontats. L'habilitat i èxit de les tàctiques i estratègies de cadascun dels sectors és la que acabarà determinant i cada conjuntura històrica l'evolució del conflicte a curt i a llarg termini.

Si analitzem la història del catalanisme, veiem clarament com indica el subtítol d'aquest *Àlbum*, com la reacció de l'Estat al creixement del catalanisme en cada etapa històrica ha produït una reformulació més ambiciosa del seu projecte. Tanmateix, les idees i els fets no sempre van associats directament, i això ha provocat que el moviment hagi oscil·lat en el seu suport social o la seva vitalitat en determinats moments. I, no sols això, sinó que aquestes diferents conjuntures han tingut característiques completament diferents. Per posar dos exemples que mostren aquest fenomen: després de la Guerra Civil espanyola, la forta repressió que suposà aquest conflicte, provocà que el catalanisme quedés completament desarticulat i els seus membres més actius dispersats arreu del món. La imposició i dominació militar provocà que el catalanisme passés a una fase resistencialista i de clandestinitat, que fins al cap de vint o trenta anys, no pogué passar de nou a l'ofensiva.

El mateix fenomen es produí en un context completament diferent. A partir de l'aprovació de la Constitució de 1978 i de l'Estatut de Catalunya de 1982, el catalanisme tornà a patir una greu crisi en diferenciar-se clarament el bloc d'aquells que havien participat en l'anomenat procés de transició i aquells que se n'havien quedat al marge. No serà fins a la sentència de l'Estatut del 2010 que ambdós blocs tornaran a unir-se per iniciar una nova ofensiva que culminà amb la celebració del referèndum de l'1 d'Octubre del 2017. En el primer exemple, la causa desencadenant és la derrota en la guerra i la imposició d'una dictadura. En canvi, en el segon, aquesta és tot el contrari: el pacte d'un sector del catalanisme amb l'Estat i la divisió del bloc catalanista.

En el llibre s'observen clarament aquestes diferents etapes de l'evolució de la història del catalanisme. I, alhora, també veiem com hi ha personatges que han estat protagonistes en les diferents etapes d'alts i baixos que els hi ha tocat viure, mentre que d'altres, només apareixen en les bones hores. Sense els primers, de ben segur, el moviment catalanista hauria desaparegut, per molt que l'acció d'aquests

es limités a una lectura clandestina de poemes en català, una cosa que vista amb els ulls d'ara i per les generacions presents pot resultar inofensiu. Però, que en el moment que es portaven a terme podien comportar la detenció i l'empresonament...

Noms propis, col·lectius i anònims

Aquest fil de la història del catalanisme, des dels seus orígens a mitjans del segle XIX fins al present, està ple de noms propis, col·lectius i anònims que han fet contribucions perquè el moviment es mantingui viu avui en dia, tot i no haver estat capaç de resoldre el conflicte. Els primers, els noms propis, els que s'acostumen a escriure en majúscula i tenen dedicats carrers i places, ja els coneixem. I, cal posar-los en valor per allò que van aportar a aquest esforç col·lectiu a partir de les seves capacitats, o atzars de la vida. Així, com també, per la responsabilitat que van adoptar envers a la seva ciutat i a la seva societat.

Els segons, els noms col·lectius, segurament són més importants. Perquè són el resultat del grau de maduració d'un moviment. La capacitat d'organitzar-se col·lectivament per multiplicar esforços individuals és la clau per a la potència de qualsevol moviment, i el catalanisme no en queda absolt. Reus té una llarga tradició d'associacionisme que esdevé un important motor cultural, social i polític per a la ciutat i, que alhora, també situa Reus en el mapa del nostre país.

I, finalment els tercers, els anònims. Aquells que pels motius que siguin, objectius o subjectius, han actuat des de l'ombra i ens continuen sent en el present desconeguts. Aquells que des de la clandestinitat, en els pitjors moments, es jugaren la vida per salvar-ne d'altres, per fer que el català no desaparegués dels llibres..., però també tots aquells i aquelles, que anònimament han contribuït amb totes les seves possibilitats a fer possibles i enfortir els col·lectius.

Serveixi aquest *Àlbum del Catalanisme a Reus* d'homenatge als primers i als segons, que surten amb noms i cognoms, però especialment, als tercers, perquè el seu anonimat els ha fet caure en l'oblit, però la seva contribució és igual o més important que la dels primers. I, en especial, per als anònims que estan llegint aquestes línies i continuen avui en dia al peu del canó.

Una relació no sempre fàcil

Aquests primers, els noms propis, els més coneguts i reconeguts socialment són els qui han encapçalat en diferents èpoques les institucions públiques. I això té lògica, ja que representen la voluntat de la població. I, quan molts cops la possessió d'aquests càrrecs també ha suposat l'assumpció d'una responsabilitat en temps molts durs. Però, la relació de les institucions amb els moviments socials no sempre és i ha estat fàcil. Perquè als carrers és on apareixen aquests reusencs i reusenques «d'idees més avançades», les que sense lligams ni coaccions, són capaces de pensar i proposar projectes i propostes que impliquin un avenç per a l'esdevenir. Òbviament, en el camp del catalanisme però també en molts d'altres.

En canvi, les institucions acostumen a representar el consens de la majoria social i aquest va més endarrerit, suposant així un obstacle per a l'avenç social i nacional. Això genera conflictes que han condicionat l'evolució del catalanisme en el darrer segle i mig. Però, quan les institucions i els moviments més avançats han coincidit, és quan aquesta evolució ha escrit les pàgines més glorioses d'aquesta història. L'alineació de la societat amb els seus representants només ha hagut d'aturar-se quan ha xocat amb un obstacle molt poderós, el propi Estat. I, aquest, ha fet avortar i ajornar avenços cabdals en els nostres drets i llibertats com a societat, fins que finalment, l'Estat no ha tingut més remei que reconèixer-los.

Quan, en canvi, les institucions s'han alineat amb l'Estat, la regressió de drets i llibertats, la coacció i la repressió ens han portat a retrocedir dècades. I, la societat s'ha hagut d'organitzar pel seu compte, per tal de plantejar nous salts endavant. Això ho hem vist des del 2010, però també en diferents períodes històrics. Veurem com determinades reivindicacions i lluites han estat assolides (la llibertat d'associació, d'expressió, el dret d'utilitzar la nostra llengua i la nostra cultura...) i, en canvi d'altres, de les més velles de ben segur, encara continuen essent una victòria per assolir. L'exemple paradigmàtic és l'abolició de la monarquia, quan ja l'any 1868 es retiraven del saló de plens de l'Ajuntament els retrats reials i a dia d'avui encara hi són presents, per disposició legal, tot i que la majoria de la societat reusenca s'ha mostrat en contra d'aquesta institució arcaica i hereva d'aquell nefast Felip V.

Reus, capital del catalanisme meridional

Tot i que pugui semblar un tòpic és inqüestionable que al sud de Catalunya, Reus ha exercit el paper de capital o de ciutat-referent en diferents àmbits, com la cultura i l'economia. Aquest paper relllevant de Reus també s'ha fet visible en la política i les idees, en l'època contemporània, quan una part de la societat reusenca es va erigir en un dels nuclis més dinàmics dels moviments socials més avançats de l'època, com ara l'obrerisme, el republicanisme, i el catalanisme: el moviment polític, social i cultural que propugna el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya –o dels Països Catalans– i el seu dret a l'autogovern, l'autodeterminació i la independència.

A més de l'aliança entre la societat i les institucions reusenques en aquesta lluita, hi ha un altre element indispensable per entendre el paper de la nostra ciutat en la història del catalanisme: l'aportació dels pobles de les comarques veïnes que també han fet de Reus el seu espai on poder involucrar-se en aquesta lluita. Així doncs, si podem dir que Reus és capital en la història del capitalisme, igual com en molts d'altres àmbits, ho és ni més ni menys, per l'aportació de la gent vinguda de fora. I, ens referim, no a la gent que ha vingut a viure a la nostra ciutat (aquests ja no els comptabilitzem com a forasters, sinó com a simplement reusencs i reusenques), sinó a aquelles persones que sempre que s'han promogut iniciatives i manifestacions de tot tipus a la nostra ciutat, hi han baixat o pujat a donar-hi suport i fer-se'n partícip.

I, alhora, això té una doble cara igual o més important. Que les relacions entre reusencs i reusenques i forasteres, han provocat que en molts pobles de la comarca i fora d'ella, s'hagin impulsat iniciatives i moviments similars gràcies a aquest contacte. Així doncs, la capitalitat reusenca no és mesura per una qüestió quantitativa de persones manifestant-se a la nostra ciutat en comparació amb d'altres, sinó perquè aquesta relació recíproca entre l'aportació de la gent d'altres pobles i comarques a la nostra ciutat i viceversa.

Una història per construir futur

Per cloure aquestes reflexions inicials, acabem amb la que considerem que és més important, ja que constitueix el *leitmotiv* d'allò pel qual els qui signem aquestes línies ens dediquem a la història del passat. Ja ho hem anat comentant en els paràgrafs anteriors, però cal repetir-ho de nou. Si publiquem aquest Àlbum no és per un atac de nostàlgia o per presentar-vos troballes d'arxius inexplorats, sinó perquè considerem que allò que trobareu en les properes pàgines ens és útil de conèixer per a construir futur. I, no sols per no repetir errors, sinó per poder resoldre d'una vegada per totes aquest conflicte que porta eternitzant-se des de fa segles.

Hem intentant al llarg d'aquesta introducció, poder establir paral·lelisme entre allò que ha succeït, una o diverses ocasions, i la situació en la que ens trobem en ple segle XXI. En una conjuntura de desorientació respecte al futur, després de viure un procés en que per primer cop en la història l'independentisme ha esdevingut el mínim comú denominador del catalanisme. Esperem que aquestes reflexions inicials hagin pogut contribuir en aquest debat actual i històric i, sobretot, que la lectura de les properes pàgines us aportin encara més elements de reflexió i de debat que ens permetin clarificar una mica més els propers episodis que encara ens queden per escriure...

II: Una síntesi històrica del catalanisme a Reus

Els precedents: de l'efímera Primera República Catalana al Republicanisme Federal (1640-1884)

A Catalunya, el fort sentiment de pertinença a una comunitat ha estat vinculat a l'existència d'una sòlida estructura política històrica que, a més de venerar les lleis, les llibertats i les institucions pròpies, ha remarcat la seva oposició al rei d'Espanya. Des de la revolta catalana de 1640 fins ben entrat el segle XIX, Catalunya ha estat protagonista d'episodis on s'ha fet evident aquest component patriòtic, que fou antireial, anticastellà i antifrancès. Els abusos

senyorials i l'intent d'homogeneïtzar lleis i institucions i assimilar-les a les castellanes, van encendre l'espurna de les revoltes, a les quals se'ls hi sumaven motins de subsistència esperonats per la penúria i la manca d'aliments. El Corpus de Sang de 1640 n'és una mostra que va acabar derivant en la independència de la monarquia dels Àustria, immersa en una forta crisi econòmica, i la constitució d'una efímera primera experiència republicana, malgrat que emparada pel Regne de França. A inicis del segle XVIII, l'organització de partides de voluntaris durant la Guerra de Successió a favor de Carles d'Àustria van ser principals en el conflicte. Primer dirigits pels germans Nebot de Riudoms i, més tard, per Pere Joan Barceló, Carrasclet, la gent del Camp s'organitzà contra els exèrcits dels Borbó.

Més endavant, amb l'ocupació napoleònica, els avalots de Reus de 1808 iniciarien un seguit d'amoïnaments que, malgrat tenir la subsistència com a nucli de la protesta, aviat derivaren en revoltes contra les tropes imperials. Els suports antinapoleònics s'estengueren i al llarg del conflicte es dibuixaren grans línies de pensament que evidenciaren com la guerra havia esdevingut l'experiència d'entrada de la modernitat. Qui havia guanyat la guerra contra la invasió napoleònica fou la societat organitzada en els municipis i les antigues demarcacions del regne, mentre l'Estat monàrquic es va fer fonedís. Les entitats polítiques prèvies al Decret de Nova Plata de 1714 ressorgiren com espai social i polític en una dinàmica que va marcar el segle XIX. Com recordava el reusenc Coloqui entre un rector y un pagès anomenat Macari el 1814: «*La Constitució que veus/ es la recopilació/ d'unas lleys que ja teniam/ de sigles anteriors*». El moviment de las Juntas es repetirà durant el Trienni Liberal amb la proposta de constitució de les juntes a l'antiga Corona d'Aragó, el 1835. Les mostres de catalanitat durant els anys següents s'entengueren dins un marc polític més ampli compatible amb altres realitats polítiques dels territoris espanyols (ibèrics i americans), però contrària a la monarquia absoluta i els criteris homogeneïtzadors dels Borbó. Antoni de Bofarull volia una Catalunya espanyola, però dins una Espanya respectuosa amb tots els elements, la llengua en primer lloc, que li conferien una personalitat pròpia indiscutible. Fracassat l'intent de rectificació democràtica en la construcció de l'Estat liberal el 1844, els projectes federalistes

s'anirien concretant en un cos doctrinal i teòric que s'intentà portar a la pràctica una vegada expulsats els Borbó del tro d'Espanya el 1868.

En aquests debats, Josep Güell recordava el 1871 des de les planes de *La Rendición del Pueblo* que «*siempre Cataluña ha tenido tendencia a la emancipación y a separarse de la tutela que en mala hora le impuso Castilla, pero la suerte de las armas siempre le ha sido adversa y en ríos de sangre Castilla ha ahogado sus nobles aspiraciones*». Güell, el 1869, ajudà a redactar el Pacte Federal de Tortosa, que definí com «*una necesidad imperiosa para la salvación de España. Cataluña, Aragón y Valencia, unidas antiguamente por un lazo federal, roto solo por el despotismo de los reyes, [...] reanudan este lazo, y sin querer segregarse de las demás provincias hermanas, preparan con verdadera consciencia de lo que hacen, las bases de una nueva organización a que obliga la naturaleza de los principios democráticos y que la justicia y la consciencia harán que adopte unánime nuestra patria*».

Després de l'ensulda de la I República es va intensificar el model de l'Estat-Nació espanyol, el qual va desplaçar l'acció política dels projectes alternatius cap als territoris. Seran els anys del naixement del catalanisme polític, influenciat pel corrent cultural de la Renaixença iniciat la dècada de 1840, el principal líder del qual seria Valentí Almirall. Una altra matriu del catalanisme polític seria la seva vessant conservadora, vinculada al liberalisme moderat i a l'integrisme catòlic carlista, però amb un recorregut més curt que el d'arrel republicana. Durant aquests anys, el trencament del catalanisme amb el republicanisme federal fou progressiu. El 1882, al II Congrés Català-nista es va afirmar la necessitat de trencar amb els partits sucursalistes d'àmbit estatal en el camí cap a la creació d'un sistema polític propi, element essencial per la definició d'un espai nacional. Autogovern o autonomia foren els nous conceptes sobre els que es basava el catalanisme a fi i a efecte del reconeixement de la sobirania de Catalunya, que esdevenia plenament nacional

El catalanisme polític a la societat i a l'Ajuntament (1884-1930)

Durant la Restauració borbònica, el catalanisme

reusenc comptà amb nuclis organitzats que li asseguraven una certa presència en les institucions socials, culturals i polítiques de la ciutat. Bernat Torroja o Pau Font de Rubinat eren alguns dels prohoms locals que exerciren una notable influència en les actuacions públiques i les propostes teòriques que formularen. La dinàmica del nucli catalanista primigeni reusenc vingué determinada per la influència del conjunt del moviment catalanista, tant pel que fa a òrgans d'expressió —*El Diari Català*, *La Renaixença*— com per l'ascendència que hi tingueren organitzacions polítiques com el Centre Català i la Lliga de Catalunya. Amb la fundació de l'Associació Catalanista el 1884 naixia la primera organització que maldà per articular i aglutinar els catalanistes de la ciutat i la seva comarca. Des de 1885 fins a 1890 va tenir com a portaveu *La Veu del Camp*, Periòdic mensual de l'Associació Catalanista de Reus. L'Associació Catalanista i el seu periòdic van ajudar a arrelar i fructificar el catalanisme polític entre un sector de la ciutadania i a potenciar-ne altres iniciatives. El 1886 naixia *Lo Somatent*, que fou el primer diari escrit en català editat fora de Barcelona, fundat i dirigit pel mateix Font de Rubinat. El 1891 es constituïa a Barcelona la Unió Catalanista amb la voluntat d'articular i dirigir l'incipient moviment. Reusencs com Font de Rubinat o Ramon Vidiella hi participaren activament amb l'elaboració de les Bases per a la Constitució Regional de Catalunya, el 1892.

El 1906 va néixer el Foment Republicà Nacionalista, amb la voluntat de participar a les eleccions. En formaven part nacionalistes liberals procedents de la Lliga Catalanista i republicans del Centre Republicà Democràtic Federal, de tendència pimargalliana i presidit per Evarist Fàbregas Pàmies. El nou partit tenia com objectiu assolir l'Autonomia integral de Catalunya així com «*de les demés Nacionalitats de l'Estat espanyol dintre la forma de govern Republicà*». Des de la seva fundació, el Foment va participar en la coalició d'entesa de Solidaritat Catalana a Reus, integrada pels carlins del Círculo Tradicionalista, la Lliga Catalanista, el Centre Federal, els adherits a la Unió Catalanista, el Centre Republicà Autonomista i el Partit Republicà Històric, malgrat que els dos darrers van acabar alineant-se amb els antisolidaris. A les eleccions de 1907, la candidatura solidària apostà per Josep Suelves, marquès de Tamarit, com a principal candidat, però també va donar suport als reu-

sencs Julià Nogués, del Centre Republicà Radical Autonomista; i Ramon Mayner, del Partit Republicà Històric. Les desavinences dins la coalició solidària reusenca i el pes dels interessos localistes va fer que els republicans Nogués i Mayner resultessin escollits. La descomposició de Solidaritat Catalana i l'esclat de la Setmana Tràgica el 1909 va portar a posicions irreconciliables dins la coalició. El Foment, alineat en contra de la guerra al Marroc, es va situar com la formació dominant dins del moviment catalanista reusenc, amb una base molt plural. Tanmateix, no tardaren a sorgir noves formacions, com la Fraternitat Republicana Radical, escindida el juny de 1909 del Centre Republicà Radical Autonomista. Després de dos anys d'èxits electorals del Foment Republicà, el gener de 1912 naixia la secció local de la Lliga Regionalista a Reus. Les planes de *La Veu del Camp* emplenades pels escrits de Josep Banús haurien d'aglutinar el regionalisme conservador de la ciutat que, fins aleshores, no havia gaudit de representació política.

Amb la Mancomunitat de Catalunya constituïda i la renovació parcial de les diputacions provincials el març de 1915, als districtes de Tortosa-Roquetes i de Gandesa-Falset, les forces republicanes presentaren candidatures unitàries, obtenint cinc dels sis aspirants. Tanmateix les desavinences dins la coalició i els interessos propis de cada partit van propiciar la ruptura, especialment quan els tres candidats nacionalistes republicans pactaren amb els monàrquics perquè Ramon Vidiella fos escollit president, en un intercanvi de cadires amb el candidat alfonsí. A partir de setembre de 1923, el catalanisme polític de Reus patí les conseqüències del tarannà unitari i persecutori contra «*los delitos contra la seguridad y la unidad de la Patria*» de la dictadura de Primo de Rivera. El 1924, l'expresident de la Diputació, Ramon Vidiella, inaugurava les detencions de republicans i catalanistes de la demarcació. La persecució, també, contra els símbols va ser constant, com la prohibició de ballar sardanes, exhibir la Senyera o utilitzar el català en públic. Les resistències a l'arbitrarietat de la dictadura es van mantenir mentre aquest va existir en forma d'actes culturals fora de la legalitat i la constitució d'una xarxa d'associacions que els fomentaven.

Temps de (relativa) llibertat. El catalanisme en la II República Espanyola (1931-1936)

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 es convertiren en un plebiscit entre monarquia i república. A Reus, la candidatura republicana es presentava sota el nom d'Entesa Republicana Catalanista, una heterogènia aliança electoral formada pel Centre Republicà d'Acció Catalana, el Centre Republicà Autonomista, el Foment Nacionalista Republicà, adherit a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), i la Casa del Poble dels republicans radicals. Amb una participació del 70%, la candidatura va obtenir una victòria força àmplia enfront les dues llistes conservadores que s'hi van presentar. El 14 d'abril, proclamada la República, els membres de l'Entesa van decidir prendre la iniciativa i constituir-se en una junta revolucionària encapçalada per Evarist Fàbregas. L'entusiasme general es feia palès en la gran manifestació que l'endemà organitzà el moviment obrer de la ciutat, plena de banderes nacionals, republicanes i d'entitats esportives que acabà amb una festa sonada al Mercadal. Les desavinences entre els dirigents locals no tardaren en fer-se notar. El mes d'agost Antoni Martí Bages, d'Acció Catalana, va substituir a Fàbregas després que la fallida del Banc de Reus sacsegés la política municipal. El mandat de Martí s'allargà fins el novembre de 1932, quan va perdre el suport del Foment Nacionalista Republicà i dels radicals, com a conseqüència de la repressió de la manifestació rabassaire a Tarragona. A partir d'aquest moment, el divorci entre les organitzacions que havien format la plataforma electoral fou total.

L'obertura republicana va possibilitar l'embranchida de les activitats cíviques, la participació política, així com l'organització d'esdeveniments culturals obertament catalanistes. Entre la premsa de partit destacaven les capçaleres en català, com *Foment*, de l'entitat homònima, *Les Circumstàncies*, d'Acció Catalana; *El Conseqüent*, del Centre Republicà Autonomista; el *Diari de Reus*, primer de la Lliga i després d'Acció Popular Catalana, *El Radical*, del Círcol Tradicionalista o *La Torxa*, del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). El 1932 la joventut del Foment Nacionalista Republicà engegava una campanya pro

rètols en català destinada als comerços. La iniciativa de normalització lingüística s'havia promocionat des de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, domiciliada al Centre de Lectura. La iniciativa pretenia traduir al català de manera gratuïta els rètols i impresos dels comerços i indústries locals i havia obtingut una bona rebuda entre les entitats i l'Ajuntament. En aquest marc d'impuls del català es va organitzar la Diada de la Llengua Catalana, al Teatre Bartrina, el 24 d'abril de 1932. Organitzada per Palestra, l'Ajuntament i el Centre de Lectura, fou un acte que barreja la reivindicació de la llengua amb altres elements de caràcter polític. *Foment*, assenyala aquesta vocació pancatalanista de l'acte: «*ha despertat un extraordinari interès l'anunci de la celebració de la Diada de la Llengua catalana (...), més que una diada exaltadora del nostre idioma, serà una festa d'unitat catalana, puix que hi prendran part homes de la Catalunya estricta, del Rosselló, del reialme de València i de Mallorca*».

A les eleccions legislatives de 1933, les forces catalanistes van presentar-se per separat. Esquerra Republicana estava ben segura d'ella mateixa després dels anteriors èxits electorals i va rebutjar formar part d'un front unitari amb la resta d'opcions d'esquerres. Als resultats de la circumscripció van ser molt equilibrats. Mentre que ERC obtenia 2 escons, els seguien de prop els d'Acció Catalana i els Radical-socialistes. Tanmateix, als comicis de febrer de 1936 fou diferent. El conjunt de forces catalanistes i d'esquerres van presentar-se sota el paraigües del Front d'Esquerres de Catalunya, a imatge del Frente Popular a nivell espanyol. Les conseqüències de la repressió engegada arran dels Fets d'Octubre de 1934 havien servit d'aprenentatge. A Reus, durant la jornades d'octubre, els catalanistes d'esquerres participaren de l'Aliança Obrera. I l'Ajuntament i la secció local de la Lliga abraçaren la idea. Però la detenció del Govern de la Generalitat, va engegar una onada d'empresonaments a tot el país de líders polítics i sindicals, així com de representants electes de les organitzacions que havien participat dels fets. Al seu lloc, hi serien designats membres de la Lliga i el Partit Radical de Lerroux fins al febrer de 1936, amb la victòria del Front d'Esquerres.

El catalanisme en temps de guerra i revolució (1936-1939)

Des de febrer de 1936, i mentre va durar la guerra, el catalanisme polític va formar part del gruix de formacions que van participar en la vida política de la ciutat. La contribució del Comitè Antifeixista reusenc en la guerra va ser notòria. A través dels diferents partits i formacions, i fins i tot des de la mateixa institució, es van organitzar columnes de voluntaris per anar a combatre els insurrectes als fronts d'Aragó i Madrid o a reforçar les milícies pirinenques. Igualment per a les confiscacions de béns dels acusats de participar i simpatitzar amb la revolta militar. El POUM es quedà amb la casa de Joan Vilanova, a la plaça Prim, i el convent de les monges del Raval de Robuster; Estat Català, cal Borràs de March; i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), i les seves organitzacions satèl·lit, diversos convents, el Círcol Tradicionalista, el Centre Catòlic, així com el local del Círcol de la Plaça Prim. A Reus, com en molts altres municipis, el Comitè Antifeixista va estar format pel conjunt de formacions catalanistes i d'esquerres, junt amb la Confederació Nacional del Treball, fins els Fets de Maig de 1937, quan s'expulsaren als del POUM i es reforçà la influència del PSUC dins el govern. Fins aleshores, la presència del comunisme heterodox havia estat notable a la ciutat, també la seva tasca d'agitació i propaganda a través de La Torxa i d'actes multitudinaris. Amb la desfeta republicana i l'ocupació de les tropes franquistes, la ciutat es transformà més enllà de la repressió física, també a través de la simbologia. Es canviaren els noms de carrers places i es bastiren monuments honorant a les forces victorioses obertament anticatalanistes.

La resistència catalanista sota el franquisme i la transició (1939-1979)

Quan el setembre de 1975 es constituí finalment l'Assemblea de Catalunya a Reus, la resistència antifranquista a la ciutat tenia ja 36 anys d'existència, els mateixos que la dictadura franquista. Si bé el comitè local del PSUC es reconstituí ja el mateix 1939, la intensitat de la repressió, amb centenars

d'afusellaments de republicans –en una pràctica d'extermini físic de l'adversari que s'allargà fins al 1950–, convertia qualsevol actitud de resistència en una veritable heroïtat. Al Camp de Tarragona, a part de la lluita armada dels maquis a les zones de muntanya en els anys quaranta, i del sabotatge a uns torres elèctriques a Castellvell, la resistència antifranquista fou sempre pacífica. Era l'Estat qui exercia el monopoli de la violència. No és gens estrany que, un cop acabada la Segona Guerra Mundial el 1945, la desesperança i frustració col·lectives que significà la no-intervenció dels països aliats paralitzessin pràcticament la lluita antifranquista fins ben entrats els anys seixanta.

Però a partir del 1967, amb la constitució de Comissions Obreres i la Comissió Democràtica del Baix Camp, succeïda per la Coordinadora de Forces Democràtiques de Catalunya, l'oposició es revifà: reunions i premsa clandestines, fulls volants, pintades, tot i les detencions policials. La primera vaga obrera i la primera manifestació –amb crits de «¡Franco asesino! ¡Libertad!»– no foren fins al 1970. I a partir del 1973, amb la mort de Carrero Blanco en atemptat d'ETA, la reactivació antifranquista fou ja imparable, tot i la repressió ferotge. Partits polítics, sindicats i associacions començaren a fer cada cop més evident la seva actuació clandestina. Les massives manifestacions per l'amnistia, la llibertat i l'estatut d'autonomia de febrer de 1976 a Barcelona convocades per l'Assemblea de Catalunya, van suposar la irrupció pública de l'antifranquisme d'ençà de la mort del dictador el 20-N de 1975, i es pretenien com a punt d'arrencada de la ruptura democràtica. Foren l'expressió més clara de la «pressió des de baix», de la mobilització al carrer com a element decisiu en el procés polític. La Marxa de la Llibertat, les primeres celebracions de la Diada Nacional l'11 de setembre i de la Festa del Treball, l'1 de maig, i la campanya «Volem l'Estatut!» foren alguns dels darrers graons fins a les tan desitjades primeres eleccions generals democràtiques, el 15 de juny de 1977. La transició pactada s'imposà però a la desitjada ruptura democràtica, i l'aparell franquista mutà a una aparença democràtica.

El catalanisme transforma la ciutat (1979-2023)

La celebració del Congrés de Cultura Catalana el 1976 donava un nou impuls a les demandes catalanistes de la ciutat. La construcció del nou entramat institucional i les negociacions amb les elits de la dictadura feu que la mobilització ciutadana anés en detriment del protagonisme dels partits en l'esfera pública. El juliol de 1976, el PSUC –encara il·legal– celebrava un acte multitudinari al Teatre Bartrina sota el lema «Una opció democràtica per al futur», i amb la bandera catalana a la taula, les consignes cridaven a favor de «Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia» o «Visca Catalunya lliure i socialista». A partir de 1977 es legalitzaren els primers partits polítics en vistes a la celebració d'eleccions al Congrés dels Diputats. Malgrat que s'hi van poder presentar, forces obertament republicanes com ERC, van haver d'esperar a ser legalitzades després dels comicis. A Reus, el seu retorn a la vida pública fou el més destacat quan recuperaren la memòria del Foment Nacionalista Republicà amb l'obertura del casal del carrer Llovera. Tot i el pacte constitucional, hi hagué organitzacions que mantingueren l'oposició al nou marc polític amb l'objectiu de construir una realitat catalana independent d'Espanya, els membres de les quals patiren la persecució i detenció fins la dècada de 1990. La mobilització ciutadana en la campanya a favor de l'Estatut el 1978 evidenciava que progrés econòmic, democràcia, sindicalisme i catalanisme anaven de la mà. Així ho certificava el «Manifest al poble de Reus» l'abril de 1978, signat per la majoria de forces polítiques a favor de la convocatòria d'eleccions municipals. Amb la formació dels ajuntaments democràtics, des de 1979 i fins la segona dècada del segle XXI, la presència de partits catalanistes al capdavant de les institucions municipals ha posat en evidència una política cultural que ha acompanyat el creixement de la ciutat i que ha tingut la seva mostra en el nomenclàtor i els monuments en l'espai públic. No obstant, la mobilització veïnal ha marcat el caràcter de cadascun dels barris amb la seva pròpia acció autònoma, condicionant la del consistori. I el teixit associatiu, i a través dels actes festius, ha consolidat una cultura popular capaç de transformar i condicionar la realitat de la ciutat i a favor d'un catalanisme integrador i plural.

Del catalanisme autonomista a l'eclosió de l'independentisme de masses (2010-2023)

A la segona meitat de la dècada de 1980 es reorganitzaren a la ciutat els nuclis de l'independentisme d'esquerres. D'aleshores ençà es consolidà un teixit associatiu independentista que coordinà els moviments contraris a projectes com els Jocs Olímpics de 1992. També confluí amb els moviments pacifistes i els d'insubmissió, el feminisme i l'ecologisme. La formació de l'Esquerra Independentista (EI) fou un punt d'inflexió, tenint com a nucli el Casal Despertaferro, de 1991. La sentència del Tribunal Constitucional en contra de l'Estatut de 2006, engegà una dinàmica de protesta del catalanisme contrària a les institucions espanyoles. La sentència influirà en que bona part del catalanisme bregui per una Catalunya amb un futur polític independent d'Espanya. A partir de 2010, l'independentisme es convertí en un moviment de masses que protagonitzà manifestacions i protestes multitudinàries a tot el país. Des d'aleshores, el catalanisme políticament majoritari esdevé independentista i té representació parlamentària a través d'ERC, Junts per Catalunya i la Candidatura d'Unitat Popular (CUP). A Reus, el moviment popular es coordinà des de l'EI, així com des d'institucions històriques com Òmnium Cultural, i d'altres de nova creació, com l'Assemblea Nacional Catalana. Dins aquesta dinàmica, la CUP decidí recollir el testimoni i concórrer a les eleccions municipals per primer vegada el 2011, tot i que obtingué la seva màxima representació en els comicis de 2015 amb 6 regidors, esdevenint la segona força al consistori amb el 17,67% dels vots. Des d'aquell any, el catalanisme tornà a tenir una forta presència tant a les institucions com en la xarxa associativa de la ciutat. Les convocatòries a les diferents consultes i referèndums sobre el futur de Catalunya han posat sobre la taula la realitat d'una ciutat que segueix sent capdavantera en la defensa de les llibertats social i nacional del país. Les propostes de futur, després de tots els fets passats, evidencien que ja res seguirà sent com abans de 2010. Malgrat que les proposicions són múltiples, és palès que el catalanisme, majoritàriament independentista, segueix més viu que mai a la ciutat de Reus. •

Josep Domínguez Martí. ANC

1. Concentració per rebre al president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, a la plaça de Prim de Reus, el 29 de juny de 1932.

ELS PRECEDENTS HISTÒRICS: DE L'EFIMERA PRIMERA REPÚBLICA CATALANA AL REPUBLICANISME FEDERAL

1640-1884

■ 1. Escultura *Estela Falç* (2006) de l'artista Enric Pladevall, commemorant la defensa de la vila de Cambrils (Baix Camp), el 1640, enfront de les tropes castellanes, en la Guerra dels Segadors (1640-1659).

LA GUERRA DELS SEGADORS I L'EFÍMERA PRIMERA REPÚBLICA CATALANA (1640-1659)

■ 1. «*Corpus de Sang*», quadre del pintor Antoni Estruch, de 1907. La Guerra dels Segadors, o Guerra de Separació o Secessió, és el conflicte bèl·lic que afectà el Principat de Catalunya entre 1640 i 1652. Durant la guerra, es declarà la República Catalana un efímer estat independent establert el 16 de gener de 1641 per la Diputació del General de Catalunya, presidida per Pau Claris Casademunt (Barcelona, 1586-1641), sota la protecció de França. El 1652, l'exèrcit de Felip IV d'Espanya prengué Barcelona i Catalunya es reincorporà a la Monarquia Hispànica. Al l'inici de la Guerra Reus tenia 1.200 cases habitades que es reduïren a 800 al final de la guerra. Les notícies de l'amotinament dels segadors a Sant Andreu del Palomar arribaren a Reus el 29 de juliol de 1640 en una reunió de la Comuna del Camp. Les notícies d'un i altre bàndol sobre el Corpus de Sang correueren com la pólvora i la ciutat s'apressà a refer les muralles. En la etapa inicial de l'enfrontament amb les tropes castellanes la gent del Camp de Tarragona va respondre amb poc entusiasme a les crides de la Diputació, ja que el cansament i la pressió econòmica de la guerra feien el seu efecte. Amb l'avenç de les tropes castellanes sobre el Coll de Balaguer i el setge de Cambrils el desembre de 1640, la ciutat es rendí a les tropes de Felip IV. El 16 de desembre fou declarada enemiga de la pàtria per les Corts i els béns dels seus habitants confiscats, com a resposta a la no participació activa en la guerra. El 1641 va ser ocupada pel francès La Mothe, i el banquer Pere Mancha va comprar el fet de no ser saquejada. Els soldats francesos es comportaren com a ocupants, saquejant la ciutat i cometent abusos, i Reus es va entregar als castellans el gener de 1642. Des d'aleshores, i malgrat alguns intents de reconquesta per part de les tropes de la coalició francocatalana, el Camp de Tarragona es va mantenir sota el domini de les tropes castellanes. Els escenaris del conflicte es traslladaren al nord del país fins que s'acabà la guerra el 1659 amb el tractat dels Pirineus que separava del Principat el comtat del Rosselló i part del de Cerdanya que passaren a mans franceses. Tot i així, el manteniment de les tropes per la població, que fou una de les principals motivacions de la revolta de Corpus, s'allargà fins a finals de segle. Al Baix Camp els fets més luctuosos es produïren en la Batalla de Cambrils, on l'exèrcit filipista assetja la vila on la resistència heroica s'allargà cinc dies, fins que els catalans es rendeixen i pacten la capitulació. Quan part dels vençuts surten desarmats per una de les portes de la muralla són assassinats pels castellans, en una espantosa matança que deixa prop de set-cents cadàvers per terra. Els supervivents serien enviats a galeres o empresonats a Constantí. Els tres caps militars, el batlle i els jurats de la vila són morts al garrot vil i penjades al llarg de la muralla. La ciutat és repartida entre les tropes i saquejada i s'enderroca una part de les muralles.

Museu d'Art de Sabadell

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ I LA CAIGUDA DE CATALUNYA. LA GUERRA DELS CATALANS (1700-1714)

■ 1. «L'11 de setembre de 1714», quadre a l'oli del pintor Antoni Estruch, de 1909. L'arribada dels Borbó als trons hispànics el 1700, i els seus intents d'uniformitzar les lleis i institucions dels diferents regnes, va potenciar els sentiments contra els francesos, que eren vistos com enemics i rivals. Ho havien estat durant tot el segle anterior, però durant els darrers anys els seus teixits i aiguardents competien amb els catalans en una lògica capitalista que anava en contra dels darrers. Les autoritats de Reus van ser fidels a Felip V de Castella fins a la revol- ta de 1705, quan, amb la col·laboració del coronel de cavalleria Joan Nebot Font (Riudoms, 1667–Viena, Àustria, c.1733), es posicionaren a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria, com Tortosa i Tarragona. Tots els germans Nebot Font –Rafael, Joan, Josep, Alexandre i Antoni–, riudomencs, foren membres d'una nissaga de militars catalans austracistes. De grups de suport a la causa austracista n'hi hagué d'altres més enllà dels Nebot. Els Barceló, de Capçanes, en son exemple, així com el compromís d'una part de clergat secular i el regular, com el dels frares del convent de Sant Francesc de Reus, els de Poblet o els d'Escaladei. El 3 de juliol de 1706 l'arxiduc va venir a la ciutat i fou rebut amb gran entusiasme entre la població, en un acte que va reafirmar les seves pretensions a la corona. Tot i així, el 1707, Reus caigué en mans dels borbònics breument i el 1709 es va rendir als castellans i francesos. El 1710 va tornar al camp de l'arxiduc i el 5 de juny de 1712 la muller de l'arxiduc, Elisabet Cristina Brunswick-Wolfenbüttel, va donar a Reus el títol de Ciutat imperial i atenta. El 1713 va ser ocupada pels borbònics, però el 1714, quan es van demanar voluntaris per al sometent filipista, no s'hi va presentar ni un sol ciutadà. Acabada la guerra, i fins a 1720, el grup de Pere Joan Barceló, Carrasclet, va recórrer les comarques del sud del país mantenint freqüents enfrontaments amb les tropes hispàniques. El 1719 entraren fins a dues vegades a la ciutat amb la intenció de passar comptes amb borbònics i botiflers, però l'oposició de miquelets i els austracistes que hi quedaven, i la presència de les tropes reials, va obligar als del Carrasclet a retirar-se més enllà de la frontera francesa. Amb l'aplicació del Decret de Nova Planta s'aboliren totes les institucions pròpies del país, tant les generals, com el Parlament o la Diputació del General, com d'altres d'àmbit més concret, com la Comuna del Camp de Tarragona. Malgrat els plantejaments per recuperar-la, el 1727 l'Arquebisbe amenaçà amb penes de fins a «*sinquenta libras barceloneses de bienes propios*» a aquells que en fessin l'intent. Amb la nova administració, el català va seguir sent una llengua d'ús, tant en ajuntaments com en l'ensenyament, l'església o l'àmbit jurídic, però s'havia iniciat un procés de castellanització de la cultura escrita i de les noves esferes de poder.

Pelai Mas. ACBC

Carles Fargas. MR-IMFC

■ **1. Balconada d'una casa del segle XVIII** de la plaça de sant Pere amb àguiles de forja al balcó, símbol dels partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria (1685-1740), en la Guerra de Successió de 1714.

■ **2. Àguila de balcó del Casal dels Miró** de Reus, del 1752, com a símbol de resistència antiborbònica. El mateix casal en llua una altra datada el 1856.

L'AUSTRACISME I LA LLUITA ANTIBORBÒNICA AL SEGLE XVIII

■ **3. L'Àliga és un element municipal** que simbolitza el poder i encarna la dignitat de la població a la qual representa. La ciutat de Reus havia comptat amb àliga des de l'any 1627 fins al 1738. A la primera meitat del segle XVIII, l'àliga adquirí un nou significat polític que va ser la seva condemna final. Durant la guerra de Successió, els partidaris del rei Carles III –conegut com l'arxiduc d'Àustria– prengueren l'àliga imperial com a símbol i foren coneguts com a aligots. Reus va rebre el títol de ciutat i el rei li concedí l'honor de posar una àliga al seu escut. Després de la victòria de Felip V i els seus partidaris botiflers, l'àliga es va convertir en símbol de la resistència de la població contra la repressió

que exerciren els vencedors i contra el nou ordre que imposaren –entre altres, amb la supressió de les institucions municipals i del país i l'abolició de les seves lleis. Mentre molts balcons de la població van ser ornamentats amb àligues de ferro forjat, a manera de protesta silenciosa, l'àliga festiva feia les seves darreres sortides. El nou significat que havia adquirit era ben conegut i devia resultar incòmode als vencedors. Per això, l'any 1721 va ser objecte d'una agressió per part dels botiflers, que la van trencar, li van clavar diverses ganivetades i li van arrencar els ulls i la vara d'autoritat. Malgrat tot, va ser refeta el 1725 i va continuar sortint fins al 1738, en que va quedar arraconada.

Carles Fargas. AdR

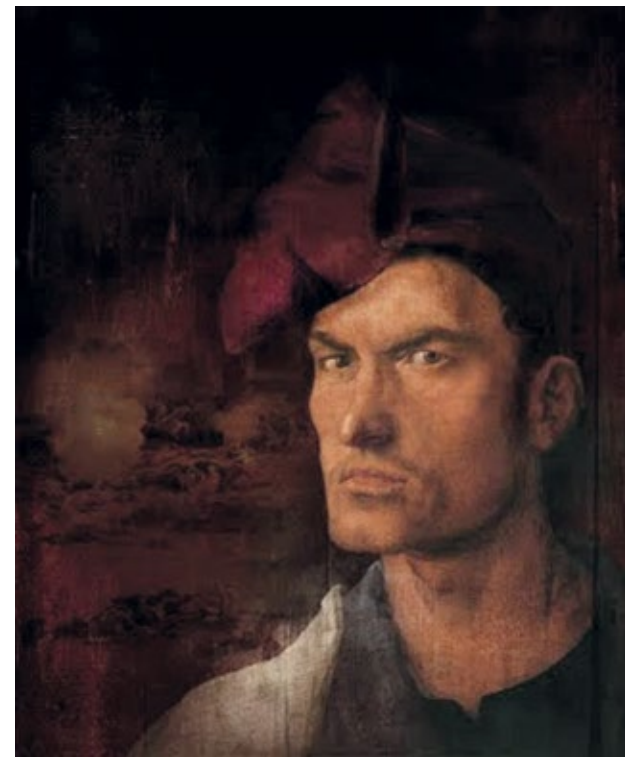
**L'ÀLIGA,
SÍMBOL DE PODER
AUSTRACISTA**

L'ÀLIGA, SÍMBOL DE PODER AUSTRACISTA

Carles Fargas. AdR

■ 1. Maces d'argent de l'Ajuntament de Reus, amb simbologia austracista, obra de l'argenter i gravador barceloní Francesc Via, junt amb documents històrics conservats que expliquen la concessió del títol de «*ciutat imperial i atenta*» que l'arxiduc Carles III va concedir a Reus el 3 de juny de 1712 i la posterior retirada per part del rei borbó Felip V. Com a resposta a la opció austracista de Reus, el rei Felip V ordenà construir a la ciutat un Quarter militar de cavalleria, projectat el 1750. La caserna esdevingué un record amarg de les nefastes conseqüències de la Guerra de Successió, com a símbol de l'opressió castellana, com a Barcelona ho va ser la Ciutadella. Allotjà els regiments militars de 1760 fins al 1931 en l'espai que ara ocupen la plaça de la Llibertat i el carrer de Gaudí. Els pavellons foren enderrocats el 1936 i el Quarter allotjà un camp de concentració franquista el 1939, i fou finalment enderrocat l'any 1945.

Cp

■ 2. Representació pictòrica coetània de Pere Joan Barceló Anguera (Capçanes, 1682-Alemanya, 1743), conegut com el Carrasclet, un dels líders guerrillers més famosos que, en resposta a la repressió borbònica, va alçar-se en armes contra les tropes filipistes que ocupaven Catalunya a finals de 1714. La Guerra de Successió, la guerra franco-castellana contra Catalunya, no va acabar l'11 de setembre de 1714 amb la rendició de Barcelona als exèrcits borbònics, sinó que va continuar en resistència de guerrilles, dirigides per oficials catalans que lluitaven contra l'ocupació del Principat. Excel·lent estratègia militar, va esdevenir el cap de diverses guerrilles i va actuar des dels Pirineus a l'Ebre, efectuant accions exitoses contra les forces borbòniques i els Mossos d'Esquadra, creats per perseguir la resistència austracista i els bandolers. El Carrasclet va alliberar temporalment Reus i d'altres localitats catalanes, i a nombrosos

Gustau Erill Pinyot. CP

Tjerk van der Meulen. AdR

EL CARRASCLET, SÍMBOL DE LA RESISTÈNCIA AUSTRACISTA

presoners patriotes. El governador de Tarragona va fer empresonar la mare i familiars de Barceló, però ell no va cedir en les accions. El Carrasclet, com milers de catalans del seu temps, va morir exiliat, lluny del país pel que tant va lluitar fins a la fi dels seus dies. Havia esdevingut un heroic representant de la resistència popular guerrillera contra l'ocupació filipista de Catalunya. La seva figura ja era una llegenda.

■ 3. Monument «Catalunya al Carrasclet», erigit a Capçanes (Priorat) en memòria del guerriller antiborbònic Pere Joan Barceló, el

Carrasclet, obra de l'artista Francesc Carulla. L'Ajuntament de Capçanes va fer coincidir la seva inauguració amb la visita del President de la Generalitat, Jordi Pujol, el 1986.

■ 4. El Carrasclet és l'únic gegant que sense pertànyer als Gegants de Reus participa en els seguicis de la festa major de la ciutat. Va néixer de la iniciativa particular el 1985, de la mà de l'escultor Manel Llauredó. És un element festiu amb una forta càrrega simbòlica nacional. La seva figura és un símbol en la lluita per les llibertats de Catalunya. Llueix un escut amb l'estelada, a la culata del trabuc.

LA BARRETINA: LA CATALANITAT POPULAR D'UN TOCAT TRADICIONAL

■ ■ ■ ■ ■ 1-6. Pagesos reusencs, del Camp de Tarragona i del Priorat, amb la tradicional barretina, el tocat tradicional català fins la segona meitat del segle XIX. La primera representació gràfica coneguda de la barretina és del segle XIV a Mallorca, i a Catalunya es troba documentada a partir del segle XVI. La barretina ha caigut totalment en desús en la vida quotidiana, però és considerada un símbol de catalanitat, i s'utilitza habitualment en actes folklòrics, com les ballades de sardanes, o a les figures del pessebre, com el caganer. En zones rurals de muntanya se'n trobaven fins la dècada de 1940. El 1882, un tractat de comerç lliure-canvista amb França, va ser rebut amb l'ús de la barretina pel carrer en senyal de protesta.

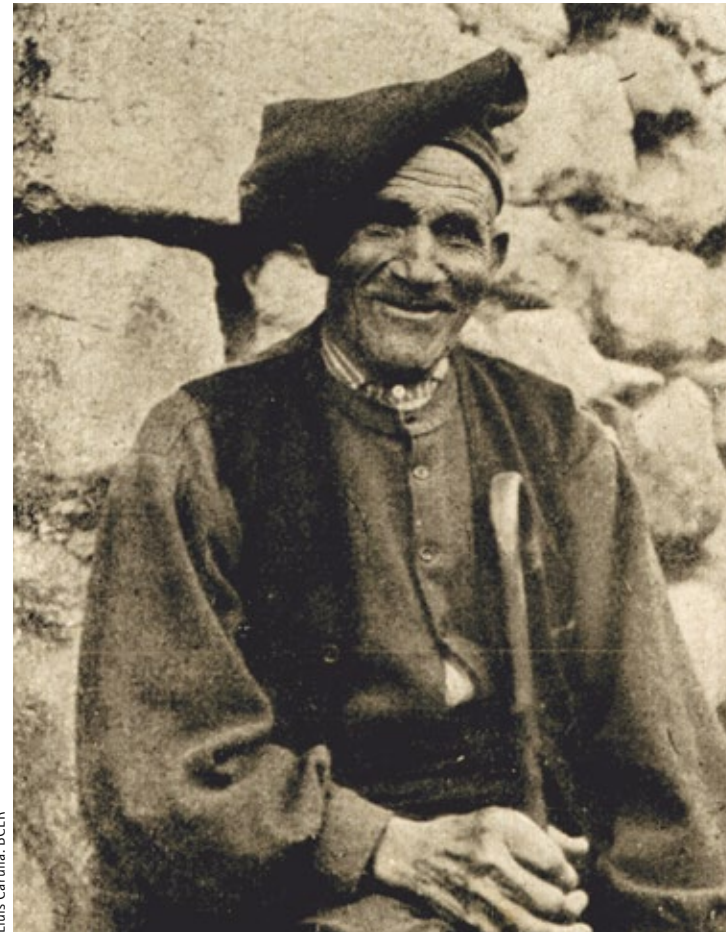
Fotògraf desconegut. CIMIR

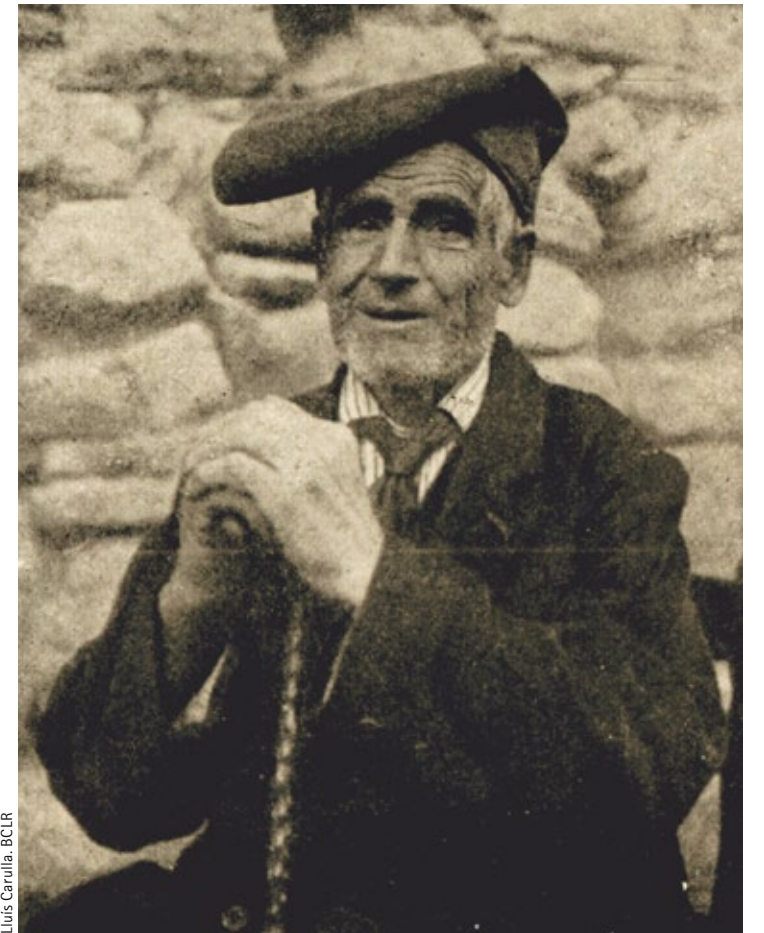
Artur Dasca. BCLR

Lluís Carulla. BCLR

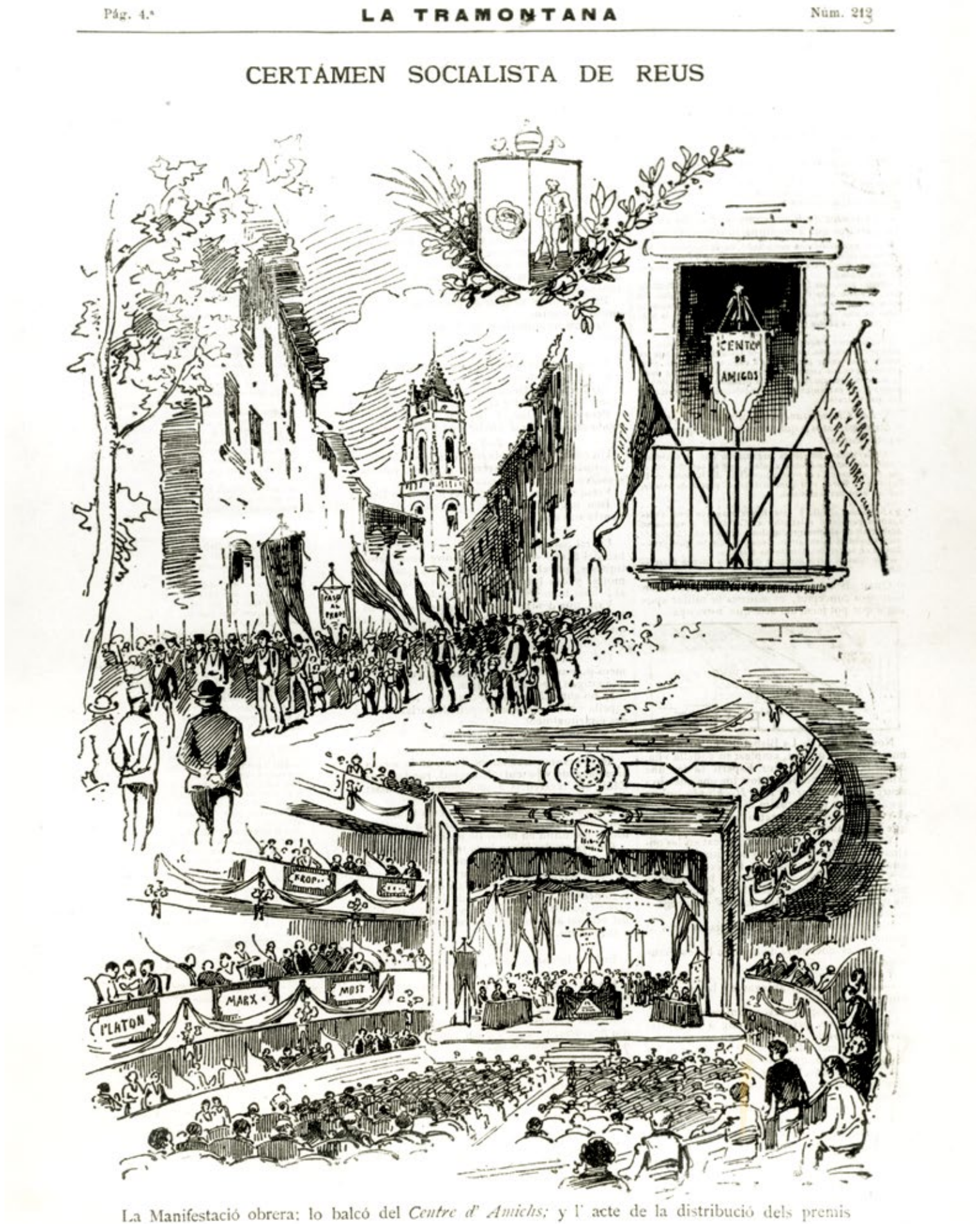
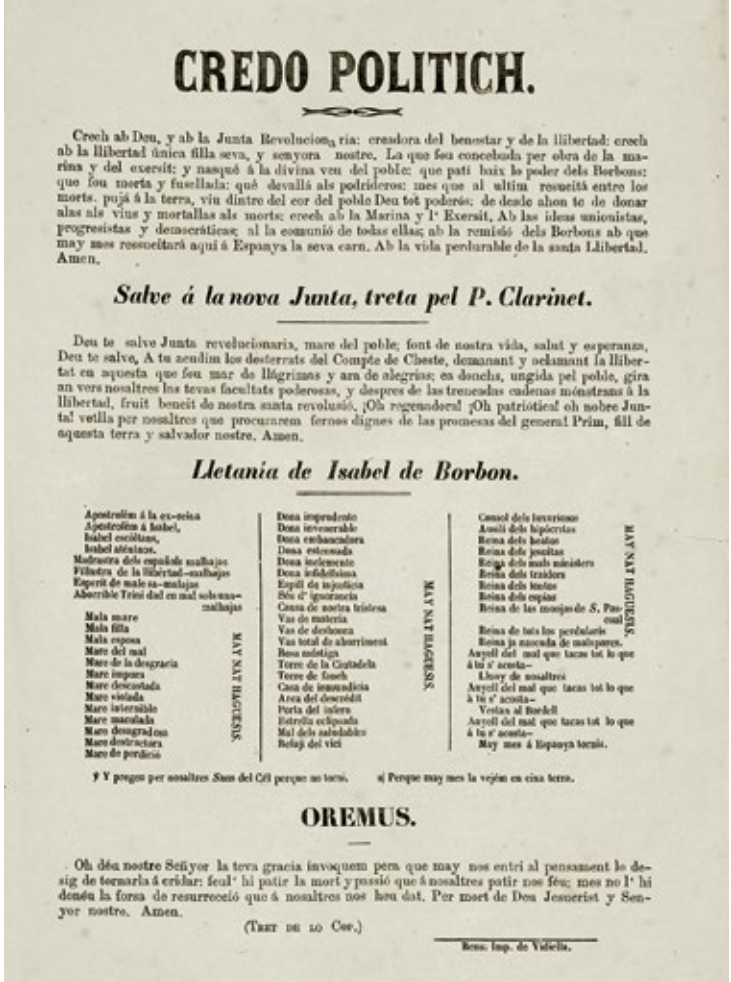
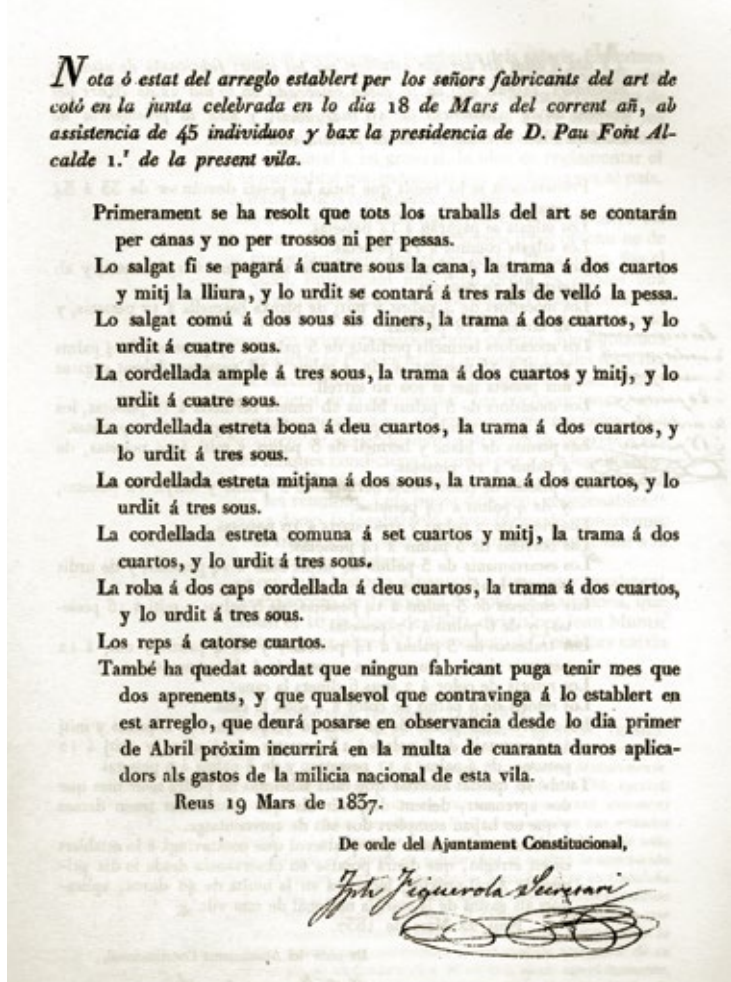
Lluís Carulla. BCLR

Lluís Carulla. BCLR

Fotògraf desconegut. BCLR

LA PERVIVÈNCIA DE LA CATALANITAT POPULAR AL SEGLE XIX

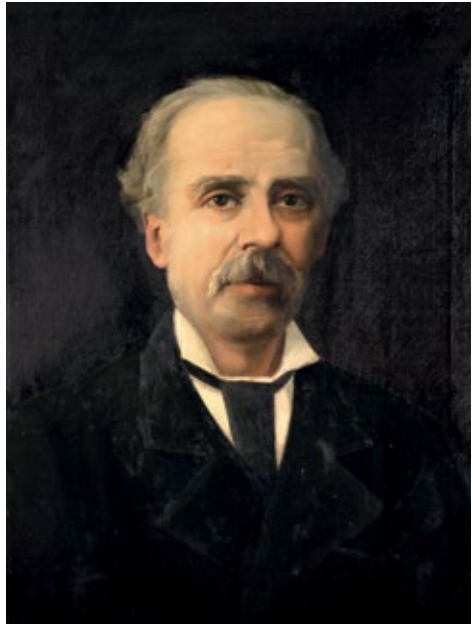
■ 1. Conveni col·lectiu tèxtil cotoner a Reus, redactat en català, l'any 1837. Als Països Catalans, la instrucció primària topava amb la greu dificultat de l'idioma. S'impartia obligatòriament en castellà, un idioma imposat i distint de l'única llengua coneguda i parlada per les classes populars del país. Aquesta manca d'instrucció elemental i el poc domini del castellà, únic oficial, era una de les dificultats amb què topaven els obrers catalans quan volien expressar la seva posició i pensament davant els organismes públics i la premsa, escrita tota en castellà. Malgrat al segle XIX el moviment obrer català, en línies generals, no prengué partit oficialment en defensa de la llengua catalana i utilitzà -per mimetisme i per la preponderància de la cultura oficial

dominant espanyola- quasi exclusivament el castellà a la propaganda escrita -llibres, pamflets, proclames, periòdics- és clar que per la propaganda oral, en els mitings, s'utilitzava el català. Inclús al Congrés de Barcelona de 1870, on assistiren delegats de parla castellana, diversos delegats parlaren en català. Marià Grases, de la Societat de Teixidors de Reus, començà en castellà, i ha de canviar d'idioma: «Permitidme que hable en catalán porque así manifestaré mejor mis intenciones», i continuà ja tot el discurs en català. I en el Congrés Obrer de la Federació Espanyola de 1881 a Barcelona la diferenciació lingüística era assumida amb plena normalitat pels obrers i en escrits en castellà, hi utilitzen la paraula nacional referida sempre a Catalunya.

■ 2. Full volant de sàtira política republicana, anticlerical i antiborbònica *Credo Politich*, editat en català a Reus, el 1868.

■ 3. El Primer Certàmen Socialista de Reus, organitzat pel Centre d'Amics, una societat obrera instructiva i de resistència reusenca, de signe llibertari, vinculada a la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola, celebrat al Teatre Principal, el 12 de juliol de 1883, segons un gravat de la revista anarquista barcelonina, en català, *La Tramontana*, creada i dirigida pel reusenc Josep Lluís Pujals. Es presentaren diverses composicions en català i els discursos d'obertura i de clausura foren en la mateixa llengua nacional de Catalunya.

LA RENAIXENÇA: UN MOVIMENT CÍVIC CATALANISTA (1833-1892)

F. X. Cabreró. IMRC

■ **1. Retrat d'Antoni de Bofarull** (Reus, 1921-Barcelona, 1892), historiador, poeta, novel·lista i dramaturg, de Ramon Vinyes Vinyes. Va ser un dels principals impulsors de la Renaixença literària catalana. El 1858 va publicar *Los trovadores nous*, la primera antologia de poesia catalana de la Renaixença, per demostrar la viabilitat de la llengua catalana per a la poesia. El 1859 va ser un dels restauradors dels Jocs Florals. El 1862 va escriure la primera novel·la històrica en català, *La orfaneta de Menargues o Catalunya agonisant*.

■ **2. Il·lustració de la novel·la *La Orfaneta de Menargues o Catalunya agonitzant*** (1862), d'Antoni de Bofarull, la primera novel·la històrica en català després de *Tirant lo Blanc*, al segle XV. Obra cabdal de la Renaixença literària catalana. En el terreny cultural, el catalanisme es va articular com a corrent de pensament al segle XIX, amb la Renaixença sorgit en la dècada dels anys 1830, que promovia la recuperació i normalització de la llengua catalana. El catalanisme reimpulsà altres tradicions històriques distintives de la cultura catalana com la música tradicional, la sardana, els castellers o el coneixement de la història nacional i els seus símbols.

Litografia Vázquez. BCLR

MNAC

■ **3. Dibuix del pintor Marià Fortuny Marsal** (Reus, 1838-Roma, 1874), en la seva etapa juvenil, nacionalista i romàntica, quan estudiava a Barcelona, representant el rei Jaume I el Conqueridor (1208-1276) amb l'enseny de Catalunya, quadribarrada, també anomenada senyera, te el fons groc i quatre barres roges. Prové de l'emblema del llinatge dels comtes de Barcelona, del que ja es té constància l'any 1150. Amb l'arribada de la Renaixença al segle XIX, el moviment catalanista la prengué com a bandera nacional de Catalunya.

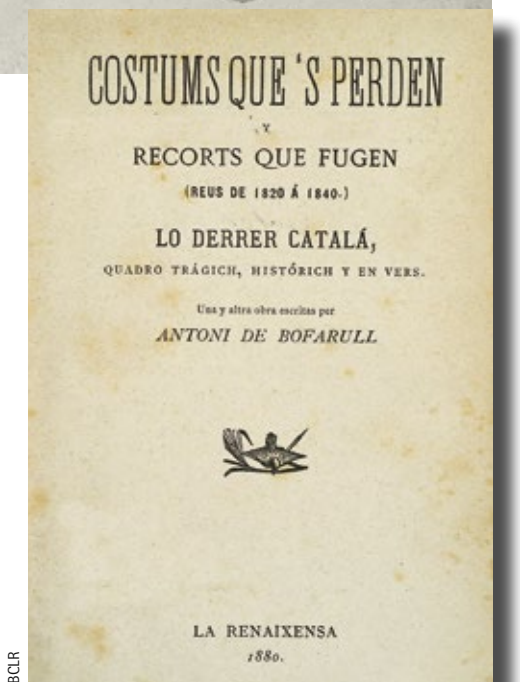
■ **4. Dibuix del jove pintor reusenc Marià Fortuny Marsal** representant l'escena mítica

MNAC

de la creació de les quatre barres de l'escut de Catalunya. La llegenda situa l'origen de la Senyera en la persona de Guifré el Pilós, i narra que el senyal dels quatre pals fou creat després d'una batalla contra els normands, quan el rei dels francs mullà la seva mà en la sang de les ferides de Guifré, i tot passant després quatre dits per damunt de l'escut daurat del comte de Barcelona li digué: «aquestes seran les vostres armes, comte».

■ **5. Portada del llibre** que inclou *Costums que es perden i records que fugen* i *Lo darrer català*, d'Antoni de Bofarull, publicat per La Renaixença el 1880.

BCLR

LA REDENCION DEL PUEBLO.

PERIÓDICO REPUBLICANO-FEDERAL.

Fotograf desconegut. BCLR

EL REPUBLICANISME FEDERAL, MAJORITARI A LA CIUTAT

Año I. Reus 23 de Enero de 1892. Núm. 1.

La República Federal

ÓRGANO DEL CENTRO REPUBLICANO DEMOCRÁTICO FEDERAL

Número suelto. 5 céntimos. Gratuito á los socios.

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: Centro Republicano Democrático Federal, Valldroguetas, 16. Saldrá cuando menos una vez al mes.

SALUDO.

Lo dirigimos al Consejo Federal del que es Presidente D. Francisco Pi y Margall, al Regional de Cataluña, al Comité que en esta localidad representa al partido federal, á la prensa española en general y en particular á la que defiende nuestros regeneradores ideales.

Nuestro Programa.

Modestos son nuestros intentos al aparecer en el estado de la prensa, como modestísima es nuestra publicación, muy principalmente por las condiciones en que esta ve la luz pública. Mas que lograr nuevos prosélitos de nuestros ideales debemos contentarnos con aspirar tan solo hoy á conservar igual viva la llama de las ideas que sustentamos; más que convencer á las contrarías es nuestro propósito afirmarnos más y más.

Los estados españoles sin que nos espante ninguna de sus consecuencias: ni la Autonomía que algunos califican de separatista, ni el Pacto que otros tildan de anárquico. Contrarios de la fuerza en absoluto cuando esta sea esgrimida contra el derecho no podemos aceptar sino la libre voluntad de los municipios para formar regiones, la libre voluntad de las regiones para constituir nacionalidades y todo cuanto de esta libre voluntad se separe entendemos que no será democracia antes bien absolutismo aun cuando algunos intenten disfrazarlo.

Porque somos revolucionarios consideramos que España está faltando á un deber sagratísimo no haciendo uso del derecho de fuerza para derribar las existentes instituciones, derecho siempre en pie y vigente en tanto que en un solo punto sea desatendida la soberanía popular.

Llevamos una coalición total, ínterin no llegue á efectuarse una unión extensa en el partido republicano, pero no deseamos la coalición sistemática y platónica; deseamos práctica, que tenga por objeto vencer á los monárquicos en las lides del sufragio. En cuanto á la coalición para fines revolucionarios galeo decir que cuando la exaltación de los ánimos anuncie una revolución, todos los democratas saldrán á defender la patria.

AÑO I. DOMINGO 11 DE AGOSTO DE 1889. NUM. 1.

El Federal

PERIÓDICO REPUBLICANO COALICIONISTA

Año I. REUS. Sábado 7 Junio de 1890. Núm. 8.

LA AUTONOMIA

Periódico Republicano Democrático Federal

Precios de Suscripción: Una peseta trimestre en toda España.

DIRECCION REDACCION Y ADMIN. Arrabal Alto de Jesús, 29.

Anuncios por inserción: Una página. 10.- Por semana. 50.- Un centavo. 175.- Un octavo. 175.- Media octavo. 100.-

Año II. Reus 2 Marzo de 1893. Núm. 17.

LA REPUBLICA FEDERAL

ÓRGANO DEL CENTRO REPUBLICANO DEMOCRÁTICO FEDERAL

NUMERO SUELTO 5 CENTIMOS. GRATIS A LOS SOCIOS.

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: Centro Republicano Democrático Federal, calle Valldroguetas, 16. SALDRÁ CUANDO MENOS UNA VEZ AL MES.

ACBC-BCRXX-BCLR

■ 1. El periòdic *La Redención del Pueblo*. Órgano Oficial del Partido Republicano Federal de la Provincia de Tarragona (Reus, 1868-1874). El diari va ser una publicació en castellà fundada pel reusenc Josep Güell i Mercader d'ideologia republicana federal. Afiliat al Partit Republicà federal de Castellar, al caliu de la Revolució de 1868, quan va desaparèixer el *Boletín Oficial de la Junta Revolucionaria de Reus*, va iniciar la publicació de *La Redención del Pueblo*, per defensar la república democràtica federal: «*Creemos con entera fe, que la república democrática federal es la única forma de gobierno que garantiza de una manera estable y definitiva la libertad y los derechos del pueblo.*» La primera època del periòdic va acabar el primer d'octubre de 1869, quan a Reus l'alcalde Antoni Soler Clariana va proclamar la República Federal des del balcó de l'Ajuntament, i el governador civil va suspendre la publicació. La proclamació de l'Estat Català dins la Federació Espanyola es va produir a Barcelona el 9 de març del 1873. Promoguda per Baldomer Lostau, va ser proclamada per la Diputació de Barcelona. L'Estat Català incloïa les quatre províncies catalanes i les Illes Balears. Era una proclama federalista republicana, però no separatista. El president provisional designat per les quatre diputacions catalanes per a formar un govern provisional que convocaria eleccions per a les Corts catalanes va ser Baldomer Lostau Prats, del Partit Re-

publicà Democràtic Federal, amb suport de l'alcalde de Barcelona, el també federalista Miquel González Sugranyes; del governador civil Miquel Ferrer Garcés; del president de la Diputació Benet Arabio Torres, i del diputat Gonçal Serraclarà Costa. La proclamació es va desconvocar després que el president de la Primera República Espanyola, Estanislau Figueras, i el cap de files del partit federal, Francesc Pi Margall, prometessin la dissolució de l'exèrcit espanyol a Catalunya, que es transformava en un cos voluntari al servei de la República dirigit per una Junta d'Armaament i Defensa. La República fou finalment derrocada el 1874 per un cop d'estat militar.

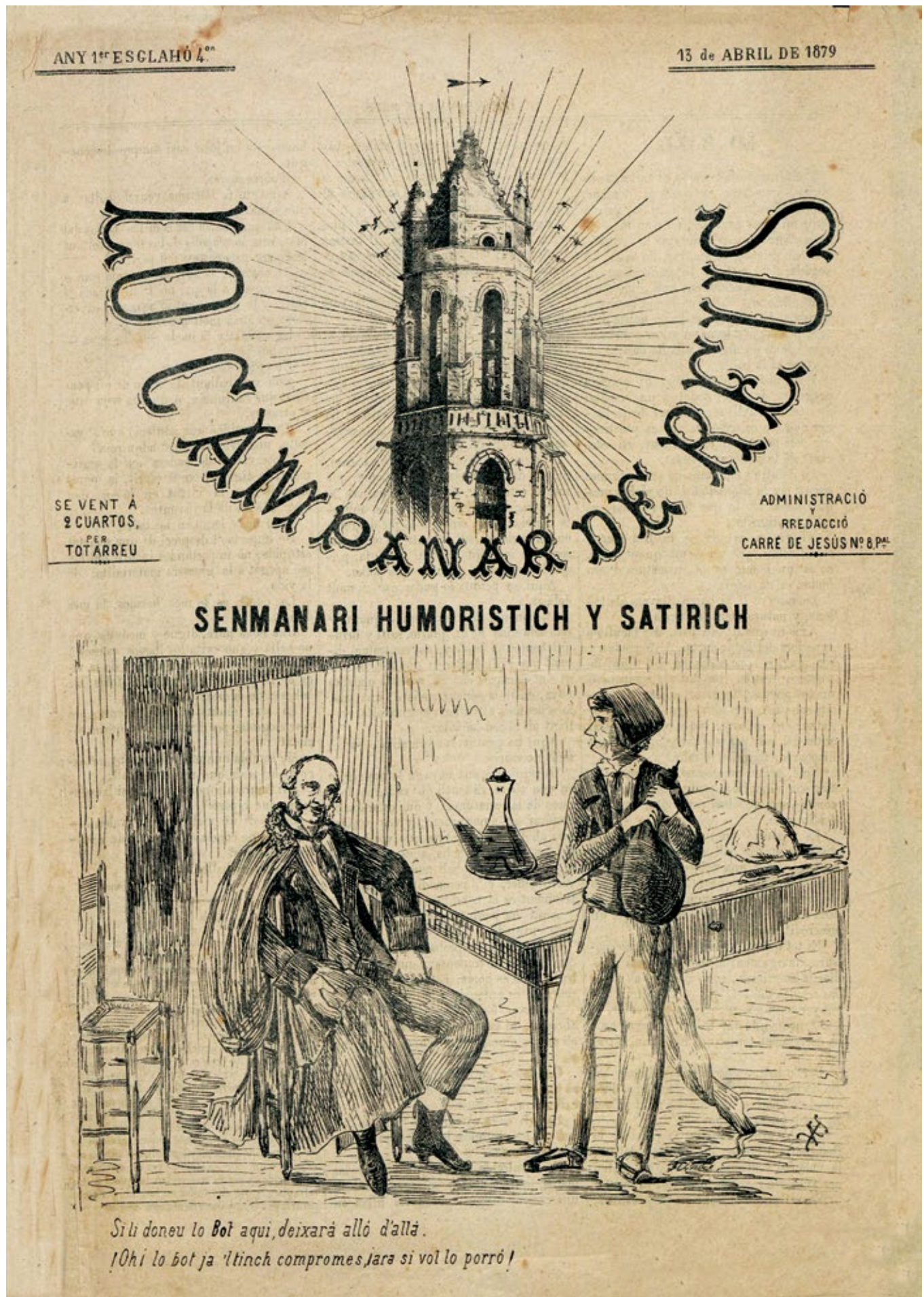
■ ■ 2-3. El periòdic *La República Federal*. Órgano del Centro Republicano Democrático Federal (Reus, 1892 i 1893).

■ 4. El periòdic *El Federal*. Periódico Republicano Coalicionista (Reus, 1889).

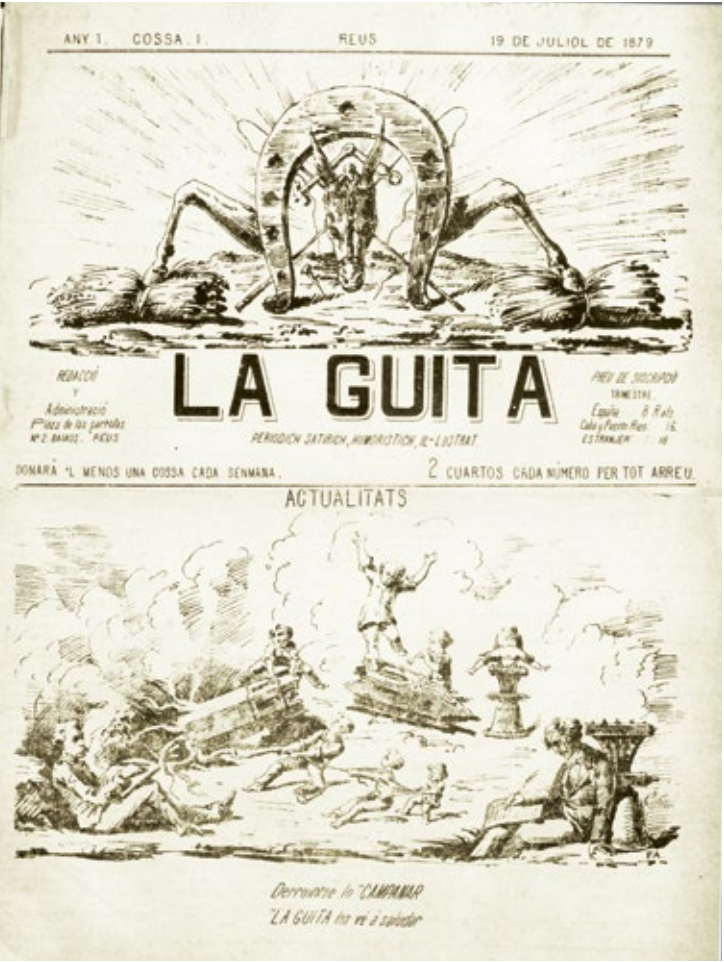
■ 5. El periòdic *La Autonomía*. Periódico Republicano Democrático Federal (Reus, 1890).

■ 6. Josep Güell i Mercader (Reus, 1839-1905), periodista i polític, fou el fundador del *Eco del Centre del Lectura*, publicat per l'entitat des de la seva constitució el 1859. Proper a les tesis federalistes, era el seu principal divulgador al Camp de Tarragona i el Priorat. Amic i protegit d'Emilio Castelar, treballà de redactor a *La Democracia* entre 1864 i 1866, així com en d'altres periòdics vinculats als

cor de Clavé. El 1868 fundà a Reus *La Redención del Pueblo* i fou el principal motor de la Revolució de Setembre a la ciutat. Membre de la Junta Revolucionària, va esdevenir secretari i regidor de l'Ajuntament, i capità de la Milícia Nacional. Es posicionà en contra la voluntat del govern de Prim de subordinar les juntes revolucionàries a la de Madrid per garantir un poder federal i municipalista. Quan era regidor proposà que es retiressin els quadres dels darrers reis Borbons -salvats per ell mateix durant la revolució i guardats a l'Arxiu- i es substituïssin per uns títols amb els noms dels jurats austriacistes de Reus durant la Guerra de Successió: Josep Simó, Francesc Baldrich i Felip Belveny pel 1705, Hipòlit Roig, Francesc Martí i Ramon Amorós pel 1706, Joan Pedret, Pere Gay i Marià Soler pel 1707 i Joan B. Clariana, Josep Corbella i Josep Sentís pel 1712. A l'espai que havia ocupat el quadre d'Isabel II, destruït durant les jornades revolucionàries de setembre, de 1868 proposà que s'hi escrigués: «*Soberanía del pueblo*». Enfrontat als republicans intransigents, fou un dels redactors del Pacte Federal de Tortosa el 1869. El 1870 fou diputat provincial i el 1873 diputat a Corts pel Partit Democràtic Federal. Resident a Madrid des de 1873, exercí de corresponsal de *La Renaixença*, *L'Esquella de la Torratxa*, *La Il·lustració Llevantina* i *El Poble Català*. Restaurada la monarquia, es dedicà a la corresponsalia de periòdics americans.

LA PRIMERA PREMSA EN CATALÀ (1879): LO CAMPANAR DE REUS, LA GUITA I EL PRIMER DIARI, A BARCELONA, AMB L'IMPULS D'UN REUSENC, DIARI CATALÀ

■ ■ 1-2. El periòdic *Lo Campanar de Reus*, *Setmanari Humoristich y Satirich* va ser la primera revista publicada en català a Reus, l'any 1879. Ideològicament s'inscriu en el catalanisme defensat per Valentí Almirall (Barcelona, 1841-1904), i en la tradició republicana local. El fundador i director era Josep Déu Francesch (Reus, 1860-1944), que set anys després va ser un dels fundadors de l'Associació Catalanista. En la presentació diuen contribuir al moviment regenerador "de la nostra llengua y dels fets de la patria catalana, abordem una empresa tal vegada superior á nostre merit". Se senten cridats "donat lo moviment regenerador de Barcelona çcom havia de mostrarse sorda Reus á

son impuls sent-ne de Catalunya la segona ciutat? no; y encara que ab debil veu i curt alé [...] comensa á respondrer avuy als seus companys, *Lo Renaixement*, *Lo Gay Saber*, *Lo Nunci*, *La Campana de Gràcia*, *l'Avi*, y altres, ab lo seu *Lo Campanar de Reus*". Es lamenten que a Reus no es crea una Associació Catalanista Científica que "estigués destinada al foment de les lletres pàtries, poguent-se a un temps dedicarse a las excursions científicas de nostra provincia". Mostra un tarannà liberal i republicà.

■ 3. La revista *La Guita*, *Periòdich Satirich. Humoristich, il·lustrat*, editat amb la mateixa intencionalitat que *Lo Campanar de Reus*, només publicà un número el 1879.

■ 4. El periòdic *Diari Català* va ser el primer diari escrit íntegrament en català, editat a Barcelona el 1879, impulsat per Valentí Almirall amb la col·laboració del reusenc Joaquim M. Bartrina (Reus, 1850-1880), que havia arribat a Barcelona el 1874. Bartrina va participar activament en la seva creació, però va haver d'apartarse'n a causa del seu delicat estat de salut que li causà la mort l'any següent. El diari defensà el republicanisme federal i va formar consciència catalanista arreu del país. Durant els seus tres anys de vida, va prestar especial atenció a la informació de les comarques de Catalunya i es va proposar d'actuar com a portaveu de les classes populars catalanes.

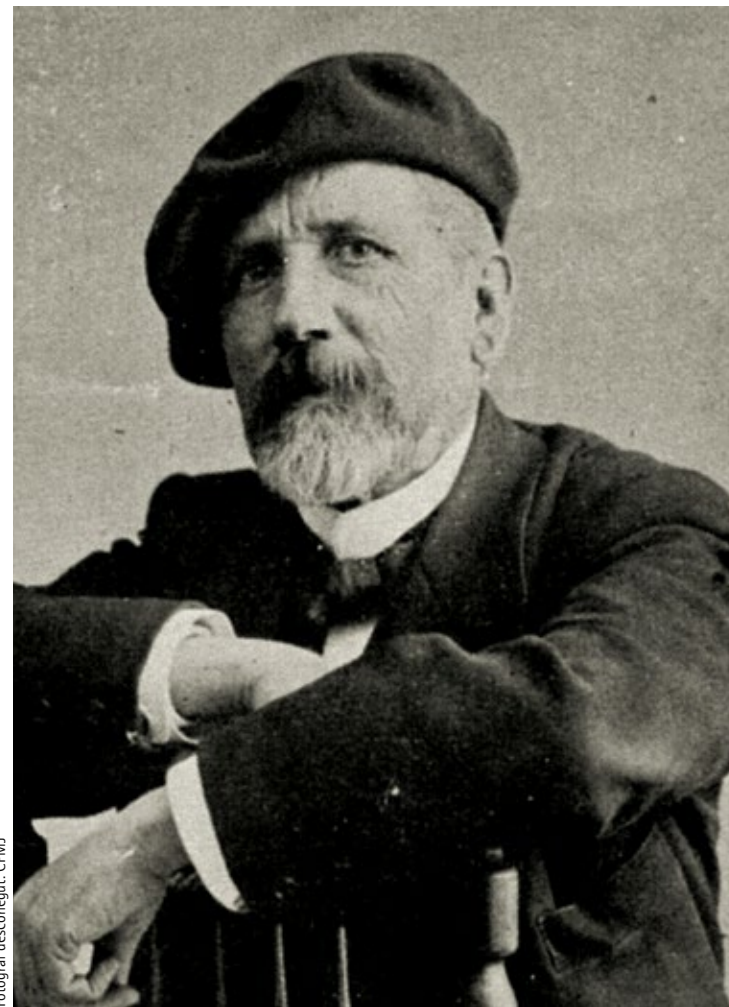
Fotògraf desconegut. CPWIJ

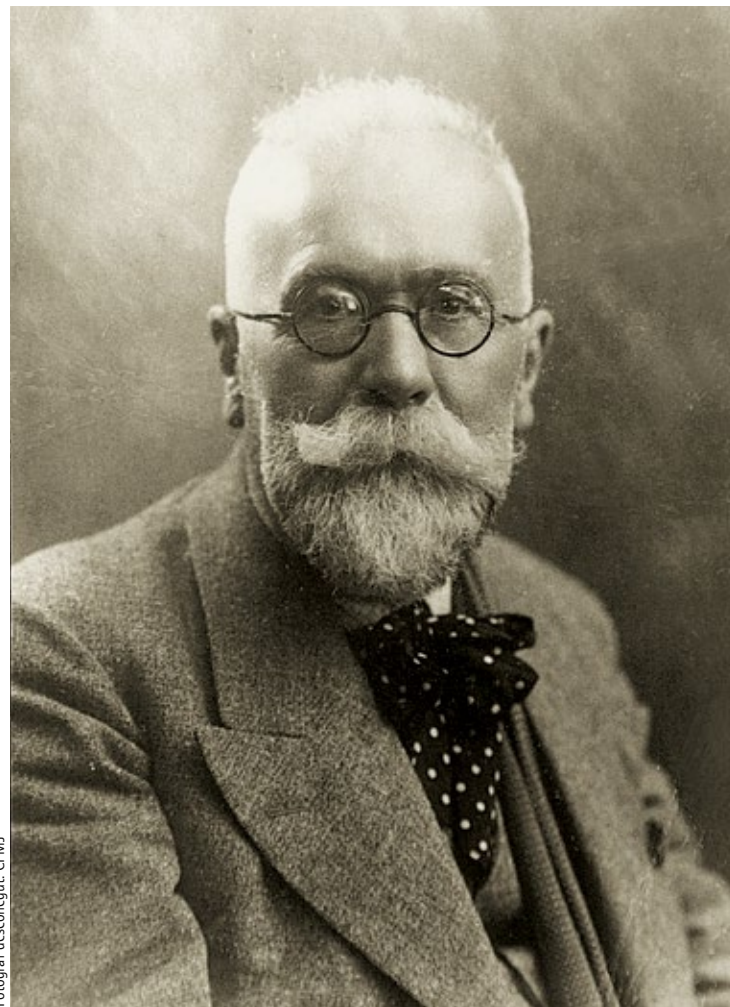
BCLR

■ **1. Josep Lluas Pujals** (Reus, 1852-Barcelona, 1905) fou un activista llibertari, catalanista, maçó i lliurepensador d'importància teòrica i pràctica per al moviment obrer, republicà i anarquista del segle XIX a Catalunya. un dels teòrics i pràctics de l'anarquisme col·lectivista més destacats i populars del segle XIX. Anarquista, sindicalista, lliurepensador, maçó, catalanista, feminista, tipògraf, poeta, editor, periodista, gimnasta, etc. procedent de les files de l'internacionalisme, es convertí en un dels referents de l'anarco-col·lectivisme, sense deixar d'exercir un activitat maçònica. De professió tipògraf, fou un dels dirigents més destacats de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola el 1881, any en que fundà *La Tramontana, periòdich vermell* (1881-1896), on publicava principalment la seva literatura obrerista.

■ **2. Portada de l'Almanac de l'any 1896** de la revista barcelonina *La Tramontana, periòdich vermell*, el primer periòdic anarquista redactat íntegrament en català, anticlerical, obrerista i lliurepensador, dirigida pel reusenc Josep Lluas Pujals, i en el que col·laborava, entre d'altres, el també reusenc Cels Gomis Mestre. Representa una amalgama d'elements ideològics avançats on conflueixen l'anticlericalisme, el republicanisme federal, el lliurepensament, la maçoneria, l'anarquisme col·lectivista i el catalanisme popular i progressista. Combina i compatibilitza el nacionalisme català –es defensarà de l'acusació de separatista– amb l'internacionalisme bakunista i l'obrerisme, apostant per la defensa de l'antiapolicisme. És considerat com el setmanari barceloní de més tradició revolucionària. Era venuda arreu dels Països Catalans.

Fotògraf desconegut. CPWIJ

Fotògraf desconegut. CPWIJ

CATALANITAT LLIBERTÀRIA AL SEGLE XIX

■ **3. Cels Gomis Mestre** (Reus, 1841 - Barcelona, 1915) fou un folklorista i enginyer anarquista. El 1868 col·laborà amb Joan Prim en la revolució «la Gloriosa». El 1869 era secretari del Club dels Federalistes, presidit per Valentí Almirall, i participà en la insurrecció d'aquell any. Refugiat a França i Ginebra, ingressà a la secció de l'Aliança per la Democràcia Socialista, de la que en fou secretari i on començà el distanciament amb el republicanisme. Tornà a Catalunya el 1870 i jugà un important paper en la penetració del bakuninisme. Col·laborà en periòdics com *La Solidaridad*, *Acracia* (1886-88), *El Productor* (1887-93), i *La Tramontana*, de Lluas i Pujals. Des del 1876 es dedicà a estudis folklòrics catalans i al foment de l'excursionisme. Va ser un dels fundadors de la Biblioteca Pública Arús de Barcelona, el 1895.

■ **4. Joan Montseny Carret** (Reus, 1864-França, 1942), conegut com a Federico Urales, va ser un mestre i destacat dirigent anarquista català. El 1885 va ingressar al Partit Socialista, i el 1887 va organitzar protestes contra les execucions de Sacco i Vanzetti. El 1888 va ser secretari general de la Federació Nacional d'Obrers de Tonells. Es va casar amb Teresa Mañé Miravet (Soledad Gustavo), institutriu laica amb la qual es va traslladar a Reus i junts van evolucionar cap a l'anarquisme. El 1892 fou detingut per haver publicat un full a favor de l'anarquista Pallàs. Ambdós van fundar l'Escola Racionalista de Reus, la primera de la ciutat, situada al número 15 del carrer de la Presó. Tingueren un gran èxit d'assistència atès que era de les poques alternatives a l'ensenyament religiós a la ciutat, però van haver de tancar-la el 1896

en el context de la repressió del Procés de Montjuïc, quan Montseny va ser detingut. Després es va exiliar a Anglaterra i va tornar a Espanya sota el nom de Federico Urales i el 1898 va iniciar a Madrid la publicació de *La Revista Blanca*. Poc després va ser amnistiada, però la revista va desaparèixer el 1905. Va treballar a l'agricultura, al periodisme i va escriure assaigs, novel·les i obres de teatre. El 1914 es va declarar favorable als aliats de la Primera Guerra Mundial. El 1923, amb la seva dona Teresa i la seva filla, Frederica Montseny Mañé, va reiniciar *La Revista Blanca*. El 1936, ja gran, va estar al costat de la seva filla tota la guerra. El 1939 s'exilià a França, primer a Montpeller i després a París, per tal de reunir-se amb la seva família. En fugir de la capital per l'entrada dels nazis, el govern de Vichy l'obligà a residir a Salon, on morí.

2

EL CATALANISME POLÍTIC, A LA SOCIETAT I A L'AJUNTAMENT

1884-1930

■ 3. Àpat organitzat pel Foment Republicà Nacionalista de Reus, el 1913. [detall]

Fotograf desconegut. CIMIR

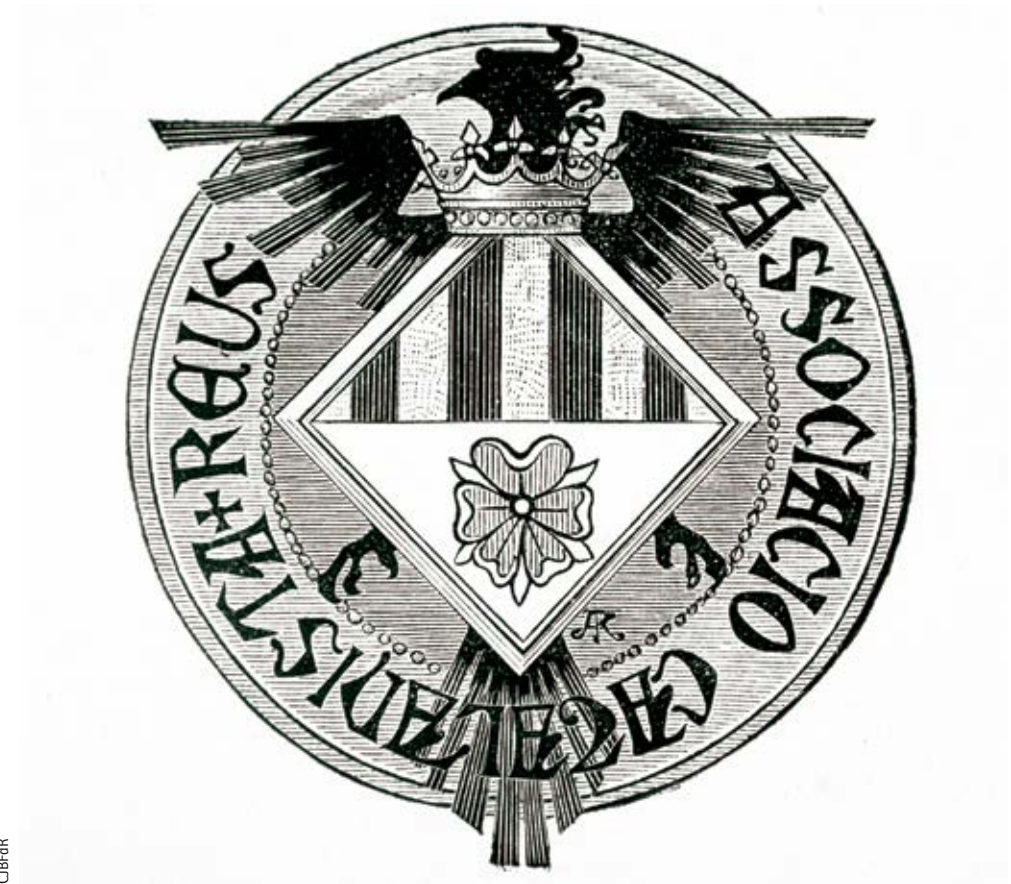
■ **1. Membres de l'Associació Catalanista** de Reus, fundada el 1884, en una excursió, l'abril de 1886. L'arrencada del nou catalanisme polític a la ciutat es produeix amb la constitució de l'Associació Catalanista de Reus el 1884, encara que els primers passos foren donats l'any anterior, amb la celebració

a Barcelona del II Congrés Catalanista, on es ratificaren els principis de l'acció catalanista, al marge dels partits dinàstics, per superar el desprestigi de la política governamental i el caciquisme. El catalanisme es movia dins l'àmbit cultural i calia una acció política que mobilitzés àmplies capes de la societat i,

amb aquest suport, arribar a les instàncies de poder. Només quatre entitats (a Barcelona, Sabadell i Vic) precediren la creació de l'Associació Catalanista de Reus, pensada en un primer moment com a filial de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Els impulsors van ser Pau Font de Rubinat, Ramon

Vidiella Balart i Antoni Pascual Cugat, que convocaren els subscriptors de *La Renaixença* de Reus amb el suport des de Barcelona d'Eduard Toda Güell, que va redactar el manifest fundacional en col·laboració amb Sebastià Torroja. El manifest és signat per 124 reusencs i 18 forasters. Els fundadors volien

L'ASSOCIACIÓ CATALANISTA DE REUS (1884-1906)

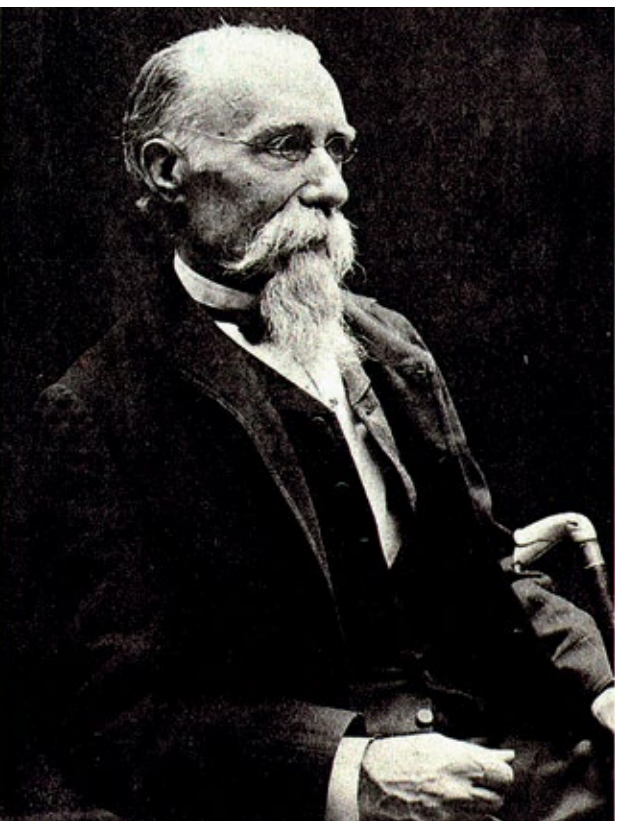

que hi hagués un espai d'activitats catalanistes lligat amb la política, una voluntat de recuperació de la llengua, el patrimoni artístic i històric: *«A salvar de la mort la llengua, expressió de nostra vida, a lliurar de la ruïna los monuments, record de nostra història, a refer, en una paraula, nostra existència d'ahir acomodant-la a les necessitats d'avui, més sense renegar d'ella, obeï l'aparició del Catalanisme que fia la salvació de Catalunya en Catalunya mateixa. En nostra bandera no hi ha més lemes que els de l'amor a la terra i tolerància a tots los sentiments del Catalanisme»*. El president va ser Bernat Torroja Ortega (1817-1908), advocat, impulsor d'iniciatives de redreçament econòmic i polític d'una llarga trajectòria. L'Associació protagonitzà actuacions de ressò com ara la celebració de

la Diada de Sant Jordi el 1886, o el míting de protesta contra el tractat comercial amb Anglaterra que es celebrà al Teatre Principal, el 1886. En l'àmbit de recuperació del català, es va impulsar l'ús de la llengua en l'ensenyament, en les corporacions públiques i en els tribunals, i l'establiment d'una càtedra de dret català a la Universitat de Barcelona. Els membres de l'Associació Catalanista es manifestaven regionalistes, és a dir, primer espanyols que catalans, fet que els duia a defensar-se amb abrondament de la sovintejada acusació de separatisme. El 1886 existia un Consell Regional de Reus.

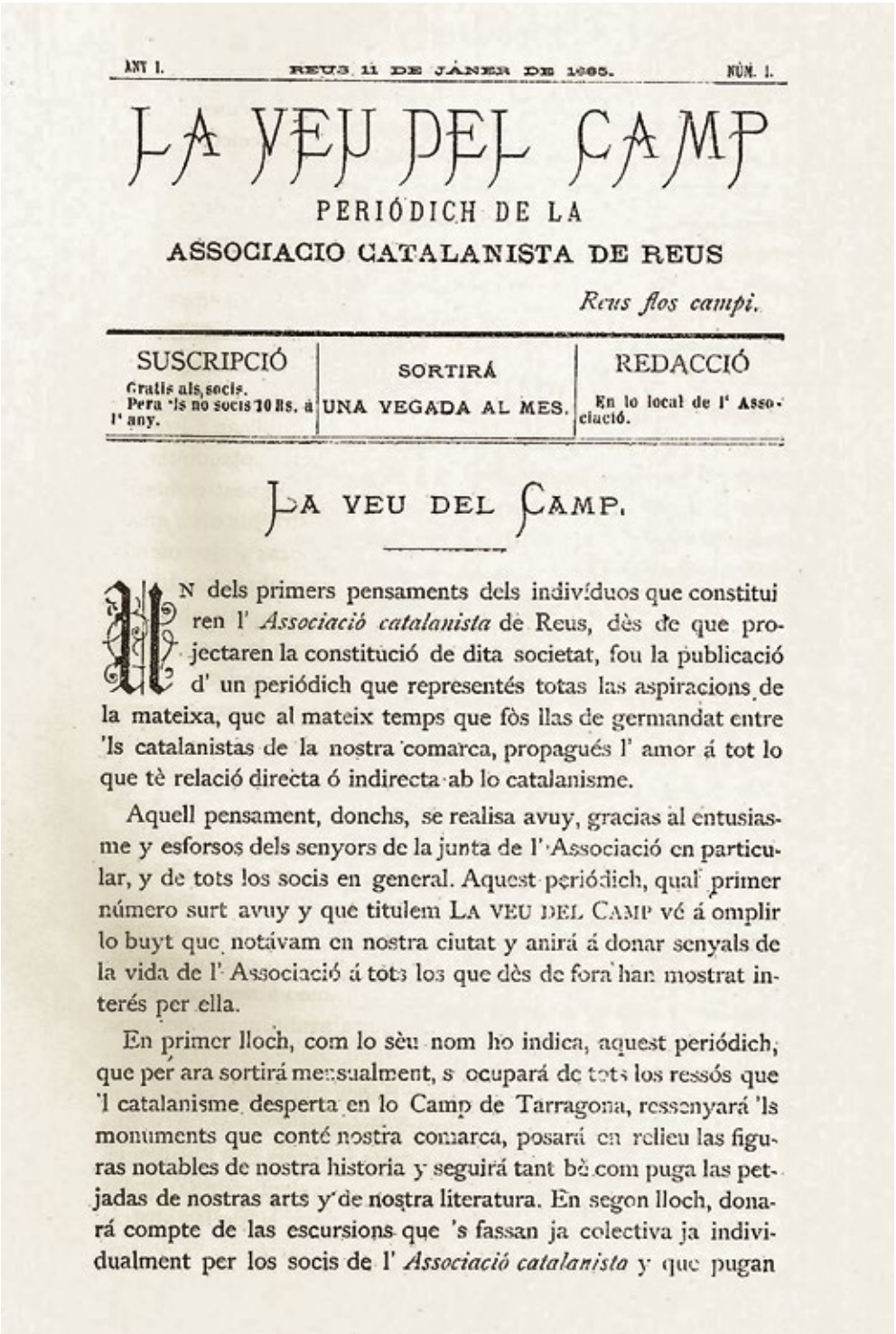
■ **2. Emblema de l'Associació Catalanista** de Reus, dissenyat pel famós artista modernista Alexandre de Riquer, el 1904.

LA PRIMERA PREMSA CATALANISTA: LA VEU DEL CAMP (1885-1890)

Fotograf desconegut. CP

■ 1. Bernat Torroja Ortega (Reus, 1817-1908) fou un polític i advocat català. El 1884 fou fundador i el principal animador de l'Associació Catalanista de Reus designat president, el més actiu col·laborador i el que donà més densitat ideològica al seu portaveu, *La Veu del Camp*. Hi aportà els seus afanys culturals i culturitzadors i l'orientació ideològica basada en la recuperació de les velles llibertats catalanes i en l'aspiració autonòmica vinculada al desenvolupament unitari de l'Estat espanyol. Participà en les campanyes de defensa del dret català el 1880 i 1884 i va ser vicepresident de la segona assemblea de la Unió Catalanista celebrada a Reus el 1893, un any després de la de Manresa. Del 1885 al 1886 fou alcalde de Reus, en un ajuntament provisional. A partir de 1889, va ser arxiver i cronista de la ciutat. En la darrera etapa de la seva vida política, féu uns abrandats manifestos de regionalisme polític que es distingiren pel seu pragmatisme. A *Lo Somatent*, el 1887, assenyala la necessitat d'una plataforma aglutinadora de les entitats catalanistes, el Gran Consell Regional Català, intuïnt el que més tard seria l'objec-

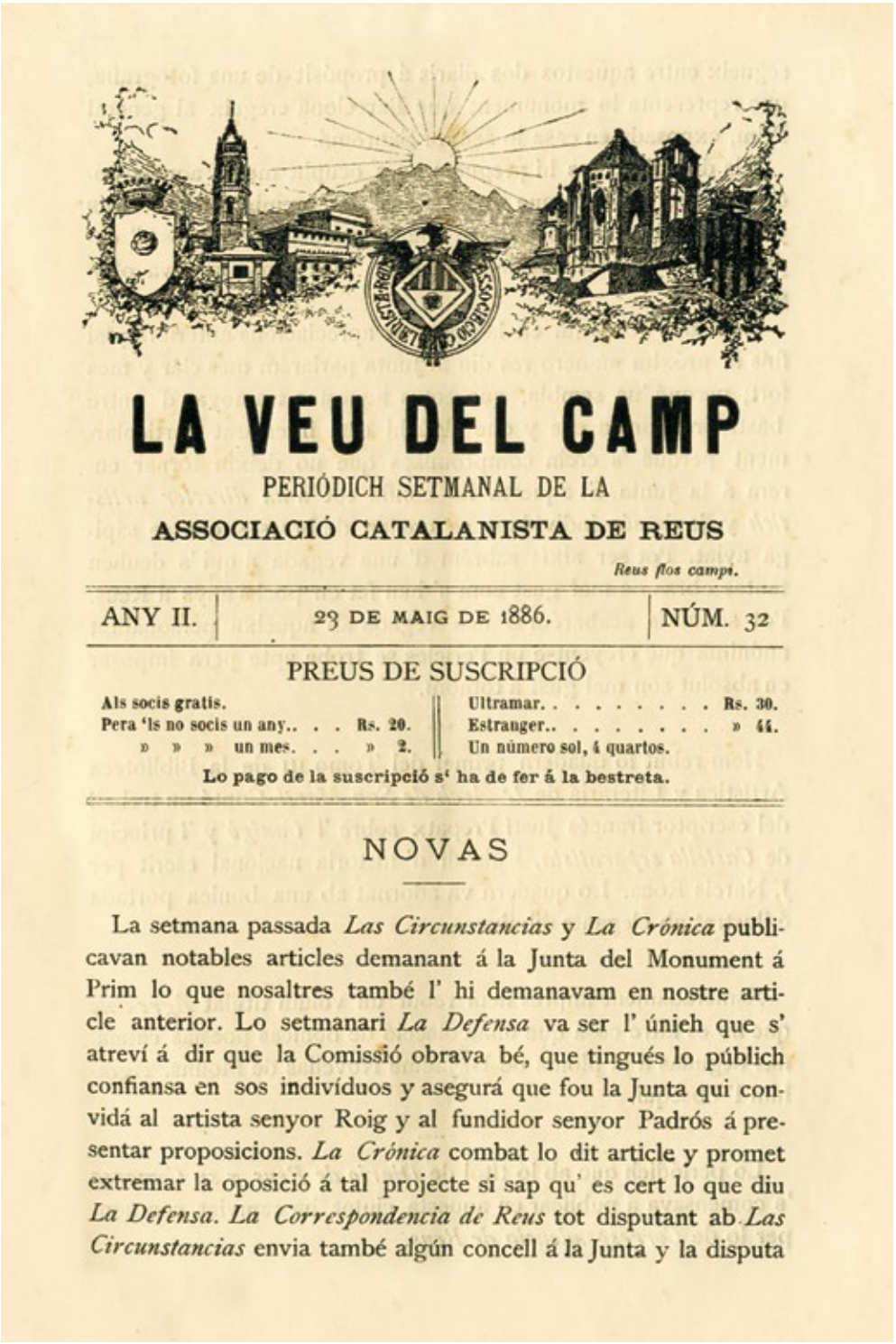

BCRXA

tiu de la Unió Catalanista. En la II Assemblea de la Unió, el 1893, s'aproven les propostes de participació electoral que havien de trençar la marginació de la política de gestió del catalanisme. Torroja intervingué activament

i féu front comú amb els qui defensaven la plena integració del catalanisme a la vida política espanyola, posant com a referent les experiències reusenques en el municipi i la Diputació de Tarragona.

■ ■ 2-3. Un any després de la creació de l'Associació Catalanista de Reus, el gener de 1885 s'edità el seu periòdic portaveu, plataforma d'expressió ideològica i testimoni de les seves activitats i de les propostes dels seus dirigents, sota la capçalera de *La Veu del Camp*. La majoria dels articles, i els de més densitat ideològica, eren escrits per l'advocat i polític Bernat Torroja. Volien que esdevingués «*llas de germandat entre'ls catalanistas de la nostra comarca, propagués l'amor a tot lo que té relació directa o indirecta ab lo catalanisme*». En la seva declaració de principis afirmen voler tan sols la millora del llenguatge català, la recerca sobre el passat i l'elevació «*del nivell moral del nostre poble*», i alhora incrementar «*en los cors lo foc sagrat de l'amor a la pàtria*». Els redactors es confessen regionalistes en el sentit més estricte del mot, però es declaren també anticoncentralistes. Per a ells allò fonamental és la reivindicació idiomàtica i la cohesió social de Catalunya i «*los Centres Catalanistas han de prescindir i fer abstracció de la política*». L'Associació Catalanista protagonitzà actuacions de gran ressò a la ciutat, com la celebració de la diada de Sant Jordi, per primer cop, el 1886. En l'àmbit de recuperació de la llengua catalana, es va impulsar l'ús de l'idioma propi de Catalunya en l'ensenyament, en les institucions i en els tribunals, i l'establiment d'una càtedra de dret català a la Universitat de Barcelona. En aquest context, el 1888 es presentà a Barcelona el «Missatge a la Reina Regent», un document signat per 2.601 persones d'arreu de Catalunya dirigit a la reina regent espanyola Maria Cristina en el qual es demanava autonomia per a Catalunya. Redactat per Àngel Guimerà, d'acord amb els principis propugnats pel grup de La Renaixensa. Des d'enunciats conservadors i amb moltes referències medievals, defensa la sobirania de la nació catalana en un model confederal, on Catalunya havia de recuperar les llibertats perdudes i assolir un alt grau d'autonomia. Vindica l'oficialitat i l'ensenyament del català, la defensa del dret civil i un exèrcit de voluntaris. Rebutja el sistema de partits polítics imperant aleshores per la seva manca de representativitat. Dins la seva època, és un document radical, i alguns sectors l'acusaren de separatista. Des de Madrid fou refusat completament.

BCRXA

LA PRIMERA PREMSA CATALANISTA:
EL DIARI *LO SOMATENT* (1886-1903),
I LA NOVA CATALUNYA (1896-1898)

■ 1. El periòdic *Lo Somatent* va ser el primer diari reusenc en català (1886-1903), el tercer íntegrament en català a tot Catalunya i el primer editat fora de Barcelona. Fundat per Pau Font de Rubinat, els redactors eren homes de l'Associació Catalanista i era impulsat per la Unió Catalanista, i després passà a ser controlat per la Lliga Catalanista, fundada el 1900. Ideològicament enaltia els valors tradicionals, el proteccionisme econòmic, les reivindicacions culturals (l'ensenyament en català i exaltació de les fites històriques catalanes) i el refús al sistema de l'estat liberal de la Restauració. Va publicar suplementos i fulletons com *La Geografia de Catalunya* de Francesc Flos que formava part d'una «Biblioteca popular catalanista» promoguda des de l'Associació.

■ ■ 2-3. El periòdic *La Nova Catalunya*, *Revista del Modern Moviment intel·lectual*, va ser una publicació del Grup modernista de Reus publicada el 1896 i el 1898. El director de l'etapa reusenca era Josep Aladern, i hi col·laboraven Miquel Ventura, Màrius Ferré, Hortensí Güell, Joan Puig i Ferreter, Plàcid Vidal, Pere Cavallé i Xavier Gambús, els components de la Colla de ca l'Aladern. Més tard s'uniren a la colla i a la revista Ròmul Salles Josep Thous Puey, Ricard Català, Francesc Colom, Agustí Cubells, F. Cubells i Florentí, Lluís Quer, Miquel Barberà, Josep Recasens, Jaume i Miró, Eugeni Fornells i Antoni Soler. Tal com escrivi Miquel Ventura el 1898: «En filosofia érem escèptics; en literatura, modernistes; en art, futuristes; en catalanisme, ultraradicals i en sociologia, àcrates».

LA UNIÓN CATALANISTA (1891-1936)

CP

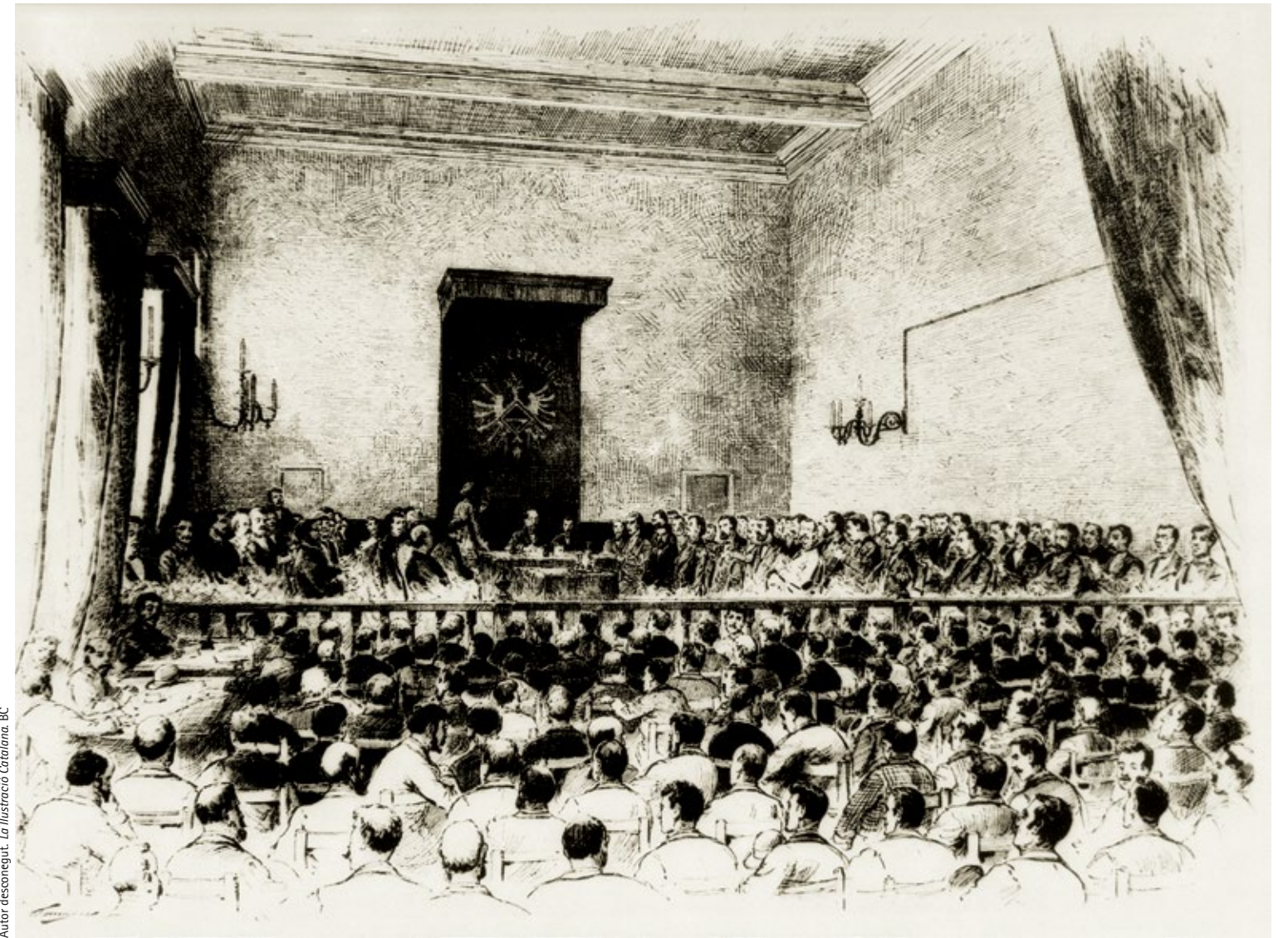
CMRN

Alexandre de Riquer. CMRN

Alexandre de Riquer. CIBfdr

Autor desconegut. La Il·lustració Catalana. BC

■ **1. Emblema de la Unió Catalanista** (1891), amb un escut caironat de Catalunya, rodejat de motius vegetals i tres estrelles.

■ **2. Segell de propaganda** de la Unió Catalanista, amb la llegenda «Visca Catalunya. Principat català», amb els escuts de les quatre províncies i un combatent català al peu de Montserrat, amb l'escut de Catalunya entre llores, editat el 1900.

■ **3-4. Segells de propaganda** de la Unió Catalanista, dissenyats per Alexandre de Riquer, amb imatges simbòliques de Sant Jordi matant el drac i altra simbologia catalanista, editats l'any 1900.

■ **5. Una de les sessions de la II Assemblea** de la Unió Catalanista, celebrada a Reus el 28 i 29 de maig de 1893, segons un gravat de *La Il·lustració Catalana*. No era només la voluntat comarcalista de la Unió el que portava

aquesta assemblea a Reus, sinó l'empenta que havia agafat el moviment a la ciutat i el seu dinamisme social i econòmic. Hi participaren 264 delegats i es van completar les Bases de Manresa de 1892 en els temes de llengua, cultura, eleccions i relacions internacionals. Proposaren fomentar l'ús quotidià del català, demanar-ne l'ensenyament i fomentar l'edició de llibres. Acordaren l'organització del catalanisme i els mitjans per a dur a la pràctica els principis regionalistes, participant a la vida política i coordinar-se amb altres regionalismes perifèrics. S'aprovà, per primer cop, la participació política en les eleccions locals i provincials. Malgrat que no es definia com un partit polític, donar suport a candidats que es manifestessin a favor de les tesis catalanistes va ser acceptat pelsponents. Pau Font de Rubinat –nomenat membre de la Junta Permanent, i que participà a

l'Assemblea de Manresa, junt amb altres cinc reusencs– va intervenir en la primera sessió en defensa del projecte de conclusions, on es recollien idees com «la llengua fa la Pàtria» o «Catalunya no és separatista, sinó que vol formar una nació forta mitjançant la autonomia de diferents regions». L'acte se celebrà al saló d'actes de l'audiència, a l'antic convent de Sant Francesc. L'ampli ressò social de l'Assemblea celebrada a Reus es va traduir en l'entrada massiva de joves a la Unió Catalanista i va provocar les ires dels monàrquics conservadors del *Diario de Reus*. La simpatia ciutadana no es manifestà només en l'entrada de nous associats burgesos, sinó que arribà també a d'altres sectors. Així entre els que seguiren els debats hi havia la pedagoga anarcofeminista Teresa Mañé. Els acords foren publicats en un opuscle, editat a Barcelona el 1903.

■ **6. Antoni Aulèstia Pijoan** (Reus, 1849–Barcelona, 1908) va ser un escriptor i historiador. Des de jove milità en el catalanisme, va ser un dels fundadors de la Jove Catalunya el 1870 i president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de l'Ateneu Barcelonès, així corresponsal a Reus de les revistes *Lo Gai Saber*, i *La Renaixença*.

■ **7. Cartell publicitari de l'obra mestra** de l'historiador reusenc Antoni Aulèstia, *Història de Catalunya* (1887 i 1889), la primera història del Principat escrita a l'edat contemporània. Creia en les teories del positivisme que afirmaven que el medi natural i la composició ètnica eren els elements fonamentals que determinaven la història d'un país i afirmava que la llengua catalana n'era l'element definitori. Va ser un dels redactors de les Bases de Manresa de 1892.

Fotòpia Thomas. CP

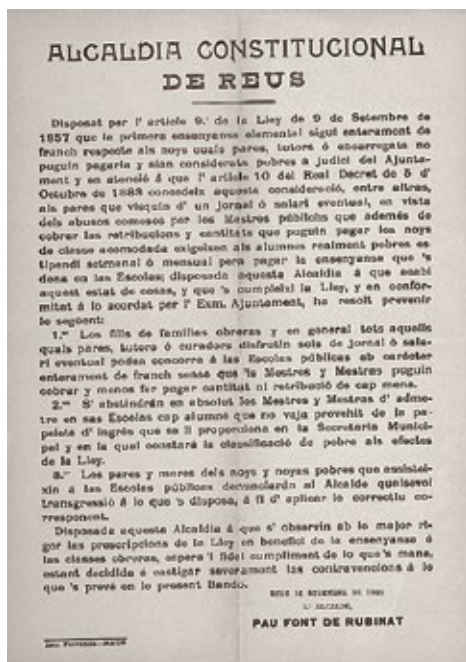

CP

PAU FONT DE RUBINAT, EL PRIMER **ALCALDE CATALANISTA** DE REUS (1899-1901)

Carles Fargas. AdR

ACBC

Carles Fargas. AdR

■ ■ 1-2. Botó de pit i medalló de Regidor de l'Ajuntament de Reus, dissenyat pel joier Joaquim Cabot de Barcelona, seguint les indicacions de Pau Font de Rubinat, com a alcalde, el 1899.

■ 3. Una de les primeres decisions de l'alcalde catalanista Pau Font, el 1899, va ser declarar la gratuïtat de l'ensenyament a les escoles de la ciutat.

■ 4. Retrat de Pau Font de Rubinat, primer alcalde catalanista de Reus, entre el 1899 i 1901. Professà sempre les idees catalanistes,

i va ser un dels fundadors i primer president de l'Associació Catalanista de Reus. Fundà i dirigí la revista *La Veu del Camp* (1885-1890) i el primer diari reusenc en català, *Lo Somatent* (1886-1903). Com a membre de la Unió Catalanista, de la que en va ser tresorer, intervingué en la redacció de les Bases de Manresa, el 1892. Si fins aquest moment la intensitat de la seva actuació ja havia estat decisiva en l'embranchada del catalanisme, serà a partir del seu nomenament com a alcalde de Reus, pel govern Polavieja, el 28 de juny de 1899, quan el seu protagonisme

polític adquirirà un ressò més espectacular i marcarà un nou estil en la política municipal. Diversos enfrontaments amb el governador civil, i la xiulada a Eduardo Dato, Ministre de la Governació quan passà per Reus, i a l'estació l'esperava un grup de reusencs amb tres mil xiulets per a protestar contra la tumultuosa història de l'estàtua del general Prim, foren els desencadenants de la seva destitució com a alcalde, el juny de 1901.

■ 5. Tarja oficial de Pau Font com a alcalde Constitucional de Reus el 1899, la primera en català d'un càrrec públic a la ciutat.

Victoriano Muñoz. CIBER

CIBER

SIMBOLOGIA CATALANISTA A L'AJUNTAMENT I ESTRENA D'ELS SEGADORS A REUS. CASTELLS I CATALANISME (1899)

■ 1. Cartell de les Fires i Festes d'Octubre de 1900, amb una bandera catalana i una d'espanyola, l'escut de Reus del que penja un medalló amb una àliga bicéfala, símbol austracista i una Creu de Sant Jordi, original del dibuixant i cartellista Llorenç Brunet i el pintor Tomàs Bergadà (Reus, 1862-1937).

■ 2. Programa de les Fires i Festes d'Octubre de 1900, en llengua catalana, amb una senyera de dalt a baix de la portada. L'Alcalde era el catalanista Pau Font de Rubinat.

■ 3. Il·lustració del programa de mà de les Fires i Festes d'Octubre de 1913, amb dues senyeres voleiant i els antics heralds de la ciutat, original del pintor Macià Auqué.

■ 4. A les grans Fires i Festes d'Octubre del 1899 l'alcalde Pau Font de Rubinat va fer col·locar la senyera al capdamunt del campanar i els escuts de Reus, Catalunya i de les quatre províncies del Principat a la façana de l'Ajuntament. En la cloenda de les festes, se celebrà un concert al Mercadal que acabà amb el cant d'*Els Segadors* enmig de l'entusiasme del públic, que el sentia per primer cop a la ciutat «escoltantse en mitj dels aplausos crits de ¡Visca Catalunya!». També va ser la primera vegada que la façana de l'Ajuntament lluí iconografia catalanista. Assistiren milers de visitants i se celebrà una actuació castellera amb la Colla Vella dels Xiquets de Valls. Els castells són una tradició festiva consistent en pujar unes persones damunt de les altres per formar construccions humanes amb una tècnica establerta. Són una tradició catalana i des de sempre han estat lligats al catalanisme, acomplint funcions de competició, prestigi social i diversió popular. És probable que nasquessin a Valls al principi del segle XIX.

Autor desconegut. CIBFeR

EL PRIMER MÍTING CATALANISTA A REUS: PEL CONCERT ECONÒMIC AMB L'ESTAT (1899)

■ **1. Record del míting del Foment del Treball Nacional a Reus, del 1899.** L'associació d'industrial catalans presidida per Albert Rusiñol, es dirigí al govern espanyol demanant un concert econòmic entre l'Estat i les Diputacions catalanes que substituís les contribucions en vigor. Davant la negativa del cap de govern Silvela, es va organitzar un míting a favor de la campanya. El govern va respondre amb la suspensió de les garanties constitucionals a Barcelona, l'empresonament d'industrial i el tancament d'establiments. El Foment del Treball insistí en la celebració del míting i Pau Font de Rubinat va oferir que se celebrés a

Reus. Hi va donar suport la Lliga Regionalista, mentre la Unió Catalanista se'n desentenia en considerar que minimitzava les aspiracions catalanes. L'acte es féu al Teatre Fortuny el 3 de desembre de 1899 amb l'assistència d'unes 2.500 persones, i adhesions de tot Catalunya. Hi assistí l'Ajuntament de Reus en ple i hi van prendre la paraula Albert Rusiñol, Narcís Verdager, Jaume Carner, Bartomeu Robert, Pau Font de Rubinat i Lluís Quer, president de la Cambra de Comerç local. S'editaren segells propagandístics. La premsa catalanista barcelonina felicità la ciutat que «va donar proves de patriotisme de debò». El president de la comis-

sió va ser Antoni Pascual Vallverdú, industrial tèxtil que presidí la Cambra de Comerç del 1900 al 1903. En l'acte, s'enviaren telegrams a la Reina regent, al president del Consell de Ministres, i als diputats i senadors catalans demanant-los que es retessin del Congrés si les demandes no eren ateses. El director de telègrafs de Reus es va negar a fer la tramesa dels telegrams apel·lant a la facultat que li atorgava la legislació de rebutjar textos quan els considerés "inadmissibles per rahons de ordre públich o de bonas costums". La convocatòria ja comptava amb un precedent quan l'Associació Catalanista organitzà el 9 de juny

Autor desconegut. CIMR

de 1886 un míting contra el projecte de llei dels tractats de comerç lliurecanvista amb Anglaterra enfront les demandes proteccionistes dels industrial catalans. Aquest precedí en un mes a l'acte on es pronuncià el primer gran discurs independentista a Catalunya, en un esdeveniment públic, el 25 de juliol de 1886 al Teatre Novetats de Barcelona, escrit per Josep Narcís Roca Ferreras, el primer teòric de l'independentisme català.

■ **2. «Com progressa Madrit»** és el lema d'aquesta bicicleta doble transformada en un lent cargol amb una senyera, una de les par-

ticipants al concurs de bicicletes adornades, celebrat a Reus a les Festes d'Octubre de 1899.

■ **3. Suplement del diari catalanista** reusenc *Lo Somatent*, del 4 de desembre de 1899, dedicat a *La Veu de Catalunya*, de Barcelona, clausurada per ordre governamental, en motiu del I Míting pel Concert Econòmic, de Reus.

■ **4-5. Segells amb iconografia** catalanista –escuts de Catalunya i províncies, barretines, falç, al·legories de la indústria, Montserrat– i els cognoms dels oradors del I Míting pel Concert Econòmic –Quer, Robert, Font de Rubinat, Rusiñol, Verdager i Carner– celebrat a Reus el 3 de desembre de 1899.

CIBFeR

CIMR

CIBFeR

LA CAMPANA DE GRACIA.

DONARÀ AL MENOS UNA BATALLADA CADA SENMANA.

CADA NÚMERO 5 CÉNTIMS PER TOT ESPANYA.

Números atransats: 10 céntims

ADMINISTRACIÓ I REDACCIÓ: Llibreria Espanyola, Rambla del Mij, 20, botiga. BARCELONA

PREU DE SUSCRIPCIÓ: Fora de Barcelona cada trimestre ESPANYA postas 1'50 Cuba, Puerto-Rico y Extranger, 2'50.

PARLÉM CLAR

EMPRE es hó parlar clar y ab franquesa; pero avuy mes que may.

Negar qu' existeix a Catalunya una poderosa corrent de disgust contra 'ls governs de Madrid que ho fan anar tot en orris, administrant la cosa pública de una manera detestable, i ora negar l' evidència. Aquest disgust es com aquella atmosfera espessa, que no sols se respira, sino que ademés se palpa.

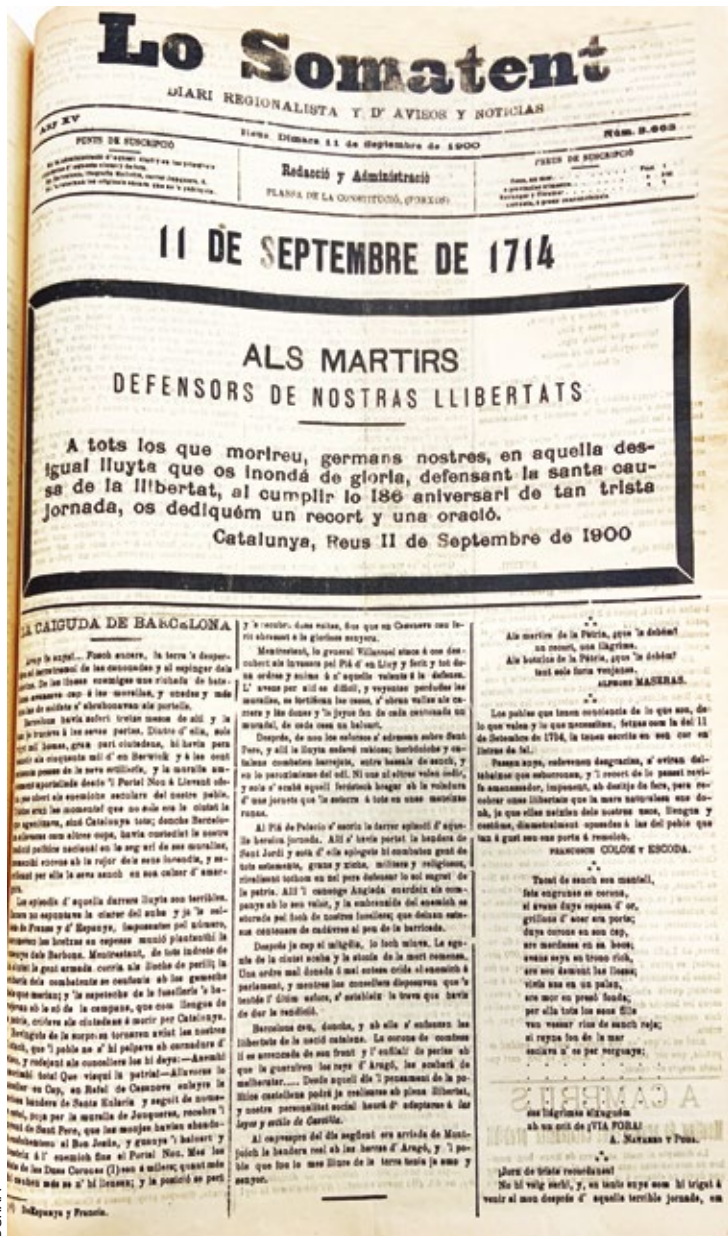
Es massa gros lo que passa ab aquests governs: es massa terca y desentendida la seva oposició a cumplir la mes mima de las aspiracions públicas que reclaman economía y regularitat tant en la recaudació com en la inversió dels tributs... Tothom en aquest punt està conforme, y no obstant, tothom es impotent per evitarho. Fins ara las campanyas de l' opinió's contan per derrotas. Ha sigut derrotada la Lliga de Productors, ho han sigut las Cámaras de Comerç, ho han sigut los contribuyents que apolaren a la resistencia passiva: acaba de serho l' idea del *Concert económico* el dia avants de celebrarse 'l *meeting* de Reus, en la sessió del Congrés, aiantos triufant en Vilaverd, després de passar l' esponja sobre las promesas de 'n Silvestre, entre 'ls aplausos de majorias y minorias dinásticas y las expresivas felicitacions dels cap-pares de aquestas últimas.

De manera que la idea del *Concert económico*, gracias a la manya que s' han donat tantlo apareixer com una solució privilegiada de Catalunya ó tan sola de la

EL MEETING DE REUS.

EN PRIM, als organiadors del meeting:—Tot aixó del concert es música celestial.

BCXA

EL RECORD DE L'11 DE SETEMBRE DE 1714

HMC

- 1. Acudit sobre el Miting pel Concert Econòmic, celebrat a Reus el 3 de desembre de 1899, publicat a la coberta de la barcelonina *La Campana de Gràcia*, el 9 de desembre de 1899, en el que l'estàtua del general Prim es dirigeix als organitzadors dient «*Tot aixó del concert és música celestial*».
- 2. Portada del diari catalanista *Lo Somatent*, de l'11 de setembre de 1900 dedicat a recordar l'11 de setembre de 1714 i «*Als Màrtirs defensors de nostras llibertats. A tots los que moriren, germans nostres, en aquella desigual lluyta que os inondà de gloria, defensant la santa causa de la llibertat, al cumplir lo 186 aniversari de tan trista jornada, os*

dediquem un recort y una oració». La primera commemoració de la Diada a Reus va ser el 1890, impulsada per l'Associació Catalanista, i se celebrà ininterromputament a partir del 1905.

- 3. Portada del diari nacionalista republicà *Foment*, de l'11 de setembre de 1916 dedicat a recordar l'11 de setembre de 1714, Diada Nacional de Catalunya, amb el titular «*Gloria als martres de Catalunya! ¡Visca la llibertat dels pobles!*». El 1914 ja havia publicat un monogràfic amb col·laboracions foranies de qualitat i penjat senyeres als seus balcons, igualment com la Lliga Catalanista. El 1921, l'ambient propici, va fer que l'Ajuntament pengés oficialment per primera vegada la

senyera a mig pal als balcons, en senyal de dol, i que una comissió presidida per l'alcalde anà a Barcelona a ofrenar una corona al monument a Rafael Casanova, l'heroi català de 1714. El mateix feren el *Foment* Republicà Nacionalista, Joventut Nacionalista Republicana, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria i les redaccions de *Foment* i del setmanari satíric *Paricu*, proper als republicans catalanistes. La commemoració de la data històrica, convertida en Diada Nacional de Catalunya, la festivitat més destacada del catalanisme, es mantingué de manera pública o clandestinament, fins al final de la Guerra Civil Espanyola, i la implantació de la Dictadura franquista, el 1939.

PÀTRIA NOVA, PERIÒDIC NACIONALISTA (1905-1906)

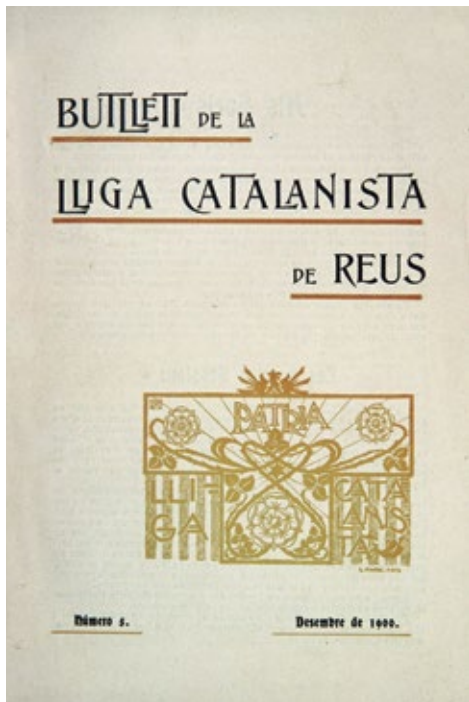
BCRXA

LA LLIGA CATALANISTA DE REUS (1900)

■ **1. Quan l'Associació Catalanista de Reus** s'anà esllanguint, els elements joves van decidir crear una nova organització que mostrés més empena en la tasca catalanista i crearen la Lliga Catalanista de Reus, l'any 1900, que el 1906 formaria part de la creació del Foment Nacionalista Republicà. Això va representar la desaparició de l'Associació Catalanista de Reus i de *La Veu del Camp*. Els seu primer portaveu va ser el *Butlletí de la Lliga Catalanista de Reus*, que es a publicà el 1900. El setembre de 1901, la Lliga Catalanista es va fer càrrec del periòdic *Lo*

Somatent i tota la redacció del *Butlletí* passà al nou diari. És precisament a l'entorn de l'any 1900 quan el catalanisme comença a ser titllat de «separatista», per els elements més reaccionaris i centralistes espanyols.

■ **2. Emblema de la Lliga Catalanista de Reus**, dissenyat per M.R., amb el lema «Pàtria», amb iconografia catalanista, imprès per Eduard Navàs, que el 1911 era secretari del Centre de Lectura, i el 2 de maig d'aquell any va redactar la primera acta de l'entitat en català, i en aquesta llengua es redactaren fins l'inici del franquisme, el 1939.

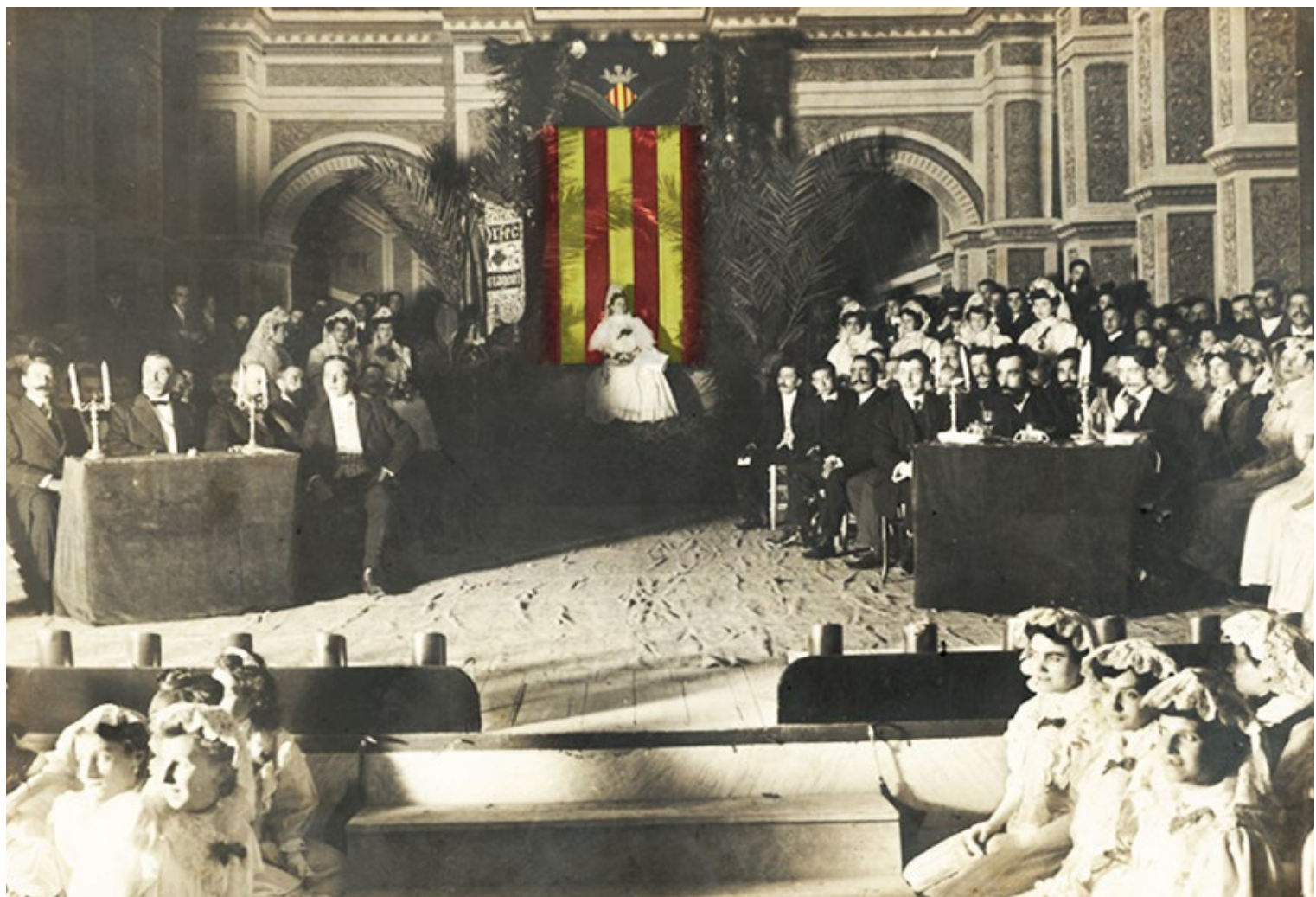

BCRXA

BCRXA

■ **3. Patria Nova, Periòdic Nacionalista**, es publicà a Reus el 1905 i 1906. Fundat per l'escriptor i polític Xavier Gambús Ballvé (Reus, 1883-Aush, Gascunya, 1970), era de clara tendència republicana i catalanista. Va publicar els textos més rupturistes i contundents de la premsa de l'època. Van ser els primers que van fer un plantejament dels Pa- ïsos Catalans, i al parlar de les diferents ac- tituds de les terres de parla catalana, deien: «*Catalunya es desvetlla, Mallorca canta, Va- lència plora*». I de forma més contundent: «*Al dir Catalunya no ens referim pas a la formada per quatre províncies de l'estat espanyol sinó a tota la Catalunya pròpiament dita, a l'an- tiga nacionalitat formada per una sèrie de pobles lligats per les costums, la llengua i la història*». La seva ideologia és també antimili- tarista i fa una crítica al sistema electoral per les «*tupinades i conxorxes*». A més de Xavier Gambús, vinculat amb el Grup mo- dernista de Reus, hi van publicar membres d'aquesta colla, com Josep Aladern, Antoni Isern, Joan Puig i Ferrer, Miquel Ventura, Miquel Barberà i Plàcid Vidal. I catalanistes radicals, com Bernat Torroja, socialistes, com Josep Recasens i Mercadé i altres que des- prés es decantarien cap al noucentisme, com Pere Barrufet o Domènec Freixa. El poeta Josep Anguera i Bassedas hi col·laborà amb articles ideològics i també els arquitectes Domènec Sugranyes i el seu germà Màrius Sugrañes.

Esteve Puig. BCLR

CULTURA I CATALANISME

■ **1. Ignasi Iglésias en el moment de llegir el discurs presidencial a l'acte de repartiment dels premis dels Jocs Florals organitzats per la societat Le Trianon el 29 de setembre de 1907, amb la presència de l'Orfeó Tarragoní, amb un escenari presidit per una gran senyera.** L'octubre de 1906 s'havia celebrat a Barcelona el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb la participació dels delegats reusencs Pere Balaguer Martorell, Pere Barufet Puig, Pau Font de Rubinat, Domènec Freixa Batlle, Antoni Porta Pellicer; els de les Borges del Camp Amadeu Mayol Mir, Maria Saludes, Francesc Teixell Peiri, i els mossens Josep Pallicé, Pau Queralt i Miquel Saludes, i l'adhesió de l'Ajuntament de Reus i el Centre de Lectura de Reus.

■ **2. Emblema del Centre de Lectura de Reus, fundat el 1859, amb les quatre barres de l'escut de Catalunya i la rosa de Reus.**

■ **3. Detall amb l'escut de Catalunya amb una rosa, emblema de la ciutat, flanquejats per dos *putti*, en la decoració del Teatre Bartrina del Centre de Lectura, reformat el 1922.** L'octubre d'aquest any s'hi projectà l'estrena de la primera pel·lícula amb subtítols en català, «*La sardanista*».

■ **4. La *Revista del Centre de Lectura*, apareguda el 1883, va tornar a sortir el 1920, com a «tribuna de l'entitat, portada a la plaça pública, per a que des d'ella puguin parlar-hi els poetes, els pintors, els músics, els homes de ciència, els pedagogs, tots aquells, en fi, que en la vida hi compleixin l'alta missió social d'educar la intel·ligència i desvetllar l'ànima del poble».** La *Revista* s'escribia totalment en català i va tenir un alt nivell literari i científic, amb la presència dels autors noucentistes i avantguardistes reusencs i persones significades en el món cultural català, en una de les seves èpoques més brillants.

■ **5. Biblioteca del Centre de Lectura, el cor de l'entitat fundada el 1859, en una imatge del 1910, abans de la reforma de l'edifici, sota l'estètica noucentista, del 1921.** A partir del tombant de segle, i amb al consolidació de l'imaginari col·lectiu fomentat pel modernisme i el moviment catalanista, es supera l'aparent neutralitat lingüística i es comença a fer evident un procés de normalització lingüística dins de l'entitat. L'ús cada vegada més freqüent del català en les actes, va anar acompanyat de la celebració del I Congrés d'Ateneus l'abril de 1911, i la influència de presidents com Jaume Simó Bofarull, Antoni Porta Pellissé o Pere Cavallé Llagostera, procedents de l'espai republicà catalanista. A través de la *Revista del Centre*, en l'etapa engegada a 1920 es va veure reflectit el procés de nacionalització de l'entitat evidenciada, també, en el redactat dels estatuts generals i els de les diferents seccions.

BCLR

Arcadi Viñola. TBR

BCLR

Fotograf desconegut. BCLR

CENTRE DE LECTURA

COMPANÏA CÒMIC-DRAMÀTICA

DIRIGIDA PER

FABIA MERCADER

DE LA QUE FORMA PART LA DISTINGIDA PRIMER ACTRIU

MARTA VALLESPÍR

A tots els que'ns honran concurrint a les funcions, els desitja

Felís Any Nou

La COMPANYIA MERCADER

EXTRAORDINÀRIES FUNCIONS PER AVUI 1.ª JANER DE 1916

TARDA : ¡A ferse an tip de riare!

Segona representació de la xistosisima comedia en tres actes i en vers, original de D. Eduart Aulés,

Lo Sant Cristo gros

REPARTIMENT: El de la seva primera representació.

¡A riure! - ¡No faltéu! - A riure!

A LES 5.

nit: ¡Festa de la Llengua Catalana!

Estrena en aquest teatre del interessant i patriòtic drama català en tres actes i en vers, original del malhaurat fundador del teatre de nostra terra Frederic Soler (Pitarra).

Sota terra

REPARTIMENT:

«La Sorda», Sra. VALLESPÍR. — «Núria», Sra. Cervera. — «Met (Manobra)», Sra. Casals. — «Joseph», Sr. Mas. — «Robert», Sr. Navarro. — «Narcís», Sr. MERCADER. — «Fura», Sr. Martí. — «Mus», Sr. Torrents. — «Don Pere Antón Vecana», Sr. Sacristà. — «Coronel», Sr. Pallarès. — «Rafel», Sr. Guasch.

Mossos de l'Esquadra. — Minaires. — Pagesos.

(L'acció es desenrotlla a Valls).

A dos quarts de deu. Preus de costum.

Per a demà: Escullits programes.

Aviat:

La Rondalla del infern

ATFR

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CIMIR

Fotògraf desconegut. CIMIR

CULTURA I CATALANISME

Fotògraf desconegut. CP-ERC

- 1. Cartell de la Festa de la Llengua Catalana celebrada al Teatre del Centre de Lectura, l'1 de gener de 1916, Cap d'Any. S'anunciava l'estrena de «l'interessant i patriòtic drama català en tres actes i en vers original del malhaurat fundador del teatre de nostra terra Frederic Soler (Pitarra)», amb un escut de Catalunya.
- 2-3. Lectura de poemes catalans a una societat literària catalanista reusenca, amb un domàs amb un escut caironat de Catalunya en una de les parets, els primers anys del segle XX.
- 4. Lectura de poemes catalans a una societat literària catalanista reusenca, els primers anys del segle XX.
- 5. Participants en un Aplec Literari organitzat pel Foment Republicà Nacionalista, el 1919.

PREMSA EN CATALÀ: DEL SEGLE XIX A L'AVANGUARDA I AL NOUGENTISME

BCRXA

BCRXA

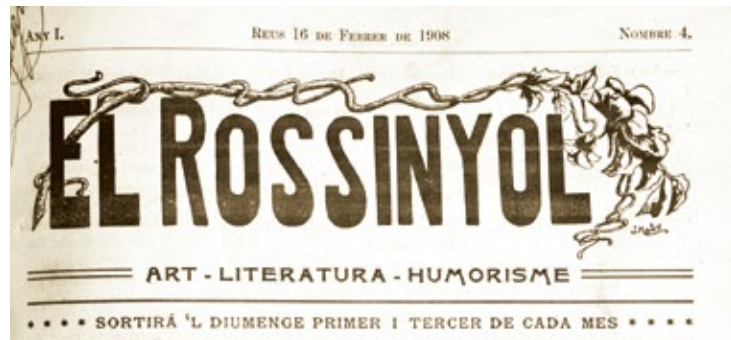
BCRXA

BCRXA

BCRXA

BCRXA

BCRXA

BCRXA

BCRXA

■ **1. La primera publicació periòdica literària i artística** en català editada a Reus va ser *Reus Artistich* (1890-1891), fundada per Ramon Casals Vernis i Antoni Pascual Cugat, com a finançador de la publicació, d'arrels modernistes. El primer número escriuen: «*La preponderancia y la influencia d'una nació s'estén més per medi de las conquistas de las arts que per medi de las conquistas de las armas*». Casals Vernis va ser col·laborador gràfic a *La Tralla*, un setmanari catalanista radical publicat a Barcelona de 1903 a 1907. Pascual fou un dels impulsors de l'Associació Catalanista de Reus, de la que fou secretari i col·laborador en el seu portaveu, *La Veu del Camp* i en *Lo Somatent*.

■ **2. La revista *Reus Literari, periòdic català, festiu & il·lustrat*** va ser un periòdic satíric i literari (1891-92). Els col·laboradors eren vinculats al Grup Modernista de Reus.

■ **3. El periòdic *L'Escut de Reus, revista setmanal literaria & il·lustrada*** (1893) va ser fundada i dirigida per Anton Marca i Boada vinculada al Grup Modernista de Reus i a la societat progressista El Eco Republicano.

■ **4. La revista *La Gent del Llamp, periòdic setmanal, literari, artistic, científic i musical*** (1893), dirigida per Josep Aladern que la va publicar quan va instal·lar-se a Reus. Era

una revista que començava a proposar criteris modernistes en la línia més radical, que s'emparentava amb l'anarquisme.

■ **5. Capçalera del periòdic *Germinal, revista d'arts, literatura y ciencias*** (1905-1906).

■ **6. Capçalera del periòdic *El Rossinyol. Art literatura i humorisme*** (1908-1909), es defineix apolític però mostra una tendència progressista: «*Despreciam tota idea que no sigui avençament de la societat, vers a la consecució de la llibertat i redempció humanes*».

■ **7. La revista *Foc Nou. Literatura*** (1910-11),

va ser el darrer reducte del modernisme local.

■ **8. La revista *La Columna de Foc: fulla de subversió espiritual*** (1918-1920) va ser una revista avantguardista, fundada per Salvador Torrell, Josep Maria Prous i Vila i Bonaventura Vallespinosa, propiciava a Reus el futurisme de Marinetti i Gabriel Alomar.

■ **9. El periòdic *Llaç, Revista*** (1919-1920), publicació dels noucentistes locals, impulsada per Josep M. Prous i Vila i Bonaventura Vallespinosa. Volia ser una revista atenta a les noves tendències, i explicar com s'estava movent la cultura a Catalunya i al món.

REVISTES SATÍRIQUES CATALANISTES

■ 1. Les revistes satíriques publicades en català van ser nombroses a Reus, sovint impulsades per joves republicans i catalanistes, com *La Tos* (1891), *Lo Moro de Foch* (1891-92), *La Trompeta* (1894-96), *Reus Tranquil* (1897), *Lo Ventall* (1898) o *Lo Liri* (1898). *Lo Camell* (1909) va mostrar un apropament als sectors republicans i nacionalistes, amb articles i acudits en defensa del fet nacional, atacs als sectors conservadors i ironies contra els socialistes, i des de 1913 mostrava una tendència propera a Foment Nacionalista Republicà. Els seus atacs anaven dirigits contra la coalició possibilista-lerrouxistes que aquells anys tenien la majoria a l'ajuntament. Com a director figurava Antoni Secall. Els articles no anaven signats, ni tan sols amb pseudònims, per impedir que s'identifiqués els autors.

■ 2. La revista satírica *Paricu* (1921-22) declara el seu nacionalista radical, constant: «*Els que fem Paricu són nacionalistes. I perquè ho som ens dol que els capdavaners i els homes representatius del nacionalisme caiguin en mancament. Per xó a tots els que hi caiguin Paricu els hi donarà el crit, tant si són de la dreta com de l'esquerra com del mig*». Critiquen al Centre de Lectura, la Lliga, l'alcalde de Foment... ningú no s'escapa de les seves crítiques i actua com una consciència pública del nacionalisme. *Paricu* va intentar globalitzar els sectors catalanistes i va intentar la conjunció entre el regionalisme conservador i el nacionalisme radical. El director era Francesc Vilà Casals i Salvador Torrell, Eladi Bergadà i Esteve Massagué, els col·laboradors.

■ 3. La revista satírica *Migranya* (1921) era propera al Foment Nacionalista Republicà i els seus polítics i afiliats hi són elogiat. Les classes benestants i les entitats com El Círcol o el Centre de Lectura són els que rebran les crítiques més dures. Presenta una declaració de principis basada en «*la nacionalització de Catalunya, encar que per obstacle se'ns hi posin aquestes lumbreres sense flama, aquests mercaders de política local, aquesta corrupció d'homes que malversen el temps, per escatimar al nostre poble aquell aire de catalanitat i honradesa que sempre ha sigut objecte*». Dels col·laboradors només s'ha pogut confirmar la presència de Salvador Torrell, encara que la postura partidista de Migranya fa creure que els redactors eren membres de Foment.

■ 4. La revista satírica *La Porra, Setmanari Humorístic Radical* (1923), es presenta com una revista crítica: «*Els que's diuen nacionalistes viuen venuts a qualsevol preu i segueixen fent la grandesa de les seves cases de comerç anunciant en llengua estrangera. [...] Hem de vindre a vindicar el sentit de la dignitat i la ciutadania massa prostituïda. Sentim la inquietud i la rebeldia i no ens conformem amb la marca dels anyells i estem cansats de 'Seny i tolerància'. Prou seny; més acció i dignitat, que se'ns han passejat massa, des de les tribunes polítiques, amb la bandera nostra*». D'un nacionalisme radical es desmarca de vinculacions amb cap partit, i critica al Foment Nacionalista Republicà, retraient-li la poca valentia davant dels lerrouxistes. Els atacs es dirigien als membres de la Lliga, que

mantenien actituds contradictòries amb allò que predicaven. Per exemple, parla d'un important comerciant local: «*El senyor Sabater, al qual hem sentit en termes estridents en diades de la llengua catalana, fa tot el comerç en castellà, tan sols exporta 'Productos de España' amb els nous mercats amb la 'roja y gualda'. Vaja! és un farsant! i un "perfecto" regionalista*». El director era Carles Torrell Badia i els redactors van ser Miquel Serra Pàmies i Salvador Torrell Eulàlia.

■ 5. De caràcter avantguardista, *Reus 1973* (1923) era una revista futurista. Fundada per Salvador Torrell Eulàlia i per Josep M. Prous i Vila, va ser la revista satírica més sorprenent i original de la ciutat. Tant la revista com els seus autors havien rebut una poderosa influència de Joan Salvat-Papasseit. Simulava

estar publicada cinquanta anys més tard de la data de la seva sortida, i es donava com realitzada la independència de Catalunya. Les notícies publicades van des de la inauguració d'un gran parc d'atraccions a Salou, fins al tractat comercial entre Catalunya i la «veïna» nació espanyola, passant per les consideracions del Reus de 1923 del que no en queden gaires bons records: «*aquell fogar malagrait que va tractar amb desamor les joventuts inoculadores de la vitalitat i la grandor, avui esdevenen pompàtiques, davant d'un Reus delícia i ensomni i paradís terrenal de bells auguris*» El fet d'escriure en català ja era un acte reivindicatiu. Publica caricatures signades amb el pseudònim de Kim, que sota el títol d'«Homes d'ahir» representen personatges populars del Reus de 1923.

Andreu Anguera. BCLR

Fotògraf desconegut. CIMIR

■ **1. Emblema de l'Agrupació Excursionista** de Reus, establerta a la ciutat del 1915 al 1919, quan s'integrà al Centre de Lectura. Formada per joves intel·lectuals noucentistes de la burgesia, com els germans Ferraté Gili, Eduard Borràs, Felip Font de Rubinat, Jaume Sabater, Salvador Vilaseca, Ferran Gay, Ferran Casajuana, Antoni Fuster Valldeperes, Ramon Cuadrada i Pere Ferrando. Participà en la Diada de la Llengua Catalana. Publicava el *Butlletí de l'Agrupació Excursionista*

de Reus, que li donà projecció i prestigi científic, perfectament imprès i amb fotografies de qualitat. L'excursionisme s'emmarca dins la consolidació de la societat burgesa que explora noves inquietuds i aficions en la conquesta del temps lliure. En destaquen la necessitat d'una part de la joventut urbana de fer exercici físic, combinat amb un enriquiment moral i intel·lectual del contacte amb la natura i que, alhora, construeix un identitat particular de país.

■ **2. Membres de la Secció Excursionista** del Centre de Lectura de Reus, fundada el 1901, en una de les seves primeres sortides, a l'arbreda de Santes Creus, el 1902.

■ **3. Públic de l'exhibició aèria del pilot** francès Monsieur Tichier, la primera celebrada a Reus, el 21 d'octubre de 1913. El públic és assegut darrera una tanca de corda amb una gran bandera catalana. A la imatge un grup d'espectadores de les classes benestants, vestides a la moda de l'època.

Josep Huguet Llobet. CIMIR

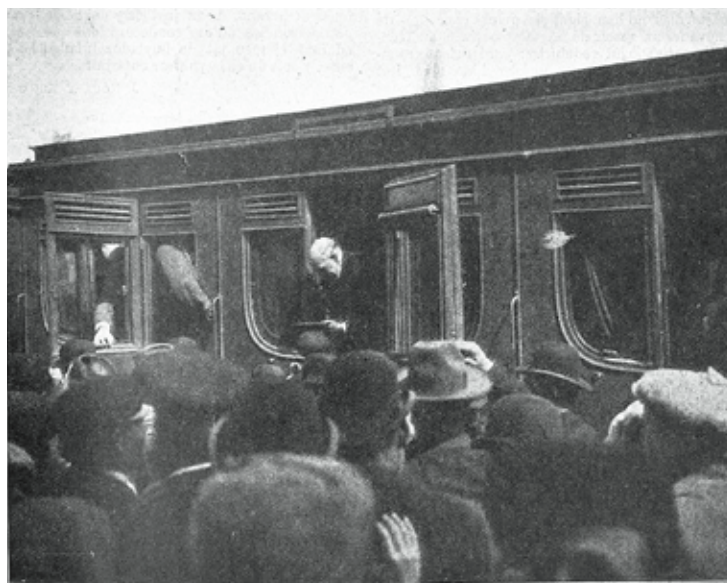

Fotògraf desconegut. CAMVC

ESPORTS, EXCURSIONISME I CATALANISME

■ **4. Cursa ciclista al Velòdrom** del Club Velocipedista de Reus, cap al 1898. Fou inaugurat al passeig de Sunyer el 1892, per membres de la burgesia catalanista de la ciutat. El tendal de la tribuna era confeccionat com una gran senyera.

■ **5. Sortida d'una cursa ciclista** al raval de Santa Anna, per la Festa Major de 1922, sota grans banderes catalanes guarnint el carrer.

Arribada del tren a la estació de Reus.

Don Nicolau a Reus, dirigint-se de la estació dels directes a la de la línia de Lleida.

Fotògraf desconegut. HMC

CIME

LA SOLIDARITAT CATALANA (1906-1909)

■ ■ 1-2. **Visita de Nicolás Salmerón a Reus**, en el viatge a Catalunya, l'abril de 1906, com a president de Solidaritat Catalana. Republicà progressista, havia estat el tercer president de la I República Espanyola, el 1873.

■ 3. **Targeta postal editada** per Solidaritat Catalana el 1906, amb fotografies de sis dels diputats catalanistes. Pel districte de Tarragona-Reus-Falset, l'empresari republicà federal Ramon Mayner Socias (Reus, 1867-1921), diputat a les eleccions entre 1903 i 1910; i Julià Nogués.

■ 4. **Assistents al míting d'afirmació nacionalista**, organitzat per Solidaritat Catalana a Reus, celebrat al Teatre Circ, el 1908.

■ 5. **Presidència del míting pel Sufragi Universal** celebrat al Teatre Circ pels diputats de Solidaritat Catalana, en una imatge de *La Campana de Gràcia*, de l'11 de gener de 1908. La coalició es constituí el 1906, com a reacció unitària contra l'ambient anticatalanista a Espanya, amb la participació de republicans d'esquerres i del catalanisme conservador. Guanyà les eleccions legislatives de 1907, amb

40 dels 44 diputats, però les seves contradiccions van provocar enfrontaments entre la dreta, com la Lliga que en volia monopolitzar els triomfs i l'esquerra encara poc cohesionada. L'experiència del front unitari catalanista va facilitar el contacte entre les entitats locals Centre Republicà Democràtic Federal i la Lliga Catalanista, que el 1906 van fusionar-se i van crear el Foment Nacionalista Republicà, el baluard del catalanisme d'esquerres a la ciutat. La crisi i desaparició de la Solidaritat van produir-se el 1909, per la Setmana Tràgica.

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. HMC

■ 6. **Julià Nogués Subirà** (Reus, 1867-Cala-taiud, 1928). Advocat d'ideologia republicana, membre del Partit Republicà Democràtic Federal, va ser regidor a l'Ajuntament de Reus el 1897-98 i el diputat a Corts més reelegit

de Catalunya entre 1903-23. El 1907, es va adherir a la Solidaritat Catalana, i mantingué bones relacions amb la UFNR. El 1911 presidí la comissió de diputats del projecte de bases de la Mancomunitat de Catalunya. Membre de

Fotògraf desconegut. CP

l'Assemblea de Parlamentaris de 1917, donà suport a les Corts a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, el 1919. Dirigi el periòdic *La Autonomia* (1894) i *El Consecuente*, portaveu republicà radical reusenc (1908).

PROPAGANDA CATALANISTA EN TARGETES POSTALS

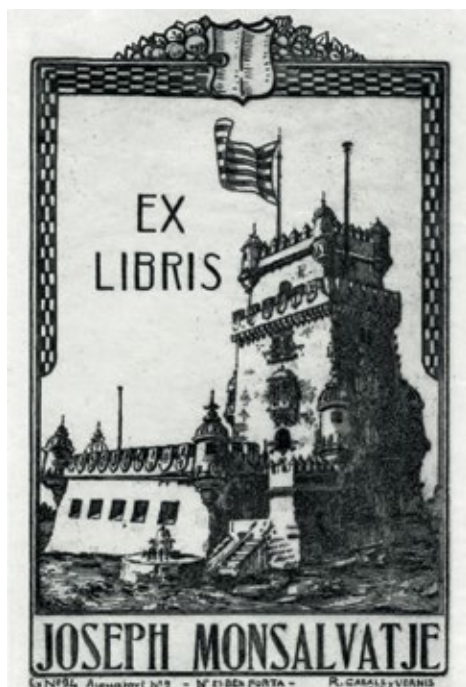
■ 1. Il·lustració modernista, d'autor desconegut, de la «Invitació d'obertura de la Primera Exposició de Postals», editada com a targeta postal per la Lliga Catalanista de Reus, reproduïda al diari *Lo Somatent*, el 31 de juliol de 1902.

■ 2. Invitació d'obertura de la Primera Exposició de Postals, d'autor desconegut, de la el 24 de juliol de 1902, editada com a targeta postal per la Lliga Catalanista de Reus.

■■■■■ 3-6. Targetes postals il·lustrades amb motius catalanistes, editades els primers anys del segle XX, circulades des de Reus. Hi llegim: «Els ulls al cel, i al cor nostra bandera», «A vos bonas festas y a Catalunya vida nova, desitja...», i «Visca la Solidaritat Catalana. La unió fa la forsa». L'expansió de la gràfica impresa en forma de targetes postals i del cartellisme a Catalunya a finals del segle XIX estava vinculada a la voluntat de crear un mercat interior entre la classe mitjana emergent. D'inspiració modernista, aviat s'aplicaren continguts polítics de tall nacionalista, introduint elements folklòrics i mantenint la figura d'una dona jove com reclam propagandístic. Els autors són els fotògrafs Mateos i Rabassa, Jaume Llongueras i l'arquitecte i intel·lectual Josep Pujol Brull.

EX-LIBRIS CATALANISTES

MR-IMRC

MR-IMRC

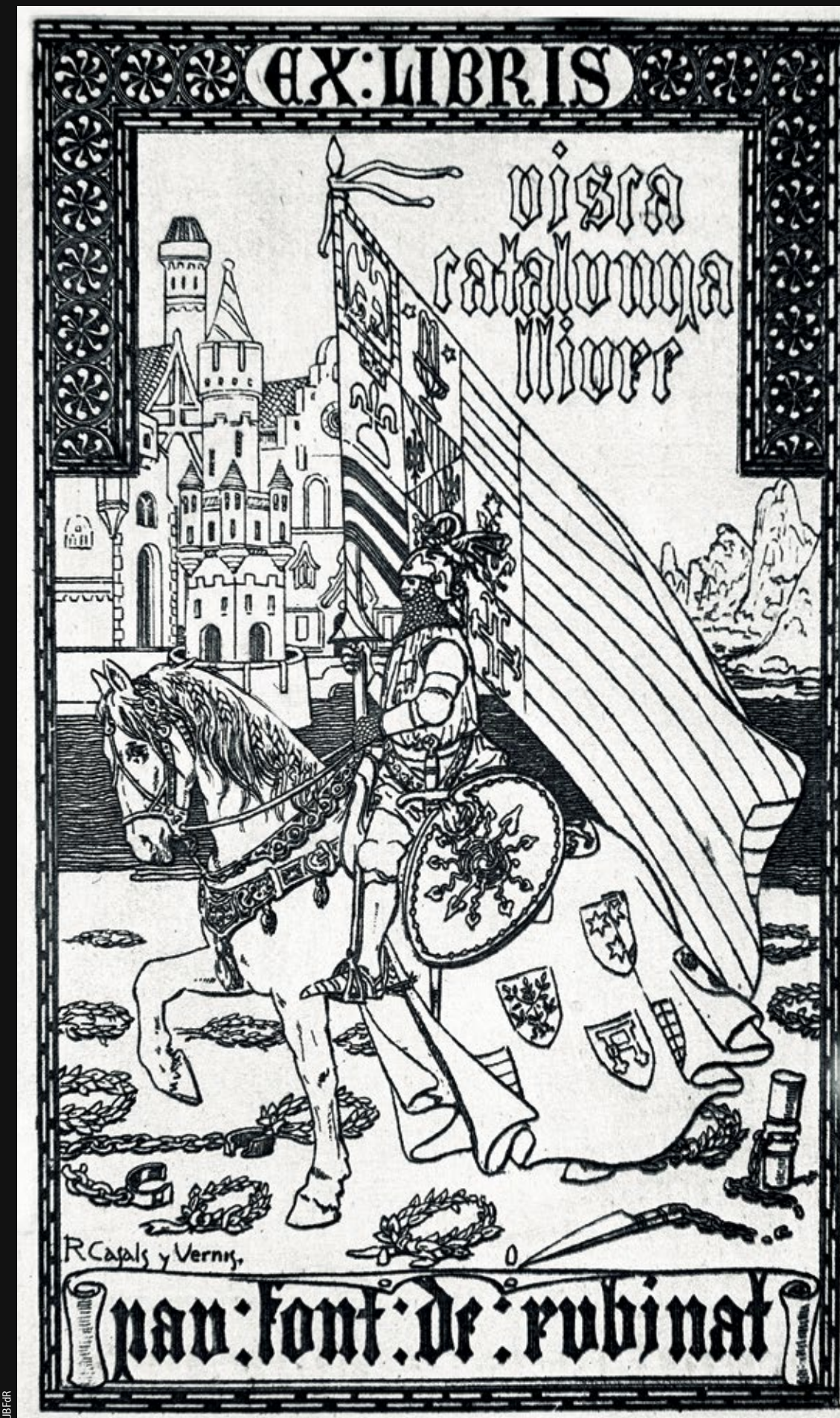
■ ■ 1-2. Ex-libris dissenyats per l'artista i activista cultural Ramon Casals Vernis (Reus, 1860-1920), amb simbologia catalanista: Un castell coronat per una senyera, amb el lema «N'és ben forta», per a Josep Monsalvatje (1917); «Val mes construir que destruir», amb Jaume I, per a Anton Dalmau.

©

■ 3. Ex-libris de Ramon Casals i Vernis, amb un escut de Catalunya en una columna clàssica enmig de dues cornucòpies i la llegenda «A la meva aymada, noble i forta Catalunya», del dibuixant publicitari Pau Sabaté Jaumà (Reus, 1872-Barcelona, 1954), realitzat cap al 1918.

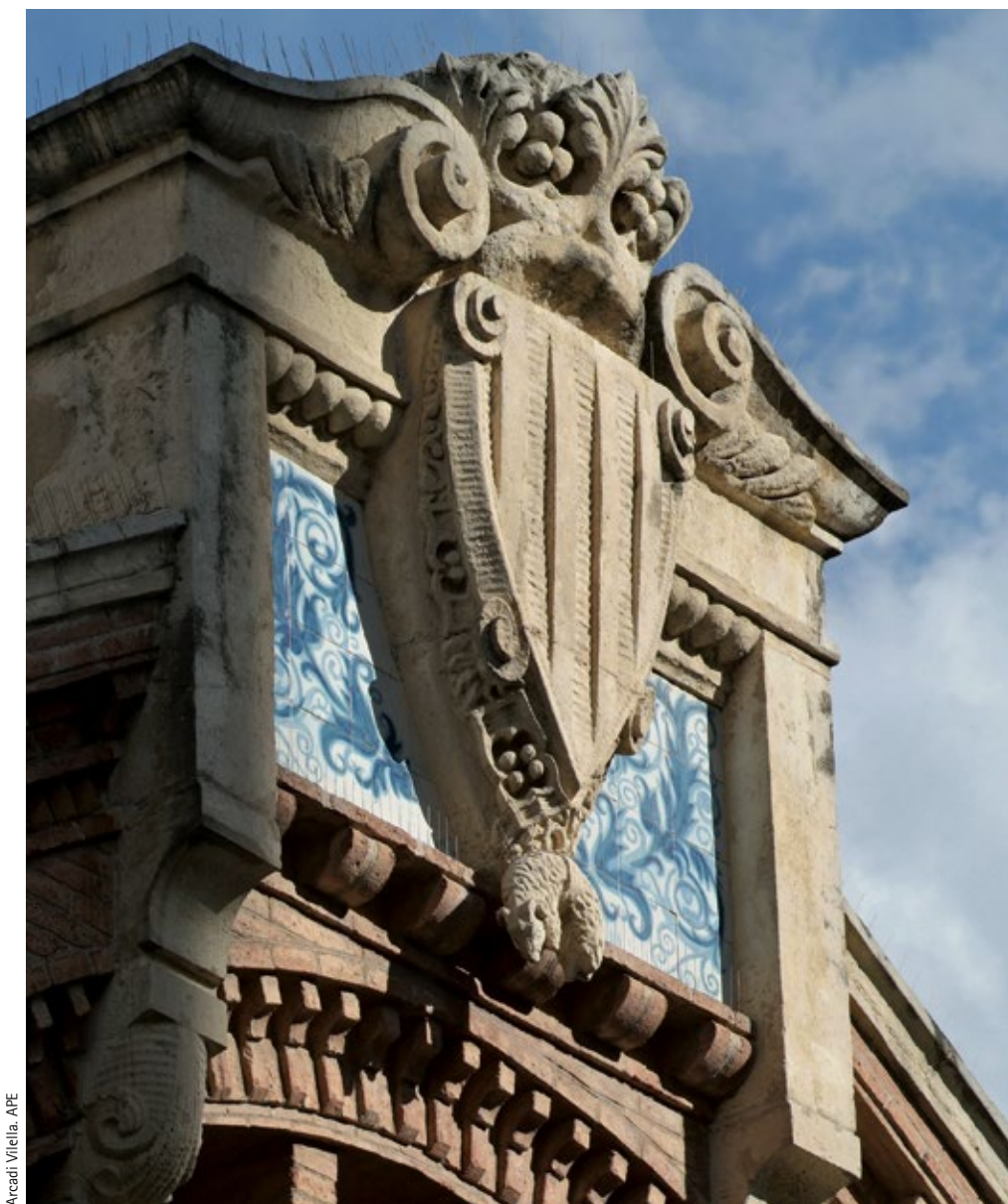
■ 4. Ex-libris del polític i bibliòfil catalanista Pau Font de Rubinat, amb la llegenda «Visca Catalunya Lliure» i un cavaller medieval amb una gran senyera amb escuts i un castell, dissenyat per Ramon Casals i Vernis, l'any 1889, que pot considerar-se el primer ex-libris català de l'època moderna.

CIBER

Arcadi Viñella. APE

Arcadi Viñella. APE

SIMBOLOGIA CATALANISTA A L'ARQUITECTURA (1901-1917)

■ ■ 1-2. Resultat de l'amistat amb Pau Font de Rubinat, amb qui coincidí a l'acte de les Bases de Manresa el 1892 i a la II Assemblea de la Unió Catalanista a Reus el 1893, Lluís Domènech i Montaner (1850-1923) – representant del nacionalisme republicà, laic i progressista, compromès amb la bandera de la modernitat i el progrés– va ser l'introduc-

tor del Modernisme arquitectònic a la ciutat, on realitzà tres obres representatives: l'Institut Pere Mata, la casa Navàs, i la casa Rull. A la Casa Navàs (1901-1908) els plafons ceràmics del pati desenvolupen un discurs simbòlic del domini català de la Mediterrània: el moment de salpar des de Salou de la flota de Jaume I el Conqueridor (1208-1276) cap a la

conquesta de Mallorca i una vista ideal de la ciutat grega de Tessalònica, que recorda les campanyes dels almogàvers, en l'expansió catalana per la mediterrània. Aquests temes es relacionen amb la barca, la senyera i l'emblema de Jaume I del penell de la torre fent que el simbolisme de l'edifici giri al voltant del Conqueridor.

■ 3. Escut de Catalunya en pedra, a la façana principal de les Escoles Prat de la Riba de la ciutat, projectades per l'arquitecte municipal Pere Casellas Tarrats (Reus, 1864-1936) –ajudant de Lluís Domènech i Montaner– entre 1908 i 1917, en estil modernista i amb plafons ceràmics ja sota l'estètica noucentista.

BOP1

BOP1

MARQUES AMB SIMBOLOGIA CATALANA

■ ■ ■ ■ 1-2-3-4. Marques registrades de productes reusencs, amb simbologia catalana: Refineria d'Alcohol de Joan Tarrats (1894); Olives i sabons «*El Campanario*» (1922); «*Lo pagès*» (1894) –en català–; i Vins «*Catalán*» (1892). Per altra banda, l'ús del català com a idioma publicitari fou paral·lel al seu ús en la premsa, és a dir minoritari. Els primers anuncis en català a la premsa local no foren pu-

blicats fins al 1886 a *La Veu del Camp*, de la farmàcia Serra, i el 1893 a *L'Escut de Reus*, de la pirotècnia Morgades i la funerària La Modelo. Hagueren de passar dècades fins que el català es normalitzés publicitàriament, i cal recordar que reconeguts industrials catalanistes de la ciutat realitzaven bona part de la seva publicitat en castellà, en una clara situació de diglòssia.

BOP1

BOP1

EL CATALANISME POPULAR I FESTIU DE LA SOCIETAT LA PALMA (1897-1939)

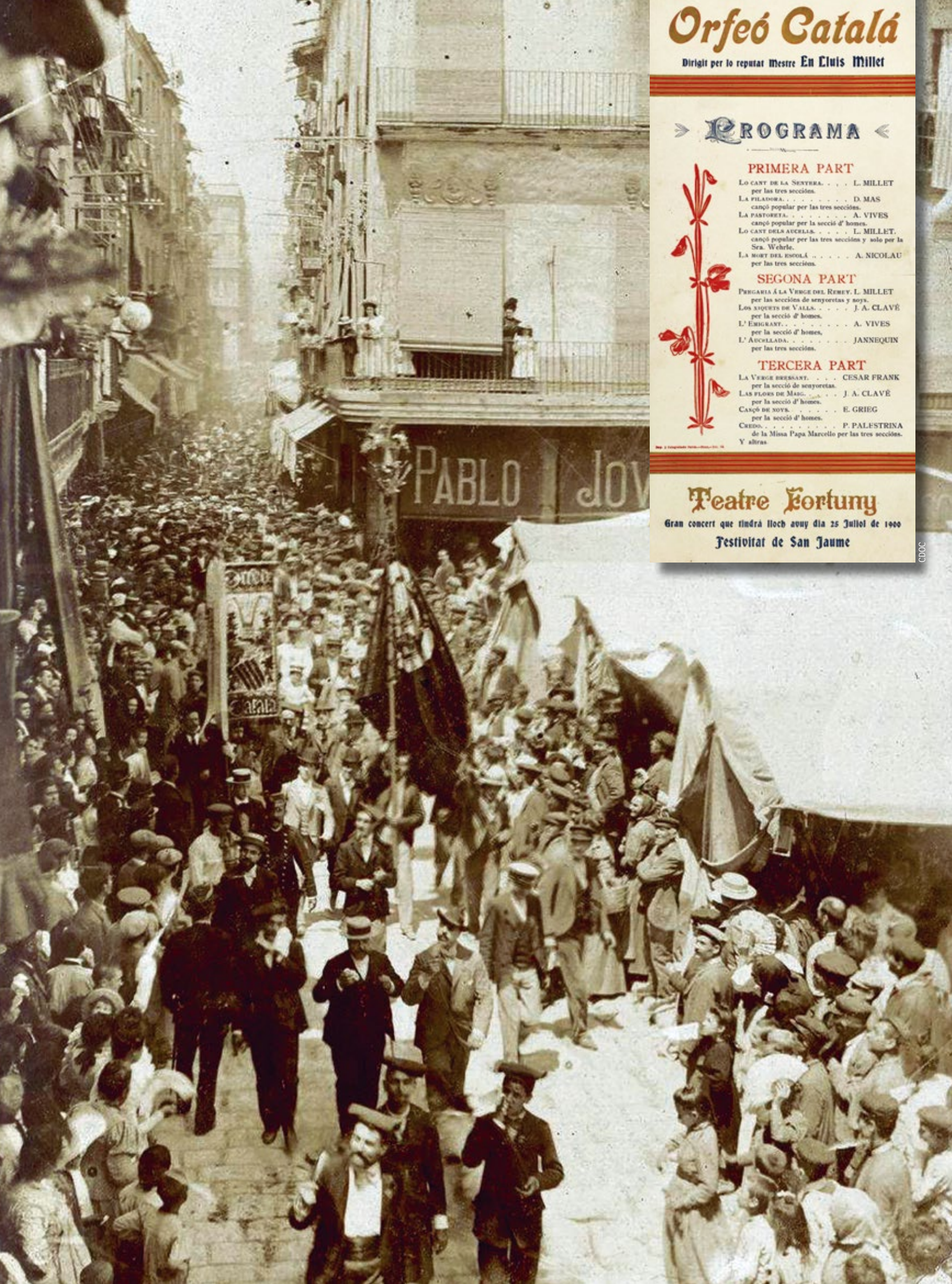
BCLR

BCLR

■ 5. La Societat La Palma va ser una entitat popular i catalanista d'esbarjo fundada el 1897 a Reus i que va existir fins la seva obligada clausura el 1939. Formada per mestres i treballadors, es va caracteritzar per les seves arrels populars i catalanistes. Organitzava certàmens literaris literari-humorístics, exclusivament en català. Els organitzadors del segon certamen, el 1898, van ser els components del Grup Modernista de Reus, molts d'ells socis de l'entitat, que el van vincular amb propostes catalanistes, amb influència de l'Associació Catalanista de Reus. Publicà la revista quinzenal *La Palma*, *Portaveu de la Societat de dit nom* (1899-1900), dirigida per Pere Cavallé. El sol fet d'escriure en català ja era un acte reivindicatiu, i comportava moltes crítiques dels sectors reaccionaris. Llegim: «*Tots los que escrivim en català estem en perill, perquè'ls que hi escrivim es senyal de que estimem a Catalunya y'ns interessem per la seva prosperitat, y com qu'avuy això es un crim, la veritat, tenim por*». N'eren col·laboradors Ramon Suriñach, Abelard Coma, Antoni Isern, Plàcid Vidal, Ricard Pallegà, Xavier Gambús, Antoni Martra i Jaume Sardà Ferran. Amb la capçalera il·lustrada per Hortensi Güell, que no arribà a veure publicada la revista, ja que es va suïcidar abans.

■ 6. Emblema de la Societat La Palma, utilitzat a partir de la dècada de 1920, del que se'n desconeix el dissenyador.

Orfeo Català

Dirigit per lo reputat Mestre En Lluís Millet

PROGRAMA

PRIMERA PART

LO CANT DE LA SENYERA. L. MILLET
per las tres seccions.
LA FILANTRÒPIA. D. MAS
cançó popular per las tres seccions.
LA PASTORETA. A. VIVES
cançó popular per la secció d' homes.
LO CANT DELA AUCELLA. L. MILLET.
cançó popular per las tres seccions y solo per la
Sra. Wehrle.
LA MORT DEL ENÇOLÀ. A. NICOLAU
per las tres seccions.

SEGONA PART

PERGARIA A LA VENGE DEL REMEY. L. MILLET
per las seccions de senyoretas y noys.
LOS SIQUETS DE VALLS. J. A. CLAVÉ
per la secció d' homes.
L' EMBRANT. A. VIVES
per la secció d' homes.
L' AUCELLADA. JANNEQUIN
per las tres seccions.

TERCERA PART

LA VERGE BURGANT. CESAR FRANK
per la secció de senyoretas.
LAS FLORES DE MARÇ. J. A. CLAVÉ
per la secció d' homes.
CANÇÓ DE NOY. E. GRIEG
per la secció d' homes.
CREDO. P. PALESTRINA
de la Missa Papa Marcell per las tres seccions.
Y altres

Teatre Fortuny

Gran concert que tindrà lloch avuy dia 25 Juliol de 1900

Festivitat de San Jaume

Fotògraf desconegut. CMMR

■ 1. Massiva manifestació catalanista acompanyant l'Orfeo Català en la seva primera visita a la ciutat, invitat per la Lliga Catalanista de Reus, el 25 de juliol de 1900, festivat de Sant Jaume. La manifestació rebé els orfeonistes a l'estació de ferrocarril i els acompanyà pels carrers fins a l'Ajuntament. L'encapçalava la bandera de la Lliga Catalanista –que s'estrenava aquest dia amb un disseny de Joan Rubió Bellver–, i la de l'Orfeo Català, seguides de la secció coral del Eco Republicano, la banda de La Palma, l'Orfeo Reusenc del Centre de Lectura i els components de l'Orfeo Català. Al darrera, l'alcalde suspès governativament Pau Font de Rubinat junt amb altres personalitats, «tots els mes significats catalanistes», i la Banda Municipal. En arribar a l'Ajuntament s'entona el «Cant de la Senyera». Al migdia l'Orfeo visità el local de la Lliga Catalanista, que s'inaugurava aquell dia a la Casa Cardenyes, a la plaça del Mercadal, amb els balcons endomassats. Després visitaren l'església de Sant Francesc, i a la tarda, se celebrà el Gran Concert al Teatre Fortuny. Amb motiu de la seva visita a la ciutat, el diari catalanista *Lo Somatent* li dedicà un número especial, on s'afirmava que «vosaltres representeu la propaganda dels nostres ideals, se'ns havia fet creure que la nostra llengua era morta, que la nostra historia era fabulosa, que las nostras aspiracions eran utópicas, y vostres cants van esqueixant boiras de segles mostrant un cel esplendit hont s'hi contempla un passat de glories y un pervindre d'esperansas».

■ 2. Programa de l'actuació de l'Orfeo Català al Teatre Fortuny, el 25 de juliol del 1900. El gran concert de música coral s'obrí amb la interpretació d'*El Cant de la Senyera* i els 200 orfeonistes dirigits pel mestre Lluís Millet (1867–1941), cantaren *Els Segadors*, Himne Nacional de Catalunya, i *La Marsellesa*, tot i que no estaven previstos al programa. Es produïren alguns aldarulls provocats per sectors espanyolistes, però l'Orfeo va ser aclamat massivament pel públic que omplia el Teatre. El fet provocà que el *Heraldo de Madrid*, escrigués escandalitzat la crònica «¿Qué ha pasado en Reus?», i que el *Diario de Reus*, parlés per primer cop de «separatistas».

■ 3. Recordatori fotogràfic amb sis imatges de la visita a Reus de l'Orfeo Català, el 25 de juliol de 1900.

■ 4. Jocs Florals de l'Orfeo Reusenc, al Teatre Circ, amb l'assistència dels mestres Lluís Millet i Estanislau Mateu (1877–1973), celebrats l'abril del 1923. L'escenari era presidit per un gran emblema de l'entitat, compost per la rosa de Reus i la bandera catalana.

ORFEONS I CATALANISME (1860-1923)

Fotògraf desconegut. CDOF

Niepsce. CP

Fotògraf desconegut. CDOC

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CDOC

Fotògraf desconegut. CDOC

Fotògraf desconegut. CDOC

ORFEONS I CATALANISME (1860-1923)

■ ■ ■ ■ 1-2-3-4. Manifestació catalanista acompanyant l'Orfeó Català en la seva visita a Reus, l'1 de novembre de 1919, per les Festes i Fires d'Octubre. L'Orfeó va ser acompanyat per una gentada, la banda de música i els Gegants de la ciutat, que anaren a l'estació a rebre'ls i els acompanyaren en una massiva manifestació fins l'Ajuntament, on interpretaren algunes cançons patriòtiques. L'acte central va ser la celebració d'un concert al Teatre Fortuny, ple a vessar.

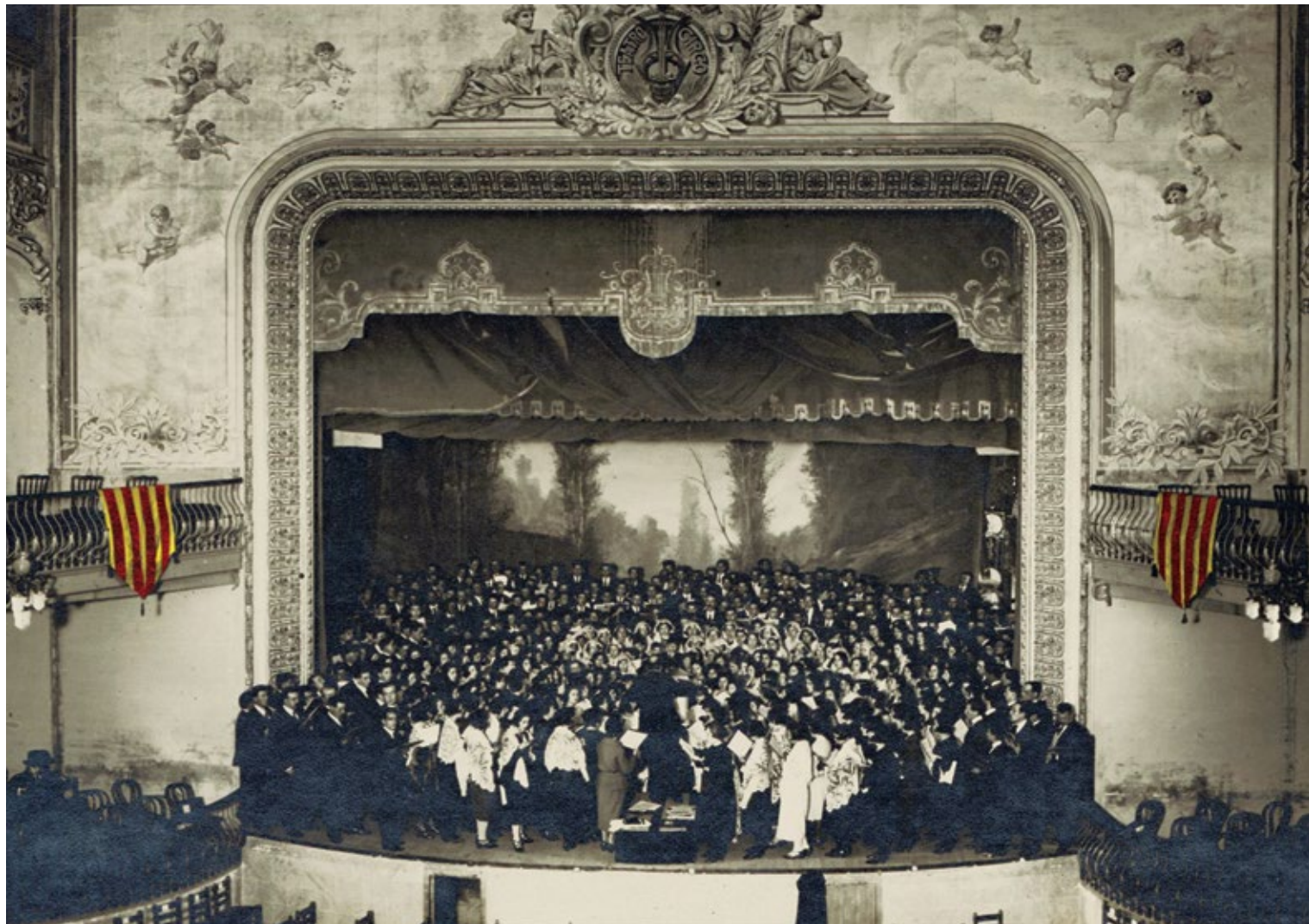
■ 5. Concentració catalanista en la visita de l'Orfeó Català, l'1 de novembre de 1919.
■ 6. Programa de l'actuació de l'Orfeó Català al Teatre Fortuny de 1919. Afirmar que la seva obra és «la síntesi de la renaixença espiritual de Catalunya; és la més genuïna encarnació de l'ideal patriòtic despullat de tot partidisme polític. Ha viscut, viu i viurà a l'escalf de l'amor de tots els catalans i nodrit per l'altruisme, l'intel·ligència i l'entusiasme creador dels Mestres Millet i Pujol».

ACBC

Fotògraf desconegut. BCLR

Fotògraf desconegut. CDOC

Félix Ruiz García. CIMIR

ORFEONS I CATALANISME (1860-1923)

- 1. L'Orfeó Reusenc, sorgit de la Secció Coral del Centre de Lectura creada el 1860, en una imatge de 1894. L'orfeonisme, els cors de cantaires, jugaren un paper important en l'esbarjo de les classes populars vuitcentistes i en la difusió de la ideologia catalanista.
- 2-3. IV Aplec Comarcal d'Orfeons de Catalunya i Aplec de Germanor dels Orfeons de les Comarques Tarragonines, celebrat a Reus el 6 de maig de 1923, que reuni 700 cantaires dels orfeons Falsetà, Solivellenc, Montblanquí, Selvatà, Reusenc i Tarragoní.

Les actuacions al Teatre Circ, ple a vessar, acabaren amb el *Cant de la Senyera* i el públic dempeus demanà insistentment *Els Segadors*, Himne Nacional de Catalunya, que fou aclamat pel públic. El director de l'Orfeó Català, Lluís Millet pronuncià un parlament glossant l'obra patriòtica dels orfeons de Catalunya. Els orfeonistes i una gentada es dirigiren a saludar l'Ajuntament que els obsequià amb una cinta, meitat de bandera catalana i meitat d'espanyola, que fpu arrencada pels orfeonistes. Cantaren de nou el

CDOC

Cant de la Senyera acompanyats pel públic que omplia la plaça del Mercadal. En representació del President de la Mancomunitat de Catalunya, Santiago de Riba, Conseller de Política Social, assistí als actes que foren multitudinaris.

SARDANES I REIVINDICACIÓ CATALANISTA (1907-1923)

■ **1. Ballada de sardanes** a la plaça de Prim, entre el 1907 –la primera que es ballà a Reus, per un grup de joves vinculats al Foment Nacionalista Republicà– i el 1923. L'expansió de la sardana pel país, a partir de la dècada del 1890, es vincula a les campanyes de Solidaritat Catalana i, el 1894, ja es definí la sardana com el «ball nacional». Pel que fa a Reus, el primer impuls arribà de la mà del Foment Republicà Nacionalista, una entitat que el 1907 fundà la primera agrupació sardanista de la ciutat. El 1908, una ballada pública de sardanes a la ciutat va ser agredida per grups espanyolistes violents. Aquest fet motivà la glosa d'Eugeni d'Ors, publicada a *La Veu de Catalunya*, el 22 de juliol de 1908: «Jo sóc, senyors, un decidit partidari de què la Sardana es balli a Reus. (...) Ballar la sardana a Reus, és un acte electiu, lliure, plenament humà. No fàcil, no espontani, com una funció d'instint; sinó adquirit, artístic, necessitant aprenentatge, disciplina, dolor. No 'fisiològic', sinó 'polític'. No 'regional', com a l'Empordà, no solament 'nacional', com a Barcelona, sinó 'imperial'».

Fotògraf desconegut. CIME

SARDANES I REIVINDICACIÓ CATALANISTA (1907-1923)

■ ■ 1-2. Ballades de sardanes a la plaça del Mercadal i a la plaça de Prim, el 1918 i el 1920, durant la campanya catalanista per l'autonomia política, en el context de la victòria aliada a la Primera Guerra Mundial i el suport a l'autodeterminació dels poble per part del president nord-americà T. W. Wilson.

■ ■ 3-4. Ballada de sardanes a la plaça del Mercadal i a la plaça de Prim, en el IV Aplec Comarcal d'Orfeons de Catalunya, celebrat el 6 de maig de 1923, que reuní 700 cantaires de sis orfeons. Es cantà el Cant de la Senyera i l'Himne nacional de Catalunya, Els Segadors, aclamats pel públic.

Fotògraf desconegut. CPWJ

Fotògraf desconegut. CPWJ

Felix Ruiz Garcia. CMIR

Fotògraf desconegut. CFOP

LA LLUITA PER L'ENSENYAMENT EN CATALÀ (1888-1930)

BCR

BCR

BCR

■ 1. El pedagog i director de la publicació *La Veu del Camp*, Salvador Vilanova (Reus, 1858–1893), membre de l'Associació Catalanista de Reus, col·laborà en la iniciativa pionera de catalanitzar les escoles amb la redacció de dos manuals per a l'ensenyament de la llengua titulats *Arma descentralitzadora. Primers passos en l'ensenyança de la lectura de la llengua catalana* i *Enciclopèdia de la infància, mètode Larousse, aplicat a l'idioma català*. Només el primer fou editat per subscripció dels socis i distribuït a les escoles, el 1888, tot i que la primera part de títol no hi figurà en considerar-lo provocatiu en excés.

■ ■ 2–3. Portada i acudit de la revista *Les Pessigolles*, *periòdic de gresca*, de 1921, criticant la corrupció electoral i reivindicant una escola catalana, denunciant que «*ni l'escola ni l'història son catalanes*». Era escrita en català, cosa que ja indica que formava part dels sectors catalanistes reusencs, tot i que neguen cap vinculació amb cap dels partits polítics de la ciutat. *Les Pessigolles* tenia com a col·laboradors Antoni Secall i Salvador Torrell. Tan importants com els textos, d'una bona qualitat satírica, eren les il·lustracions, signades per Puk, Ramon (Vidiella), J.L.L. i KSA (Ferran Casajuana).

BCR

■ 3. Cartell de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, dissenyat pel pintor, dibuixant i gravador Josep Obiols Palau dins l'estètica del Noucentisme, el 1921. La consciència catalanista motivà la fundació de l'Associació el 1898 sota el recer de la Unió Catalanista. El fundador fou el pedagog Francesc Flos Calcat, qui havia creat la primera escola amb ensenyament en català i la pedagogia més moderna. El 1923, tenia més de 10.000 socis i comptava amb catalans emigrats a Amèrica com a principals mecenes. La Delegació de Reus no es constituí fins al 1917, i el 6 de desembre se celebrà al Teatre

Bartrina una vetllada especial per a celebrar-ho. En la mateixa línia, el juliol de 1921 es constituí a la ciutat una delegació de «Nostra Parla», entitat fundada el 1916 per catalans, balears, rossellonesos i valencians, per impulsar la unitat i l'enaltiment de la llengua catalana. Fou presidida per Àngel Guimerà, Jaume Bofill Mates i Lluís Nicolau d'Olwer. Organitzà cursos de català arreu del territori, i promogué la retolació del comerç en català i la catalanització en el cinema. A Reus era presidida per Josep Banús, amb Ramon Borràs, Josep Freixas, Salvador Torrell, Josep Sabater i Lluís Busquets a la directiva.

Fotògraf desconegut. CP

■ 5. Ramon Vidiella Balart (Reus, 1861–1927) va ser un advocat i polític. Un dels fundadors de l'Associació Catalanista. Va ser elegit dues vegades regidor a Reus i diputat provincial, ocupant la presidència de la Diputació de Tarragona del 1915 al 1917. Fou redactor de *Lo Somatent* i *Foment*. Adherit a la Unió Catalanista, va ser delegat a les seves Assemblies. Com a president de la Diputació de Tarragona, participà el 1916 a Reus a la Diada de la Llengua Catalana, en desgreu per unes declaracions d'Antoni Royo Vilanova contra la llengua i de la Real Academia de la Lengua Española. S'adherí al I Congrés Catalanista (1880), donà suport al «Memorial de greuges» (1885), signà el «Missatge a la Reina Regent» (1888), i el «Missatge al Rei dels Hèllens» (1897). Fidel a les postures nacionalistes progressistes i republicanes rebutjà les opcions possibilistes conservadores encapçalades per Prat de la Riba i s'integrà al Foment Nacionalista Republicà, entitat reusenca adherida a la Unió Federal Nacionalista Republicana. El 1924 va ser detingut un temps juntament amb Pere Barrufet i Marian Roca, per participar en reunions conspiratòries catalanistes.

EL FOMENT NACIONALISTA REPUBLICÀ (1906-1931)

■ 1. Senyera del Foment Republicà Nacionalista heretada de la Lliga Catalanista de Reus, dissenyada per l'arquitecte modernista Joan Rubió Bellver (Reus, 1870–Barcelona, 1952) i estrenada en motiu de la inauguració del nou local de l'entitat i la vinguda de l'Orfeó Català, el 25 de juliol del 1900. La senyera original, construïda i pagada per noies de la ciutat, és de damasc groc i vermell formant les quatre barres. A una cara hi ha el campanar de Reus de vellut carmesí sobre fons blau cel amb una orla blanca amb el nom de la Lliga Catalanista. L'altra cara llueix una rosa de vellut de dos colors amb rams verds. El 23 d'octubre de 1906 es fundà el Foment Republicà Nacionalista –tot i que aquest era el nom oficial, habitualment se'l denominava Foment Nacionalista Republicà–, una nova formació política que intentava en l'àmbit local la síntesi entre el republicanisme i el nacionalisme, i que hi va representar el canvi qualitatiu del catalanisme cap a una incidència política amb participació electoral. Catalanistes i federals s'uniren sota unes mateixes sigles, les del FRN, força nascuda a l'escalf de l'entusiasme generat arran de la Solidaritat Catalana. El seu objectiu era «l'Autonomia integral de Catalunya així com de les altres nacionalitats de l'estat espanyol dintre de la forma de govern republicà». A les eleccions municipals de 1909 va obtenir per primer cop un regidor, que va ocupar Pere Cavallé. Des d'aleshores aconseguiren una presència notable en el consistori i en ocasions hi assoliren responsabilitats de govern. El 1915 va fer de portaveu, a les comarques tarragonines de la Unió Federal Nacionalista Republicana. En l'àmbit nacional, va participar en iniciatives favorables a vertebrar l'esquerra nacional, com la constitució de la Unió Federal Nacionalista Republicana, el 1910. Il·legalitzat sota la dictadura de Primo de Rivera, en proclamar-se la Segona República el Foment participà en la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Va aconseguir un ràpid creixement, i va tenir especial incidència en la vida municipal.

MR-IMRC

Esteve Puig, CIMIR

CP

EL FOMENT REPUBLICÀ NACIONALISTA (1906-1931)

■ 1. Àpat del primer míting del Foment Republicà Nacionalista, fundat l'octubre de 1906, per la fusió dels republicans federals i la Lliga Catalanista. El procés va ser ràpid. L'11 de novembre d'aquell 1906 es va presentar públicament, en un míting al Teatre Circ, on van participar Joaquim Lluhi Rissech (president del Centre Nacionalista Republicà), Julià Nogués, Antoni Rovira i Virgili (1882-1949), Pau Font de Rubinat i Domènec Martí Julià (1861-1917) (president de la Unió Catalanista), i l'1 de desembre contava ja amb un setmanari, *Foment*,

■ 2. Invitació al "*Banquet íntim en obsequi al regidor En Pere Caballé Llagostera, ab motiu de l'entrega d'un Pergamí que en penyora d'agraïment li dedican los organismes Nacionalistas Republicanos de Reus*", del 1909 en motiu d'haver estat elegit regidor esdevenint el primer representant electe del nacionalisme republicà a la ciutat. Alguns dels seus militants van ser Josep Borràs, Antònia Abelló, Pere Balagué, Ramon Vidiella, Joan Loperena, Marian Roca, Pere Cavallé, Jaume Roig, Eduard Recasens, Esteve Massagué, Estanis Pedrola, entre d'altres.

■ 3. Taula presidencial de l'àpat del Foment Republicà Nacionalista, al local del carrer de la Perla, el 1913, amb l'estendard històric. S'hi reconeixen Pere Cavallé i Evarist Fàbregas.

■ 4. Vetllada política celebrada el 7 de novembre de 1908 al local de Foment Republicà Nacionalista. L'orador principal va ser Gabriel Alomar, de visita a la ciutat amb motiu dels II Jocs Florals de Reus. Hi apareixen Pere Cavallé i els diputats de Solidaritat Catalana Juli Marial, Joaquim Salvatella i Amadeu Hurtado. Al vespre se'ls obsequià amb un sopar a l'Hotel de Londres

Esteve Puig, ERC

EL PERIÒDIC FOMENT,
ÒRGAN DELS NACIONALISTES
REPUBLICANS
(1906-1923)

Preus de Suscripció

Reus 1 pta. trimestre.
Fora 1'50
Nombre solt 0'05.

FOMENT publica tots
els treballs baix l'única
responsabilitat de llurs
autors.

ats de Suscripció

Llibreria Climent Germans
Arrabal baix Jesús
KIOSKO PAU BOLART
Plaça Constitució

Redacció i Administració
Valldorques, 16

ANY I

Reus 1er de Desembre de 1906

Nombre 1

FOMENT

DIARI NACIONALISTA REPUBLICA

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

Reus . . . Ptas. 1'50 al mes
Fora de Reus . . . 4'50 trimestre
Extranjer . . . 9
Número sol . . . 5 Cèntims

Any. IV. Reus, 4 de Març 1909. Núm. 121

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

Reus: Llibreria de Joan Climent
Kiosch de P. Bolart
Barcelona: Kiosch «El Sol»
REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ
Perla, 2. Telèfon 168

Redacció i Administració
Perla, 2. — Reus
Telèfon núm. 168

NO RETORNEN ELS ORIGINALS
ANADA QUE NOS FOLGUE

FOMENT

Portaveu oficial en las comarques tarragonines, del partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana

ANY VIII.

REUS, dilluns 20 d'Octubre de 1913

Núm. 245

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

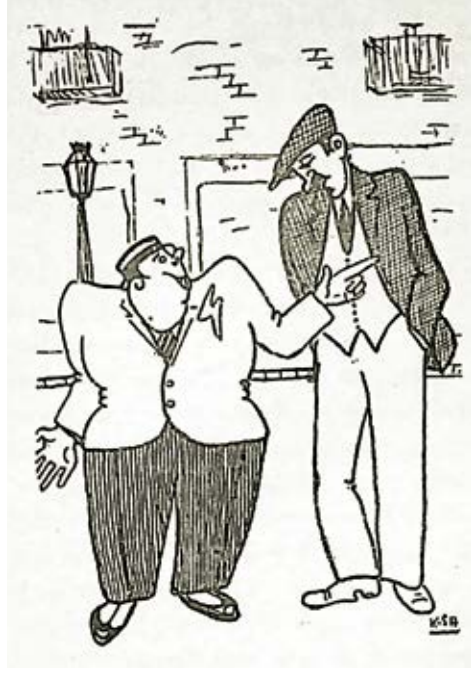
REUS . . . Ptas. 1'50 al mes
Fora . . . 4'50 trimestre
Extranjer . . . 9
Número solt 5 cèntims
— Anada segons tarifa —

■ 1. El periòdic *Foment*, va ser el portaveu del partit reusenc d'àmbit municipal Foment Republicà Nacionalista. Conscients de la importància dels mitjans de comunicació editaren durant més de vint anys un portaveu periòdic, que arribà a ser diari i que durant anys va ser el millor dels editats a la ciutat, tant de composició gràfica com de continguts. Nascut el 1906 com a setmanari i transformat al cap de tres anys en diari, simbolitza la confluència de les idees republicanes amb les catalanistes, fins al 1936. A l'article «Lo que volem» escriuen: «*Volem l'autonomia integral de Catalunya aixís com*

de les altres nacionalitats espanyoles, perquè no trovem cap lley natural que permeti'l predomini d'un poble damunt d'un altre (...). Així per fer efectiva aqueixa autonomia nacional, volem assentar-la sobre la base d'autonomia municipal, que, a son torn, descansarà en l'individual, fonament i base de totes les llibertats». El 1915 es convertí en portaveu a les comarques tarragonines de la Unió Federal Nacionalista Republicana i més tard adherit a Esquerra Republicana de Catalunya. Publicà articles ideològics, cròniques locals i comarcals, notícies nacionals i estrangeres i cròniques científiques, d'art i literàries. Dedi-

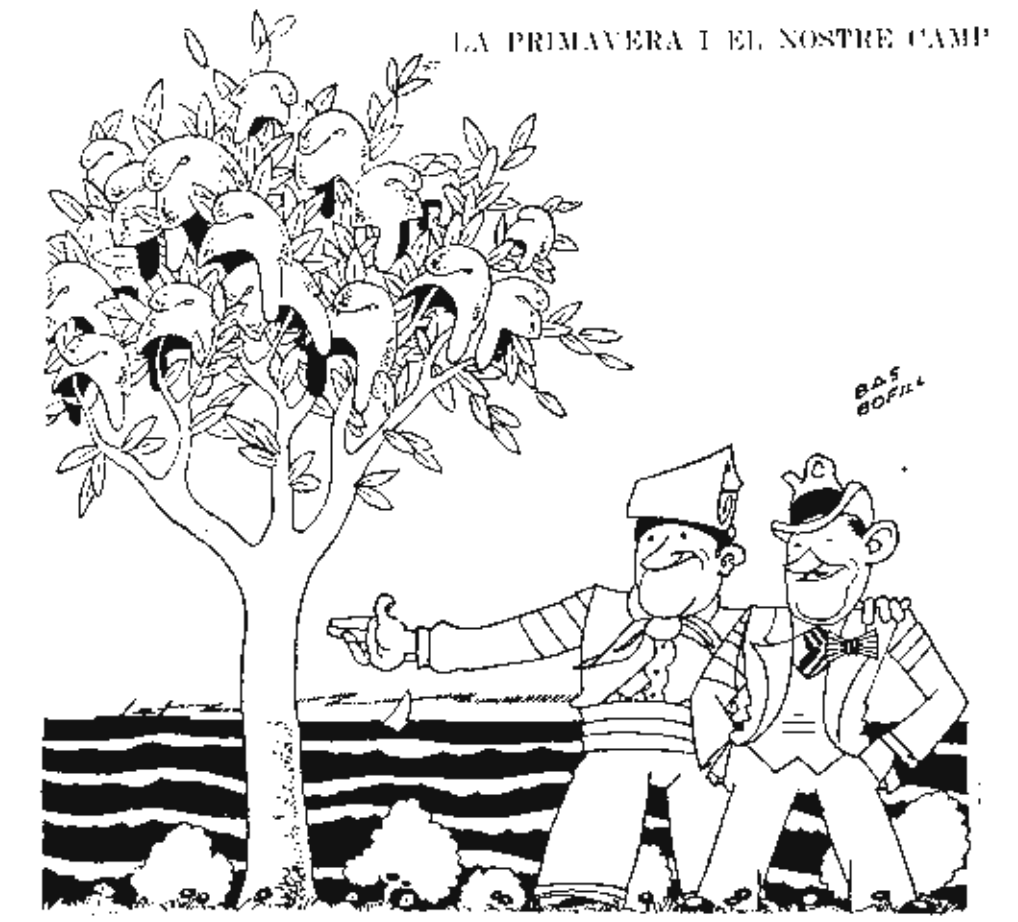
ca números a la divulgació de textos teòrics polítics al servei del partit. Defensà un ferm compromís esquerrà i socialitzant. Combat el lerrouxisme i manté fortes polèmiques ideològiques amb altres diaris locals. Els primers directors van ser Antoni Ciuffo (1906-1909), Evarist Fàbregas Pàmies (1909-1916), que posà diners per al seu sosteniment, i Marian Roca Munté (1916-1923).

■ ■ ■ 2-3-4. Capçaleres del periòdic *Foment*, portantveu del Foment Republicà Nacionalista, del 1906, 1909 i 1913. L'aparició del periòdic va vigoritzar i enfortir el catalanisme republicà reusenc.

■ 1. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, publicat a *Foment*, 18-X-1930. El text diu: «-Ja saps que van cremar un retrat del rei? -Noi, estàs més enterat que el ministre»,
 ■ 2. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, publicat a *Foment*, el 25-X-1930. El text diu: «-Si els duros tinguessin aquesta fesomia, no baixarien, no»

■ 3. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, a *Foment*, el 27-IX-1930. El text diu: «-I això? Què aneu coix? - Es que m'apreta la «lliga», en al·lusió al partit regionalista de Francesc Cambó, qui escorat cada cop més cap a la dreta havia ajudat a finançar el cop d'Estat de Primo de Rivera, i el 1931 recolzà fins el darrer moment la monarquia d'Alfonso XIII.

L'HUMOR CATALANISTA DE FOMENT (1930-1931)

■ 4. Acudit de Bas Bofill, publicat a *Foment*, el 17-V-1930. A la dècada de 1930 la tradició de ninotaires a la premsa reusenca era extensa i de qualitat. Iniciada a finals del segle XIX, els màxims exponents publicaren a la segona dècada del segle XX en revistes com *Lo Camell* (1909) i *El Camell* (1913). A partir de les seves planes, començà a ser comú utilitzar vinyetes satíriques per carregar contra el poder local. Ramon (Ramuncho) i Pere Vidiella (Vidi) o Ferran Casajuana (KSA), foren alguns dels dibuixants que ompliren d'humor gràfic les pàgines de diferents periòdics com *Paricu*. *Setmanari humorístich* (1921-1922), *Reus* 1973 (1923) o les del propi *Foment*. Les seves caricatures serviren de crítica als representants de la dictadura a Reus i d'impulsor de les esperances republicanes.

■ 5. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, publicat a *Foment*, l'1-XI-1930. La figura de Catalunya presenta un llistat de greuges a l'Estat, com empresonaments, cas Macià, multes a la premsa, suspensió de mitings d'Esquerra, etc. El text diu: «BRÍGIDA: Seguid, seguid la lectura»,
 ■ 6. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, contra Francesc Cambó i la Lliga Regionalista, publicat a *Foment*, el 28-II-1931. El text diu: «-Ja el tenim al centre. Què ha de fer ara?»,
 ■ 7. Acudit de «KSA», Ferran Casajuana, publicat a *Foment*, el 4-IV-1931, dedicat a criticar la Lliga Regionalista. El text diu: «-UN DEL CHOR: Avui cantem i el dia 12 a votar la candidatura de l'Entesa Republicana Catalanista. -EL DEL BALCÓ: Pels vots que us sobren, penseu en nosaltres!»,

CATALANISTES
CONTRA LA LLEI
DE JURISDICCIONS
(1911)

Ciutadans:

Tots coneixeu los dolorosos efectes de l'anomenada llei de Jurisdiccions, que ha empresonat y deportat periodistes, homes públics y pensadors.

Tots sabeu que aquesta llei d'escepció es una amenaça als drets individuals y á la llibertat de pensament. Donchs, bé; los qui esteu enamorats de les conquestes de la democràcia moderna, que's compendien en la supremàcia del poder civil, heu de recabar del govern del Estat la completa derogació de la odiosa llei que pesa com un estigma sobre'ls drets y les llibertats humanes.

Acudiu al miting que contra la llei de Jurisdiccions se celebrarà demà, diumenge, á les 6 de la tarda, á la sala de actes del **Foment Republicà Nacionalista**. Y aixís, fareu pública y colectiva manifestació dels vostres anhels democràtics y liberals, en pugna irreductible ab les monstruoses transgressions del dret del vigent règim.

Reus 25 de Mars de 1911.—La Comissió organitzadora: Marcial Badia, per la Agrupació Socialista; Miquel Mestre, per la Joventut Socialista, y Jaume Papasseit y Joan Loperena, pel Foment Republicà Nacionalista.

1-2. Fulls volants en edició bilingüe català-castellà de propaganda política, editats conjuntament per l'Agrupació Socialista de Reus i el Foment Republicà Nacionalista que anuncien un miting en contra de la Llei

de Jurisdiccions, el 25 de març de 1911 a la sala d'actes del Foment, que no va restar indiferent a l'aprovació d'aquesta llei, que va provocar un ampli moviment d'oposició popular arreu del país.

Ciudadanos:

Todos conocéis los dolorosos efectos de la llamada ley de Jurisdicciones, que ha encarcelado y deportado periodistas, hombres públicos y pensadores.

Todos sabéis que esta ley de excepción es una amenaza á los derechos individuales y á la libertad de pensamiento. Pues, bien; los que estéis enamorados de las conquistas de la democracia moderna, que se compendian en la supremacía del poder civil, habéis de recabar del gobierno del Estado la completa derogación de la odiosa ley que pesa como un estigma sobre los derechos y las libertades humanas.

Acudid al mitin que contra la ley de Jurisdicciones se celebrará mañana domingo, á las 6 de la tarde, en el salón de actos del **Foment Republicá Nacionalista**. Y así, haremos pública y colectiva manifestación de vuestros anhelos democráticos y liberales, en pugna irreductible con las transgresiones del derecho del vigente régimen.

Reus 25 de Marzo de 1911.—La Comisión organizadora: Marcial Badia, por la Agrupación Socialista, y Juan Loperena, por el Foment Republicá Nacionalista, y Jaume Papasseit y Joan Loperena, por la Juventud Socialista.

LA CANDIDATURA
«PATRIÓTICA»
A L'AJUNTAMENT
(1913)

Al Cos Electoral

La transcendencia de les eleccions de demà, l'importàcia capital que per la vida futura del nostre poble ha revestit la jornada electoral que s'aveina ens imposen l'obligació de dirigir-nos a vosaltres, conciutadans, per a ratificar-nos en el manifest que, feta la mirada en la ciutat, posarem a la consideració vostra.

No sabem si les nostres humils paraules dites amb tota sinceritat i amrades d'un pregon patriotisme, han fet impressió en els vostres cors. Hem de creure amb tot que no les desoïreu i demà amb els vostres vots fareu que la candidatura que conegírem, la candidatura patriòtica que conegírem, la candidatura representativa de la ciutat que estimem lo seu, de la ciutat que vol viure, sarti triomfanta dels comicis per a llibertat ab la seva victòria la ciutat dels nostres somnis en mans avui d'una oligarquia funesta que fatalment la portaria a la ruïna.

Un nom, un home, un patrici, el mes bon patrici, el mes abnegat ciutadà de la candidatura patriòtica, hem hagut de substituir. Vosaltres ho sabeu. La mort vinguda en circumstàncies altament compromeses qu'ha excitat la passió ens arrebatà a don Josep Monserrat Vergés. la figura mes enlairada de la nostra candidatura; l'home mes representatiu de la ciutat laboriosa, de la ciutat honrada, de la ciutat bojanent enamorada del seu pervindre.

En els primers moments de dolor, d'aquest dolor que eternament veurà amb nosaltres entenguerem que l'mellor honor que podríem oferir a la memoria del plorat patrici era deixar buit el lloc amb que distingia la candidatura patriòtica; empro al considerar el perill que corria la ciutat si deixàvem aquell districte en mans dels patrocinadors del Monopoli de les aigües hem demanat el concurs d'un altre bon reusenc, i aquest, D. Marc Massó i Banach amb el mateix amor a la ciutat que 'ls demés candidats que per Reus lluitem, ha posat el seu nom a la nostra disposició per a substituir al malagunyat senyor Monserrat a la memoria del qual no creiem haver fet cap tort. Tenim la seguretat de que l'alt patriotisme de don Josep Monserrat en un cas parell hauria posat la ciutat per demant de tot altra cosa.

El cas d'haver sigut exclosos els districtes quart y quint de la lluita electoral, per haver sigut proclamats regidors els candidats que's presentaven entre ells els senyors Porta y Sogala modifiquen la

Candidatura
Patriòtica

DISTRICTE PRIMER

Marcos Massó Banach

DISTRICTE SEGON

Joan Magriná Banús

Ramón Jordana Montserrat

Pere Cavallé Llagostera

DISTRICTE TERCER

Manuel Sardá Martí

Pere Balagué Martorell

DISTRICTE SISÉ

Pere Jordana Borrás

Aquesta, conciutadans, es la candidatura que vos recomanem, aquestas son las personas que al nostre entendre son garantia de lliberació de la ciutat tant vetjada pel caciquisme dominant. Amb el triomf d'aquesta candidatura la ciutat no haurà de fer cessió dels seus bens a una empresa particular. El perill d'un monopoli que usdefruiti en profit en profit propi els cabals comunals desapareixerà i s'assegurará l'previndre de l'Hisenda municipal, i veurem iniciar-se la vida florent, a que te dret la nostra ciutat volguda.

Electors, conciutadans, reusencs, aixequen els cors. No defalliu, feu que aquesta candidatura surti esplendentment triomfanta. Un lloc que's perdés implicaria l'afirmament de la majoria caciquista, d'aquesta majoria que de desacert en desacert porta al desastre al nostre Municipi, desastre que en les mans de tots els reusencs de cor està l'evitarlo.

Evitem-lo. Salvem a Reus.

Ciutat, 8 Novembre 1913.

Ramón Mayner, Diputat a Corts.—Joan Boqué, Vis-president de la Cambra de Comerç.—Pere Barrafet, Regidor i President del Foment R. N.—Antón Pascual.—Josep M. Tarrats, President del Sindicat de regants de l'Estat de Riudocanyes.—Ramón Sampons, President de la Cambra Agrícola.—Miquel Alimbau, Diputat provincial.—Mateu Garreta, Vis-president de la Societat Econòmica d'Amics del País.—Antón Cabisa, President de la Cambra de Propietat Urbana.—Antón Borrell, Diputat provincial i President de la Junta Municipal d'U. P. N. R.—Enric Leaguire, President del Sindicat d'Exportadors de Vins.—Sebastià Miró, Vis-president del Centre Industrial i Mercantil.—Ramón Vidiella, Diputat provincial.—Domingo Segimón, de la Junta Directiva de la Lliga Regionalista.—Manuel Casagualda, Regidor.—«Diario de Reus».—FOMENT.—«La Veu del Camp».

IMP. C. FERRANDO.—REUS

3. Emblema del Foment Republicà Nacionalista, de 1906. És compost per un escut caironat amb les quatre barres, coronat amb una gorra frígia, element propi de la simbologia republicana, i un estel solitari de cinc puntes, al·lusiú a les aspiracions nacionals.

4. Full de propaganda electoral de la coalició coneguda com la Candidatura Patriòtica. Tingué el seu origen en la negativa a la concessió del monopoli del subministrament hídric a Aigües de Reus SA, que serví de catalitzador entre les forces polítiques de l'oposició municipal. Encapçalada pel Foment Republicà Nacionalista a les eleccions municipals de 1913, posà fi a més de vint anys de domini republicà possibilista. El 1909 Foment ja havia obtingut el primer representant electe a l'Ajuntament.

5. Portada de la revista satírica catalanista *El Camell*, de 1913, en referència a la prevista derrota municipal dels possibilistes.

LES JOVENTUTS CATALANISTES (1913 I 1919)

■ **1. Emblema de la Joventut Nacionalista Republicana** de Reus, d'autor desconegut, organització juvenil del Foment Republicà Nacionalista, creada el gener de 1913.

■ **2. Emblema de la Joventut Catala-nista** La Falç de Reus, d'autor desconegut. Aquesta agrupació catalanista es formà el 1918 a Barcelona, en escindir-se del grup La Renaixença. Els afiliats eren joves obrers o dependents de comerç. Hi predominava l'es-querranisme democràtic, amb independència dels partits, i l'adhesió a Francesc Macià. La Falç s'adherí a l'Esquerra Republicana el

1932, però se'n separà el 1933. La secció de La Falç a Reus es formà com a resultat d'un miting de la flamant Federació Democràtica Nacionalista, celebrat al Teatre Bartrina el 2 de febrer de 1919. L'acte s'organitzà amb la Joventut Nacionalista Republicana, la branca del Foment Nacionalista Reusenc, i va com- ptar amb les intervencions de Francesc Macià i el líder juvenil reusenc, Antoni Terrafeta. L'organització d'actes fora de la capital cat- alana mostrava la voluntat de la Federació d'aglutinar els elements republicans disper- sos pel territori i posava de manifest que, a

Reus, la Joventut Nacionalista Republicana era refugi dels sectors nacionalistes esquer- rans més radicals de la ciutat. La Federació de Macià estava inspirada en els moviments nacionalistes europeus, especialment l'irlan- dès, i fou la primera organització política de l'independentisme català i el precedent més directe d'Estat Català, al que s'integrà el 1923, i que a partir de 1922, havia adoptat el discurs separatista lligat a un projecte so- cial progressista, esdevenint la primera orga- nització independentista potent dels Països Catalans.

CATALUNYA NACIÓ, PORTAVEU DE LA JOVENTUT NACIONALISTA REPUBLICANA (1917)

■ **3. La Joventut Nacionalista Republicana** de Reus, la branca juvenil de Foment Repu- blicà Nacionalista, va començar a publicar, el 1917, el setmanari *Catalunya Nació: porta- veu de la Joventut Nacionalista Republicana*. En la seva presentació escrivia: «Tots els re- publicans son els nostres amics. Tots els cata-

lanistes els nostres companys ¡Per Catalunya i per la República, salut!». «Som republicans i catalanistes, en la qüestió social, boguem per a un millor benestar dels homes i en totes les qüestions que es presentin entre'l capital i el treball, nosaltres, com a homes de lliber- tat ens posarem al costat dels menys forts.

EL REGENERADOR SETMANARI AUTONOMISTA REPUBLICÀ (1917)

BCRL

BCRXA

■ **3. El Regenerador, setmanari republicà,** es publicà durant l'any 1917 decidit partidari de la unitat republicana a la ciutat, i «per la consecució de l'ideal autonomista i republicà (...) Salut, doncs, a tots els que lluiten per la República i l'Autonomia. Visca l'unió repu- blicana!». Impulsaren la creació d'un Centre d'Unió Republicana, amb el programa del Partit Republicà Català, creat a Barcelona, per la fusió del Bloc Republicà Autonomis- ta, de Francesc Layret i Marcel·lí Domingo, la Joventut Republicana de Lleida, antics membres de la Unió Federal Nacionalista Republicana, joves polítics reformistes com Lluís Companys i federalistes com August Pi i Sunyer. La seva ideologia es basava en el republicanisme, catalanisme, progressisme i laïcisme. El 1920 va ser assassinat el seu líder Francesc Layret, la qual cosa va suposar un dur cop per al partit. El març de 1931, participà en la Conferència d'Esquerres que donà lloc a la fusió de diversos partits i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalu- nya. Els seus impulsors a la ciutat eren Este- ve Masagüé, Salvador Torrell Eulàlia, Eladi Bergadà, José Padern Solà, Ferran Casals, Victorià Salomé, Joan Rosselló, P. Montané, i Joaquin Marcillach, entre d'altres.

Esteve Puig, CIME

Estanislau Pedrola Rovira, CIMIR

Foto E. Puig, CIME

Fotògraf desconegut, CIME

LES CARROSSES DE CARNAVAL DEL FOMENT **REPUBLICÀ NACIONALISTA** (1908-1931)

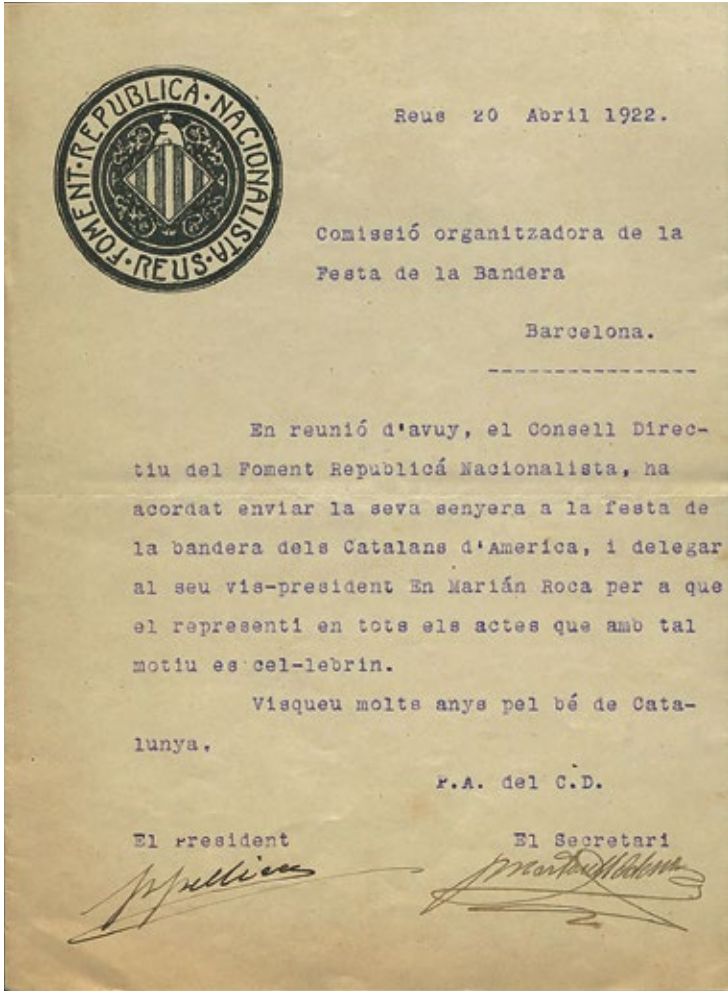
■ ■ ■ ■ 1-4. Carrosses de Foment Nacionalista Republicà del Carnaval de 1908, amb una Galera Catalana medieval; del 1916, amb la Mulassa; de 1919, amb un cistell de la verema; i del 1931, amb un joc de daus. Aquestes festes acostumaven a ser molt lluitives i concentraven una gernació tant al moment de la desfilada com als diferents balls que organitzaven les societats. En la celebració d'alguns anys, Foment arribà a presentar diverses carrosses.

■ 5. Tarja de convidat per a senyora al ball de disfresses organitzat pel Foment Republicà Nacionalista pel Carnaval de 1909.

ACBC

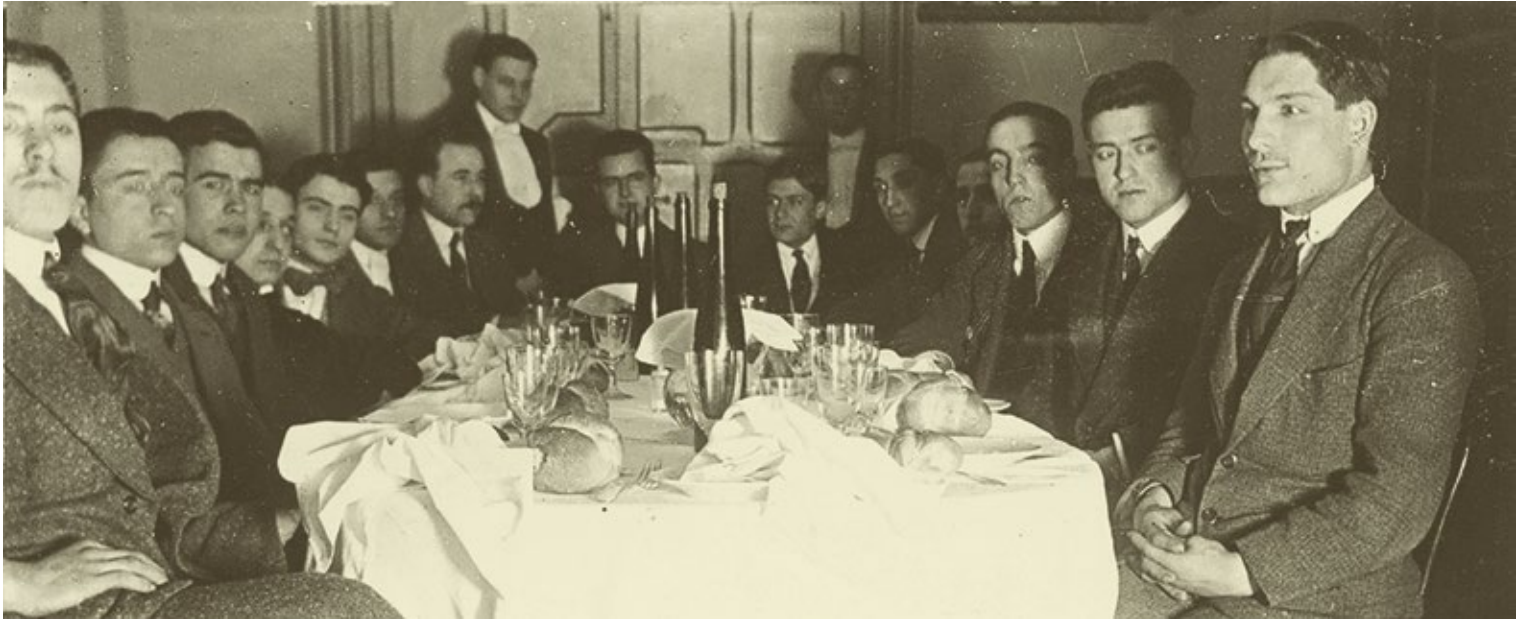
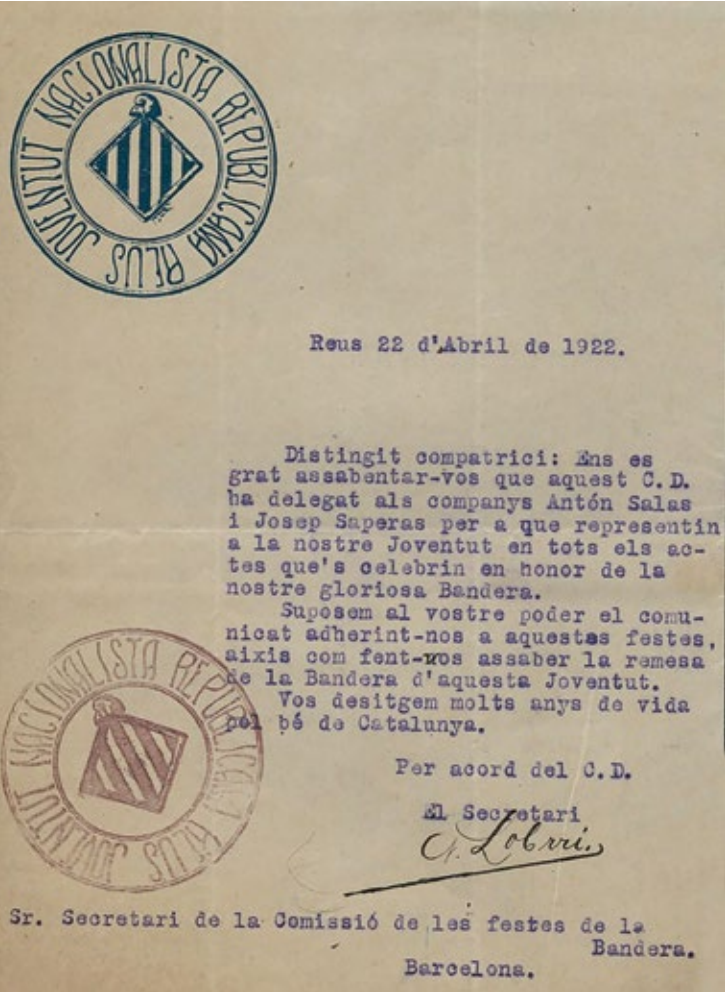
FOMENT A LA FESTA DE «LA BANDERA DELS CATALANS D'AMÉRICA» (1922)

■ ■ 1-2. Cartes d'adhesió de Foment Republicà Nacionalista, i de la Joventut Nacionalista Republicana de Reus a la «Festa de la Bandera dels Catalans d'Amèrica», celebrada el 23 d'abril de 1922 al Palau de la Generalitat de Catalunya, a Barcelona. Els catalans residents a Amèrica van ofrenar a la Mancomunitat de Catalunya una gran bandera catalana –de 5 metres, amb la llegenda «A

la Pàtria»– confeccionada pels catalans emigrats de tot el continent, per iniciativa del Comitè d'Acció Catalana de Sud Amèrica. Hi van concórrer representants de les entitats catalanes d'Amèrica, i delegats de 68 entitats catalanistes del país –com els reusencs Marian Roca, de Foment, i Anton Salas i Josep Saperes, de la Joventut Nacionalista– que reberen milers d'adhesions. Foment hi

envià la seva senyera històrica. Va esdevenir l'acte central de la Diada de Sant Jordi, amb un banquet de gala i una funció al Teatre Romea. L'exposició de la senyera a la Generalitat va generar aglomeracions degut a la gentada que volia visitar-la. ■ 3. La Bandera dels Catalans d'Amèrica, exhibida al Palau de la Generalitat, el 1922. Entre els assistents, el reusenc Salvador Torrell Eulàlia.

Fotograf desconegut. AFB

Fotograf desconegut. HC-BCL

FOMENT, TAMBÉ UN ESPAI DE TROBADA (1909-1931)

■ 4. Àpat de militants de la Joventut Nacionalista Republicana de Reus, el 25 de novembre de 1914. ■ 5. Àpat de militants del Foment Nacionalista Republicà de Reus, cap el 1930. Els principals partits polítics no només actuaven en un sentit polític, sinó que es convertien en el lloc on es realitzaven bona part de les relacions socials dels militants i simpatitzants. El Foment Republicà Nacionalista va ser un dels exemples d'èxit en aquest sentit. Al seu entorn es van crear grups de teatre d'aficionats, masses corals i orfeons. També

es va promoure la introducció del ball de la sardana en espais públics i l'ús i aprenentatge de la llengua catalana. Més enllà de les activitats culturals tenien encara més concurrència les vinculades amb la diversió i l'oci popular, com els balls, les festes de carnaval o les excursions. El Foment –tal com s'anomenava popularment– no era només un espai de sociabilitat masculina adulta, ja que des dels primers temps va tenir dues seccions: les Joventuts i el Grup Feminal, que realitzaven accions i actes polítics propis. Disposava de dos locals diferents que s'ha-

bitaven segons l'època de l'any: a l'hivern es reunien al carrer de la Perla, un local amb cafè i sala d'actes, instal·lat a un gran casal setcentista; a l'estiu, el punt de trobada eren les instal·lacions de davant de l'actual estació de ferrocarril, espai on hi havia una sala polivalent, feta d'encavallats de fusta i envoltada d'un jardí. Aquesta vessant de diversió, festa i esbargiment no banalitzava en absolut el sentit polític de la formació. En canvi, permet veure fins a quin punt estava intrincada la política amb la vida personal i social dels ciutadans.

Fotògraf desconegut. CIME

Fotografia Torres. CIME

SENYERES AL CARRER (1904-1923)

■ 1. Una bandera catalana presidia l'Arc al·legòric al Comerç i a la Indústria aixecat per la Cambra de Comerç de Reus per donar la benviguda al Rei d'Espanya Alfons XIII a la ciutat, el 14 d'abril de 1904.

■ 2. Acte d'homenatge al general Joan Prim, en el centenari del seu naixement, celebrat el desembre de 1914. Enmig d'una forta polèmica, es col·locà al monument una corona de bronze i a la festa hi participaren supervivents dels voluntaris catalans a la Guerra d'Espanya contra el Marroc, de 1860. Enmig de banderes espanyoles, una sola senyera a un balcó de la plaça de Prim.

■ 3. Col·locació de la primera pedra al monument al poeta i filòsof Joaquim M. Bartrina, a la plaça de Catalunya, el 1919. Tots els balcons de la plaça llueïren banderes catalanes.

Fotògraf desconegut. CIME

REUSENCS A LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1914-1925)

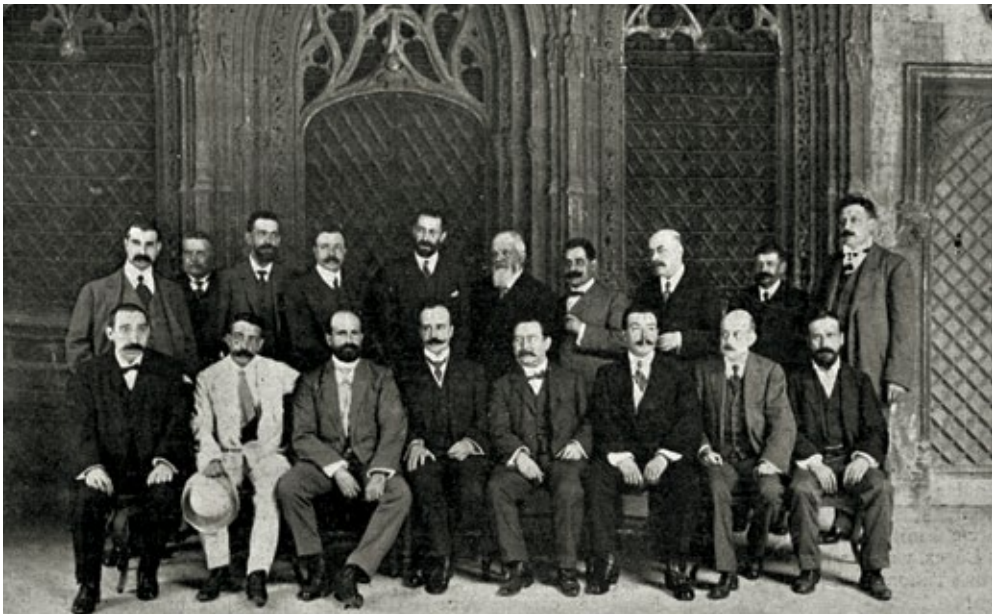
Fèlix Ruiz Garcés. CIMIR

LA LLIGA REGIONALISTA, MONÀRQUICS I CONSERVADORS (1903-1930)

- 1. El polític i empresari regionalista conservador Francesc Cambó, fundador i líder de la Lliga Regionalista, fent un discurs al Cafè Íntim de Cornudella de Montsant, al Priorat, durant la campanya de les eleccions del 1903, en què no resultà elegit.
- 2. Quan finalment va arribar a Reus el partit de Cambó, la Lliga Regionalista, el 1913, les joventuts del partit van treure una altra publicació amb el nom de *La Veu del Camp*. *Setmanari català*, com a portaveu, reutilitzant la desapareguda capçalera. Els principals redactors eren Josep Banús i Camil Òdena. Crearen la Joventut Nacionalista de Reus, coneguda també com Joventut Regionalista. El juny de 1918 organitzaren la I Assemblea de la Premsa Nacionalista de les Comarques Tarragonines.

BCRXA

Fotograf desconegut. La Il·lustració Catalana, 1911

Frederic Balcells i Maymí. La Il·lustració Catalana, 1911

- 3. Els comissionats de les quatre diputacions catalanes per tractar la creació de la Mancomunitat de Catalunya reunits al Palau de la Generalitat, el juliol de 1911. Entre ells Antoni Estivill i de Llorach (Reus, 1875–1955) advocat i polític benestant, elegit diputat provincial i nomenat president de la Diputació de Tarragona, el 1911. Membre de l'equip de redacció del projecte per mancomunar les diputacions, origen de la Mancomunitat de Catalunya. Va promoure la seva creació en discursos i conferències, i en va ser un dels vicepresidents. El 1919, des de Reus, Josep Banús, proposa a la Mancomunitat *«que declari Festa Nacional l'11 de setembre»*.
- 4. Orla amb els presidents de les Diputacions catalanes, que van formar la ponència de les bases de la Mancomunitat de Catalunya (1914–1925), la primera institució política autòctona de l'època contemporània amb vocació d'autogovern. Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona; Josep Gil, de la de Lleida; Agustí Riera, de la de Girona; i a baix, Antoni Estivill, president de la Diputació de Tarragona. Va adquirir un valor simbòlic extraordinari i va fer una actuació rellevant en l'àmbit de la llengua i la cultura, obres públiques i comunicació, modernització agrària i articulació del territori, tot i tenir competències limitades. La Mancomunitat feu servir la bandera catalana com a emblema oficial a partir del 1914, però la dictadura de Primo de Rivera la il·legalitzà i en perseguí l'exhibició fins al 1930.

SOCIALISTES CATALANS CONFEDERALS (1914-1931)

ACBC

Fotògraf desconegut. ERM

■ **1. Portada dels Estatuts de la Federació Socialista Catalana.** El juny de 1914 se celebrà a Reus el IV Congrés de la Federació Socialista Catalana. Els delegats van aprovar per unanimitat una proposició que defensava l'estructuració de l'Estat com una «*Confederación republicana de todas las pequeñas nacionalidades ibéricas*». Però no va ser fins la II República que el socialisme va prendre relativa volada i en les eleccions a diputats a Corts Constituents de 1931, el Partit Socialista va obtenir el primer diputat per Tarragona. L'Agrupació Socialista de Reus també va bolcar-se en la campanya a favor de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya «*pel fet de coincidir amb els nostres anhels de llibertat individual i col·lectiva*». La bona entesa entre els nacionalistes d'esquerres i el socialisme va cristal·litzar en les eleccions municipals de 1934, quan van integrar-se a la Coalició d'Esquerres i van entrar per primer cop a l'Ajuntament. La contribució dels socialistes reusencs va ser essencial en el procés d'unificació del socialisme català. Tot i l'oposició del PSOE, el 1933 va néixer la Unió Socialista de Catalunya-Federació Catalana

del PSOE. Tanmateix, les agrupacions i els militants socialistes del Principat van haver d'elegir entre mantenir-se a la nova USC, com la de Reus, o retornar a les files del vell PSOE. L'Agrupació Socialista de Reus tampoc no va deslliurar-se dels recels que dividien el socialisme català. El febrer de 1934 es fracturà i s'enemistà el socialisme reusenc: d'un cantó, l'Agrupación Socialista Obrera filial del PSOE, que va unir-se a l'Aliança Obrera; i de l'altre, l'Agrupació Socialista original que va integrar-se a la Unió Socialista de Catalunya. Els fets d'Octubre de 1934 i el fracàs de la temptativa insurreccional van trasbalsar l'activitat política del socialisme reusenc. Alguns socialistes foren engarjolats al vaixell-presó ancorat a Tarragona. El retorn a la normalitat i a la legitimitat democràtica no van donar-se fins al triomf electoral del Front d'Esquerres el febrer de 1936.

■ **2. Josep Recasens i Mercadé** (Reus, 1883-1954) va ser un dirigent socialista, proper a les tesis del catalanisme d'esquerres i defensor de la independència del socialisme català respecte a l'espanyol. El 1905 participà en la fundació de l'Agrupació Socialista de Reus i

el 1909 en va ser elegit president i impulsà la creació de la Federació Socialista Catalana (1910), que instal·là a Reus el seu Comitè Regional del qual esdevingué secretari (1911-1917). Esdevingué un propagandista del socialisme català i publicà *Socialismo* (1911). Entre 1910 i 1916 va ser el director del setmanari *La Justicia Social*. El 1930 publicà *Què és el socialisme?* i defensà la unitat del socialisme català, participant en el congrés d'unificació entre la Federació Catalana del PSOE i la Unió Socialista de Catalunya, el 1933; i quan el 1934 la direcció del PSOE se'n separà, es mantingué en la nova Unió Socialista, partit pel qual havia estat elegit regidor a Reus. Durant la Guerra Civil va ser contrari a la unificació del PSUC, per la seva vinculació amb la Internacional Comunista i defensà posicions de moderació en la reraguarda. En 1939 fou detingut pels franquistes, però el 1941 sortí en llibertat. Va escriure diversos llibres que es mantingueren inèdits fins molts anys després: *Pobra Espanya* (1995), *Vida Inquieta* (1985) i *Cartes a un falangista* (2001), que reflecteixen bé la radicalitat democràtica del seu ideari socialista.

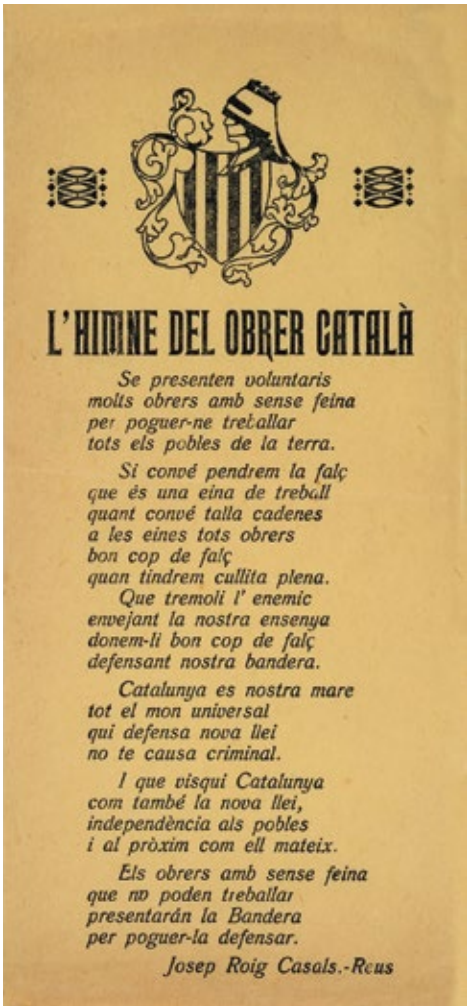
ACBC

ACBC

■ **3. Imprès de petició d'augment de sou** de la Societat d'Ebanistes i Cadiraïres de Reus, de l'11 de maig de 1919, redactada i impresa en català.

■ **4. Imprès en català comunicant la composició** de la Junta Directiva de la Sociedad de Maestros Sastres La Unión, a la Junta Local de Reformes Socials de Reus, de 1921. Les relacions entre el catalanisme polític i les organitzacions de treballadors de la ciutat passaven per moments de tensió i desavinences, que s'evidenciaren durant el greu conflicte social del 1915, quan es declarà una vaga indefinida, resposta per un *lock-out* patronal. Les actituds maximalistes foren abona-

des per sectors del republicanisme caciquil local interessat a desestabilitzar la majoria consistorial catalanista de «La Patriòtica». Amb tot, *Foment*, escrigué: «*Hem de dedicar un homenatge sincer a la classe obrera de la nostra població. (...) que amb sa conducta de serenitat i de seny s'han guanyat l'apreci i agraïment de tota la població*». La formació de l'Estat liberal i l'extensió de les lògiques capitalistes que l'acompanyaven exclouïen les classes populars de la participació de la vida política i econòmica. La presència d'un moviment obrer organitzat a Reus fou cada vegada més evident des del tombant de segle XX, la qual cosa despertava la por entre una

CATALANISME I OBRERISME

burguesia que s'arraulïa sota els poders de l'Estat. La vaga de La Canadenca de 1919 fou un punt de no retorn i els que fins aleshores havien estat aliats en diverses convocatòries electorals, es començaren a distanciar. El catalanisme quedà travessat per les lògiques de classe, però malgrat la ruptura entre organitzacions, n'hi hagué d'obreristes que mantingueren la lluita nacional i la social com dues baules de la mateixa cadena.

■ **5. Full volant amb «L'Himne de l'Obrer Català»**, compost per l'obrer catalanista reusenc Josep Roig Casals, de cap el 1918, inspirat en *Els Segadors*.

OBRERISME I CATALANISME: EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA (CADCI) (1917-1923)

BCRXA

■ **1. Portada del periòdic obrerista *La Reforma*, *Eco de la Asociación de Dependientes de Comercio de Reus*, de l'1 de maig de 1905**, creada el 1900 per Antoni Fabra Ribas. Josep Recasens va passar a ser-ne redactor en cap, el 1904 i l'Associació de Dependents, precedent del CADCI, s'integrà dins l'Agrupació Socialista de Reus, el 1905.

■ **2. El periòdic obrerista i catalanista *Fulla del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria***, portaveu del CADCI de Reus, de 1918. Era una associació política i social, fundada el 1903 a Barcelona per dependents de comerç i d'oficines (anomenats despectivament saltataulells) de tendència catalanista. Es distingí per la seva lluita pel compliment de la Llei de la Jornada Mercantil. La secció de Reus es creà el 1917. Des del juliol del 1918 –i com a mínim durant dos anys– publicaren quinzenalment la *Fulla*, el seu portaveu, majoritàriament en català.

BCRXA

ACBC

■ **3. Emblema del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria** de Reus, dissenyat dins l'estètica noucentista, el 1918. La secció local del CADCI es fundà el desembre de 1917 als locals de la Cambra de Comerç. El sindicat s'organitzava en cinc seccions: Ensenyança Professional, Educació i Cultura; Socors Mutus; Organització i Treball, i Esports i Excursions. Rebutjaven la violència i es definien com una entitat *autonoma i obrera d'ensenyança i estalvi*. Estigué domiciliada al carrer de la Font i al Raval de Robuster. Aglutinaren la majoria de dependents del comerç de la ciutat. La voluntat de reivindicar el català com una llengua

d'ús habitual s'evidenciava en el reglament, on consta que seria el llenguatge oficial del Centre, i de la correspondència amb l'Ajuntament, esdevenint una de les primeres entitats obreres de la ciutat en dirigir-s'hi en català. El 1921 organitzà l'Assemblea de la Federació de Dependents de Catalunya per 'agrupar diferents col·lectius del sector. El CADCI participava també en actes simbòlics del catalanisme, com penjar la senyera als balcons de la seva seu i participar en manifestacions i actes commemoratius cada l'11 de setembre i per la Diada de la Llengua Catalana, iniciada l'1 de gener de 1916. Alguns dels seus dirigents i col·laboradors eren Josep

ACBC

Borràs Bruget, Antoni Martí Bages, que en foren secretaris generals, Pere Cavallé, Camil Òdena, Eladi Bergadà, Josep Aguadé Granell, Eugeni Aragonès, Antoni Salas Masquef, Josep Bacaria, Francesc Martí, Tomàs Suqué, Josep Ferrer Moragas, Ramon Vendrell, Sebastià Laporta, Lluís Escoda, Nicolau Gausset, entre d'altres. Arribà a tenir més de 325 afiliats. En les seves bases ideològiques afirmaven: *«Paralelament a les nostres aspiracions de classe, el nostre Centre no pot oblidar mai aquesta alta aspiració sobre la qual coincidim tots: L'Autonomia de Catalunya. I a la consecució d'aquest anhel hi posarem el cor, perquè és el cor d'ahont ens brolla aquest sentiment de llibertat per a la nostra terra. Catalunya vol ser lliure dels seus destins. Com a bons catalans, posarem totes les nostres forces al servei d'aquesta causa. I triomfarem, com triomfarem en totes les nostres aspiracions perquè van amaraes de justícia»*. En aquest sentit trameteren un telegrama de suport al president nordamericà Wilson, que acabava amb *«Visca la Justícia! Visca la Llibertat dels pobles oprimits! Visca Catalunya!»*.

■ **4. Estatuts i Reglaments** del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Reus, editats en un opuscle imprès en català, el 1919 i repartit als afiliats.

Fotògraf desconegut. CIMIR

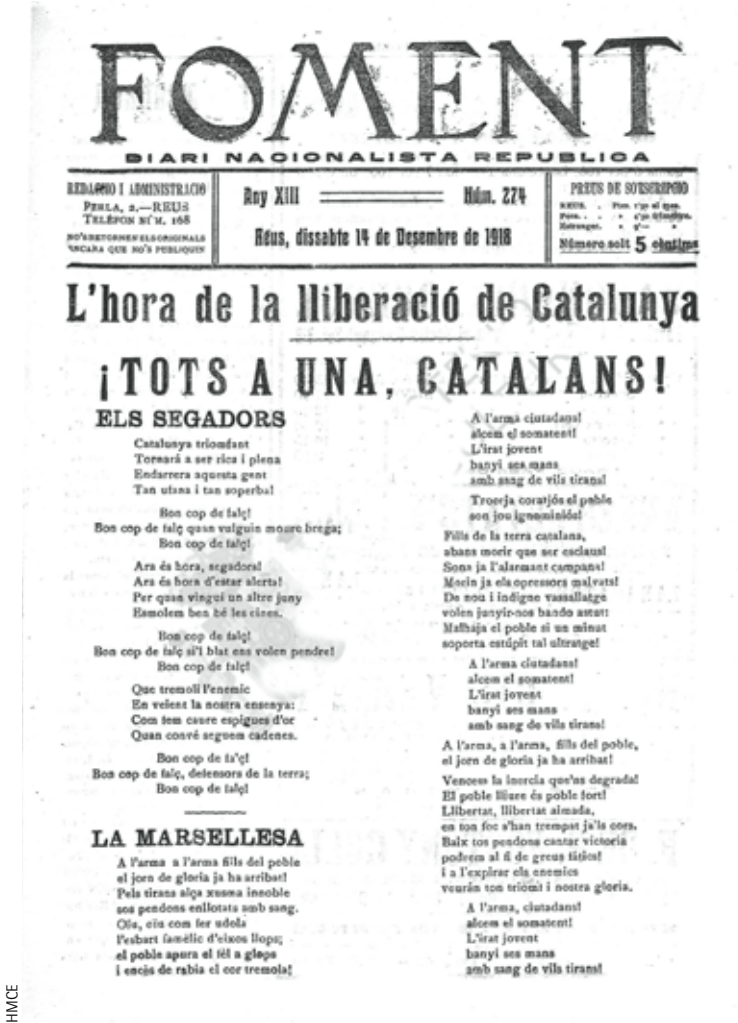

Fotògraf desconegut. CIMIR

CAMPANYA AUTONOMISTA (1918-1919)

HMC

HMC

■ ■ 1-2. Manifestació autonomista i per la victòria aliada a la I Guerra Mundial (1914-1918), davant l'Ajuntament, el 13 de novembre de 1918. En difondres la notícia de la fi de la Guerra, el 12 a la nit, es formà una manifestació espontània que sortí de la seu de Foment, i junt amb militants de la Casa del Poble, CADCI, Centre Autonomista Republicà i Unió Republicana recorregué la ciutat, encapçalada per les banderes dels Estats Units, França i Catalunya. Se succeïren els visques a Catalunya lliure, a França i al president nord-americà Thomas W. Wilson, i els únics incidents es produïren en intentar membres de la Guàrdia Urbana dissoldre-la, sense èxit. L'endemà, se celebrà la manifestació oficial, amb una pancarta amb el text: «Visca la Llibertat dels Pobles!», amb la Banda Municipal tocant *La Marselesa* i *Els Segadors*, una vintena de banderes aliades, republicanes, catalanes i de la ciutat, l'Ajuntament en incorporació –excepte l'alcalde Manuel Sardà, germanòfil– i «tot el poble en massa», segons *Foment*. La manifestació acabà davant l'Ajuntament, on

diversos regidors feren discursos i es llegí el telegrama tramès a G. Clemenceau, primer ministre de França, tot plegat dins la campanya catalanista en demanda de l'autonomia política. La victòria aliada suscità grans esperances en el catalanisme, que veia en la República Francesa i en els Catorze Punts de Wilson, sobre els drets dels pobles com a base d'una pau justa, grans possibilitats per a Catalunya en una nova Europa de les nacions. Segons *Foment*, «és arribada la gran hora de Catalunya. Nosaltres volem la llibertat interna i la independència orgànica de la nostra terra. Aquesta es la voluntat nacional de Catalunya». L'efervescència que vivia el catalanisme es reflectí a l'Ajuntament quan el novembre de 1918 demanà reintegrar a Catalunya la seva personalitat d'acord amb la doctrina federalista de Pi i Margall i s'adheriren a la resolució d'Autonomia que la Mancomunitat de Catalunya, junt amb els parlamentaris catalans, presentà al govern de Madrid. En passar per la ciutat el tren de la delegació catalana, rebé mostres d'adhe-

sió, es cantà *Els Segadors*, i el president Josep Puig i Cadafalch dirigí una efusiva salutació al poble reusenc, enmig de crits de victòria.

■ ■ 3-4. Pàgina interior i portada del diari *Foment* del 16-XI i 14-XII de 1918. El diari nacionalista era ple d'articles, notícies i consignes sobre la fi de la guerra i la campanya d'agitació catalanista, amb títols com «La Llibertat de Catalunya»; «Pel dret i la llengua de Catalunya»; «Per la lliberació d'un poble!»; «L'hora del triomf de Catalunya es arribada»; «O amb Catalunya o contra Catalunya». La retirada del Congrés de Madrid dels diputats catalans produí un esclat d'entusiasme i es trameteren telegrams d'adhesió als que s'havien retirat i de censura als que «essent catalans, continuen servint a les velles oligarquies centralistes». L'Ajuntament aprovà una moció de felicitació als parlamentaris i les entitats una crida a saludar-los al seu pas per l'estació, que acabà amb un «Visca la Federació dels pobles ibèrics!». Foment celebrà un míting «d'affirmació nacionalista».

■ 1. Portada de *Foment*, del 25 de gener de 1919 amb el titular “Per la Llibertat de la Pàtria ¡Visca Catalunya!”, dedicat als actes i manifestacions autonomistes.

■ 2. Manifestació per l'autonomia de Catalunya davant l'Ajuntament, en recol·lament a l'adhesió municipal a la petició de les Bases per a l'Autonomia de la Mancomunitat, el 24 de gener de 1919. Un nombrós grup d'estudiants de l'Institut, alguns amb barretina, amb una pancarta, una bandera catalana de grans dimensions, i una banda de música, recorregueren el centre de la ciutat cantant *Els Segadors*, fins l'Ajuntament. Es pujà la senyera al balcó central, enmig d'aplaudiments i visques a Catalunya, junt amb les banderes de la Joventut Nacionalista Republicana. Els balcons de moltes cases, al Campanar i a les seus dels partits Foment, Lliga Regionalista, Agrupació Excursionista, Centro de Unión Republicana, CADCI, Círculo Republicano Catalán i la Societat L'Olimpo, lluien banderes catalanes. Pocs dies després, el 2 de febrer del 1919 es va fer la presentació de la Federació Democràtica Nacionalista

de Francesc Macià a Reus, sent del primers mítings del precedent d'Estat Català que es van fer a Catalunya.

CAMPANYA AUTONOMISTA (1918-1919)

Fotograf desconegut. CFOP

EL REGIONALISME CLERICAL CONSERVADOR (1900-1930)

■ 1. Acte de la Setmana Catequística de Reus, al teatre del Patronat Obrer de Sant Josep, sota la presidència del bisbe i cardenal Francesc Vidal i Barraquer (Cambrils, 1868-Suïssa, 1943), l'abril del 1923. Durant la Dictadura defensà la llengua catalana, va defensar la República Catalana i la identitat nacional. Durant la Guerra Civil fou empresonat pels anarquistes incontrolats de la FAI, i rescatat per Ventura Gassol, que l'envià a estranger. Es va oposar fermament al franquisme i es negà a signar la carta de l'episcopat espanyol de suport al dictador Franco, que impedí el seu retorn a Catalunya. A la fotografia s'aprecien sis banderes catalanes. El Patronat havia estat creat l'any 1900 com a mútua obrera d'ideologia dretana i de caràcter catòlic per a intentar apartar els obrers de la influència del sindicalisme i les ideologies revolucionàries i progressistes, amb el suport d'alguns dels grans empresaris locals. Tenia un gran local social a la riera de Miró.

■ 2. Jocs Florals al teatre del Patronat Obrer de Sant Josep, amb una gran senyera a un lateral de l'escenari, cap al 1920.

Fotograf desconegut. CMIR

Fotografia Puig de Francesc Solà. BCLR

CATALANISTES SOTA LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (1923-1929): ACTIVISME CULTURAL I LA PRIMERA ESTELADA AL CARRER

■ 3. Els catalanistes Pau Font i Josep Recasens, entre d'altres membres de la Junta Directiva del Centre de Lectura, el 1927. La ciutat va rebre amb indiferència i escepticisme la dictadura del general Primo de Rivera, el setembre de 1923, decebuda la població del corrupte règim de la Restauració. Amb el cop d'Estat anticatalà, es clausuraren més de vint-i-cinc entitats culturals, centres catalanistes i sindicats, i es van detenir ciutadans acusats de reunió clandestina, conspiració catalanista, possessió de llibres separatistes o crema de banderes espanyoles. Van tenir un especial ressò l'empresonament de Josep M. Prous i Vila, Ramon Vidiella, Francesc Cavallé, Marià Roca i Manuel Solé, per penjar l'11 de setembre de 1924, una bandera estelada –amb l'estel verd, per influència del

republicanisme irlandès– prop dels Quarters, que fou la primera exhibició pública d'una estelada a Reus, dins d'una campanya d'agitació del partit independentista Estat Català; així com el desterrament de Salvador Torrell, defensor de la llengua i cultura catalanes. La censura, el tancament de diaris, les multes i l'empresonament de periodistes va ser habituals, especialment a *Foment*, l'únic que es va manifestar contra el directori. La exclusió del català en els àmbits oficials i espais públics (nomenclàtor dels carrers, cartells publicitaris, ensenyament, etc.) es va imposar. El Centre de Lectura va optar per una actitud contemporitzadora amb les autoritats, sense desnaturalitzar-se, que li va permetre continuar amb les seves activitats, tot i la conflictivitat interna. La vida quotidiana es va veu-

re poc alterada malgrat la falta de llibertat i els intents de desnaturalitzar una població activa i d'una catalanitat viscuda com a fet natural i conscient. Mostra dels petits actes de pervivència de la catalanitat cultural son la Festa de la Dansa Catalana, de l'Orfeó Reusenc, el 1925; o la celebració del II Aplec Excursionista de les comarques tarragonines, a la Mussara, el 1928, organitzat per la Secció Excursionista del Centre de Lectura, entre d'altres. I la commemoració de l'11 de Setembre es mantingué en la clandestinitat. La del 1924, a Barcelona, fou arrestat i agredit el genial arquitecte Antoni Gaudí Cornet (Reus, 1852-Barcelona, 1926), defensor de la identitat catalana, per negar-se a respondre en castellà a la policia, i va haver de passar unes hores al calabós i pagar una multa.

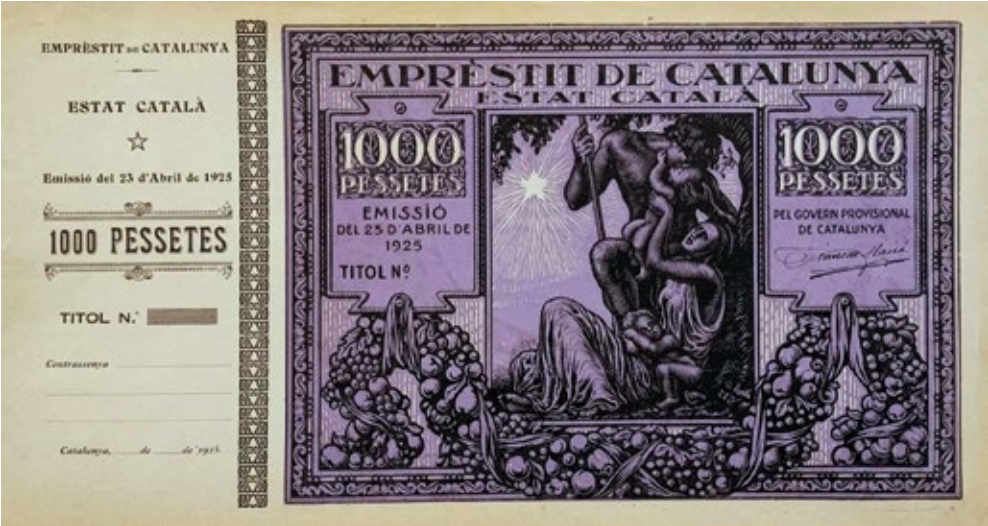

BCLR

■ 1. La revista portaveu del partit Estat Català era *L'Estat Català* (Barcelona, 1922–1923), que tenia diversos subscriptors a Reus.

■ 2. Per a sufragar econòmicament l'aixecament de Prats de Molló el 23 d'abril del 1925 Francesc Macià va emetre l'Emprèstit Pau Claris (8.750.000 pessetes) que va ser finançat pels catalans d'Amèrica, amb disseny de Miquel Soldevila, dels que se'n vengueren diversos a Reus. La invasió des de Prats de Molló va ser una temptativa d'invasió militar des de la Catalunya del Nord per a independitzar Catalunya, planificada per Francesc Macià i la direcció d'Estat Català, descoberta i avortada el 1926. Van intentar formar una mena d'exèrcit d'Estat Català amb 600 guerrillers. Entre els lloctinents nomenats per Macià hi figuren Ventura Gassol, de La Selva del Camp, i el reusenc Jaume Aiguader Miró.

■ 3. Els 18 lluitadors independentistes membres d'Estat Català quan arriben a París, el 15 de novembre de 1926, des de Perpinyà, on havien estat empresonats, per ser jutjats, pel Complot de Prats de Molló. El fill de la Selva del Camp Ventura Gassol, el tercer per l'esquerra. Del poc més d'un centenar de detinguts, al judici que s'obrí el 20 de gener de 1927 només se'n van jutjar 18, d'entre els quals destacava el seu cap, Francesc Macià, qui es féu responsable de tot i n'exculpà la resta. Això va donar al procés molt de ressò, de manera que feu conèixer arreu d'Europa el problema de Catalunya i la figura de Francesc Macià, qui assolí anys després el lideratge del catalanisme. Se'ls condemnà a dos mesos de presó per tinença il·lícita d'armes, una multa i l'expulsió de França cap a Bèlgica.

FDEC

Fotògraf desconegut. FDEC

Josep M. Sagarra Plana. ANC

L'INDEPENDENTISME D'ESTAT CATALÀ I ELS INTENTS DE LLUITA ARMADA: ELS FETS DE PRATS DE MOLLÓ (1925) I EL COMLOT DE GARRAF (1926)

■ 4. Els activistes catalanistes militants d'Estat Català que formaren part de l'escamot que organitzà el 1926 el Complot de Garraf, pel que foren condemnat a dotze anys de presó –Deogràcies Civit Vallverdú, Miquel Badia Capell i Francesc Ferrer Torrens– envoltats per membres del Comitè Femení Pro-amnistia de Reus, després d'haver estat indultats, per un decret d'amnistia després de la retirada de Primo de Rivera, al seu pas per l'Estació de ferrocarril de Reus, el 12 d'abril de 1930. El complot de Garraf fou un atemptat frustrat contra el rei Alfons XIII d'Espanya, planejat per Bandera Negra, una

organització armada secreta amb militants d'Estat Català i del Centre Autonomista del Comerç i de la Indústria (CADCI), dirigida per Marcel·lí Perelló Domingo. El nom provenia de la bandera que onejà en alguns indrets en la desfeta del 1714, segons la cançó popular *La dama de Reus*. S'havia de dur a terme en la visita del rei a Barcelona des del 26 de maig de 1925. Per una delació, van ser descoberts per la policia, i detinguts, iniciant-se una forta repressió contra el catalanisme. El judici militar no respectà el procediment, i hi hagué acusacions de tortura als detinguts i d'irregularitats en el sumari. Estat Català

fou fundat per Francesc Macià i un grup de patriotes, el juliol del 1922 a Barcelona. Es fundà com una organització patriòtica paramilitar, hereva ideològica de la Federació Democràtica Nacionalista (1919), una organització que volia coordinar els Casals separatistes i centres catalanistes, seguint el model insurreccional irlandès. Macià exposà la seva estratègia militar, la formació d'un Exèrcit de Catalunya per a l'alliberament de la Nació, a la Conferència Nacional Catalana, el juny del 1922. Amb la dictadura de Primo de Rivera (1923–1930) Macià i els seus col·laboradors s'exilien a París.

Matos hermanos. ANC

CONSTITUCIÓ PROVISIONAL DE LA REPÚBLICA CATALANA, A CUBA (1928)

■ **1. Assemblea Constituent del Separatisme** Català a l'Havana, Cuba, presidida per Francesc Macià, celebrada el setembre i octubre de 1928. A la imatge, el fill de la Selva del Camp Ventura Gassol, fent un abrandat parlament en el míting d'afirmació nacionalista del «Catalunya. Grop Nacionalista Radical», després d'aprovar la Constitució Provisional de la República Catalana. Un text socialment avançat que disposava l'edat mínima de setze anys per treballar, el vot universal i secret i una única cambra parlamentària, la votació indirecta del President de la República, la separació de l'església i l'Estat i declarava el català com a única llengua oficial. La bandera estelada històrica, del triangle blau i l'estel blanc, neix l'any 1918 per a crear un símbol de referència per al catalanisme radical, obra del militant nacionalista català Vicenç Albert Ballester Camps. El 1922 Francesc Macià

l'adoptà per al partit Estat Català. És la més usada i coneguda per l'independentisme. Del 1904 data el primer estel amb intencionalitat nacionalista, un segell de la presa de possessió per la Unió Catalanista del Pi de les Tres Branques. El 1906, es va crear el Centre Catalanista de Santiago de Cuba, on ja es podia veure la primitiva versió d'una estelada. Al mig de la senyera catalana hi apareix un estel blanc de cinc puntes sense triangle. Del 1908 és el primer disseny de l'estelada que du un rombe blau al mig amb un estel blanc a l'interior, a la Lliga Nacionalista Catalana a París.

■ **2. Portada de la *Constitució Provisional de la República Catalana*, aprovada per l'Assemblea Constituent del Separatisme català reunida a l'Havana durant els dies 30 de setembre, 1 i 2 d'octubre de 1928**, de la que se'n feu una tirada de 10.000 exemplars, a la República de Cuba.

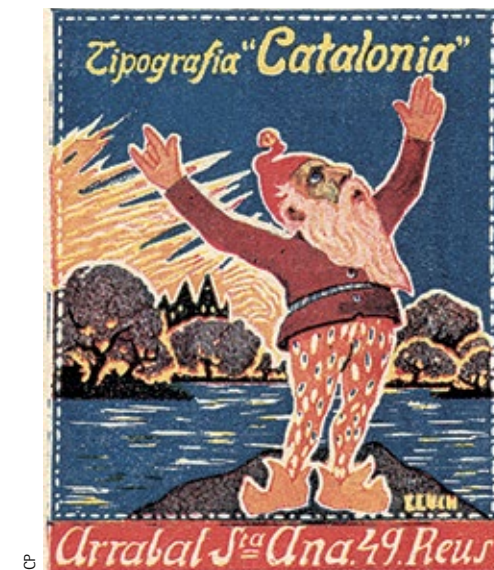
CP

BCRVA

BCRVA

CP

CP

EL CATALANISME SOTA LA «DICTABLANDA» (1930)

■ **3. Publicitat de la Tipografia «Catalonia»**, en estar prohibida la utilització de la paraula «Catalunya», en els impresos comercials, dissenyada per Lluch, durant la Dictadura de Primo de Rivera, el 1923.

■ **4. Capçalera del periòdic *Foment***, durant la seva segona època després de l'aixecament de la suspensió governativa, el 1930. Amb la imposició de la dictadura de Primo de Rivera el 1923, el diari va ser suspès per defensar els seus ideals republicans i autonomistes. No va poder reaparèixer fins al maig de 1930, amb el subtítol de «*Setmanari Nacionalista Republicà de Reus*», tot i que l'autorització del Govern Civil era de setembre de 1928. El 27 de març

de 1930 es tornava a constituir legalment el Foment Nacionalista Republicà, després d'haver estat obligats a suprimir dels seus estatuts la frase «*que reconozca la personalidad de Cataluña dotándola de una autonomía integral*». El president local era Antoni Borrell Sagrañes; el Comitè polític compost per Pere Balaguer Martorell, Antoni Julivert Aulés i Josep Andreu Abelló; i el Consell directiu per Ramon Jordana Montserrat, Joan Marimon Pedret, Lluís Clivillès Homs, Joan Duran Juncosa, Joan Marca Miró, Enric Olesti Figueres, i Francesc Vallverdú Baró.

■ **5. Capçalera del periòdic *Ciutat. Diari de la tarda***, un diari reusenc que va substituir

breument, el 1928, el diari *Reus*—creat per la patronal reusenca Foment Industrial i Mercantil l'any 1925—, que també havia estat suspès per ordre governativa durant la Dictadura de Primo de Rivera, malgrat el seu tarannà conservador. Els principals col·laboradors eren els catalanistes reusencs Antoni Martí Bages, Àngel Grau, Joan Arnal, Ricard Ferraté, Josep Iglésies, i Jaume Aiguader entre d'altres.

■ **6. Cartell «*Salou, la platja històrica catalana*»**, editat l'any 1929 pel Balneari USSA de Salou, en commemoració del 700è aniversari de la sortida del rei Jaume I de la platja cap a la conquesta de Mallorca, que estava en mans dels musulmans.

Gabriel Casas Galobardes. ANC

Pompeu Fabra
25-IV-1930

A. Rovira i Virgili
11-4-30

EL CATALANISME SOTA LA «DICTABLANDA» (1930): ESPORT, POLÍTICA, CULTURA

■ **1. Emblema del Butlletí d'Estat Català**, editat a París (França), l'any 1926, portaveu del partit Estat Català, on militaven reusencs.

■ **2. Conferència del periodista esportiu catalanista** Lluís Aymaní Baudina (1899-1983), presentada per Josep Sunyol Garriga (1898-1936), sobre «Esport i Cultura», en la que defensà la necessitat d'agermanar l'esport i la política, celebrada al Saló Kursaal,

l'agost de 1930. L'acte se celebrà durant la Diada esportiva organitzada pel Club reusenc Catalunya Nova en motiu de brodar l'escut de Catalunya a la seva bandera. Aymamí, durant els fets del sis d'octubre de 1934, fou l'únic periodista que va romandre al Palau de la Generalitat de Catalunya al costat del president Lluís Companys, raó per la qual va ser detingut. Josep Sunyol fou president de la

Federació Catalana de Futbol i del FC Barcelona, destacat polític d'Esquerra Republicana de Catalunya, diputat al Congrés dels Diputats durant la II República Espanyola. Morí afusellat pels revoltats franquistes, sense judici, l'agost del 1936, prop de Madrid.

■ ■ **3-4. Signatures de Pompeu Fabra i d'Antoni Rovira i Virgili**, a l'Àlbum d'Honor del Centre de Lectura, el 1930.

Josep Ferré Andreu. CIMIR

■ **5. Parada de la Llibreria Nacional i Estrangera** de l'escriptor i editor Salvador Torrell i Eulàlia (Reus 1900-1990), –a la imatge, amb ulleres a la porta de l'establiment–, per Sant Jordi, convertit en el Dia del Llibre, el 23 d'abril de 1930, la primera que se celebrava a la ciutat. La Cambra Oficial del Llibre de Barcelona havia instaurat, el 1926, en plena Dictadura de Primo de Rivera, la Diada del Llibre en commemoració de la data de la mort de Cervantes i de Shakespeare. La festa de Sant Jordi havia agafat un nou impuls al final del segle XIX com a diada d'exaltació catalanista, amb missa i ofrena de flors a l'ermita i amb diversos actes culturals i literaris. Durant la dictadura de Primo de Rivera la festa va ser prohibida, i no fou fins el 1930 que es tornà a celebrar.

■ **6. Acte de descobriment de la làpida** que donava el nom de carrer de Prat de la Riba al camí de l'Aleixar, per l'alcalde Josep Caixés Gilabert (Reus 1886-1954), el 22 de març de 1931. Fou un dels darrers actes públics de l'Ajuntament del règim de transició que va substituir la dictadura de Miguel Primo de Rivera i va precedir la Segona República, conegut popularment com la Dictablanda, del gener del 1930 al 14 d'abril del 1931.

Fotografia Torres. AHHR

3

TEMPS DE (RELATIVA) LLIBERTAT: EL **CATALANISME** DURANT LA II REPÚBLICA ESPANYOLA

1931-1936

■ 1. Concentració multitudinària per rebre al president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, a la plaça de Prim de Reus, el 29 de juny de 1932. [detall]

Josep Domínguez ANC

Estanislau Pedrola Rovira. CNIR

■ **1. Proclamació de la República**, el 14 d'abril de 1931, per Evarist Fàbregas president de la Junta Revolucionària, junt amb d'altres autoritats republicanes, des del balcó de l'Ajuntament. Es llegeix la crida «*Al poble de Reus*» –redactada per Antoni Martí Baiges–: «*S'ha proclamat la República a tota Espanya. Ha triomfat la voluntat del poble. La República és el nou ordre civil que ve a substituir el desordre monàrquic. La República neix amb la màxima dignitat i amb la màxima autoritat. Els regidors republicans electes, constituïts en Junta Revolucionària, assumeixen el govern de la ciutat, en nom de la República triomfant. La Junta Revolucionària confia en el seny, la cor-*

dura i la serenitat de la democràcia reusenca. Tota violència, tot desordre innecessari, així com la propagació de rumors alarmants, seran considerats actes contra la República i seran severament sancionats. L'ordre públic està garantitzat. De la seva inflexible conservació en curarà el poble sobirà, mitjançant els seus organismes representatius. Poble de Reus: si-gues digne de la República». La Junta, presidida per Fàbregas, s'havia reunit al local de Foment, i en arribar les senyeres d'Acció Catalana, Casa del Poble, Centre Republicà Autonomista junt amb la de Foment i banderes republicanes i amb la multitud que les acompanyava, es dirigí a l'Ajuntament en manifestació, en-

capçalada pels regidors republicans electes, on accedí al govern municipal «*per posar-lo al servei de la ciutat en nom de la República Catalana que ve a substituir el règim que fins al present ens ha ultratjat*». Acte seguit, un retrat d'Alfons XIII va ser llençat pel balcó i estripat i cremat per la gernació que omplia la plaça. A mitja tarda es paritzaren moltes empreses i els carrers s'ompliren de ciutadans mentre arribaren les notícies de la fugida del Rei i la composició del govern republicà. S'endegà una espontània i nombrosa manifestació que recorregué els carrers i ravals, sortint per primer cop al carrer la bandera comunista, amb la falç i el martell. Començava una època de progrés

BCRBA

LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA (1931): DE CATALANA A ESPANYOLA

i llibertat en tots els àmbits. La bandera catalana, la senyera, va ser adoptada de manera oficial durant la II República Espanyola i per la Generalitat de Catalunya el 1931, però el règim franquista vencedor de la Guerra Civil la tornà a prohibir a partir del 1939.

■ **2. Portada del diari Foment**, del 18 d'abril de 1931 celebrant la proclamació de la República Catalana per Francesc Macià, i la designació d'Evarist Fàbregas com a Alcalde. Reprodueix la crida de Macià «*Catalans*», i la de la Junta Revolucionària, «*Al poble de Reus*», amb la caricatura «*Visca la República*», de Bas Bofill, amb una senyera i el campanar.

■ **3. Massiva manifestació popular** de suport a la República, el 14 d'abril de 1931, davant l'Ajuntament provisional, a la plaça d'Hèrcules. L'únic incident el protagonitzà un policia espanyol destinat a la ciutat, que brandà una pistola, però va ser ràpidament foragitat i perseguit per la població.

■ **4. Imprèss oficial de la Proclamació** de la República Catalana, per Francesc Macià, a Barcelona el 14 d'abril de 1931, repartit arreu de Catalunya, que comença amb «*Catalans: Interpretant els sentiments i els anhels del poble...*». El 14 d'abril de 1931, arran de la victòria republicana a les municipals, Francesc Macià, dirigent del nou partit Esquerra Repu-

Nierce. BCR-CNIR

BC

blicana de Catalunya, proclamà la «República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica», des del balcó del Palau de la Generalitat. La República també serà proclamada des de diversos ajuntaments del país, com Reus. Després d'intenses negociacions amb el govern provisional de la II República espanyola, que obliga a retirar la proclamació de República Catalana, es recupera la Generalitat de Catalunya i Macià esdevé el primer president del govern provisional català. D'aquesta manera, queda reinstaurada la institució d'autogovern que havia estat dissolta el 1714 amb la pèrdua de sobirania nacional arran del Decret de Nova Planta.

CELEBRACIÓ DE LA REPÚBLICA (1931)

■ 1. Una nena vestida d'al·legoria de la República amb gorra frígia i una banda tricolor, a l'espatlla del seu pare, amb un grup d'amics, que participaren en la manifestació de suport a la República i per l'amnistia dels presos polítics, del 15 d'abril de 1931 a Reus, la més nombrosa celebrada mai la ciutat. El dia s'havia declarat festa nacional. A la tarda se celebrà una ballada de sardanes a la plaça de la Constitució, i un concert per la Banda Municipal a la plaça de Prim, on al vespre s'encengué un castell

de focs. La festa acabà amb la hissada de les banderes catalana i republicana, a les que s'afegí la bandera roja comunista, al monument a Prim, entre crits de "Visca Macià, mori Cambó".

■ ■ 2-3. Massiva manifestació popular i institucional de suport a la República i per l'amnistia dels presos polítics, al seu pas pel carrer Ample, i a la plaça de Prim. Entre d'altres, s'hi veu una pancarta, en català, de la Confederació Nacional del Treball (CNT).

Estanislaus Pedrola Rovira. CIMIR

Estanislaus Pedrola Rovira. CIMIR

Estanislaus Pedrola Rovira. CIMIR

Niepec CIMIR

CELEBRACIÓ DE LA REPÚBLICA CATALANA (1931)

■ 1. El crit «*Visca la República Catalana*», convertit en espectacle pirotècnic a la plaça de Prim, en les celebracions per la proclamació de la República a Reus, el 15 d'abril de 1931.

■ 2. Massiva manifestació popular i institucional de suport a la República i per l'amnistia pels presos polítics, del 15 d'abril de 1931, al seu pas pel raval de Santa Anna i la plaça de Catalunya. S'hi exhibiren banderes catalanes, com la de Foment; republicanes, com la de la Unió Republicana; roges dels socialistes i comunistes; i pancartes amb visques a la Confederació Nacional del Treball, i una amb el text «*Viva la Escuela Moderna. Abajo el Clero. Viva la Libertad!*», que demostren la diversitat ideològica del suport a la nova República.

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

CELEBRACIÓ DE LA REPÚBLICA CATALANA (1931)

■ 1. Massiva manifestació popular i institucional de suport a la República i per l'amnistia, el 15 d'abril de 1931, amb una senyera d'una entitat catalanista i una bandera republicana d'una agrupació política, a primer terme, al seu pas pel raval de Robuster de Reus.

■ ■ 2-3. Proclamació i celebració de la República, en un poble de la zona de influència de Reus, des d'una improvisada tarima a la porta de l'Ajuntament, amb una bandera republicana i una de catalana, junt amb un estendard d'una entitat, el 15 d'abril de 1931.

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

CELEBRACIÓ DE LA REPÚBLICA CATALANA (1931)

■ 1. La Senyera del Foment Republicà Nacionalista, en la gran manifestació popular i institucional de suport a la II República, el 15 d'abril de 1931, al seu pas pel Fossar Vell.

■ 2. Les noves autoritats republicanes, en la capçalera de la manifestació per la celebració de la proclamació de la República catalana, el 15 d'abril de 1931.

■ 3. Membres d'una societat musical o orfeonística, passejant amb la seva bandera, amb les quatre barres, el 15 d'abril de 1931, entrant a la plaça de Prim.

OBRERS AMB LA REPÚBLICA (1931)

■ 1. Grup de treballadors socialistes, amb una bandera roja, en la gran manifestació popular i institucional de suport a la República i per l'amnistia pels presos polítics, a Reus, el 15

d'abril de 1931. La manifestació també havia estat convocada pels delegats de la Federació Obrera Local, que agrupava la gran majoria de sindicats de treballadors.

■ ■ ■ ■ 2-5. Emblemes d'organitzacions obreres locals, amb la llegenda en català, dissenyats pel destacat aquarel·lista Ceferi Olivé (Reus, 1907-Barcelona, 1995), el 1931.

■ 6. Manifestació de l'1 de Maig del 1931, amb una pancarta en català de la Unió Obrera d'Art Fabril i Tèxtil, una mostra de la normalització del català durant la República.

Estanislau Pedrola Rovira. ACBC

EL PRESIDENT MACIÀ A REUS (1931)

■ ■ 1-2. El primer president de la restaurada Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, en la seva primera visita a la ciutat, el 10 de maig de 1931 –uns dies després de proclamada la República–, aclamat per la població. El cotxe del president, amb l'alcalde Evarist Fàbregas –baixant pel carrer Ample, i al raval de Robuster– rebé una pluja de flors al passar pels carrers amb molts balcons lluint banderes catalanes. A l'Ajuntament, Macià signà al Llibre de Visites, amb aquesta dedicatòria, un dels desitjos més bells d'aquestes pàgines: *«Per la llibertat de Catalunya, per la comprensió dels dos pobles, aquí a Reus, poble molt estimat, hereu de Catalunya. Poso la meua signatura que vol dir que porto l'abraçada a Reus de la resta de Catalunya»*. Ventura Gassol acompanyà al president i deixà aquesta dedicatòria: *«Calia un home de tremp d'acer com el primer president de la Catalunya renascuda per a fer saltar novament la guspira d'aquesta pedra-foguera perennal que és Catalunya i que avui ha demostrat més que mai quanta veritat és aquell adagi: Gent del Camp, gent del llamp!»*

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

■ **1. Una gernació entusiasta esperant el primer president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, d'Esquerra Republicana de Catalunya, en la seva primera visita oficial a la ciutat de Reus, el 10 de maig de 1931.**

■ **2. El primer president de la restaurada Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, d'Esquerra Republicana de Catalunya, aclamat per la població en la seva primera visita oficial a la ciutat de Reus, el 10 de maig de 1931. Des de la balconada de l'Hotel de Londres, feu un**

discurs en el que reivindicà la República Federal. Després s'hi celebrà un dinar-homenatge amb els salons guarnits amb senyeres i banderes republicanes. Tot just fundada, Esquerra Republicana assolí el primer èxit electoral als comicis municipals celebrats el 12 d'abril de 1931, un triomf que s'explica en bona part per l'àmplia representativitat territorial que li proporcionaren les nombroses entitats i periòdics que s'hi adheriren arreu del país, i perquè moltes d'elles tenien, de ja feia anys, una presència en els ajuntaments. Proclamada

inicialment la República Catalana per Macià van ser obligades les autoritats catalanes a fer-se enrera i convertir-la en República Espanyola. A Reus, el filantrop financer Evarist Fàbregas presidí l'Ajuntament entre l'abril i l'agost de 1931 –quan dimití en fer fallida el Banc de Catalunya i el Banc de Reus– i Josep Borràs entre el gener i l'octubre de 1934 i febrer i juliol de 1936. A la primera legislatura, Esquerra Republicana comptà amb sis regidors al consistori: Evarist Fàbregas, Josep Borràs, Francesc Abelló, Ramon Jordana, Josep Cabré

i Antoni Andreu; després de les eleccions de 1934 en van resultar escollits set: Pau Sans, Josep Cabré, Víctor Tarragó, Francesc López, Joan Marimon, Joan Marca i Ramon Jordana. Després d'esclatar la guerra, el 15 d'octubre de 1936 es constituí el Consell Municipal, que va comptar amb nou regidors d'ERC: Joan Marca, Pau Sans, Francesc López, Ramon Jordana, Joan Marimon, Josep Borràs, Francesc Olesti, Francesc Granell i Josep Sanjoan, la màxima representació aconseguida, continuant essent una potent força política a la ciutat.

EL PRESIDENT MACIÀ A REUS (1931)

■ ■ 1-2. El primer president de la restaurada Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, en la seva primera visita a la ciutat, el 10 de maig de 1931, aclamat per la població. El president, que es mobilitzà per la ciutat en un automòbil descapotable, acompanyat de l'alcalde Evarist Fàbregas, amb un banderí amb

la senyera, rebé contínues i efusives mostres d'estimació i agraïment dels reusencs que omplien els carrers del seu recorregut.

■ 3. Dinar-homenatge al primer president de la restaurada Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, a l'Hotel de Londres, en la

seva primera visita a la ciutat, el 10 de maig de 1931, amb els salons guarnits amb senyeres i banderes republicanes. Feu un discurs on reivindicà la República Federal. En la taula presidencial l'acompanyaven l'alcalde Evarist Fàbregas i Ventura Gassol, Conseller d'Instrucció Pública, entre d'altres personalitats.

Negre. BCLR

Negre. BCLR

Negre. BCLR

EL PRESIDENT MACIÀ A REUS (1931)

Josep M. Sagarra Plana i Pau Lluís Torrents Roig. ANC

Josep M. Sagarra Plana i Pau Lluís Torrents Roig. ANC

EL PRESIDENT MACIÀ A REUS (1932 i 1933)

■ ■ ■ 1-2-3. Visita del President de la Generalitat, Francesc Macià, al Centre de Lectura de Reus, el 10 de març de 1932 en motiu de la clausura de l'exposició d'arqueologia i prehistòria que donaria peu un any després a la creació del Museu Municipal de Reus, inaugurat a la Casa Rull, el 1934.

■ 4. Trobada informal, en una terrassa del bar del local d'estiu de Foment, entre el President de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, i militants reusencs d'Esquerra Republicana de Catalunya, el 15 de juny de 1933, durant la quarta visita oficial que va fer a la ciutat. Es distingeixen Pere Cavallé, Josep Andreu Abelló, Josep Gomis i Albert, Ventura Gassol i Albert Loyolaberri. Al centre, Francesc Macià.

Josep M. Sagarra Plana i Pau Lluís Torrents Roig. ANC

Fotògraf desconegut. CITA

ELS PRESIDENTS MACIÀ I AZAÑA A REUS (1932)

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

■ 1. Portada del diari *Foment*, dedicada a la visita del president de la República Espanyola, Manuel Azaña, a Catalunya, el 27 de setembre de 1932. Molt abans de l'hora d'arribada del tren especial que portava el president –decorat amb un gran escut amb les quatre barres, garlandes i flors naturals– l'estació era plena per una gentada amb banderes catalanes i republicanes, pancartes dels partits i per les autoritats municipals, diputats, consellers i ministres. La comitiva visità les Casernes i es dirigí a la plaça de Prim, abarrotada, on a l'Hotel de Londres l'esperava la comitiva del President Macià. Des dels balcons, Azaña i Macià dirigiren abrandats discursos a la gernació, rebuts amb forts aplaudiments. L'Ajuntament oferí als presidents un sopar, mentre la Banda Municipal feia un concert a la plaça. A l'acomiar-se, sonà l'Himne de Riego enmig de l'entusiasme general.

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

■■■■ 2-3-4. El president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, amb el president de la República Espanyola Manuel Azaña, en el sopar d'homenatge a l'Hotel de Londres, el 27 de setembre de 1932, en motiu de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia. Azaña havia propiciat la seva aprovació –tot i que extremadament retallat– per les Corts espanyoles. A la presidència s'hi distingeixen l'alcalde Antoni Martí Baiges, Azaña, Macià, Lluís Companys i Josep Tarradellas. Entre els assistents, el general Batet, d'uniforme, Pere Cavallé i Pau Font de Rubinat. També hi assistiren Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Joan Loperena, Jaume Simó Bofarull, Amós Ruiz, Lluís Nicolau d'Olwer i Luis Bello. El poble reusenc es va llençar al carrer aclamant amb fervor els polítics republicans que parlaren des del balcó de l'Hotel de Londres enmig d'aplaudiments i himnes.

Estanislau Pedrola Rovira. CIVIR

CATALANITZACIÓ REPUBLICANA DEL NOMENCLÀTOR (1931)

■ **1. Acte d'inauguració de la làpida** que donava el nom de plaça de la República, a la plaça de la Constitució, l'actual plaça del Mercadal, el 26 de maig de 1931. La banda de música municipal tocà la Marsellesa i l'alcalde Evarist Fàbregas i el governador provincial, l'advocat i polític republicà Ramon Noguera

Comet (1886–1969), adreçaren la paraula al públic que omplia la plaça. El mateix dia una multitud acudí a l'estació a saludar el president de la República, Niceto Alcalá Zamora, i Lluís Nicolau d'Oliver, ministre d'economia, que anaven a reunir-se amb el president Francesc Macià a Barcelona.

■ **2. Acte cívica de descoberta** de la placa que donava el nom de plaça de Santiago Rusiñol, pintor i escriptor, a la dels Castillejos, el 1931.

■ **3. Acte cívica de descoberta** de la placa que donava el nom de Galán i García Hernández a la plaça dels Quarters, el 13 de desembre de 1931.

Niepce. ACBC

Niepce. ACBC

Josep Domínguez. ANC

HOMENATGES CATALANISTES I REPUBLICANS (1931)

■ ■ 1-2. Homenatge al polític catalanista republicà Jaume Aiguader Miró, «*reusenc benemèrit, insigne català, infatigable capdill de les llibertats de la terra*», elegit alcalde de Barcelona i diputat catalanista, organitzat pel Foment Republicà Nacionalista, al Teatre Bartrina del Centre de Lectura, el 7 de juny de 1931. Aiguader fou militant d'Estat Català, pel que participà, el 1930, en el Pacte de Sant Sebastià. Va ser rebut per l'Alcalde de Reus Evarist Fàbregas i signà a l'àlbum d'honor de l'Ajuntament. A l'entrar al Teatre sonà l'*Himne*

de Riego, el *Cant del Poble* i *Els Segadors*. A la taula presidencial l'acompanyaren Evarist Fàbregas, els Consellers de la Generalitat Ventura Gassol i Joan Casanoves, els diputats Joan Ferrer i Josep Dencàs; Joan Loperena, Josep Andreu Abelló, Ignasi Iglésias, Pere Cavallé i Joan Sentís, entre d'altres. Els parlaments que van ser aplaudits entusiàsticament pel públic –uns 300 comensals– que omplia el Teatre, tot guarnit amb banderes de la República espanyola, de Catalunya i de Reus. Presidia la taula presidencial un retrat de Francesc Macià.

Niepo. BCLR

Fotògraf desconegut. ACBC

HOMENATGES I CELEBRACIONS CATALANISTES I REPUBLICANES (1931 I 1935)

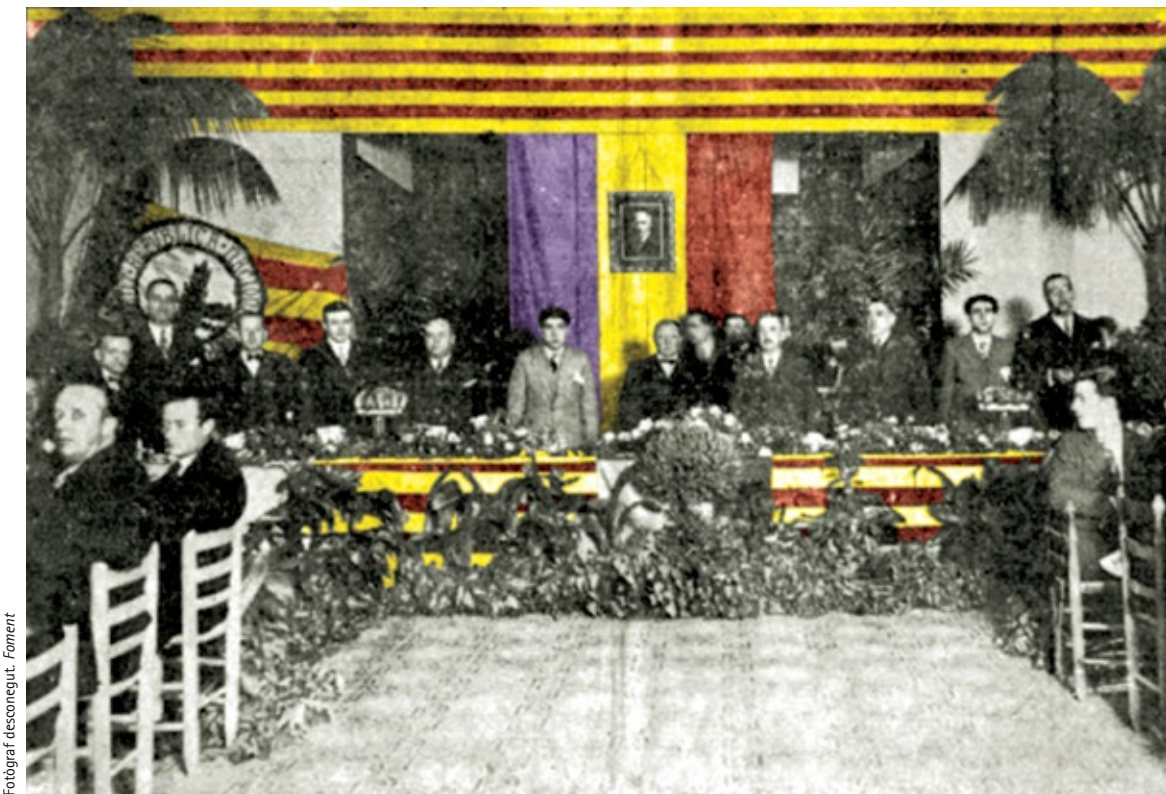
■ 1. El 1931, en plena eufòria republicana, el Teatre Bartrina va ser el marc de diversos homenatges als prohoms del nou règim. El primer va ser el 31 de maig, amb un àpat popular en homenatge al ministre d'Instrucció Pública del govern provisional de la República Marcel·lí Domingo (1884–1939), nomenat soci d'honor del Centre de Lectura –presidit per Pau Font de Rubinat– en agraïment per haver promulgat el decret de cooficialitat del català a les escoles de Catalunya. Hi assistiren el Conseller d'Instrucció Pública del Govern de la Generalitat, Ventura Gassol, l'alcalde Evarist Fàbregas, el diputat Puig i Ferrater, i el governador civil entre d'altres autoritats, en un teatre ple amb 250 comensals. La Banda Municipal interpretà *La Marsellesa*, *El Cant del Poble*, *Els Segadors* i la *Santa Espina*. En senyal de festa, els balcons de l'entitat apareixien endomassats i la bandera catalana «*hi ondeja majestuosa*».

Fotògraf desconegut. AHAFR

■ 2. Intervenció del ministre del Govern de la República Espanyola, Marcel·lí Domingo, a Ràdio Reus, en la seva visita a la ciutat, el 1935. El 1931 se celebrà un homenatge al seu honor al Teatre Bartrina en motiu d'haver promulgat el decret de cooficialitat de la llengua catalana a les escoles de Catalunya. Ràdio Reus havia començat a emetre el 1924, per una iniciativa de la Secció de Ciències del Centre de Lectura, des del Teatre Bartrina.

■ 3. Àpat ofert al local del Foment Republicà Nacionalista, en honor als dirigents del partit, el 8 de maig de 1931. La taula presidencial l'ocupen l'alcalde Evarist Fàbregas, Josep Andreu Abelló, Joan Loperena, Josep Cabré, Pere Jordana, Pere Cavallé, Antoni Andreu Abelló i Jaume Roig. Durant aquest acte també van ser homenatjades, Teresa Fàbregues i Mercè Totosaus, membres del grup de dones Feminal, per la seva col·laboració a la publicació del portanveu del partit, *Foment*.

Fotògraf desconegut. Foment

Fotograf desconegut. CITA

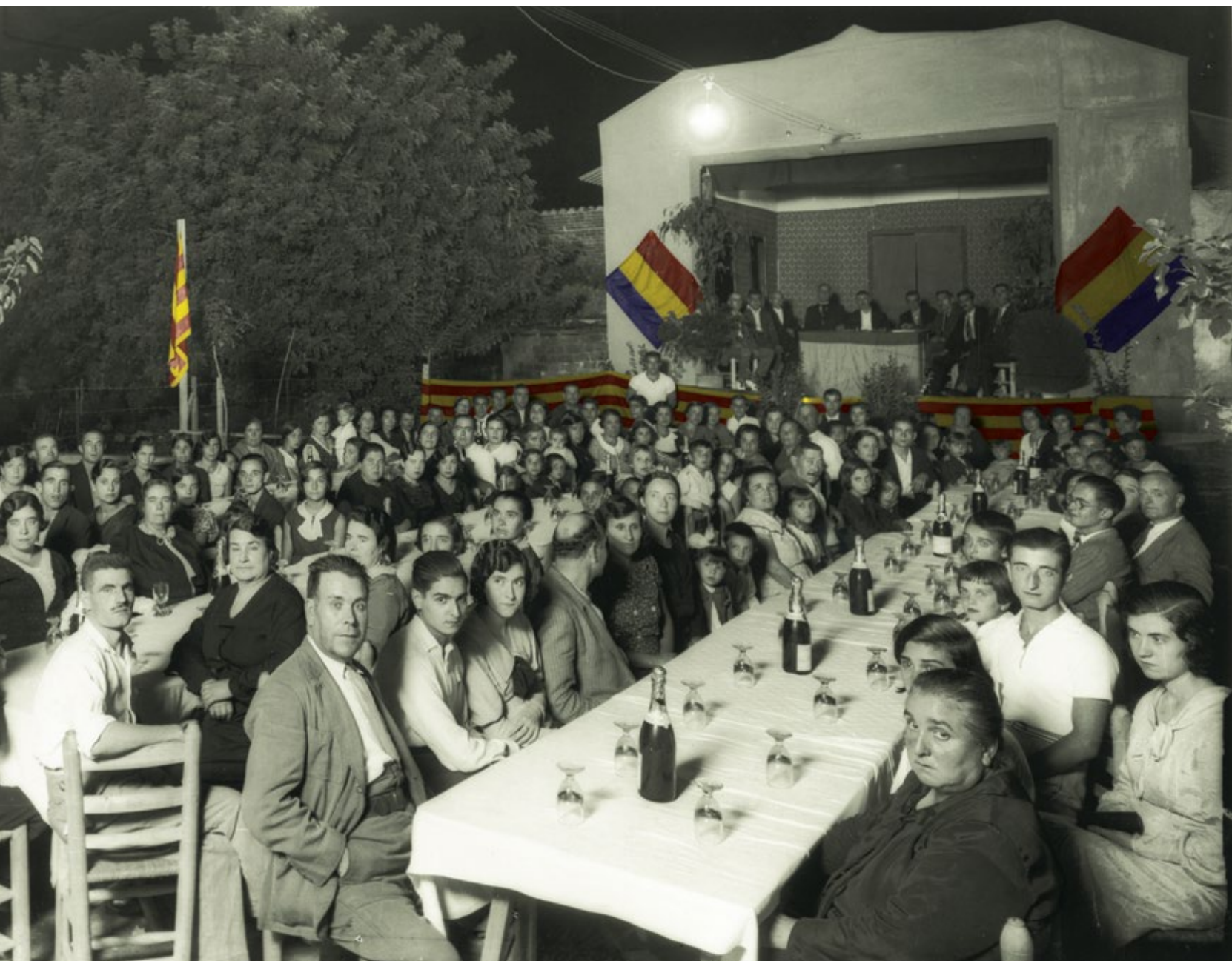
Fotograf desconegut. BCU

HOMENATGES CATALANISTES I REPUBLICANS

■ **1. Àpat d'homenatge de les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya i Estat Català de Reus (JEREC) als militants Pau Sans i Joan Marca, el 8 de febrer de 1934, amb motiu d'haver estat elegits regidors a l'Ajuntament.** Asseguts a la presidència, Pau Sans, Joan Marca Miró, Miquel Portal Serret, Tomàs Anguera Cabré i Josepa Guiot Cubells, entre d'altres. Drets, Antònia Abelló, Josep Gomis i Marià Canals Echevarria, entre d'altres. La fotografia és la primera localitzada en que hi apareix una bandera estelada, símbol de l'independentisme, a la ciutat. L'origen de l'estelada es remunta al 1906, quan els catalans del Centre Catalanista de Santiago de Cuba afegiren un estel blanc a la senyera i el 1908, a París, la Lliga Nacionalista Catalana crea una estelada amb un caironat al centre de color blau amb un estel blanc, bandera que portaren els voluntaris catalans que lluitaren integrats a l'exèrcit francès a la

I Guerra Mundial. El 1918, Vicenç Albert Ballester Camps, del Comitè Pro Catalunya, que donava suport al Comitè Nacional Català de París impulsà la idea del triangle blau junt al pal i l'estel blanc a dins. Havia nascut l'estelada, com a emblema de la Catalunya insurrecta que exigia la independència nacional. L'Estat Català de Francesc Macià l'adoptà com a bandera nacional i àdhuc la proclamà de la futura República Catalana. Durant la II República l'estelada es consolidà com a bandera de combat i va ser hissada en la proclamació de l'Estat Català l'octubre de 1934.

■ **2. Homenatge a Joan Ferrate Gili (Reus, 1884–1936), comerciant i escriptor catalanista, pioner de l'excursionisme i l'espeologia locals, celebrat a l'Hotel París-Continental, cap el 1931.** Entre els asseguts, es reconeix l'activista catalanista i llibreter Salvador Torrell Eulàlia.

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

CELEBRACIÓ AL CENTRE REPUBLICÀ AUTONOMISTA DE REUS (1931)

■ 1. Trobada de celebració popular republicana i catalanista, amb un brindis amb xampany, per la proclamació de la II República Espanyola, en un local d'estiu, segurament el del Centre Republicà Autonomista de Reus, situat a la plaça de Catalunya, el 1931. Dues banderes republicanes flanquejaven l'escenari i una senyera n'ocupava tota la part inferior frontal i onejava en un màstil. Destaca la nombrosa presència de dones, un senyal de la incorporació femenina en l'activisme polític, característica dels anys de la República, en que per primer cop aconseguiran el dret a vot.

BCRXA

Fotògraf desconegut. ACEC

■ 2. El 24 d'abril de 1932 se celebrà la Diada de la Llengua Catalana, organitzada per l'entitat Palestra i el Centre de Lectura com a afirmació de la unitat de les terres de llengua catalana. Hi assistiren Pompeu Fabra –el seu president–, Francesc Carreres, A. Mas-suti, Josep Sebastià Pons, Albert Bastardes, i Antoni Martí Bages. Hi van ser el president del Centre, Pau Font de Rubinat i d'entitats i alguns regidors.

«PALESTRA» I LA DEFENSA DE LA LLENGUA I CULTURA CATALANES (1932)

■ 3–4. Anuncis de Palestra, al diari *Forment*, de l'abril de 1932. Palestra va ser una entitat cultural catalanista fundada el 1930 per Josep M. Batista i Roca i un grup d'amics seus, amb el manifest *Als joves de Catalunya*. Tenia un tarannà educatiu i patriòtic, organitzà cursos d'història, literatura, art i llengua catalanes, acampades, excursions i competicions esportives. El reusenc Josep Iglésies Fort en va ser un dels membres.

BCRXA

EL CATALANISME CONSERVADOR: UNIÓ CATALANISTA, LLIGA REGIONALISTA, LLIGA CATALANA I ACCIÓ CATALANA

■ 1. Segell de la Unió Catalanista, editat el 1931, quan ja era un partit molt minoritari.

■ 2. Emblema de la Lliga Regionalista de Reus, del 1931. El partit havia creat la Secció Femenina de la Lliga Regionalista.

■ 3. Segell solidari del partit catalanista liberal Acció Catalana, del 1936. Entre els seus dirigents a la ciutat destaca Josep Miquel i Pàmies (Reus, 1897–1978) enòleg i polític, germà de la pedagoga Teresa Miquel. Va formar part del nucli de catalanització el 1931 del diari *Les Circumstàncies* junt amb Joaquim Santasusagna, Josep Iglésies i Josep Banús Sans, amb els que ja havia col·laborat als anys 1920 en la catalanització i augment de nivell cultural de la *Revista del Centre de Lectura*, de la que els primers anys n'escrivia la majoria dels editorials. El 1930, amb Josep Banús va organitzar l'entitat Amics del Teatre, per tal d'animar el panorama cultural reusenc. Com a regidor d'Acció Catalana Republicana, treballà a l'Ajuntament de Reus des de 1931 fins al final de la guerra, en temes de cultura. Detingut el 1939 pels franquistes, va ser tancat en un camp de concentració tot i que

a finals de 1940 pogué tornar a Reus, represaliat i apartat de la seva professió. Es vinculà a tertúlies reusenques literàries, quan aquesta era l'única manera de fer resistència cultural. Va ser membre del grup d'escriptors de postguerra reusencs, encapçalat per Joaquim Santasusagna i format pels germans Ernest i Ferran Casajuana, Rafael Vilà Barnils, Josep Iglésies, Pere Barrufet, Jaume Sabater, Teresa Miquel, Xavier Amorós, Josep M. Arnavat, Pere Totosaus i d'altres components del grup noucentista reusenc.

■ 3-4. Capçalera del renovat *Diari de Reus*, catalanitzat el 1932. Durant la II República va ser el portaveu de la Lliga Regionalista, que arrendà la capçalera per 5 anys, i així, el 23 de febrer de 1935, finalitzat el període s'acomiadà dels seus lectors, i l'endemà la Lliga, transformada en Lliga Catalana, va iniciar la publicació del diari *Avui: diari d'avisos i notícies*. L'1 de maig de 1935, el *Diari de Reus* es va convertir en portaveu de la dretana Acció Popular Catalana, la filial de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA).

■ 5. El renovat diari *Les Circumstàncies*, portaveu del partit Acció Catalana entre 1930 i 1936, un dels diaris locals de més tirada en els anys de la II República i «degà dels diaris republicans de la Península». Entre 1930 i 1936 la majoria dels seus editorials eren redactats per Joaquim Santasusagna Vallès (Reus, 1899–1982) geògraf, escriptor i activista polític i cultural. Va ser vocal de la Joventut Nacionalista de la Lliga Regionalista i com a tal va impulsar el ressorgiment de *La Veu del Camp*. Quan es va fundar Acció Catalana s'afilià al partit, descontent amb el conservadorisme de la Lliga. Fracassà en l'intent de crear una secció dels Escamots d'Estat Català a Reus, una organització paramilitar, i el 1930 s'acostà de nou a Acció Catalana, i el 1936 a Estat Català, col·laborant durant la Guerra al seu portantveu. De jove col·laborà a la revista satírica *Reus 1973*, i fou redactor de la *Revista del Centre de Lectura* i d'*Estudis*. Durant el franquisme fou un dels organitzadors, entre 1945 i 1946, d'actes de resistència cultural en indrets de muntanya, els «*maquis de la poesia*». Va ser l'animador, junt amb Josep Iglésies, de

l'Associació Excursionista de Reus. La seva obra més ambiciosa és *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900*. Va participar en la catalanització del diari, junt amb Josep Banús Sans (Reus, 1893–1972), periodista i escriptor. Afiliat a la Lliga Regionalista de Cambó, va dirigir el 1913 la segona època del periòdic catalanista *La Veu del Camp*. Més tard s'afilià a Acció Catalana i va publicar al seu portaveu *Les Circumstàncies*.

El 1918 va ser president de l'Assemblea de la Premsa de Tarragona, i el 1922 un dels fundadors de l'Associació de la Premsa de Reus. Va presidir la Joventut Caritativa, l'Esbart Dansaire i la secció de literatura del Centre de Lectura. Va col·laborar a la *Revista del Centre de Lectura*, *Foment*, diari *Reus* i en la postguerra va adaptar-se al règim franquista col·laborant a *Reus, semanario de la ciudad* i al *Diario Español de Tarragona*.

Estanislau Pedrola Rovira. CAZM

EL LOCAL D'ESTIU DE FOMENT REPUBLICÀ NACIONALISTA

■ **1. Entrada al local d'estiu del Foment Republicà Nacionalista**, instal·lat als antics jardins de l'Eutèrpe, després de la reforma del 1934.

■ **2. Sala del local d'estiu del Foment Republicà Nacionalista**. El local s'utilitzava per a funcions teatrals, balls o actes polítics, i sovint quedava petit per acollir tota la gent, com durant el parlament de Francesc Macià el 1933 o durant la concentració d'Esquerra Republicana de Catalunya, Rabassaires i Joventuts d'Estat Català, el 1934.

■ **3. Sala del local d'estiu del Foment**, en un acte en els anys de la II República. Els casals republicans de les poblacions del Baix Camp, el Priorat i la Ribera d'Ebre que es van sumar al projecte polític d'Esquerra Republicana –com Riudoms, Capafonts o Vilanova de Prades, entre d'altres– van continuar desenvolupant l'activitat per a la qual havien estat fundades, i es van mantenir com a nuclis dinamitzadors de la vida social de cada poble. Moltes d'elles tenien adscrites cooperatives (de consum o de producció), cobrir àmbits de la seguretat social (consul-

toris mèdics i socors mutus) o ocupar-se de la instrucció dels socis (biblioteques, escoles, centres de formació professional, etc). També eren centre d'oci: des de la informalitat dels cafès que tenien tots els casals, on es podia anar a fer tertúlia o llegir els diaris, fins al lleure organitzat, com la formació de grups de teatre, esportius o corals, passant per les sales de ball, les festes i les excursions. Significava avançar en la praxi política d'uns principis i ideals de progrés social i catalanisme que aquestes associacions ja preveien en la seva activitat fundacional.

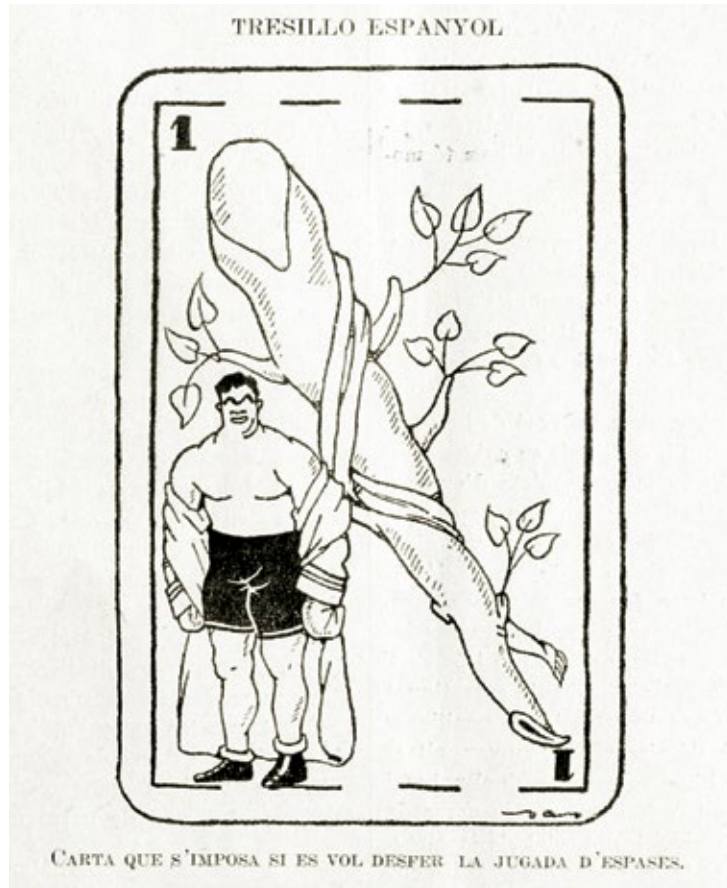
Estanislau Pedrola Rovira. CAZM

Estanislau Pedrola Rovira. CAZM

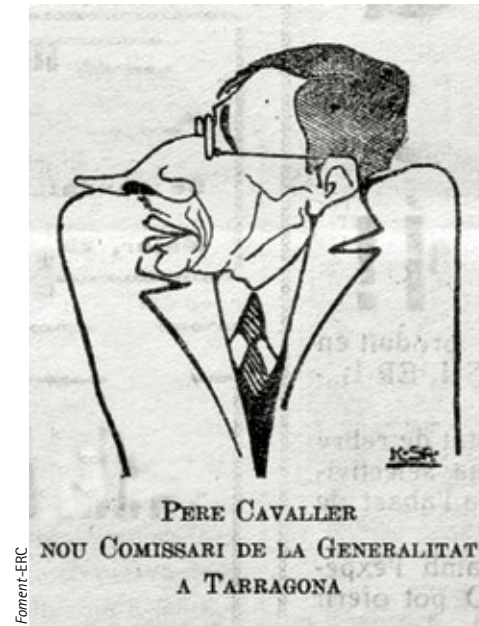
Foment-BCLR

Foment-BCLR

Foment-ERC

Foment-ERC

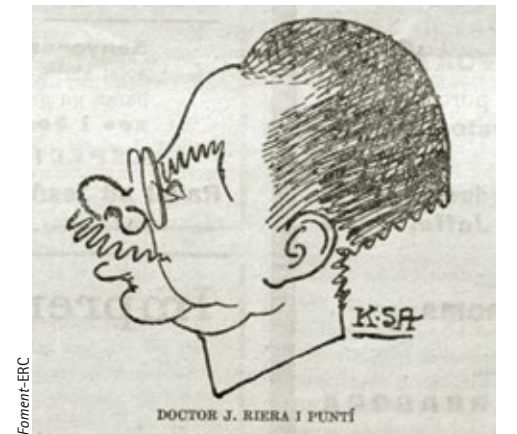

Foment-ERC

HOMES D'ESQUERRA VISTOS PER «KSA»

Foment-ERC

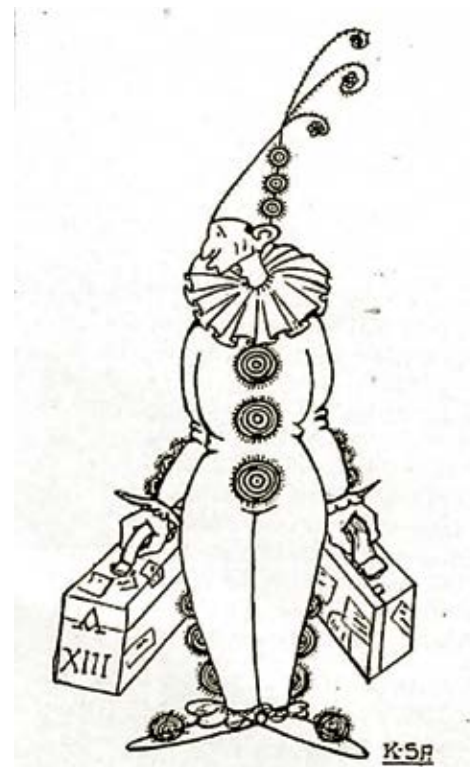
Foment-ERC

L'HUMOR CATALANISTA DE FOMENT

- 1. Acudit de «Siscu», al·lusion a l'èxit d'Esquerra Republicana i la davallada de la Lliga, publicat a *Foment*, el 16 d'abril de 1931.
- 2. Acudit de «Sans», premonitori de la Guerra Civil que iniciaria un mes després, publicat a *Foment*, el 13 de juny de 1936.
- 3. Acudit de «KSA», crític amb la Lliga Regionalista, publicat a *Foment*, el 25 d'abril de 1931, amb el text: «—Ja vindria però en Cambó no ha donat l'ordre. —Doncs ves en compte que no es torni a equivocar», Quan Macià proclamà la República Catalana, als carrers es cridava «Mori Cambó! Visca Macià!».
- 4. Acudit de «KSA», al·lusion al destronat rei d'Espanya Alfonso XIII, publicat a *Foment*, el 25 d'abril de 1931, amb el text: «A veure si no trobaré feina enlloc?».

Foment-BCLR

Foment-BCLR

Foment-ERC

Foment-ERC

- ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ 5-6-7-8-9-10-11. Caricatures de dirigents d'Esquerra Republicana de Catalunya, realitzades per «KSA» Ferran Casajuana, publicades al diari *Foment*, el 1931 i 1932. Representen a Jaume Aiguader, Pere Cavallé, Manuel Galés, Marcel·lí Domingo, Josep Riera Puntí, Joan Lluhi, i Antoni M. Sbert. Ferran Casajuana Escofet (1899–1967) va ser un dibuixant, caricaturista i comerciant. Va exposar sèries de caricatures amb molt d'èxit. Publicà acudits il·lustrats a *Les Circumstàncies* i sobretot a *Foment* durant anys. A causa de l'agudes dels seus dibuixos, durant algunes campanyes electorals es temia per la seva integritat física i el comitè local d'Esquerra Republicana de Catalunya li havia de proporcionar a les nits, ja que era un gran noctàmbul, una escorta de dos joves militants per a evitar possibles agressions. També destacà com a cartellista, i va dissenyar la bandera de l'Orfeó Reusenc.

TEATRE I CULTURA POPULAR CATALANISTA

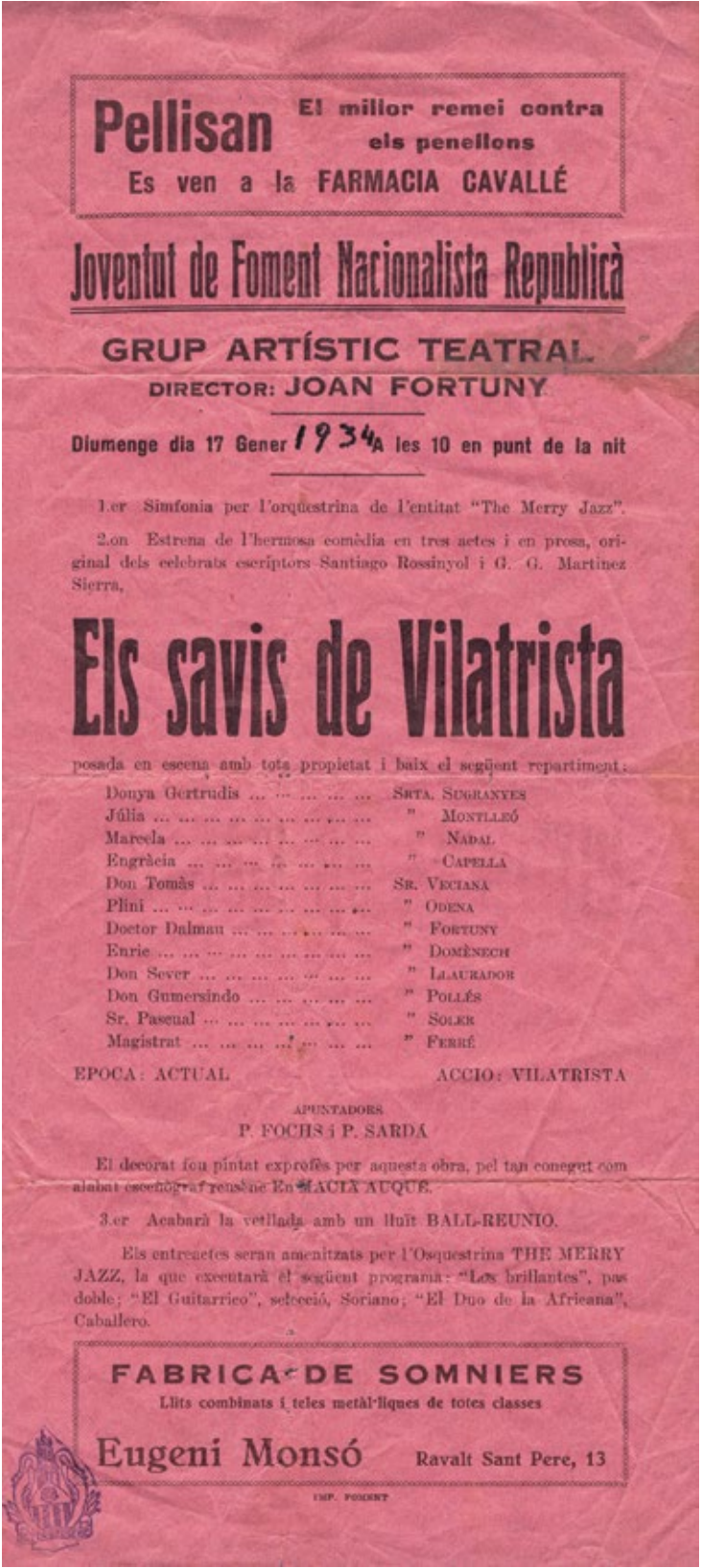
■ 1. Programa de la vetllada organitzada pel Foment Republicà Nacionalista als jardins de l'estatge social d'estiu, el 12 d'agost de 1934. S'hi celebrà un concert de l'Orfeó Reusenc, dirigit pel mestre Estanislau Mateu, que s'obrí amb el *Cant de la Senyera* i es clogué amb el cant d'*Els Segadors*, himne nacional de Catalunya. S'anuncia també la representació d'una sarsuela el diumenge següent.

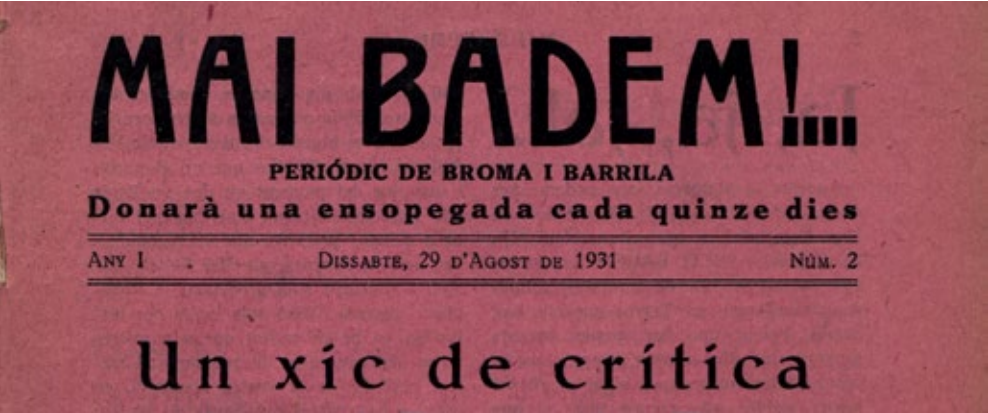
■ 2. L'afició al teatre també tenia cabuda entre les activitats de les societats i partits catalanistes com el Foment Nacionalista Republicà. El document és un programa de la vetllada de la Joventut del Foment, del 17 de gener de 1934. S'hi representà la comèdia *Els Savis de Vilatrista*, del pintor i escriptor Santiago Rossinyol i Gregorio Martínez Sierra, interpretada pel Grup Artístic Teatral, dirigit per Joan Fortuny, amb decorats realitzats pel pintor i escenògraf Macià Auqué Masquef (Reus, 1881–1951). La nit s'acabava amb un ball, a càrrec de l'orquestrina de l'entitat «The Merry Jazz». El Grup Artístic Teatral del Foment Nacionalista Republicà, dirigit per Joan Fortuny, el 1934 es transformà en la Companyia Catalana d'Art Teatral de la Joventut de Foment, dirigida per Manuel Sorando, composta per Magina Abelló, Maria Nadal, Anna Sugranyes, Pepeta Sorando, Salvador Alcofea, Joan Aymamí, Jaume Xifré, entre d'altres.

■ 3. Públic assistent al II Certamen Literari-Musical Humorístic celebrat al local d'estiu de la societat recreativa La Palma, l'any 1935. La Palma va ser una important entitat popular i catalanista amb milers de socis. Fundada el 1897 i que estigué activa

fins que va ser clausurada per les autoritats franquistes el 1939.

■ 4. Els components de l'Orfeó Reusenc, fotografiats amb motiu de la benedicció del seu nou estendard, compost per una senyera, i l'escut de Reus, el juny del 1935.

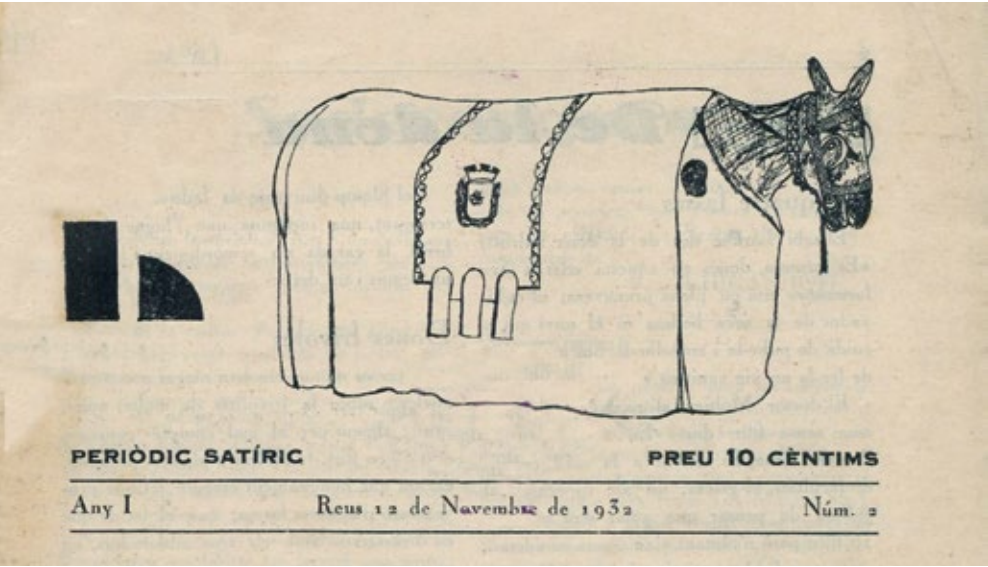

BCRXA

BCRXA

BCRXA

BCRXA

PREMSA SATÍRICA CATALANISTA

■ **1. Mai Badem!:** *Periòdic de broma i barrila* va ser una publicació satírica reusenca del 1931. Era molt polititzat i els temes que més tractava eren la qüestió nacional i l'anticlericalisme, des de postures radicals. Mostrava simpatia per Esquerra Republicana i per Francesc Macià.

■ **2. La Patacada:** *sortirà quan li sembli bé* va ser un periòdic satíric reusenc del 1931, de tendència nacionalista republicana. És ple d'exclamacions com «*Visca la República*» i «*per la República*», amb un contingut polititzat d'un nacionalisme impregnat de federalisme. En alguns dels seus articles mostra el seu suport a Esquerra Republicana de Catalunya. El fundador va ser Miquel Vallès Mas, i hi col·laboraven Joan Masip Vallès, Josep Verdú, Josep Torrent, Josep Maria Gort i el metge Jaume Roig, entre d'altres.

■ **3. La Mulassa:** *periòdic satíric* va ser una revista satírica que sortí a Reus el 1932. El centre dels seus atacs eren els monàrquics i els sectors de dreta, crítiques que es feien des d'un vessant esquerrà i nacionalista. La publicació comentava amb to satíric qüestions d'actualitat, com les eleccions, les promeses dels polítics o l'absència del català en molts àmbits socials.

■ **4. Què penses Anton?,** amb el subtítol «*periòdic diari setmanal humorístic i de broma o el que sigui*», va ser una revista satírica que va sortir a Reus el 1936. Va ser una publicació políticament militant, d'ideologia lligada a l'esquerra nacionalista. Els atacs anaven dirigits contra els elements feixistes del país, «*als enemics de la República*» en general, a les persones de dretes i al món clerical, i ataca el to marcadament religiós d'alguns actes del món cultural reusenc, com en el cas d'uns jocs florals presidits per Ventura Gassol, amb premis a poesies religioses i morals i amb un capellà al jurat. El seu títol era una clara al·lusió al lema que va usar el cartell propagandístic de la Lliga Catalana a les eleccions generals espanyoles de 1936. Ja en el primer número es defineix a favor de la llibertat i de la justícia.

BCRXA

PREMSA POLÍTICA EN CATALÀ

■ **5. Portada d'El Conseqüent,** portaveu del Partit Republicà Autonomista i adherit al Partit Radical Socialista, del 1933. Descendents de *La Autonomia*, com el seu predecessor *El Consecuente* (1908–1928), i seguidors de la doctrina política de Pi i Margall i del federalisme. El 1932 defensa la candidatura de la Unió d'Esquerres Tarragonines. El 1936 és portaveu del Partit Republicà d'Esquerres i diferencia entre el catalanisme de partit, i el catalanisme patriòtic. Ataquen als nacionalistes republicans i els «*separatistes*» de Francesc Macià. El seu catalanisme, diuen, és apolític, un «*anhel de millorament de la terra on havem nascut*». A més d'articles ideològics en la línia de Pi i Margall, publiquen articles culturals i d'anàlisi política. Donen opinions sobre Catalunya, les ideologies socialistes i republicanes i fan anàlisi i comentaris de les notícies internacionals. Mantenen des

de l'inici una ideologia anticlerical, federal i republicana. Dirigit per Josep Torrell i col·laboraven Josep Iglésies, Joaquim Aguiló, Josep Recasens i Mercadé, Joan Sans Cardona, Joan Adserà, Emili Tortajada, Josep Ferrer, i d'altres.

■ **6. La Torxa,** començada a publicar el 1933 com a *Portaveu del Bloc Obrer i Camperol del Baix Camp*, estava dirigida per Pere Duran i escrita íntegrament en català. El Bloc Obrer i Camperol (BOC), fundat el 1930, va ser el resultat de la fusió de la Federació Comunista Catalano-Balear (FCCB), creada en la clandestinitat el 1924, i del Partit Comunista Català (PCC), creat també en la clandestinitat el 1928. El 1920 es forma a Reus el primer grup comunista de la província, que com els d'Ulldemolins, Falset, Flix, Gratallops, Porrera i la Canonja, entre altres, resistiren els embats de la dictadura primo-

BCRXA

El dia 10 de juny es complí el novè aniversari de l'assassinat de Matteotti.
Fa nou anys les hordes del feixisme italià queren sobre el secretari del partit socialista i el feien desaparèixer. No fou un crim perpetrat independentment per un grup de malvats. La mort de Matteotti fou decidida pel propi Mussolini. Les revelacions posteriors ho posaren de relleu. Mussolini al poder seguia la mateixa conducta que els Bòrgia, que els Médicis, que els Sforza, que tots els grans herois del llegendatge medieval.
Matteotti s'ha transformat en un símbol. Recordar Matteotti vol dir recordar als milers de socialistes, comunistes, anarquistes i republicans que han caigut sota la destal eriminal del feixisme. I el carnatge no s'ha interromput. Segueix intensament, a tot vapor.
Els cementiris italians són plens. Han caigut cent mil Matteottis. Els tribunals feixistes, amb regularitat periòdica, ordenen noves execucions. La carretera de la mort no para mai. El feixisme és un monstre que per a viure necessita alimentar-se de carn humana.
Les premses italianes veuen. Milers de revolucionaris sota un règim dur, implacable, han de suportar cadenes de deu, vint i trenta anys.
Itàlia és una immensa presó. El treballador es troba lligat per tot arreu. Prohibit sor-

tir d'Itàlia. Els "carabinieri" a la frontera saluden amb una pluja de bales als fugitius. L'obrer i el camperol han perdut totes les llibertats polítiques i econòmiques que havien guanyat a través d'un esforç sostingut durant llargs anys.
El feixisme iniciat a Itàlia l'any 1920 s'ha propagat per tot Europa per tot el món, i va guanyant una posició darrera l'altra.
La burgesia ha trobat en el règim feixista l'última taula de salvació i s'agafa a ella amb força.
Alemanya ha instaurat un tipus de "feixisme científic". La classe treballadora queda esclavitzada, estandaritzada, molt més que la d'Itàlia encara.
A Alemanya hi ha hagut altres Matteottis i milers de víctimes. El proletariat alemany, com l'italià, ha pagat amb torrents de sang el no haver fet la revolució quan les circumstàncies eren propícies.
Matteotti és un símbol. El símbol del combat implacable contra el feixisme.

LA DICTADURA DEL PROLETARIAT
ÉS MIL VEGADES MÉS DEMOCRÀTICA QUE LA REPÚBLICA DEMOCRÀTICA.

LENIN

riverista. El grup reusenc amb els militants Albert Palau, David Banqué, Francesc Oliva. Josep Banqué, Alfons Talarn, Magí Talarn, Teresa Palau, Carme Banqué, Maria Ariño i Maria Palau, va participar en la creació de la Federació Comunista Catalano-Balear, i en produir-se la seva ruptura, encapçalada per Maurín, el 1929, amb la direcció del Partido Comunista de España, el nucli reusenc féu costat a Maurín. I en la creació, el 1928, del Partit Comunista Català, hi participaren militants de la UGT reusenca. En unificar-se el 1930 el PCC i la FCCB en el BOC, arribaren al centenar de militants a la ciutat, que van permetre la publicació del seu portaveu, l'organització de diversos mitings i tenir un estatge social. Comptaven amb unes actives Joventuts Comunistes, integrades principalment per treballadores de la indústria tèxtil cotonera i sedera local.

COMUNICACIÓ POLÍTICA CATALANISTA: FOTOGRAFIA I PREMSA

Estanislau Pedrola Rovira. CCP

■ **1. Estanislau Pedrola Rovira** (Montbrí del Camp, 1907–Flossenbürg, Alemanya, 1944), va ser un fotògraf i militant independentista, conegut també pel seu pseudònim de «Sandalió». Va viure a Reus i va ser el fotògraf que va immortalitzar la visita de Macià a Reus, l'independentisme a la ciutat durant els anys 30, la gran manifestació en favor de la República Catalana i per l'amnistia del 15 d'abril de 1931, la seu d'Estat Català a Reus, etc. Membre actiu de les Joventuts Nacionalistes Republicanes de Catalunya i del Foment Nacionalista Republicà. El 1934, Estanislau Pedrola va participar en els Fets d'Octubre, va ser detingut i empresonat al vaixell-presó ancorat al port de Tarragona. Alliberat, es va afiliar a Estat Català i durant la Guerra Civil espanyola va formar part del Regiment Pirinenc, del que es conserven fotografies seves quan actuava per la zona de Tirvia, que van ser publicades en portada al *Diari de Barcelona* d'Estat Català. També va col·laborar en el butlletí *Estat Català* a Reus durant 1937 i en va ser comissari polític. A partir del 1939, exiliat a França, després de passar pels camps de concentració, va viure a Perpinyà i després a Narbona. Es va incorporar a la resistència francesa ajudant a passar aviadors aliats caiguts en territori enemic cap a la zona no ocupada, per la qual cosa va ser condecorat per britànics i nord-americans. Va ser fet presoner per la Gestapo, la policia secreta de l'Alemanya nazi, i va ser presoner a diversos camps de concentració, fins que, finalment, va ser assassinat al camp de concentració de Flossenbürg, a Alemanya, a finals de 1944, poc abans que aquest camp fos alliberat. La ciutat de Reus li ha dedicat un carrer.

Fotògraf desconegut. CP

BCRA

■ **2. Marian Roca Munté** (Reus, 1886–Mèxic DF, 1976) fou un polític i impressor. Amb nou anys va fer d'aprenent a una impremta, a Tarragona i a Reus. Va presidir la Societat Tipogràfica, el sindicat d'impressors. Es va afiliar al Foment Nacionalista Republicà, i va ser director de *Foment*, el portaveu del partit, del 1916 al 1923. El 1922 va ser un dels fundadors de l'Associació de la Premsa de Reus. El 1912 assistí a Tarragona a l'Assemblea de la Unió Catalanista. Membre del Comitè d'Acció Política del Foment Nacionalista Republicà. Va imprimir la *Revista del Centre de Lectura de Reus* i la majoria dels llibres que es van publicar a la ciutat entre 1927 i 1934. Durant la dictadura de Primo de Rivera va ser empresonat durant cinc setmanes al Castell del Rei, acusat de repartir fulls volants de contingut catalanista, com explica a *Cinc setmanes al Castell de Pilats* (1925). Va vendre bons de l'Emprèstit Pau Claris promoguts per Estat Català per finançar els Fets de Prats de Molló. Va tornar a ser empresonat al vaixell Manuel Arnús pels fets del 6 d'octubre de 1934. Després de la Guerra es va exiliar a França, on va evitar els camps de

concentració. Es va instal·lar a Montpeller i va treballar a una impremta de Seta. El 1942 va marxar cap a Casablanca (Marroc) i d'allà cap a Mèxic on treballà a la impremta d'Avel·lí Artís. Soci de l'Orfeó Català, militant d'ERC. Va ser un dels organitzadors de la Conferència Nacional Catalana celebrada a Mèxic el 1953 i va ser redactor de la revista *Xaloc*. Es van publicar una part de les seves memòries *Records de la meua vida* (1979).

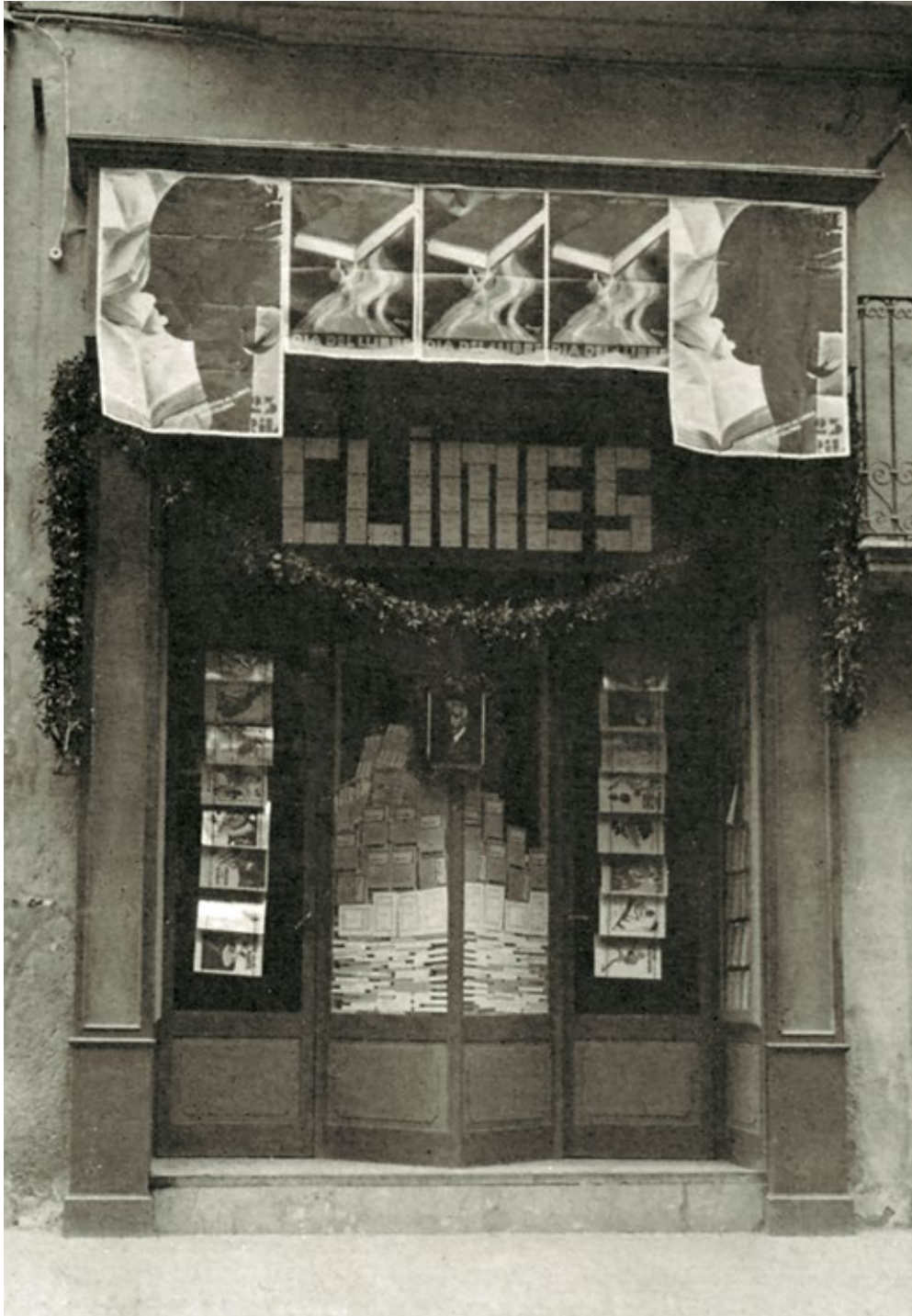
■ **3. Publicitat de la Impremta Foment** de Marian Roca, un destacat militant de Foment Republicà Nacionalista i d'Esquerra Republicana de Catalunya, que va imprimir el periòdic del mateix nom.

■ **4. Foment, quan va tornar a aparèixer** diàriament el 31 de maig de 1931, fins l'inici de la guerra civil, el 1936. El novembre de 1931 publica un extraordinari per commemorar els 25 anys de Foment. El 1933 tirava 600 exemplars. Defensor de l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya, centrat en el catalanisme i un republicanisme progressista i interclassista. La publicació es troba entre els sis diaris en català d'àmbit comarcal publicats fins al 1936 i que superaren els deu

anys d'existència, junt amb *Lo Somatent*. Tingué una dilatada existència –vora trenta anys–, malgrat patir períodes de suspensió per ordre governativa. El fet de se rportaveu del nacionalisme republicà i que publicqués articles de destacats activistes culturals i polítics del moment, a més de ser un dels primers diaris amb una secció d'esports o una per a dones, són raons que expliquen la seva importància dins la història de la premsa. La capçalera aparegué amb diversos subtítols fins a convertir-se el 1931 en *Diari Portaveu de l'Esquerra Republicana de Catalunya a les Comarques Tarragonines*. Els fets d'octubre de 1934 van motivar una nova suspensió del diari, que va reaparèixer per tercera vegada el gener de 1936 per tal de defensar la candidatura del Front d'Esqueres a les eleccions del 16 de febrer. Va treure el seu últim número el 15 de maig de 1936, sota la direcció de Joan Loperena Romà i l'endemà tornà a sortir com a setmanari, fins el juliol de 1936, en què desapareix. El seu sosteniment va ser possible gràcies a la generositat d'Evarist Fàbregas i a l'entusiasme del seu editor i impressor, Marian Roca.

BCRA

Fotògraf desconegut. CP

■ **1. La Llibreria Nacional i Estrangera** va ser fundada l'any 1924 per Salvador Torrell Eulàlia (Reus, 1900–Barcelona, 1990) al Raval baix de Jesús, de Reus. Amb un espai per a exposicions s'hi celebraven tertúlies i lectures literàries. Durant la dictadura de Primo de Rivera, el 1925 i 1926 van fer lectures a la llibreria els escriptors catalanistes. Va ser multat pel governador civil per aquestes sessions poètiques que servien per encobrir reunions catalanistes. El 1929 es va traslla-

dar al Raval de Santa Anna, 20, a un local més gran. Va ser desterrat de Catalunya per la seva activitat catalanista i per haver retornat al Governador Civil una invitació a un acte escrita en castellà, al·legant ignorància d'aquella llengua. Va ser un espai important per a la ciutat durant tota l'època republicana i hi van exposar artistes de renom. A la seva botiga s'hi reunia una tertúlia d'intel·lectuals reusencs, com Salvador Vilaseca, Jaume Roig, Isidor Forniés, Antoni Correig,

BCRVA

Jaume Sabater, Pere Barrufet, Ricard Ferraté, Pere Totosaus, Josep Recasens i Antoni Martí Bages. Editava llibres, assessorat per Ricard Ferraté, amb obres de Josep Iglésies, Joaquim Santasusagna, Josep Recasens, Sebastià Torroja, Salvador Vilaseca, Cèsar-August Jordana, Ramon Pallejà, Antoni Correig, Josep Cornudella i una traducció de *Climes*, d'André Maurois, que es va presentar a la Llibreria, el 1931. Participà en l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana de Reus, que el maig de 1931, obrí al seu domicili social del Centre de Lectura unes oficines lingüístiques que traduïen al català els rètols i impresos dels comerços i indústries que ho sol·licitessin. Durant la Guerra Civil, Torrell va militar de la Unió Socialista de Catalunya. El 1939, en ocupar les forces franquistes a Reus, li confiscaren la llibreria, saquejaren i subhastaren els seus béns i va ser detingut, torturat i condemnat a trenta anys de presidi. Va sofrir dos anys i mig de presó i al sortir li prohibiren residir a Reus. Es va domiciliar a Barcelona convertint en Torrell de Reus i amb l'Editorial

BCRVA

Arca com a empresa. El 1951 va ser detingut i empresonat per la publicació de la revista catalanista *Ressò*, amb Mossèn Muntanyola. La seva Llibreria va jugar un paper important en la celebració de la Festa de Sant Jordi i el Llibre que, el 1931, va rebre una nova embranzida, amb la venda de llibres al carrer, organitzada per l'Associació de Cultura de la Dona Reusenca. L'Orfeo Reusenc realitzà un concert en honor als patrons de Catalunya, i van començar a presentar-se públicament els llibres a l'entorn de la Diada alhora que s'organitzà la signatura d'exemplars a càrrec d'autors locals i altres actes culturals. Van ser diverses les llibreries, com la de Josep M. Gort, que van muntar parades al carrer, davant les seves llibreries, que restaren obertes durant tota la jornada. El 1934, per exemple, la conservadora Lliga Regionalista celebra la Diada del Llibre amb una missa i un acte patriòtic. ■ **2. Caricatura de Salvador Torrell Eulàlia**, realitzada per Ferran Casajuana, amb un text poètic al·lusiú, publicats el 1921.

■ **3. Portada del diari Avui**, de la Lliga Catalana de Reus, del 23 d'abril de 1935, dedicada monogràficament a la *Festa de Sant Jordi, Patró de Catalunya, diada de roses i llibres*, amb articles de Josep Maria Guix Sugranyes, Ferran d'Illa i Rossend Perelló, entre d'altres. ■ **4. L'escultor Joan Rebull Torroja** (Reus, 1899–Barcelona, 1981) és recordat com un dels escultors catalans més destacats de mitjans del segle XX i un enllaç imprescindible entre la cultura catalana d'abans i de després de la Guerra Civil de 1936–1939. Més enllà de la seva activitat artística, en els anys de la II República es va mostrar també força actiu políticament: el 1931 va ser elegit diputat a la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya amb Esquerra Republicana de Catalunya. Durant els anys de govern republicà, va ocupar diversos càrrecs: entre 1931 i 1934 va ser vocal tècnic de la Generalitat a la Junta de Museus de Catalunya, el 1932 fou president del nou Saló de Montjuïc i el 1934 acadèmic de l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. A la ciutat de Tarragona va desenvolupar

també part de les seves activitats: va crear l'Escola-Taller d'Escultura i Pintura amb el pintor i pedagog Ignasi Mallo (1892–1940), amb un projecte per renovar i fer més pedagògics els sistemes d'ensenyament artístics, amb un sistema basat en l'autocontrol dels propis alumnes, tot prioritant la funció cívica de l'escola. Durant la Guerra Civil va ser vocal del Comitè d'Incautacions d'Obres Culturals a la mateixa ciutat i juntament amb el treball d'Ignasi Mallo, va vetllar per salvar el patrimoni cultural eclesiàstic, els monuments romans, el patrimoni bibliogràfic o el documental, al mateix temps que impulsaven excavacions arqueològiques. El 1938 va aconseguir el Premi Damià Campeny d'escultura, de la Generalitat de Catalunya. El 1936 va viatjar a París per fer un relleu per a la façana del Pavelló espanyol a l'Exposició Internacional de Nova York. El conflicte bèl·lic el va obligar a exiliar-se fins al 1948. Sense una activitat política remarcable, va retornar a Catalunya, instal·lant-se a Barcelona i va continuar treballant intensament com a escultor.

Fotògraf desconegut. CP

LA CULTURA CATALANISTA: LLIBRES, ESCRIPTORS I ARTISTES

■ **1. Antònia Abelló Filella** (Reus,1913–Barcelona, 1984) fou activista política, periodista republicana i feminista. Membre del Foment Nacionalista Republicà el 1932, als 19 anys, ingressà en el grup «Feminal» d'aquest partit. Col·laborà a *Foment*, *La dona catalana*, *La Jornada*, i *Estudis*, entre d'altres publicacions. En els seus articles i relats curts defensava el paper de la dona en la nova societat republicana, i la definia amb idees pròpies, culta, activa i esportista, preocupada per la cosa pública, participativa, tot i que en preveia els entrebancs. Treballava com a periodista amb acreditació i carnet de l'Associació de Periodistes de Reus, la primera dona a obtenir-lo. L'Ajuntament de Reus la va becar perquè estudiés música al conservatori del Liceu i va destacar com a pianista i el 1935 es dedicà a la docència de música a Reus. El 1936 va entrar a treballar a la Conselleria de Treball de la Generalitat de Catalunya. Pertanyia a la Unió de Dones de Catalunya, plataforma unitària de les dones antifeixistes que agrupava dones de diverses ideologies, creada el 1937. Durant la Guerra va escriure al *Setmanari Abril*, de Barcelona. El juny de 1939 va ser víctima de la delació, jutjada i condemnada a reclusió perpètua en un consell de guerra pels franquistes i empresonada fins al juliol de 1941. Se li va prohibir donar classes de música i va haver de treballar a una sedera de la ciutat. Als darrers anys es va dedicar a escriure i el seu relat memorialístic junt a altres columnes literàries i periodístiques van ser publicats per l'Ajuntament de Reus el 2009, sota el títol *La Sala llarga i altres escrits*, una obra en forma de dietari de la seva estada a la presó i de la seva joventut durant la Segona República. En el seu enterrament, el 1984, se li va voler retre un homenatge pòstum que no se li havia fet en vida.

■ **2. Militants del Foment Republicà** en una excursió a l'Espuga de Francolí, el primer de maig de 1934. Durant els anys trenta era costum entre la classe treballadora celebrar aquesta diada amb una excursió.

Fotògraf desconegut. CAAF

Fotògraf desconegut. CAAF

Fotògraf desconegut. CMA

EL GRUP FEMINAL: DONES, REPUBLICANES I CATALANISTES

■ **3. Militants del Grup Feminal** del Foment Republicà Nacionalista d'ERC, en els anys de la República, dalt d'un escenari, en una funció teatral. La II República comportà un cert grau de llibertat i progrés per a la dona, com el dret a votar. El 1931 es creà a Reus el Grup Feminal de l'Agrupació Catalunya, entitat afí a la Unió Catalanista, que participava en actes nacionalistes, com la recollida de signatures a favor de l'Estatut. La seva activitat central era l'organització de conferències i sortides i impartien classes de sardana. El febrer del 1932 el Grup Feminal ingressa a Foment Nacionalista Republicà, i Maria Barrufet i Joaquina Roca, representants del Grup, participaren a l'assemblea de constitució de la Federació de Grups Femenals d'Esquerra Republicana, a Barcelona. Tenien dues delegades al Comitè polític de Foment, però la dona reusenca «*entrava molt lentament en la política activa. Els prejudicis la retenen esclavitzada, impedit-li, moltes vegades, d'exterioritzar els seus pensaments i les seves idees*», segons la seva presidenta, Orència Loyolaberri. Eren unes 250 militants –com Josepa Vidal de Codina, Júlia Berti de

Roca, Assumpció Montlleó, Dolors Alcover, Pilar Pena, Rosa Pena, Carme Ferrer, Antònia Fargues, Maria Gispert, Maria Llobart, Rosa Palmada, Maria Sorando, Maria Randuà, Francesca Rom, Magda Tarragó i Antònia Abelló– i s'hi incorporà el Grup Feminal del Partit Radical Autònom. El Grup Feminal també estengué la seva influència a poblacions properes, com la Selva del Camp –presidit per Teresa Prats–, Riudoms, Mont-roig del Camp, Vila-rodona, el Masroig, Falset, Marçà o Móra la Nova, on intervingueren en mítings. El Grup organitzà un gran nombre de conferències i també tenia una missió d'assistència social, com adquirir roba per repartir-la entre les famílies més necessitades. També participà de manera activa en la celebració de les efemèrides més destacades de l'imaginari nacionalista català. Per exemple, cada 11 de setembre acudien a la vetllada commemorativa de la Diada Nacional a l'estatge de Foment i era una de les entitats reusenques que participava en l'ofrena floral a l'estàtua de Rafael Casanova a Barcelona. El lema dels seus estatuts era «*Patriotisme, Cultura i Beneficiència*». En el vessant polític,

el 1933, per exemple, les sòcies del Grup Feminal participaren en la votació per escollir el candidat a les llistes de les eleccions a les Corts i una Comissió femenina s'instal·là a les oficines electorals de Foment per oferir assessorament a les votants. L'acte de propaganda política més rellevant, però, tingué lloc el 30 de setembre del 1934: una concentració rabassaire organitzada per ERC, la Unió de Rabassaires i les Joventuts d'Estat Català en suport de la Llei de Contractes i Conreus. Als actes, multitudinaris, hi assistiren delegacions d'arreu del país i entre les més de quatre-centes banderes presents, vint-i-sis pertanyien a Grups Femenins, entre ells el de Reus.

■ **4. Pàgina del diari Foment** dedicada a les col·laboracions del Grup Feminal del Foment, signades per Ester i per Sònia, pseudònim de l'activista catalanista Antònia Abelló Filella i que foren habituals a partir del 1932, fins al 1936. A partir del juny de 1935, el diari *Avui*, començà també a incorporar un suplement amb la «*Pàgina de la Dona*», elaborada per les dones de la Lliga Catalana, «*arborades per un amor cristià i patriòtic*».

FJ-ERC

FIL-ERC

Fotògraf desconegut. CDBF

■ **1. La formació política dels militants** tenia una especial importància en les activitats de Foment. Es realitzaren freqüents cicles de conferències a càrrec de personalitats de l'escena política nacional. Per exemple, el 1932, parlà Lluís Companys, cap de la Minoria Catalana al Congrés; Jaume Aiguader Miró, diputat a les Corts constituents i alcalde de Barcelona; el Diputat a les Constituents Josep Riera i Puntí; Antoni M. Esbert, Conseller de la Generalitat. El 1933 Joan Lloperena, diputat a les Corts; i el 1936 Josep A. Trabal, exdiputat, entre d'altres.

■ **2. Grup de militants de les Joventuts del Foment Republicà Nacionalista d'Esquerra Republicana de Catalunya de Reus d'excursió a la muntanya, a un indret indeterminat, retratats davant d'una bandera estelada, cap al 1933.** L'excursionisme es va popularitzar força durant aquesta etapa republicana en els ambients nacionalistes, per la simbologia implícita que comportava el fet de trepitjar i conèixer la terra, i la identificació amb la pàtria catalana. Diverses organitzacions socials, culturals i polítiques de la ciutat practicaven l'excursionisme.

Fotògraf desconegut. CTBLL

MILITÀNCIA CATALANISTA

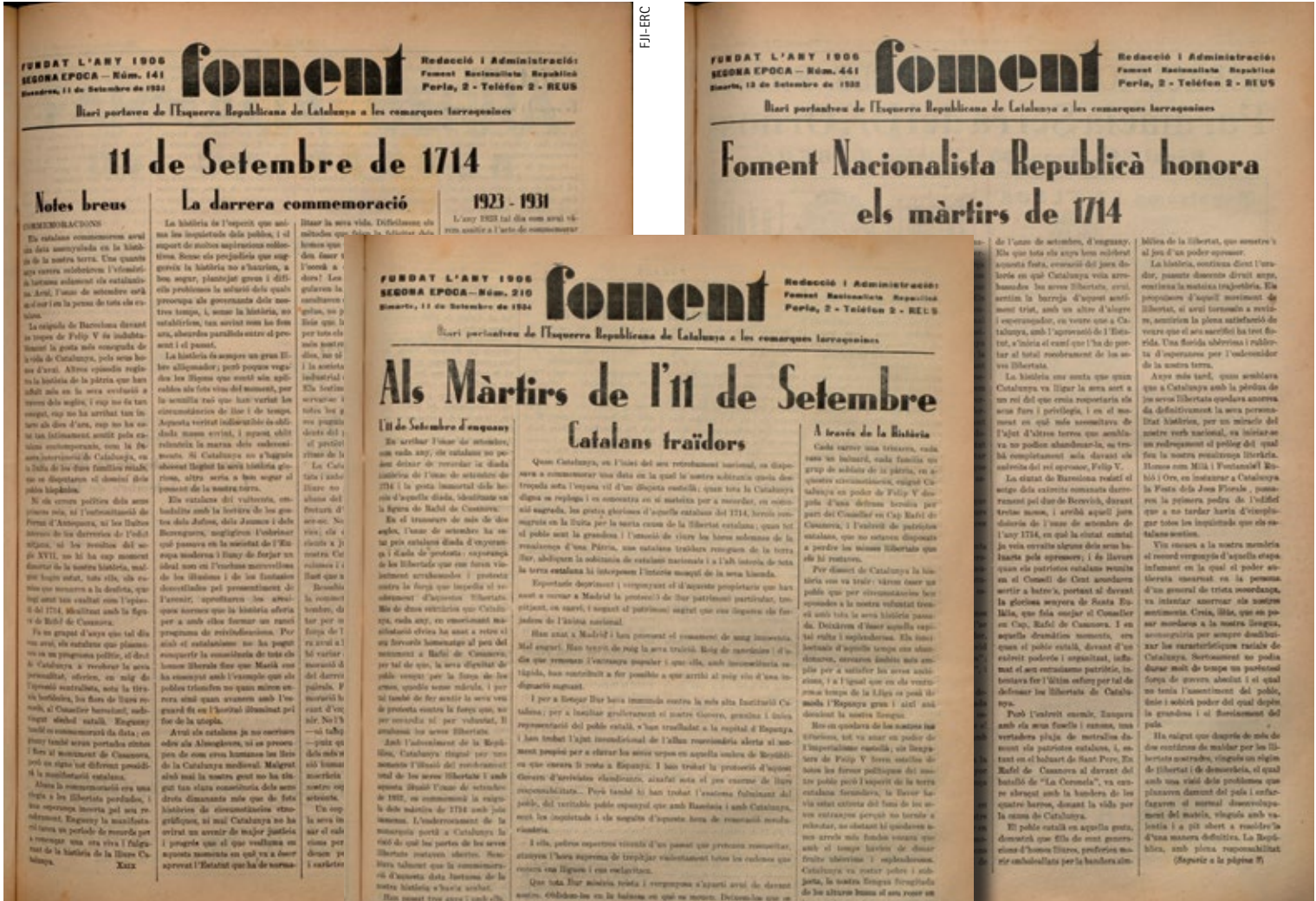

Fotògraf desconegut. CDBF

■ **3. Sopar de militants i simpatitzants del Foment Republicà Nacionalista d'ERC a l'Hotel de Londres cap al 1932.** Actes d'aquesta mena es repetien molt sovint i congregaven força gent. Les abundants mànegues de camisa i el fet de penjar-se un branquilló a les solapes de les americanes permeten veure el to distès de l'esdeveniment. En els anys de la República el nombre d'afiliats al Foment era d'uns 1.400.

■ **4. Militants del Foment Republicà Nacionalista d'ERC jugant una partida d'escacs al local del Foment al carrer de la Perla.** Al darrere, penjat a la paret hi ha un retrat de Francesc Pi i Margall, una de les personalitats polítiques més influents en el republicanisme català de finals del segle XIX i principis del XX.

LA COMMEMORACIÓ DE L'11 DE SETEMBRE

■ ■ ■ 1-2-3. La celebració de la Diada Nacional de Catalunya, l'Onze de Setembre, agafà força impuls durant els anys de la II República. El diari *Foment*, dedicava les portades d'aquesta data a rememorar-la i es feia ressò dels actes celebrats a Barcelona. Organitzava cada any vetllades commemoratives i mitings, amb la col·laboració de les seccions de Joventut, JEREC i Grup Feminal. El 1932, per exemple, es comptà amb la participació de l'Agrupació Catalunya i de l'Orfeó Reusenc. L'assistència va ser molt nombrosa,

tant de reusencs com de correligionaris dels pobles propers del Camp de Tarragona. Pere Cavallé inicià la vetllada amb un parlament seguit d'un recital de poesia patriòtica com «Segadors de Catalunya», «El Fossar de les Moreres», «Himne Patriòtic» i «Sang Catalana». Intervé tot seguit el diputat al Parlament de Catalunya Josep Andreu Abelló que fa una repassada històrica a la data. Continua el diputat a les Corts constituents Joan Loperena, que identifica la causa de Catalunya amb la de la República i afirma que *«cal tancar el*

cicle de l'«Adeu Espanya» de l'Oda de l'Aribau i de la protesta contra un règim de tirania que ja no existeix» i diu que *«Catalunya amb l'Estatut te oberts els camins de la Llibertat»*. seguidament l'Orfeó Reusenc interpretà *El cant de la Senyera*, *La cançó dels catalans* i *Els Segadors*, que foren escoltats pel públic dempeus. El 1934 se celebrà un míting amb els oradors Antoni Rovira i Virgili, Ventura Gassol, Josep Tomàs Piera, Josep Riera Pun- ti, Pau Sans i Maria Dolors Bargalló, al local d'estiu de Foment, ple de gom a gom.

Bert i Claret, ANC

Brangulí, fotògrafs, ANC

- 4. Autoritats a la commemoració de l'Onze de Setembre, a la capital catalana, el 1931. Francesc Macià, president de la Generalitat acompanyat per membres del govern i pel reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, i el selvatà Ventura Gassol, entre altres, arriben al monument de Rafael Casanova a Barcelona, enmig d'una multitud. Foment enviaven cada any un pomell de flors amb cinta de la bandera catalana.
- 5. Francesc Macià, president de la Generalitat, el reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona i Lluís Companys, juntament amb altres personalitats, com el selvatà Ventura Gassol, amb motiu de la commemoració de l'Onze de Setembre, a Barcelona, l'11 de setembre de 1932.
- 6. Cartell de la Generalitat de Catalunya, commemorant l'11 de setembre, dissenyat per Ricard Fàbregas, el 1936.

FII-ERC

FII-ERC

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

EL PRESIDENT MACIÀ, ÍDOL DEL CATALANISME

■ 1. Portada del diari *Foment*, del 30 de juny de 1931, informant de l'esclatant victòria d'Esquerra Republicana, «l'alçament de tot un poble que es posa a les ordres del seu capdill Francesc Macià, elevat a la categoria d'ídol per la cega devoció de tots els catalans».

■ 2. Vibrant al·locució de Francesc Macià demanant el vot a les eleccions al Parlament de Catalunya per ERC, acompanyada de la seva signatura i per una caricatura del president, feta per l'il·lustrador Siscu publicada a la portada del diari *Foment*, el 15 de novembre de 1932.

■ 3. Francesc Macià, President de la Generalitat de Catalunya, aclamat per la població, dirigint-se als reusencs que omplien entusiasmat la plaça de Prim, des del balcó de l'Hotel de Londres, acompanyat per l'alcalde Evarist Fàbregas, en la seva primera visita oficial a la ciutat, el 10 de maig de 1931.

FII-ERC

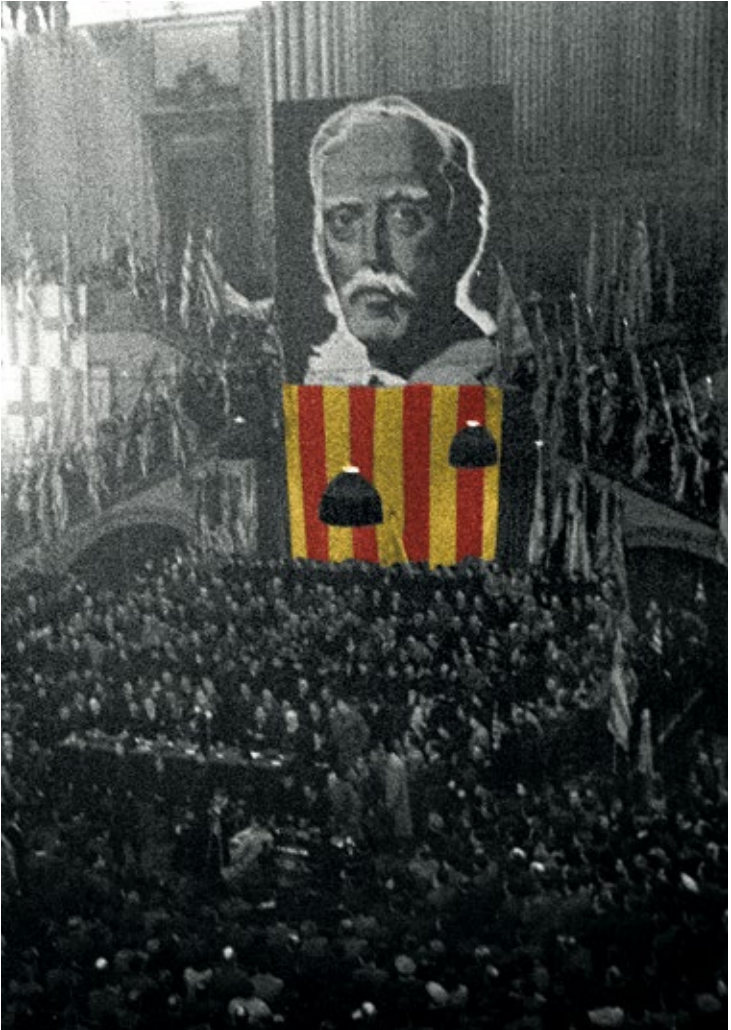
■ 4. Portada de *Foment*, del 26 de desembre de 1933, informant de la mort de Francesc Macià, amb un retrat emmarcat en negre, del president. S'hissaren les banderes a mig pal amb llaçades negres, Ràdio Reus suspengué els programes musicals i l'Ajuntament acordà encarregar a Joan Rebull una làpida commemorativa.

■ 5. Miting en homenatge a Francesc Macià, organitzat per ERC, en el tercer aniversari de la seva mort, al Palau de Belles Arts de Barcelona, el 27 de desembre de 1936. Hi intervingueren, entre d'altres, el reusenc Jaume Aiguader, ministre sense cartera i Lluís Companys, president de la Generalitat.

■ 6. Encapçalament de la manifestació en l'enterrament de Francesc Macià, president de la Generalitat, a Barcelona, el 27 de desembre de 1933. Al cap de dol familiar hi assistí el reusenc Pau Font de Rubinat, cunyat de Macià. La dimensió mítica que havia assolit la figura del president Macià va convertir aquell enterrament en la manifestació de dol més multitudinària de la història de Catalunya, segons la premsa d'un milió de persones.

Branguli, fotògrafs. ANC

Branguli, fotògrafs. ANC

Brangulí, fotògrafs. ANC

JAUME AIGUADER, UN CATALANISTA REUSENC ALCALDE DE BARCELONA

■ 1. El reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, rep a Manuel Azaña, president del Govern de la República Espanyola al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el 21 de desembre de 1931. Jaume Aiguader Miró (Reus, 1882–Mèxic, 1943), fill d'una família benestant va col·laborar en el periòdic anarquista de Reus *La Alarma*, i el 1905 a la revista *Germinal*, en la qual va publicar treballs en català. Com a jove metge, el 1912 va publicar *Aspecte social de les infeccions socials en el matrimoni*, i el 1919 va ser un dels impulsors del Sindicat de Metges de Catalunya. Presidí l'Ateneu Enciclopèdic Popu-

lar (1921–1925). El 1923 era afiliat a la Unió Socialista de Catalunya i ingressà a Estat Català convençut de la necessitat de més sobirania, ocupant la direcció interior del partit durant la dictadura de Primo de Rivera, que el 1926 l'empresonà. El 1930 era present al Pacte de Sant Sebastià per Estat Català. El 1931 va participar en la fundació del nou partit Esquerra Republicana de Catalunya, pel que fou elegit diputat tres vegades. Va ser escollit batlle de Barcelona a les eleccions que van fer caure la monarquia, fins al gener de 1934. El 1931 va ajudar a Companys en la fundació del diari *La Humanitat*.

Arran dels Fets del Sis d'Octubre de 1934, va ser empresonat. Durant la Guerra va dirigir el Comitè Sanitari de les Milícies Antifeixistes. Va ser ministre en dos governs. El 1938, en el context del malestar d'Esquerra per la laminació de competències de la Generalitat, va presentar la dimissió del càrrec. S'exilià a França i a Mèxic.

■ 2. El reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, fent un discurs en la Festa de Banderes, celebració de la substitució de les banderes dels regiments militars per unes de republicanes, a Barcelona, el juliol de 1931.

Brangulí, fotògrafs. ANC

CATALANISTES REUSENCS AL GOVERN DE CATALUNYA

Fotògraf desconegut. ERC

Fotògraf desconegut. FIJ-ERC

■ **1. Pere Cavallé Llagostera** (Reus, 1880–1939), al seu despatx de comissari de la Generalitat a Tarragona. Periodista, dramaturg i polític. Redactor en cap i un dels més freqüents editorialistes del diari *Foment*. El 1922 va ser un dels fundadors de l'Associació de la Premsa de Reus. Va militar a la Lliga Catalanista i va promoure, arran d'una conferència de Martí i Julià, la fusió d'aquesta entitat amb la Unió Catalanista. El 1909 va ser elegit regidor, el primer representant electe del nacionalisme republicà. President del Centre de Lectura (1915–1922), va adquirir i remodelar el seu edifici social, amb el mecenatge d'Evarist Fàbregas. Promotor del Foment Nacionalista Republicà, del que va ser un dels homes forts. Comissari de la Generalitat a Tarragona durant la República (1932–1934), assistí a la sessió d'obertura del Parlament de Catalunya.

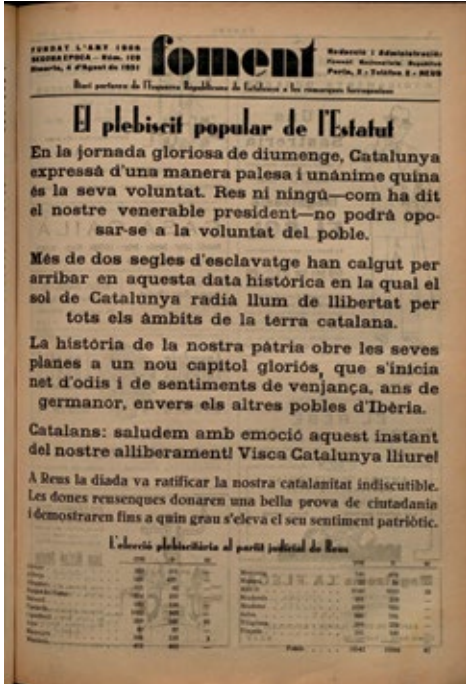
■ **2. Francesc Ribas Soberano** (Reus, 1893–Barcelona, 1965), metge i polític, amic i metge de Lluís Companys, el 1931 s'adhereix a ERC i el 1932 és elegit diputat al Parlament de Catalunya. A l'inici de la Guerra Civil, Lluís Companys li encomana de buscar i traslladar el seu fill esquizofrènic a un sanatori a França. El 1943 torna a Espanya clandestinament i s'amaga, fins al 1945, en que és desterrat de Catalunya.

Gaspar-Sagarrà i Torrents. ANC

■ **3. Bonaventura Gassol Rovira** (La Selva del Camp, 1893–Tarragona, 1980) fou un destacat poeta i polític catalanista. El 1922 va ingressar a Acció Catalana, el 1924 es va exiliar a França i l'any següent va ingressar a Estat Català, col·laborant amb Francesc Macià. El 1926 participà en els fets de Prats de Molló –temptativa d'invasió militar per a independitzar Catalunya– detingut per la policia francesa, jutjat i condemnat juntament amb Macià i quaranta catalans més. El 1927 es va exiliar a Bèlgica i amb Macià va viatjar per Argentina, Uruguai, Xile, els Estats Units d'Amèrica i Cuba, per explicar els objectius del catalanisme. A l'Havana participà en l'intent de creació del Partit Separatista Revolucionari Català i en la Constitució provisional de la República Catalana. Va tornar a Catalunya el 1930 i el 1931 fou un dels fundadors, des d'Estat Català, d'Esquerra Republicana de Catalunya. El 14 d'abril, quan es proclamà la República Catalana, Gassol es va adreçar al poble des del balcó de la Generalitat. Macià el va nomenar conseller de Política Interior durant el breu govern de la República Catalana, esdevenint el 28 d'abril del mateix any Conseller d'Instrucció Pública en la Generalitat Provisional (1931–1932). El 19 de desembre de 1932 fou nomenat, durant el govern de la Generalitat Estatutària (1932–1933) conseller de Cultura, càrrec des

del qual impulsa una cultura catalana i laica. El 1931 fou escollit diputat a les Corts Constituents, i va defensar la llengua catalana i l'Estatut de Núria. Durant la seva estada a Madrid patí un atemptat, abandonant el seu escó l'any 1933. A la mort, aquell mateix any, de Francesc Macià, Gassol pronuncià l'oració fúnebre durant les seves exèquies. Lluís Companys el ratificà com a Conseller de Cultura. Intervingué en els fets del 6 d'octubre de 1934 i fou condemnat a trenta anys de presó essent reclus al vaixell «Uruguay» i després al Penal de Cartagena. Amb la victòria de les esquerres el 16 de febrer de 1936 va retornar al govern de la Generalitat i a la Conselleria de Cultura, i fou elegit diputat al Congreso de los Diputados, càrrec del qual cessà el 1939. Presidí interinament la Generalitat de Catalunya mentre Lluís Companys es recuperava. Durant la Guerra Civil el seu esforç per salvar persones perseguides a la rereguarda republicana, especialment clergues catalanistes, el va enemistar amb les organitzacions que lideraven la persecució, com la Federación Anarquista Ibérica (FAI). Perseguit en el seu propi bàndol, l'octubre de 1936 es va exiliar a França i va renunciar al càrrec de conseller. Amb l'entrada del nazis fou detingut i el 1942 va fugir a Suïssa i el 1946 s'instal·là a França. Va retornar a Catalunya, a La Selva del Camp, el 1977.

FJL-ERC

FJL-ERC

Branguli, fotografs. ANC

Autor desconegut. BCLR

CATALANISTES DE REUS EN LA REDACCIÓ I DEFENSA DE L'ESTATUT D'AUTONOMIA (1931-1932)

■ **1. Portada del diari *Foment*, del 4 d'agost de 1931, amb els impressionants resultats positius del plebiscit de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, amb 8.018 vots positius, i només 31 de negatius. En saber-se el resultat s'organitzà pel Centre Autonomista Republicà, Foment i Acció Catalana una manifestació on es cantaren *Els Segadors*, *La Marseillesa* i *El Cant del Poble* amb visques a la Catalunya alliberada, fins l'Ajuntament. S'emeté el telegrama següent: «1. El poble ratifica la sinceritat del referèndum, amb uua manifestació pública. 2. Reus desitja que l'Estatut sigui aprovat per les Corts Constituents, íntegrament, per tal com qualsevol regateig significaria defraudar la voluntat de Catalunya. 3. El poble de Reus desitja que la República espanyola sigui federal».**

■ **2. Recepció oferta per Francesc Macià als parlamentaris catalans que presentaren el projecte de l'Estatut de Catalunya al govern de la República, al Palau de la Generalitat amb el reusenc Joan Loperena, entre altres diputats, el 9 d'agost de 1931.**

■ **3. Portada del diari *Foment*, del 10 de setembre de 1932, informant que l'Estatut és aprovat: «Catalunya ja pot dir que és lliure» i una informació sobre la celebració a Reus.**

■ **4. Portada de l'edició oficial de l'Estatut de Catalunya, del 1932, el primer estatut d'autonomia redactat a Catalunya. De caràcter sobiranista, fou impulsat pel president de la Generalitat, Francesc Macià, i aprovat en referèndum pel 99% dels votants. L'avantprojecte va ser enllestit el 1931 a Núria i va ser aprovat al Parlament espanyol el 1932, després de ser fortament retallat per les Corts espanyoles.**

Branguli, fotografs. ANC

Branguli, fotografs. ANC

■ **5. Recepció oferta per Francesc Macià a diputats catalans per tractar la prope-ra discussió de l'Estatut de Catalunya a les Corts, al Palau de la Generalitat, el 18 d'abril de 1932. Entre els participants els reusencs Joan Loperena, Jaume Aiguader, Jaume Simó i el selvatà Joan Puig i Ferreter. Jaume Simó Bofarull (Reus, 1884–Mèxic, 1957), inicià la seva trajectòria política a la UFNR i va continuar al FRN, abans d'entrar a formar part de la lerrouxista Casa del Poble, del Partido Republicano Radical. El 1931 vaser diputat per Tarragona a les Corts de la República en representació del PRR i en la candidatura de la Coalició Republicano-Socialista. El 1932 va separar-se del PRR i va fundà el Partit Radical Autònom de les Comarques Tarragonines pel qual fou elegit diputat al Parlament de Catalunya en coalició amb Esquerra Republicana.**

■ **6. Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya, rep els diputats de Minoria Catalana a les Corts després de l'aprovació de l'Estatut, al Saló Verge de Montserrat de la Generalitat de Catalunya, el 10 de setembre de 1932. Entre els presents els reusencs Jaume Aiguader, Joan Loperena, i el selvatà Ventura Gassol.**

MILITANTS REUSENC I DEL BAIX CAMP ALS PARTITS CATALANISTES

■ **1. Sessió del I Congrés Nacional** Extraordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya celebrat a Barcelona l'octubre de 1932. El reusenc Jaume Aiguader –el primer, d'esquerra a dreta, assegut, que havia participat en la fundació d'ERC el març de 1931– ocupava un lloc a la taula presidencial, juntament amb Francesc Macià, Lluís Companys i Joan Casanovas. Vinculat al moviment catalanista de principis de segle XX en la seva fundació, Foment Republicà Nacionalista va ser una organització política local que des del primer moment manifestà una clara voluntat d'intervenir més enllà de la ciutat i de contribuir amb la seva aportació a articular l'esquerra nacional. Els seus representants participaren activament en processos de vertebració del nacionalisme d'esquerrres en el decurs del primer terç del segle XX, dels quals Esquerra Republicana de Catalunya en fou el principal resultat. El capital humà amb què el Foment contribuï a dotar ERC de persones capaces per a l'obra de govern de la II República va ser considerable, com ho corrobora la tasca institucional i parlamentària que van dur a terme Artemi Aiguader Miró, conseller de Seguretat Interior; Jaume Aiguader Miró, alcalde de Barcelona, diputat a Corts i ministre de Treball i Assistència Social; Josep Andreu Abelló, diputat al Parlament de Catalunya i president del Tribunal de Cassació; Pere Cavallé Llagostera, comissari de la Generalitat a Tarragona; Joan Loperena Romà, i Joan Sentís Nogués, diputats a Corts.

■ **2. Multitudinari homenatge** a Josep Dencàs, conseller de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya, organitzat per les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya, al Palau de Belles Arts de Barcelona, el 9 d'abril de 1933. A la seva esquerra, Francesc Macià president de la Generalitat de Catalunya, i a la seva dreta, el reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona. Al seu davant, sostenent una placa commemorativa de l'acte, Miquel Badia, cap de les Joventuts d'Estat Català, i el també reusenc Artemi Aiguader.

Fotògraf desconegut. IMHB

Gabriel Casas Galobardes. ANC

Josep Maria Sagarra i Plana. ANC

Fotògraf desconegut. IMHB

Gabriel Casas Galobardes. ANC

■ **3. Sessió del II congrés ordinari** d'Esquerra Republicana de Catalunya. A la taula presidencial, el reusenc Jaume Aiguader i el selvatà Ventura Gassol, Francesc Macià, Joan Casanovas i Josep Dencàs, al Palau de les Arts Decoratives, Barcelona, el 25 de juny de 1933. Foment Nacionalista Republicà de Reus hi estigué representat per Pere Cavallé, Joan Marimon, Mateu Pedret, Josep Borràs i Marià Roca.

■ **4. Multitudinari homenatge** a Miquel Badia al Palau de Belles Arts de Barcelona, poc després de ser destituït com a comissari general d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya arran de l'afer Xammar, celebrat el 23 de setembre de 1934. A la seva esquerra, el reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, i a la seva dreta, al costat de Josep Dencàs, el selvatà Ventura Gassol.

■ **5. Ventura Gassol fent un discurs** des de la mesa presidencial d'un acte d'Estat Català, cap al 1934. A la seva dreta, Josep Dencàs i Miquel Badia. A la seva esquerra, Lluís Companys i Carles Pi i Sunyer, entre d'altres.

Josep Cabré. CPR

L'ENTUSIASME REPUBLICÀ DELS MILITANTS CATALANISTES

■ **1. Militants d'Esquerra Republicana de Catalunya de Reus, amb una pancarta amb la llegenda «E. R. de C. de Reus Saluda Azaña», en una sortida de grup a Bilbao per assistir a un miting, durant la campanya electoral de febrer de 1936, en el qual havien d'intervenir Manuel Azaña, que seria el segon i darrer President de la II República Espanyola, i Indalecio Prieto. D'esquerra a dreta, Josep Borràs, Joan Marimon i Francesc Padrol. En l'excursió també els acompanyava Josep Cabré, autor de la fotografia.**

■ **2. Fotografia d'estudi d'un nen amb les banderes republicana i catalana, a Reus el 1931. Els valors i símbols republicans s'expressaren a través de figures femenines i de la joventut, com una mostra de l'horitzó que es construïa. L'efervescència amb la que es va aclamar el nou règim republicà evidenciava les arrels d'aquest en l'entramat associatiu. La socialització de la política a través de l'expressió de la simbologia demostraven la voluntat de la ciutadania d'esdevenir participants de la nova realitat republicana.**

Fotògraf desconegut. CIMIR

Fotògraf desconegut. CIMIR

■ **3. Grup familiar d'entusiastes catalanistes reusencs en una excursió a la muntanya, amb una bandera republicana i una catalana, posant somrients pel fotògraf, en algun indret del Baix Camp, el 1931.**

■ **4. Grup d'excursionistes catalanistes reusencs en una excursió a la Torre de Fontaubella, amb una bandera catalana, el 1931.**

■ **5. Portada d'El Conseqüent, portantveu del Partit Republicà radical Socialista Català, del 21 d'abril de 1934, anunciant un míting d'afirmació republicana del Centre Republicà Autonomista de Reus, amb la participació del diputat a les Corts Ramon Nogués Biset, Victòria Kent, advocada i política republicana i Marcel·lí Domingo, ministre i escriptor.**

Josep Prunera Secó. CIMIR

BCRXA

MANIFESTACIÓ CONTRA EL FEIXISME I LA **LLIBERTAT** (1934)

Josep Maria Sagarra i Plana. ANC

Josep Maria Sagarra i Plana. ANC

Victor Horn. CIMIR

- **1. Capçalera de la manifestació** contra el feixisme i per la llibertat, organitzada per ERC i les JEREC, amb el selvatà Ventura Gas-sol i el reusenc Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, entre altres dirigents republicans, el 29 d'abril de 1934.
- **2. Participants de la Unió de Rabas-saires de Reus**, en la manifestació unitària contra el feixisme i la llibertat, celebrada a Barcelona, el 29 d'abril de 1934, organitza-da per Esquerra Republicana de Catalunya i la JEREC en col·laboració amb altres partits d'esquerra, al seu pas per l'avinguda de les

Corts Catalanes, a la capital catalana, sota la pluja. A la imatge, la participació reusen-ca encapçalada per un grup de noies i nenes amb una bandera de la Unió de Rabassaires de Reus, amb la data de 1934, i portant rams de flors.

■ **3. Camioneta amb assistents** a la Con-centració Rabassaire, d'Esquerra Republica-na de Catalunya i d'Estat Català, arribant a la ciutat, brandant una senyera, al seu pas per la plaça de Prim, celebrada el 30 de setembre de 1934.

Fotografiat desconguit. CP

CONCENTRACIÓ RABASSAIRE D'ESQUERRA REPUBLICANA I ESTAT CATALÀ (1934)

■ 1. Part dels més de 300 vehicles que transportaren els participants en la Concentració Rabassaire, convocada per Esquerra Republicana de Catalunya i les Joventuts d'Estat Català, a la plaça dels Quarters, habilitada com a aparcament, el 30 de setembre de 1934. A la manifestació que se celebrà, encapçalada per la senyera d'Estat Català, hi participaren milers de persones d'arreu

de Catalunya i especialment dels pobles del Camp de Tarragona i va ser una de les més nombroses celebrada a la ciutat. Segons la crònica periodística, s'hi onejaren més de 400 banderes, 20 d'Estat Català, 26 de grups femenins, un centenar de Rabassaires i la resta d'entitats d'Esquerra Republicana. Els carrers per on passà lluïen banderes catalanes i el Campanaret lluïa una gran estelada.

En el miting, celebrat al local d'estiu de Foment, seguit per una gernació que no cabia al local, al passeig Mata, i que va ser radiat, hi parlaren entre d'altres Josep Andreu Abelló; Miquel Badia, president de les Joventuts d'Estat Català; Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona; Josep Dencàs, Conseller de Governació; Joan Casanoves, president del Parlament de Catalunya.

■ 2. Portada del diari *Foment*, del 30 de setembre de 1934, donant la benvinguda als assistents a la Concentració Rabassaire d'Esquerra Republicana i Estat Català, amb un retrat de Lluís Companys, «que avui serà el nostre hoste», i el lema «Per Catalunya i la República, avant!». Finalment, el president Lluís Companys i el conseller Ventura Gassol, no pogueren assistir a l'acte.

FJL-ERC

Victor Hom, CIMIR

6 D'OCTUBRE DE 1934: PROCLAMACIÓ DE L'ESTAT CATALÀ

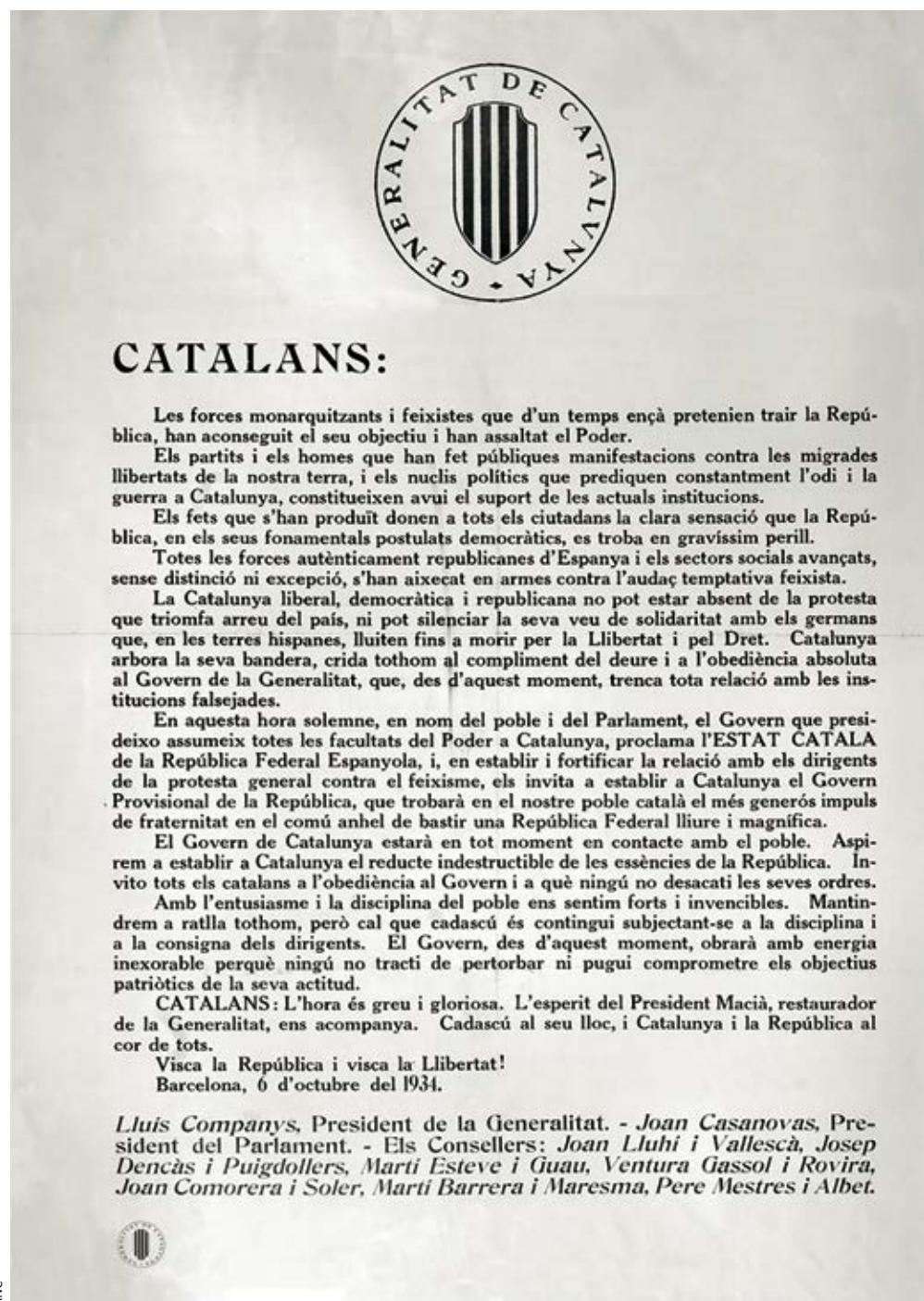
■ **1. Barricades a l'entrada a Reus** per la carretera de Salou, durant la revolta independentista del 6 d'octubre del 1934, coneguda com a «Fets d'octubre». Davant l'ofensiva dretana i centralitzadora del nou govern republicà espanyol, el president de la Generalitat, Lluís Companys, proclamà l'Estat Català de la República Federal Espanyola, enmig de l'eufòria de la població. Reus, com la majoria de ciutats catalanes, secundà la vaga general de suport, però la revolta va ser esclafada a Barcelona per la forta repressió espanyola, que declarà l'estat de guerra i

amb l'exèrcit disparà amb artilleria el Palau de la Generalitat i altres edificis que havien secundat la crida. A Reus, el dia 4 circularen rumors que es declararia la vaga general com a protesta pel nou govern de Madrid. L'endemà l'Aliança Obrera declarà la vaga, tancant totes les fàbriques i establiments comercials. En alguns quioscos foren cremats els diaris de dretes. Guàrdies d'Assalt i militants de Foment patrullaren la ciutat. L'Aliança Obrera, dirigida pel socialista Ramir Ortega declarà la requisada d'automòbils i la circulació de trens quedà paralitzada. El dissabte 6 d'octu-

bre al matí es formaren nombrosos grups als carrers comentant els esdeveniments de Barcelona. Els Guàrdies d'Assalt feren desallotjar el local de l'Aliança Obrera, per tal d'evitar una reunió en la que estava previst proclamar la Unió de Repúbliques Socialistes. Un grup de joves armats intentaren apoderar-se de l'estació de ferrocarril MZA, però en arribar la Guàrdia Civil es feren escàpols. Durant tot el dia no circularen trens i al vespre hom estava pendent del què diria el President per ràdio, des del balcó de la Generalitat. A les 8, el president Companys proclamà l'Estat Ca-

talà dins la República Federal Espanyola. La nova s'escampà per la ciutat i vàries entitats polítiques catalanistes posaren banderes i guarnicions als balcons. L'Ajuntament feu un ple extraordinari per a donar suport a la proclamació. A la nit, la Banda Municipal donà un concert a la plaça de Prim, durant el qual circularen rumors que es dirigia a Reus un Regiment militar de Tarragona. Aleshores es formaren grups armats que es disposaren a evitar l'entrada a la ciutat de la tropa espanyola que venia a declarar l'Estat de Guerra. Un altre grup nombrós, ajudat per Guàrdies d'Assalt, intentà infructuosament per tres cops assaltar i apoderar-se del Quarter militar, sense aconseguir-ho. Mentrestant un altre grup aixecà un tros de via a l'entrada de la ciutat, i a les carreteres de Salou i Tarragona es tallaren alguns arbres per fer barricades. Es tocà amb insistència a Somatent i es reclutaren voluntaris que es dirigiren en autos cap a Barcelona, però la majoria foren detinguts a Tarragona, com Ricard Ferraté, Jaume Roig, Carles Martí i Marian Roca. El diumenge 7, el capità de la Guàrdia Civil amb reforços i el Comandant Militar assumiren amb l'Estat de Guerra el comandament de la ciutat. Es desarmà el Somatent i es detingué els Guàrdies d'Assalt i Policia de la Generalitat, mentre els revoltats es retiraren quan es conegué el fracàs de la revolta a Barcelona. La Guàrdia Urbana i la Guàrdia Rural es posaren a les ordres de la Guàrdia Civil, que s'incauta de l'emissora local i es detingué el President de l'Aliança Obrera, que va ser clausurada, com els locals de Foment, Casa del Poble, Centre Marxista, CADCI, i Agrupació Enciclopèdica. A la nit, amb una plaça de Prim atapeïda d'una gentada va ser detingut el diputat Jaume Simó Bofarull. El dilluns 8 arribà un destacament militar de Tarragona i detingué el regidor i cap de la majoria municipal Ramon Jordana. Al vespre hi hagué algú tiroteig contra la Guàrdia Civil, que feu desallotjar els carrers disparant nombrosos trets a diversos indrets, mentre els transeunts eren obligats a circular amb les mans enlaire i escorcollats. El dia 9, alguns comerços obriren, es restablí la circulació de trens i a la tarda les agrupacions obres acordaren acabar la vaga, però encara es dispararen alguns trets per la ciutat, mentre era detingut l'alcalde Josep Borràs, d'Esquerra Republicana. El dimecres 10, molts obrers retornaren a la feina –excepte alguns oficis i les obreres de les sederes–. Durant els fets foren detinguts cinc Polícies de la Generalitat, 13 Guàrdies d'Assalt, i dotzenes de ciutadans. A l'Ajuntament se celebrà una sessió extraordinària convocada pel comandant

ANC

militar, que ocupà la presidència amb el capità de la Guàrdia Civil, en la que destituïren els regidors de l'Ajuntament electe que van ser substituïts per una Comissió Gestora, presidida per Antoni Huguet Ragué i integrada per Enric Ollé, Cervantes Calleja, Francesc Martí Ballester i Josep Serra Pàmies, els dos darrers de la Lliga Catalana, que demanaren 24 hores per a decidir l'acceptació del càrrec. A alguns pobles de la comarca, com La Selva

del Camp, també es declarà l'Estat Català i s'hissà la bandera estelada als ajuntaments.

■ **2. Decret de proclamació de l'Estat Català** de la República Federal Espanyola, pel president de la Generalitat Lluís Companys, el 6 d'octubre de 1934, que acaba amb un «*Cadascú al seu lloc, i Catalunya i la República al cor de tots. Visca la República i visca la Llibertat!*».

6 D'OCTUBRE DE 1934: PROCLAMACIÓ DE L'ESTAT CATALÀ DE LA REPÚBLICA FEDERAL ESPANYOLA

■ ■ 1-2. Barricades a l'entrada a Reus per la carretera de Tarragona, durant la revolta independentista del 6 d'octubre del 1934, coneguda com a Fets d'Octubre. El fracàs de la revolta independentista, provocà una forta repressió espanyola. Mes de 7.000 persones son detingudes arreu de Catalunya, entre ells 83 reusencs empresonats a diversos vaixells al port de Tarragona. Entre els detinguts, l'alcalde Josep Borràs i els regidors Josep Cabré, Ramon Jordana, Joan Marca, Joan Sans (ERC) i Ricard Ferrater Gili (Acció Catalana). El diputat Jaume Simó, i els militants del Bloc Obrer i Cam-

perol Eduard Emperador, Ricard Escorihuela, Josep Hortonedà, Pere Marcó, Josep, Manuel i Ramon Masdeu, Francesc Oliva, Mateu Pedret; d'ERC, Enric Gurrera, Carles Martí, Estanislau Pedrola i Marià Roca; del PSOE-UGT, Ramir Ortega; de la CNT, Camil Basora i Joan Rofes.; cinc Polícies de la Generalitat i 13 Guàrdies d'Assalt. Foren acusats del delictes de rebel·lió per haver proclamat l'Estat Català. El govern republicà espanyol va suspendre l'autonomia catalana indefinidament, i va sostreure-li les competències d'ordre públic, justícia i ensenyament. Des del mateix 7 d'octubre la Generalitat havia quedat inter-

vinguda per l'autoritat militar nomenant governador de Catalunya i president accidental de la Generalitat el coronel Francisco Jiménez Arenas. Cent vint-i-nou ajuntaments, com el de Reus, governats majoritàriament per ERC foren dissolts i el governador va nomenar interinament els polítics locals de la Lliga Catalana, el Partit Radical i la CEDA. La repressió fou generalitzada: es va imposar el castellà com a llengua de la Generalitat, l'edifici del Parlament va esdevenir caserna militar, es prohibiren les activitats dels partits, els sindicats i les associacions catalanistes i d'esquerres i es tancaren els seus locals.

Victor Horn. CIMIR

Alfonso. CP

La Llei de Contractes de Conreu fou derogada per les noves autoritats. En aquesta direcció es van impulsar fins a 1.400 judicis contra rabassers i parcers per desnonar-los de les terres.

■ 3. El govern de la Generalitat de Catalunya i el seu president Lluís Companys, empresonats per les tropes espanyoles, aràn de la declaració de l'Estat Català de la República Federal Espanyola, el 6 d'octubre de 1934. El primer per la dreta, el conseller Ventura Gassol, nascut a La Selva del Camp (Baix Camp).

FEBRER
DE 1936:
VICTÒRIA
DEL FRONT
D'ESQUERRES
DE CATALUNYA

■ ■ 1-2. Cartells de propaganda del Front Popular, o Front d'Esquerres de Catalunya, a les eleccions del febrer de 1936.

■ 3. Tarja d'Identitat Electoral, d'un reusenc, emesa per la Generalitat de Catalunya, per a les eleccions de febrer de 1936.

■ 4. Portada del *Diari de Reus*, del 13 de febrer de 1936, cridant a votar a la Candidatura d'Unió Ciutadana, el Front Català d'Ordre, que incorporava Gaietà Vil·la Puig (Reus, 1898-Barcelona, 1966), empresari i financer, militant de la Lliga Catalana.

■ 5. Portada del diari *Foment*, del 16 de febrer de 1936, durant la campanya electoral. S'hi feia una ressenya del carrer míting electoral, al local d'estiu de Foment, amb la intervenció de Pau Sans, regidor de l'Ajuntament; Jaume Miravittles, escriptor; Antoni Rovira i Virgili, diputat al Parlament de Catalunya; i Carles Pi i Sunyer, alcalde de Barcelona. I feia una crida a votar al Front d'Esquerres, invocant a «l'esperit immortal de Macià i la gesta gloriosa de Companys, que menaran Catalunya a la victòria».

■ 6. Cartell del Front d'Esquerres de Catalunya, amb la imatge de Macià apel·lant als «Catalans!», a les eleccions de 1936.

■ 7. Cartells de propaganda del Front d'Esquerres de Catalunya a les eleccions del febrer de 1936, en una paret reusenca.

■ 8. Taula de propaganda del Front d'Esquerres de Catalunya, en les eleccions del 1936 a Reus, on guanyà per una ampla majoria de vots. A la província de Tarragona el Front Català d'Esquerres obtingué 5 diputats, i el dretà Front Català d'Ordre, dos.

Victor Horn, CIMIR

VICTÒRIA DEL FRONT D'ESQUERRES DE CATALUNYA A LES ELECCIONS DE 1936

1. Ciutadans de Reus fent cua davant del col·legi electoral instal·lat en un dels pavellons del Quarter de cavalleria. La inestabilitat del govern espanyol dretà, centralista i autoritari, i amb diversos casos de corrupció, provoca que s'avancesin les eleccions al febrer de 1936, en les que sortí vencedor per majoria absoluta el Front Popular, la candidatura d'esquerres i catalanista. Esquerra Republicana lidera el Front d'Esquerres de

Catalunya, que és l'expressió catalana dels fronts populars creats a Europa com a resposta a l'expansionisme feixista, amb un programa basat en dos punts: amnistia per als presos polítics i restabliment del Govern de la Generalitat. D'aquesta manera, s'aconsegueix restituir el Govern i l'amnistia i el president Lluís Companys pronuncia la històrica frase «*Tornarem a lluitar, tornarem a sofrir, tornarem a vèncer*».

■ **2. Portada del diari *Foment***, del 18 de febrer de 1936 anunciant la gran victòria a les eleccions generals, del Front d'Esquerres de Catalunya i amb el detall dels resultats a Reus. A la circumscripció de Tarragona resultaren elegits els candidats del Front d'Esquerres Ventura Gassol, Joan Sentís, d'ERC; Joan Briànsó, d'Acció Catalana Republicana; Marcel·lí Domingo, del Partit Republicà d'Esquerra (IR); i Amós Ruiz, del PSOE, amb

93.647 vots en total. I els del dretà Front Català d'Ordre Josep M. Casabò, de la Lliga Catalanista i Joaquín Bau, de la Comunió Tradicionalista, amb 69.596 vots.

■ **3. Portada del diari *Foment***, de l'1 de març de 1936, amb la imatge del president Lluís Companys, informant de l'espectacular rebuda popular al Govern de Catalunya a Barcelona, amb la participació d'uns dos mil reusencs que s'hi desplaçaren especialment.

Al pas per Reus del tren que portava cap a Barcelona al govern i els consellers amnistiats, en un viatge triomfal, la ciutadania i les autoritats i representants de les entitats locals, emplenaren l'estació engalanada amb banderes catalanes i de Reus, per a saludar-los i donar-los la benvinguda a Catalunya. En arribar el tren fou rebut amb el cant de l'himne nacional català, *Els Segadors* i foren obsequiats amb nombroses toies de flors.

FJI-ERC

FJI-ERC

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

ALCALDES DE REUS CATALANISTES I REPUBLICANS (1931-1939)

Evarist Fàbregas Pàmies

(Reus, 1868–Barcelona, 1938) va ser un polític republicà i catalanista, empresari i banquer. Amb la neutralitat espanyola durant la I Guerra Mundial va iniciar negocis d'exportació i naviliers, amb els que feu una fortuna. El 1917 creà una entitat bancària que es convertí en el Banc de Catalunya. Militant del Partit Federal des de 1890, i president del Centre Republicà Democràtic Federal des del 1899, va ser diputat provincial per la formació de Pi i Margall entre el 1901 i el 1904. Va ser el primer president del Foment Nacionalista Republicà i dirigí el periòdic Foment. Va protagonitzar un fet insòlit al ser ell, un banquer, qui proclamés la II República a Reus en prendre possessió de l'alcaldia, el 1931 en representació d'ERC. El 1931 el Banc de Catalunya va fer fallida a causa de la retirada sobtada dels fons que hi tenia la petroliera CAMPSA, i això va arrossegar el Banc de Reus. Fàbregas va presentar la dimissió com a alcalde i va ser substituït per Antoni Martí Bages, d'Acció Catalana. Fou el principal filantrop de Reus, i va fer donacions en benefici de la cultura, com l'edifici del Centre de Lectura i de l'Institut de Puericultura. Una placa i un bust el recorda al Centre de Lectura i la ciutat li ha dedicat un carrer i una plaça.

Antoni Martí Bages

(Mont-roig del Camp 1896–França, 1947) va ser un polític i periodista catalanista. Col·laborà al diari *Foment* a partir de 1909. Escrivia a la revista *Foc Nou* (1910) del Grup Modernista de Reus, al setmanari socialista *La Justícia Social* (1913–1916), al diari *Les Circumstàncies*, a la *Revista del Centre de Lectura*, als diaris *Reus* i *Ciutat*. El 1922 va ser un dels fundadors de l'Associació de la Premsa de Reus. Va ser president del Reus Deportiu (1929–1933). Afiliat a Acció Catalana, va ser regidor a l'Ajuntament de Reus en diverses ocasions, i alcalde de la ciutat durant uns mesos del 1931 i 1932, quan va substituir a Evarist Fàbregas. Regidor d'hisenda durant la Guerra Civil Espanyola (1936–1939), s'exilià a França a l'entrada dels franquistes a Reus. Explica el poeta i memorialista Xavier Amorós que la biblioteca de l'antic alcalde, confiscada per la Falange en la postguerra, va fer cap a la biblioteca de la societat El Círcol, i ell l·legia el 1940 els llibres de la biblioteca de Martí que eren escrits en català, en aquell lloc rodejat de falangistes. Va morir a l'exili a França. La ciutat de Reus li ha dedicat un carrer.

Francesc Martí Ballester

(Reus, 1908–Madrid, 1953) va ser un comerciant i polític catalanista conservador. D'ideologia catòlica, era un comissionista apreciat a la ciutat. Milità a la Lliga Regionalista, organització de la que en va ser dirigent local. Va ser regidor en diverses ocasions i va ocupar l'alcaldia de Reus de forma breu a principis de l'any 1936, quan l'ajuntament format per la Lliga, els radicals lerrouxistes i membres d'Acció Popular Catalana (APC), es va deteriorar a partir de la dimissió forçada del govern Lerroux a l'octubre de 1935. Primer van dimitir dels seus càrrecs a l'ajuntament els representants de l'APC, i el gener de 1936 l'alcalde Pere Jordana i la minoria radical. Llavors la Lliga va passar a controlar totalment l'ajuntament i Francesc Martí es va convertir en alcalde fins a les eleccions de febrer del 1936. Durant la Guerra civil va ser perseguit, però aconseguí amagar-se, per salvar la vida. El 1939 es traslladà a Madrid, on morí el 1953. Va publicar articles de contingut ideològic al diari *Avui*, afí a la Lliga, el 1935 i 1936. El 1929 havia col·laborat al *Semanario Católico de Reus*.

Josep Borràs Messeguer

(Reus, 1893–Mèxic, c.1955) va ser un comerciant i polític catalanista. De jove va publicar a la revista *Foc Nou* (1910–1911), del Grup Modernista de Reus. Inicià la seva militància a les Joventuts del Foment Nacionalista Republicà, col·laborant en el portaveu del partit, *Foment*. El 1931 va ser elegit regidor per ERC i Alcalde de Reus el 1934. El 1933, en el 2n Congrés Nacional d'Esquerra Republicana fou elegit membre del Comitè Executiu Central. Empresonat pels fets del 6 d'octubre de 1934 va ser alliberat el febrer de 1935 i es va exiliar a Andorra. Va recuperar l'alcaldia breument el 1936, quan la victòria del Front d'Esquerres a les eleccions legislatives del febrer el restituïren a l'alcaldia, després de la dimissió de Martí Ballester i dels altres membres de la Lliga que ocupaven la casa de la vila i els regidors que formaven el consell municipal d'abans del 6 d'octubre van prendre possessió del nou govern de la ciutat. Borràs va retornar a Reus acompanyat d'una multitud de ciutadans que l'havien anat a rebre a l'estació. Dimití a començaments d'agost del 1936, en no poder aturar la repressió contra la gent de dreta que es va desencadenar el 20 de juliol. El 1939 s'exilià a França i el 1942 s'establí a Mèxic. Va morir a l'exili.

Antoni Llauradó Muntanyola

(Solivella, 1889–Perpinyà, 1957) fou un anarquista idealista català. Militant convençut per la causa de la llibertat, exercí de professor a diverses escoles, on la seva polèmica actuació com ensenyant el va portar a ser perseguit, entre 1918 i 1923 pel clergat i les autoritats de l'època. Afiliat a la Confederació Nacional de Treballadors (CNT) va ser elegit alcalde de Reus quan les forces antifeixistes del país van pactar la formació d'un govern d'unitat presidit per Josep Tarradellas com a Conseller Primer, i a Reus es va dissoldre el Comitè Antifeixista, el setembre de 1936, a l'inici de la guerra civil espanyola. Llauradó propicià un govern frontpopulista de concentració amb el Partits Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) i Unió de Rabassaires. Després dels fets de maig de 1937 va dimitir d'alcalde i l'alcaldia passà a Ramir Ortega, membre del PSUC, tot i que en el nou ajuntament va seguir de regidor i responsable de Cultura fins al final de la guerra. Acabada la guerra, hagué d'exiliar-se a França. Tot i haver-ho sol·licitat reiteradament la seva família, mai no li van permetre retornar per poder morir en la seva terra i al costat de la seva muller i la seva filla.

Ramir Ortega Garriga

(Sort, 1899–Mèxic, 1972) va desenvolupar gran part de la seva vida política a Reus. Funcionari de Correus, va ser destinat el 1928 a Reus, on s'incorporà l'agrupació del PSOE i a la UGT. El 1933 es va oposar a la fusió entre la Federació Catalana del PSOE i la Unió Socialista de Catalunya. Va crear l'Agrupació Socialista Obrera de Reus de la que en va ser president. Secretari de l'Aliança Obrera local, va ser detingut per la seva participació en els fets d'octubre del 1934. El 1936, ja alliberat, el seu partit es va integrar al PSUC, i en va ser secretari polític i membre del Comitè Central en la I Conferència. El maig de 1937 va ser elegit alcalde de Reus amb un govern republicà de coalició. El 1938, davant de l'estat crític de la ciutat pels bombardejos va constituir un govern municipal d'emergència amb les organitzacions antifeixistes per fer pinya davant l'esforç bèl·lic i evitar l'esfondrament de la població. Va restar al càrrec fins a la caiguda de la ciutat en mans feixistes el gener de 1939. Es va exiliar a França i a Mèxic on el 1940 participà en la fundació del Moviment Social d'Emancipació Catalana, que donava suport a la independència de Catalunya i a la unitat nacional dels Països Catalans, i va ser fundador del Partit Socialista Català.

■ 1. El Club Catalunya Nova dedicat al foment de la pràctica esportiva publicà un butlletí amb les activitats realitzades, a partir del juny de 1936. En destacaven les seccions de futbol, boxa, escacs i excursionisme. També comptava amb una de literatura i estudis, des d'on es realitzaren conferències sobre el progressisme i la separació entre l'Església i l'Estat. En esclatà la Guerra, es posicionà en contra dels feixisme sense deixar d'atendre a les necessitats educatives de la població i el foment de l'exercici físic.

■ 2. Portada del *Butlletí Mensual* del Reus Deportiu, de març de 1931, amb una editorial reivindicativa, «*Catalunya i República*», tota una declaració de principis davant la proclamació de la República. Celebrava «*l'adveniment del gran canvi històric. La República per si sola fóra ben poca cosa. Però la República, règim en el qual es podrà moure la gran capacitat creadora de la democràcia peninsular, serà l'instrument favorable que facilitarà la gran refundació de la consciència popular per a la naixença d'un poble nou*».

■ 3. Tribuna presidencial de l'estadi del Reus Deportiu, amb presència d'autoritats republicanes en una competició esportiva, amb una bandera de la República espanyola i dues senyeres, junt amb una banda de música, cap el 1932.

■ 4. Festival escolar de gimnàstica a l'estadi del Reus Deportiu, organitzat per l'Ajuntament de Reus, amb una senyera presidint-lo, en la Festa de l'Arbre de 1934. Des de finals del segle XIX la pràctica esportiva s'havia projectat com un factor de canvi dels hàbits culturals i de lleure de la societat de

masses. La introducció de l'esport a Catalunya es va viure com la manera conscient d'aproximar-se a la societat europea, especialment la britànica, que posava l'accent en l'esport a l'aire lliure com l'atletisme, el rugbi o el futbol. L'esport va coincidir amb l'extensió del catalanisme polític i la seva institucionalització, però el seu vincle s'intensificà amb la capacitat de l'esport de projectar-se com un element regenerador i constituent de la societat futura, a més de ser un magnífic espectacle públic que servia d'altaveu per relacionar les classes populars amb la política.

Fotograf descongut. CIMIR

Estanislau Petrola Rovira. CIMIR

Fotògraf desconegut. ANC

Niepe. CIMIR

CATALANITAT ESPORTIVA

■ ■ 1-2. Maria Macià Lamarca, filla del president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, es dirigeix a fer el xut d'honor del partit de futbol disputat entre el Reus Deportiu i una selecció del F. C. Barcelona a l'estadi de Reus, durant la visita oficial del president de la Generalitat a Reus i Tarragona, el 29 de juny de 1932. El juliol de l'any anterior, el Club Esportiu Catalunya Nova, fundat el 1914, ja havia demanat al President Macià la seva assistència a un partit de futbol amistós, amb motiu de la visita del president a la ciutat.

■ 3. Una nena vestida de República en l'inici d'un partit de fútbol, al Reus Deportiu, celebrat després de la manifestació d'adhesió a la proclamació de la II República, el 15 d'abril de 1931.

■ 4. Una senyera al costat del trofeu d'una competició esportiva al Reus Deportiu, el 1932.

Fotògraf desconegut. ANC

Niepe. CIMIR

Fotògraf desconegut. CIMIR

CATALANITAT FESTIVA

■ **1. Celebració de Santa Llúcia**, Festa de les modistes, amb la reina de la festa, amb una banda amb la bandera catalana, presidint el grup de candidates al tron, que es presentaren al concurs organitzat per la Penya Magra, amb una gran senyera de fons, al Teatre Bartrina, el 12 de desembre de 1931.

■ **2. Homenatge de la joventut** de Foment Republicà Nacionalista a les noies que van ser elegides reines de les «llucietes» en el concurs que es va fer durant el ball de la Festa de Santa Llúcia al Teatre Bartrina, el desembre de 1931. Les homenatjades van ser Roseta Borràs, Francesca Mas, Teresa Nicolau, Angelina Parreu i Roseta Salvat.

■ **3-4. Celebracions a masos** de Reus, en els anys de la II República. És significativa la presència de banderes catalanes com a senyal d'identitat nacional compartit per les famílies. En la de les dues fotografies, el pal de la senyera està coronat per una falç.

Fotògraf desconegut. Foment

Fotògraf desconegut. CIMIR

Fotògraf desconegut. CIMIR

CATALANITAT FESTIVA

1. Carrossa de Foment Nacionalista Republicà, titulada «Desig», guarnida amb una gran senyera i un estel blanc, en la Festa Major de Reus, el juliol del 1934.

2. Cartell de la Festa Major de Reus de 1936, amb una gran bandera catalana i un pregoner amb la bandera de Reus, original de l'artista Macià Auqué.

4

EL CATALANISME EN TEMPS DE GUERRA I REVOLUCIÓ

1936-1939

■ 1. Façana del local del partit independentista Estat Català a Reus, a la incautada casa Marc, al carrer de sant Joan, el març de 1937.

SORTIDA DE MILICIANOS ANTIFEIXISTES CAP AL FRONT DE GUERRA (1936)

Pere Català Pic. BC

Josep Maria Segarra. ANC

Fotògraf desconegut. Col·lecció Jordi Cantenys i Garcia

Lluís Torrents. RE

Fotògraf desconegut. CIMMD

■ **1. Sortida de milicians antifeixistes** cap el front de guerra, en automòbils, camions i autocars requisats, a la plaça de Prim, l'estiu de 1936. Foren milers els reusencs que als primers moments de la Guerra s'allistaren com a voluntaris. A partir de la revolució com a resposta al cop d'estat feixista del 18 de juliol de 1936 i fins al desembre d'aquell any, Catalunya quedà sota el control del Comitè de Milícies Antifeixistes, i de fet va ser el darrer cop a la història que Catalunya ha estat un Estat independent *de facto*.

■ **2. Cartell «Aixafem el feixisme»** amb un peu d'home amb espardenya catalana a punt de trepitjar una creu gammada, original del fotògraf vallenc Pere Català Pic, publicat per la Generalitat de Catalunya, el 1936.

■ **3. Lliurament de la bandera** de la columna Macià i la de la columna Companys, abans de sortir cap al Front d'Aragó, al Palau de la Generalitat. Al president Lluís Companys, l'acompanya el reusenc Artemi Aiguader i el selvatà Ventura Gassol, entre altres, el 5 de setembre de 1936.

■ **4. Milicians d'Esquerra Republicana** de Catalunya, de la Columna Macià-Companys, al front d'Aragó, a la Serra d'Alcubierre, el novembre de 1936. El setembre sortien cap a Barcelona un important nombre de militants reusencs de la Joventut d'ERC, comandats pel regidor Pau Sans i dies després un nou grup, format per 80 voluntaris, encapçalats pel regidor Joan Marca i per Joan Faiges, per integrar-se a les centúries catalanes. Dels

1.400 militants locals de Foment i de les JE-REC, més de 200 lluitaren com a voluntaris als fronts de Guerra.

■ **5. Militants d'Esquerra Republicana**, Josep Gomis, Josep Cantenys Plana, Erasme Rosselló i Lluís Faiges, a l'estació de ferrocarril dels directes de Reus, preparats per marxar al front de milicians voluntaris, el 1936. Els voluntaris d'ERC s'allistaren a les columnes Macià i Companys amb les quals van cobrir el front de guerra entre Allueva i l'Alfambra, patint innombrables baixes.

■ **6. Banderí de la Columna Macià-Companys**, del 1937, que integrava els militants i simpatitzants d'Esquerra Republicana de Catalunya i Estat Català al front d'Aragó, durant la Guerra Civil de 1936-1939.

■ **1. Primer Ban del Comitè Central Anti-feixista de Reus, de l'1 d'agost de 1936, dues setmanes després del cop d'estat que inicià la Guerra Civil.** D'acord amb les disposicions del Govern de Catalunya es decretaven mesures socials i col·lectivitzadores: reducció de jornades laborals i del preu dels lloguers, augment de salaris, reposició als pagesos de les terres ocupades el 6 d'octubre de 1934 i col·lectivització de les que no estaven conreades, creació de comitès de fàbrica a les indústries per a la normalització del treball i organització de les Milícies populars per a garantir l'ordre públic. Signaven pels partits republicans d'esquerra Josep Borràs i Ramon Jordana; pel POUM Francesc Oliva i Isidre Fontana; per la FOL Josep Hortonedà i Eduard Emperador; pel Partit Socialista i la UGT, Ramir Ortega i Joan Roig; pel Partit Comunista de Catalunya Josep Banquè i Higiní Domènech; per la CNT i la FAI Francesc Benet i Manel Carrasco; i per les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya Josep Solé i Juli Busquets.

■ **2. Sortida de milicians antifeixistes cap el front de guerra, en vehicles requisats, a la plaça de Prim, l'estiu de 1936.**

■ ■ **3-4. Segells editats per la regidoria de Sanitat i Assistència Social de l'Ajuntament de Reus amb la llegenda «Milicià! abnegació i ciència al teu servei», de 5 cèntims.**

**SORTIDA DE MILICIANS
ANTIFEIXISTES
CAP AL FRONT DE GUERRA (1936)**

Antoni Martra. CIMIR

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CIMIR

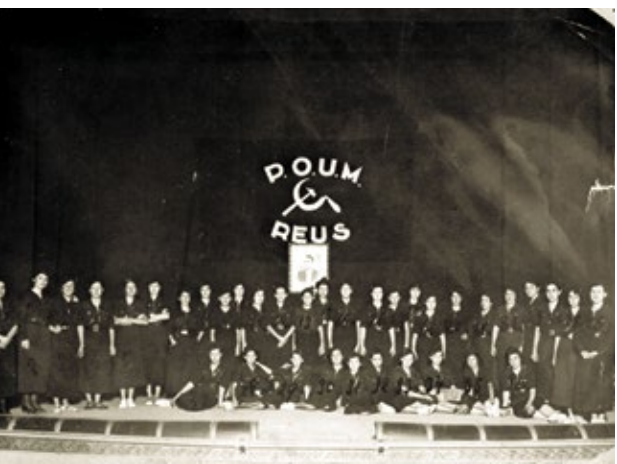
EL POUM: COMUNISTES I CATALANISTES

■ ■ ■ 1-2-3. Sortida de milicians reusencs, voluntaris del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), i de les Joventut Comunista Ibèrica (JCI), cap al front d'Aragó, l'agost de 1936, fotografiats davant del seu estatge social, incautat a inicis de la Guerra Civil.

■ 4. Portada de *La Torxa*, Portanveu del Partit Obrer d'Unificació Marxista i de la Joventut Comunista Ibèrica de Reus, de l'1 de maig de 1937, del que en publicà un mínim d'11 números, escrits bàsicament en català. Publicava articles que evidenciaven la tensió política que es vivia a la rereguarda republicana destacant els retrets amb la publicació *Jove Guàrdia* del Partit Socialista Unificat de Catalunya.

BCRXA

Fotograf desconegut. CP

■ **1. Militants femenines del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) de Reus** al míting dels grups femenins del partit, al Teatre Fortuny, el 15 de novembre de 1936.

■ **2. Míting del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), al Teatre Fortuny, amb Andreu Nin, el 10 de gener de 1937, en motiu del canvi de nom del raval de Sant Pere pel de Joaquim Maurín.** Intervingueren Andreu Nin, Francesc Oliva, Pilar Santiago, V. Solano i Corbella El partit arribà a tenir fins a 3.000 militants a la IV Regió, i va enviar més de 250 milicians de Reus i la comarca al front de guerra. Des de les seves primeres actuacions el BOC es proclama separatista, si bé propugna que el seu objectiu final és una federació de repúbliques socialistes ibèriques (formulació pròpia per entendre el leninista dret a l'autodeterminació dels pobles); l'altre tret distintiu és l'enderrocament revolucionari del capitalisme (el camí cap a una Segona Revolució que proclamava Maurín), l'internacionalisme proletari sense el control del Komintern. Al mateix temps, s'oposaren a l'apoliticisme de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), al control dels sectors aventuristes d'aquesta a la Confederació Nacional de Treballadors (CNT), a la política social moderada de l'Esquerra Republicana de Catalunya, en l'intent de construir un partit revolucionari del proletariat. Els fets de maig de 1937, facilitaren els atacs estalinistes contra el POUM, i sota la falsa acusació d'espionatge, el juny del 1937 eren detinguts a Barcelona Andreu Nin i altres membres del comitè executiu, mentre a la ciutat es clausurava el local del partit, expulsat de tots els organismes de govern.

Antoni Marín. CIMIR

EL POUM: COMUNISTES I CATALANISTES

PARTIT SOCIALISTA UNIFICAT DE CATALUNYA (PSUC): COMUNISTES I CATALANISTES

ANC

Antoni Marra Nolla, CIMIR

Josep Risueño, CIR

ANC

MCE

■ **1. Façana dels locals del Círcol** i el Teatre Fortuny, confiscats per la Unió General de Treballadors (UGT) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el 1936, presidida per grans retrats dels teòrics i líders socialistes internacionals Karl Marx i Vladimir Lenin, i una gran pancarta a la balconada principal, del sindicat i del partit, que ocupava també les cases a banda i banda de la plaça de Prim, rebatejada com a Plaça Roja. El PSUC va ser

la força predominant al Comitè de Milícies Antifeixistes de Reus, i el 1937 el militant del partit, Ramir Ortega, va ser elegit Alcalde de Reus. Un dels dirigents del PSUC i la UGT fou Joan Gilabert Romagosa (Reus, 1910–Mèxic, 1975), periodista i dirigent socialista. Va ser un dels reorganitzadors del CADCI a Reus. Militant del PSOE des de la Dictadura de Primo de Rivera, va ser secretari general de la UGT al Baix Camp. Es posà al costat

de Josep Recasens i Mercadé en la iniciativa d'unificar la USC i el PSOE, del qual n'era secretari general a Catalunya. Va ser secretari sindical del primer comitè comarcal de Reus del PSUC, el 1936. Es destacà en l'organització de columnes de milicians republicans a l'Exèrcit Popular. El 1937 va ser elegit membre del Comitè Central del PSUC. Acabada la Guerra s'exilià a Mèxic, on el 1940 manifestà la seva disconformitat amb la línia del partit

i el 1941 signà el manifest fundacional del Moviment Social d'Emancipació Catalana (MSEC) –partidari de la independència de Catalunya i, per primer cop en una organització política, la unitat nacional dels Països Catalans– que es transformà en Partit Socialista Català, del Consell Executiu del qual en formà part. Col·laborà a l'Orfeó Català de Mèxic, entre els fundadors hi havia Miquel Serra Pàmies i Ramir Ortega.

■ **2. Encapçalament de carta del PSUC** de Reus, adherit a la Internacional Comunista, del 1937.

■ **3. Façana d'El Círcol i del Teatre Fortuny**, requisats per la Unió General de Treballadors (UGT) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el 1936, amb una gran pancarta a la balconada principal, del sindicat i del partit, que ocupava també les cases a

banda i banda de la plaça. Aparcat davant de la seu del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), a la cantonada amb el carrer de Sant Joan, un autobús requisat, amb les inicials de les Joventuts Comunistes Ibèriques (JCI), de l'Aliança Obrera (AO) i del POUM.

■ **4. Cartell del PSUC**, per l'11 de Setembre de 1937, «Jornada de Redreçament, d'Afirmació, d'esperit col·lectiu i voluntat de triomf», original de Lorenzo Goñi.

Brangulí, fotògrafs, ANC

■ **1. Celestí Martí Salvat** (Castellvell del Camp, 1912-Reus, 2001) durant la seva abranda intervenció en el míting de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya, al Teatre Gran Price de Barcelona, el 24 de gener de 1937. Al míting participaren el Conseller de proveïments, Joan Comorera, el diputat per València Vicente Uribe, i el secretari general de les Joventuts Socialistes, Santiago Carrillo. Martí en va ser un dels principals dirigents. Als divuit anys s'afilià a la Confederació Nacional de Treballadors (CNT). El 1931 s'afilià al CADCI, i el 1932 a

BCRVA

les Joventuts del Bloc Obrer i Camperol de les quals fou expulsat en defensar l'aproximació al Partit Comunista de Catalunya. El 1933 ingressà a les Joventuts de la Federació Catalana del PSOE (FSC) i fou membre de la Comissió Executiva Federal. El 1936 milita a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC), integrades al PSUC i en fou elegit secretari general, membre del Comitè Executiu i director de *Juliol*, l'òrgan de l'organització. Arran dels fets de maig de 1937 dimití com a Secretari General de les JSUC. Participà en diverses operacions militars,

com l'expedició a Mallorca i en l'ofensiva de l'Ebre com a Comissari de Companyia. El 1939, s'exilià a França, on estigué internat a un camp de concentració fins el 1940.

■ **2. Portada del *Diario de Reus*, «Portantveu del Comitè Antifeixista»,** del 20 de setembre de 1936. Es ple d'articles de reflexió política, propers als postulats ideològics i tàctics del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), que a la pràctica va controlar el Comitè, com «Transcendència de la lluita actual», i «El poble és invencible», sota el títol genèric de «La lluita entre l'Espanya arcaica

Fotograf desconegut, CP

EL PSUC I LES JOVENTUTS SOCIALISTES UNIFICADES: COMUNISTES I CATALANISTES

i l'Espanya nova». El gravat «*Unitat Juvenil. L'exemple de la Joventut*», de José Alloza, del Sindicat de Dibuixants Professionals de Catalunya, mostra tres joves amb el puny dret enlaire portant banderes de les Joventuts Socialistes Unificades (JSU), en primer terme, de la Confederació Nacional del Treball i la quadribarrada de Catalunya.

■ **3. Milicians de les Joventuts Socialistes Unificades de Reus**, amb la seva bandera roja, en un punt indeterminat del front de l'Ebre, durant la Guerra Civil, cap al 1938.

■ **4. Cartell de les Joventuts Socialistes Unificades**, d'abril de 1938, dissenyat per José Bardasano, convocant als joves a allistar-se sota el lema «*Tu, que estimes a Catalunya...*». De la mateixa data, la proclama del PSUC, «*Poble de Catalunya!*», és plena de referències als drets nacionals: «*Les hordes mercenàries volen arrasar Catalunya (...) Catalunya, si ells trionfessin, deixaria d'ésser Catalunya; els catalans deixariem d'ésser catalans*», «*Catalunya no serà dels invasors!*», «*Tots units i compactes a la lluita per la llibertat de la nostra pàtria!*».

MCE

ESTAT CATALÀ: INDEPENDENTISTES A LA GUERRA CIVIL

- 1. Cartell del partit independentista Estat Català durant la Guerra Civil Espanyola de 1936-1939, original de Josep Domínguez Bermejo, del Sindicat de Dibuixants Professionals, amb la crida «*El Dret es guanya per les armes*», amb el personatge ferreny que empunya un fusell màuser amb la baioneta calada i una estelada al pit.
- 2. Cartell del partit independentista Estat Català durant la Guerra Civil de 1936-1939, original de Juan Luna Wennberg, amb la crida «*Raó i força*» amb l'espasa que talla una cadena damunt dos llibres que fan d'enclosa, del 1937.

- 3. Portada del *Diari de Barcelona* convertit en òrgan d'Estat Català, del 5 de març de 1937 amb una fotografia de la façana del nou local del partit, a la incautada Casa Marc, al carrer de Sant Joan, amb una gran estelada i un rètol d'Estat Català. El nucli local d'Estat Català es constituí l'abril de 1936, quan un centenar de militants es van escindir de Foment i d'ERC quan la bona convivència entre l'ala independentista i el sector republicà del Foment es va trencar per les divergències dins d'ERC que va provocar l'assassinat dels germans Badia a mans de pistolers de la FAI, a Barcelona.

Estat Català. Pedrola Rovira. CIVIR

BORXA

- 4. Militants reusencs del partit independentista Estat Català que formaven part de les Milícies Alpines que operaven per la vall Fosca, a Tirvia (Pallars Sobirà), al Pirineu català, la tardor de 1936.
- 5. *Lluita. Portantveu de la FNEC de la IV Regió*, editat a Reus per la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, de gener de 1937. També s'edità a la ciutat la revista *Redreçament. Òrgan del Bloc Escolar Naci-*

onalista de Reus, el 1937, del que no s'han conservat exemplars. El Bloc Escolar Nacionalista organització universitària de la Joventut d'Esquerra Republicana (JER), creada el 1934 actuà durant la II República. De caràcter nacionalista i d'esquerres, lluitava per una universitat autònoma i catalana, el reconeixement de la FNEC com l'única entitat representativa dels estudiants catalans i l'establiment de cursos oficials per a obrers.

Estanislau Pedrola Rovira. CMIR

Estanislau Pedrola Rovira. AHCB

ESTAT CATALÀ: INDEPENDENTISTES A LA GUERRA CIVIL

■ **1. Balconada del primer estatge social** del partit Estat Català de Reus, amb un militant i la bandera estelada, el 1936.

■ **2. Portada del *Diari de Barcelona*** convertit en portantveu d'Estat Català, del 5 de novembre de 1936, amb la imatge de la cambra mortuòria del militant d'Estat Català Josep

Estalella Montané (Reus, 1911–1936), «mort a conseqüència d'una explosió mentre fabricava bombes per combatre el feixisme», el 31 d'octubre. El cadàver era cobert per una bandera estelada i el túmul mortuori col·locat al peu de la gran bandera estelada d'Estat Català de Reus, amb una fotografia de Francesc Macià, presidint l'escena.

Estanislau Pedrola Rovira. AHCB

■ **3. Contraportada del *Diari de Barcelona*** convertit en portantveu d'Estat Català, del 5 de novembre de 1936, amb imatges de la important manifestació de dol per enterrament a Reus del militant Josep Estalella. S'hi veuen les milícies d'Estat Català de Manresa, formant guàrdia d'honor, al pas de la carrossa mortuòria per la plaça de Catalunya; la senyera d'Estat Català de Reus seguida de la secció femenina del partit portant escuts de flors; el seguici del dol al seu pas pel raval baix de Jesús, entrant al raval de Robuster; i

el seguici i la presidència del dol «que acompanya el cadàver del nostre company a la seva darrera estada», al seu pas pel carrer de Sant Joan.

■ **4. Disseny al·lusiú a l'exèrcit català** amb un home jove armat amb un fusell, amb banyoneta, i una gran bandera estelada a l'altra mà, amb el lema "*Soldat Català! Un sol pensament. Una sola bandera*", signat per Kalders, pseudònim de l'escriptor Pere Calders Rossinyol, publicat al periòdic *Estat Català*, el 1936.

AHCB

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

CP

■ **1. Membres reusencs de les Milícies Alpines**, militants d'Estat Català, a Tírvia (Pallars Sobirà), el gener de 1937. La fotografia va ser publicada a la portada del *Diari de Barcelona portantveu d'Estat Català*, del 4 de febrer de 1937

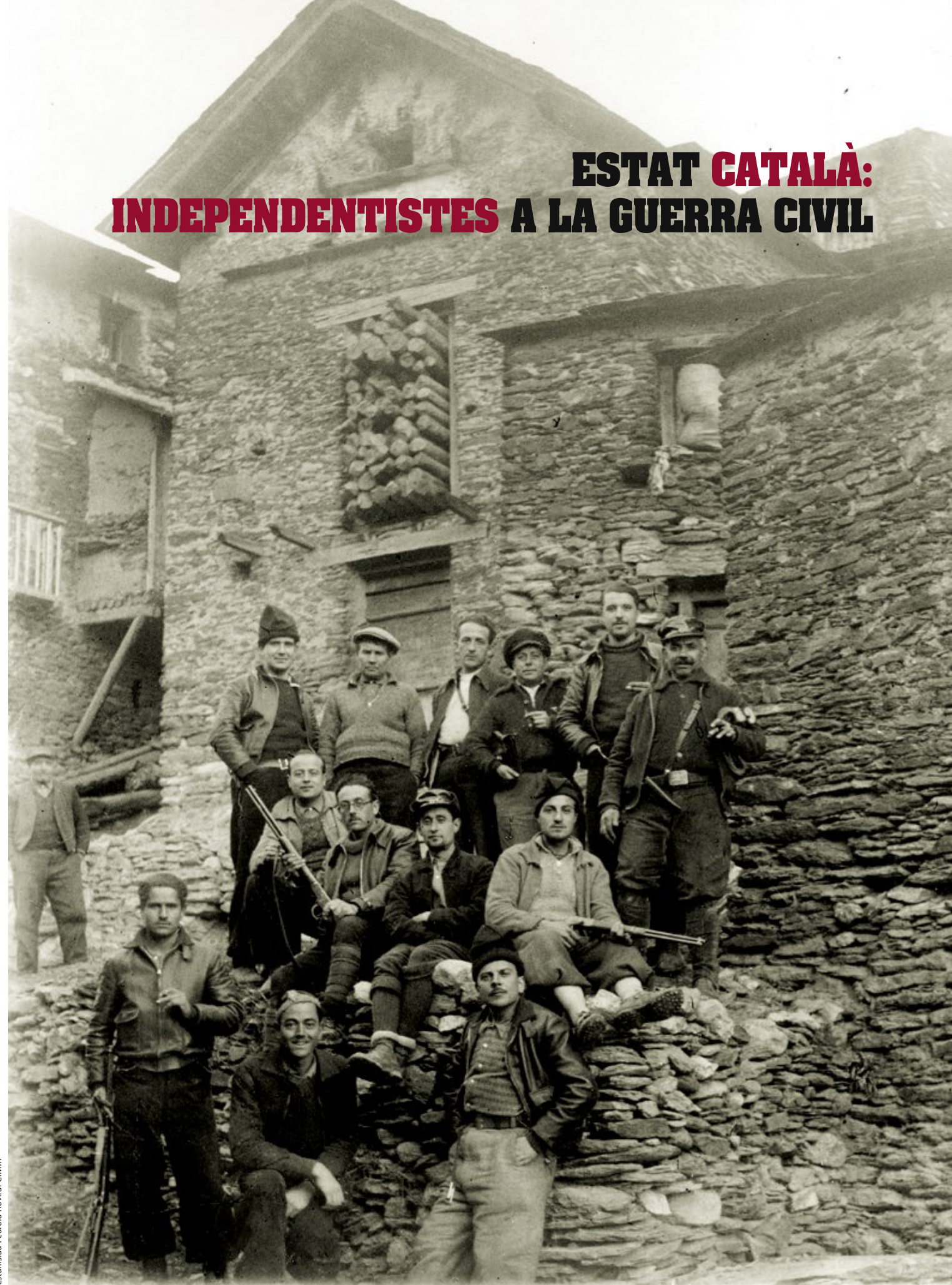
■ **2. Cartell de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català** amb el lema «*Les JEREC que es troben a les trinxeres lluitaran fins a la fi en defensa de Catalunya*», dissenyat per Martí Bas (1910-1966).

■ **3-4. Milicians voluntaris de la Columna Volant Catalana**, una unitat militar d'Estat Català creada la tardor del 1936 i destinada al Front d'Aragó, per combatre el cop d'estat feixista i defensar Catalunya, a la que s'integraren diversos reusencs. Les fotografies foren publicades a la portada del *Diari de Barcelona portantveu d'Estat Català*, el 24 de desembre de 1936.

■ **5. Visita d'inspecció de Josep Tramunt Bussom**, dirigent del partit independentista Estat Català, a les Milícies Antifeixistes Alpines, a Tírvia (Pallars Sobirà), formada per militants reusencs. La imatge va ser la portada del *Diari de Barcelona portantveu d'Estat Català*, del 5 de febrer 1937.

Fotògraf desconegut. Estat Català

Estanislau Pedrola Rovira. CIMIR

ESTAT CATALÀ:
INDEPENDENTISTES
A LA GUERRA CIVIL

Estanislau Pedrola Rovira. CNIR

AOB

- 1. Disseny de la secció «Editorial», del periòdic *Estat Català* de Reus, el 1937.
- 2. Entrada de la Casa March, incautada per Estat Català –el marit de la propietària n'era militant– durant la Guerra Civil, amb un escut forjat i amb llum amb l'estelada.
- 3. Portada del *Diari de Barcelona–Estat Català*, del 4 de març de 1937 amb dues imatges del míting del partit celebrat al Teatre Fortuny de Reus, ple de gom a gom, amb una pancarta amb la figura de Miquel Badia a l'entrada. L'escenari era presidit per una gran estelada, com la taula d'oradors. Obri l'acte el militant reusenc Rosic, que cedí la paraula a Amadeu Bonet, del Bloc Escolar Nacionalista, que saludà al poble antifeixista i ressenyà les lluites de l'entitat, acabant amb el crit de «Per la República Catalana, endavant!». Fran-

cisc Mur, de Lleida, exigí «que se'ns governi en català» ja que «ens formàrem per a lluitar i lluitarem mentre la independència de Catalunya no sigui un fet». Joaquim Casamitjana feu una crida afiliar-se: «Nosaltres lluitem per la llibertat nacional i individual dels catalans. Per una República Catalana dels treballadors, veniu amb nosaltres!». Vicenç Borrell defensa la creació d'un Exèrcit Nacional Català, i Joan Cornudella, secretari general d'Estat Català, que explica que «no creiem que la llibertat social pugui oposar-se a la llibertat nacional», i que «els nacionalistes catalans vinculem la llibertat nacional de Catalunya amb la llibertat dels treballadors», i afirma que tenen «un programa tantament revolucionari», en referència a les acusacions de reaccionaris que havien rebut. A la sala s'hi veien pancartes

amb lemes com «Homes lliures i pobles lliures» i «La Secció Femenina us demana ajut pels nostres milicians». L'endemà els mateixos oradors celebraren un míting a l'Aleixar.

- 4. Portada del periòdic *Estat Català*, òrgan del partit a Reus, de l'11 de setembre de 1937, amb un text al·lusiú a la data, de Joaquim Santasusagna i col·laboracions dels militants Vicenç A. Ballester, Ramon Jordana Montserrat, Josep M. Xammar, Joaquim Casamitjana, Pere Llussà, A. Baldrich, Marian Roca i, des del front de Còrdova, Lluís Mas, Albert Girona i Esteve Massaguer. El periòdic dedicà l'exemplar del 24 d'abril de 1937 al primer aniversari de la mort dels germans Badia, amb una fotografia seva a la portada i diversos articles laudatoris.

BCLR

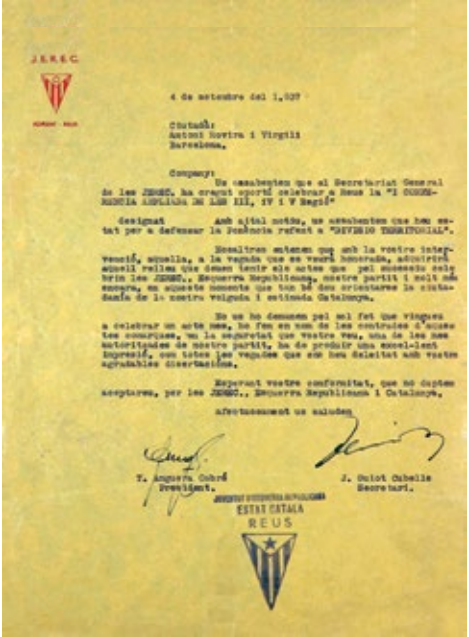

■ **1. Cartell editat per la Conselleria d'Economia** de la Generalitat de Catalunya l'octubre de 1936, quan es publicà l'ordre per una nova divisió territorial de Catalunya en Regions i Comarques. Aquest procés d'organització territorial pròpia comptà amb la col·laboració de diversos experts d'arreu del territori, entre els que destacà el geògraf reusenc Josep Iglésies. Malgrat que el procés s'engegà el 1932, la suspensió de la Generalitat pels Fets d'Octubre de 1934 va fer que no s'apliqués fins a 1936, precipitat per l'es-

clat de la guerra. La Regió IV comprenia les comarques de la Conca de Barberà, el Baix Camp, la Ribera d'Ebre i el Priorat, i establia la seva capitalitat a Reus. L'estudi serví com a base per a la divisió comarcal de l'Estatut de 1979. La gràfica republicana de guerra assolí un nivell magnífic.

■ **2. Carta de la Joventut d'Esquerra** Republicana Estat Català (JEREC) de Reus, sol·licitant al diputat al Parlament de Catalunya Antoni Rovira i Virgili la seva participació com a ponent de «*La Divisió Territorial*», en la

LA NOVA ORGANITZACIÓ DE CATALUNYA EN REGIONS I COMARQUES (1936)

I Conferència Ampliada de les III, IV i V Regió que es celebraria a la ciutat, el setembre de 1937. La carta és signada per Tomàs Anguera Cabré i Josepa Guiot Cubells i conté el mem-bret i el segell amb l'estelada.

■ **3. L'històric *Diario de Reus***, en esclatar la Guerra Civil, va deixar de publicar-se el 20 de juliol i va reaparèixer, incautat, el 30 del mateix mes com a «*Portantveu del Comitè Antifeixista*», fins al 30 de gener de 1938, data de l'últim exemplar conegut. Du-

rant la guerra va ser l'única publicació diària de la ciutat. En els primers números de la nova etapa encara lluía la capçalera clàssica amb l'escut de la ciutat, però ben aviat va ser reemplaçada per una moderna capçalera tipogràfica que recorda l'estètica constructivista. La portada reproduïda està dedicada a la commemoració de la data històrica del 6 d'Octubre de 1934, dos anys després, en que se celebrà una manifestació i un miting, organitzats pel Comitè Central Antifeixista de Reus. Els manifestants marxaven pel centre

de la ciutat enquadrats sota les banderes de les diverses organitzacions polítiques i socials participants. El miting, al Teatre Fortuny, era presidit per Ramir Ortega i realitzaren parlaments Solé, Laporta, Sans, Banqué, Jordana, Gorkin, Buenacasa i Gilabert.

■ **4. Escola Nova Unificada** (1937), butlletí de la delegació comarcal del CENU. L'Escola Nova Unificada fou la institució pública encarregada de coordinar l'ensenyament primari i secundari a Catalunya. Regida per un Consell propi, es fundà el 27 de juliol de

PREMSA ANTIFEIXISTA I CATALANISTA DE GUERRA

1936 amb la finalitat de crear un model escolar únic per a tot el país que fos laic, gratuït, basat en la coeducació i en català, per així superar l'ensenyament privat i catòlic, tant estès. A Reus, la delegació comarcal del CENU va estar en mans de David Fonts, qui va promoure la creació d'un nou centre per a 500 alumnes a l'edifici que havia estat de les Germanetes dels Pobres, convertit en Centre Carles Marx. Altres institucions religioses de la ciutat també van ser requisades per oferir serveis d'ensenyament públic.

Branguli, fotògrafs. ANC

Branguli, fotògrafs. ANC

Branguli, fotògrafs. ANC

CATALANISTES REUSENC AL GOVERN DE LA GENERALITAT

- **1. Lluís Companys, president** de la Generalitat de Catalunya, amb els membres del nou govern de Catalunya reunits en consell, al Palau de la Generalita a Barcelona, el 19 de desembre de 1936. Entre ells el reusenc Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior.
- **2. Lluís Companys, president** de la Generalitat de Catalunya, amb els membres del nou govern de Catalunya presentat com a solució a la crisi de l'anterior govern al Palau de la Generalitat, a Barcelona. Entre ells el reusenc Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior, el 16 d'abril de 1937.

- **3. Lluís Companys, president** de la Generalitat de Catalunya, amb els membres del nou govern de la Generalitat, a Barcelona, amb el reusenc Miquel Serra Pàmies –el primer a l'esquerra, dempeus– conseller de Proveïments, el 29 de juny de 1937. Miquel

Serra Pàmies (Reus, 1902–Mèxic, 1968), dirigent del PSUC, va ser nomenat per Companys Conseller de proveïments de la Generalitat entre 1937 i 1939, i principalment recordat per evitar la destrucció parcial de Barcelona durant el període final de la Guerra. Defensà la independència del partit davant les pressions de l'URSS i la Internacional Comunista. Va ser un dels fundadors a Mèxic del Moviment Social d'Emancipació Catalana (MSEC), partidari de la independència de Catalunya i, per primer cop en un partit, la unitat nacional dels Països Catalans.

- **4. Joan Puig i Ferrer** (La Selva del Camp, 1882–París, 1956) va ser un escriptor i polític. Amb l'adveniment de la II República va intensificar la seva activitat dins d'ERC. Va ser diputat a les Corts Espanyoles i Parlament de Catalunya i va recórrer tot Catalunya com a conferenciant i propagandista.

Fotògraf desconegut. CP

Al principi de la Guerra Civil, va ser nomenat delegat al monestir de Montserrat i Conseller d'Assistència Social de la Generalitat. Va ser enviat a París com a comprador de material bèl·lic per a la República, però es va trobar en el centre d'un escàndol econòmic que va malmetre la seva imatge pública. Va exiliar-se a França, on morí.

Sagarrà i Torrents. ANC

CATALANISTES REUSENCES AL GOVERN DE LA GENERALITAT

■ **1. Oferiment al govern de Catalunya** dels càrrecs del dissolt Comitè Central de Milícies Antifeixistes, al Palau de la Generalitat, l'1 d'octubre de 1936. Entre els presents, el president Lluís Companys, els reusencs Artemi Aiguader, que fou nomenat Conseller de Seguretat Interior, d'ERC i Joan García Oliver (Reus, 1902–Mèxic, 1980), de la Confederació Nacional de Treballadors (CNT), que va ser Ministre de Justícia de la República Espanyola entre novembre de 1936 a maig de 1937, i un defensor de la confederació de pobles ibèrics. El juliol de 1936 impulsà la formació del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya on fou representant de la CNT i el cap del departament de Guerra.

■ **2. Presa de possessió del càrrec** de Comissari General d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya en la persona de Martí Rouret. Assisteixen a l'acte els reusencs Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior, i Josep Andreu, president de l'Audiència, entre altres personalitats, el 26 de novembre de 1936.

Brangull, fotògrafs. ANC

Brangull, fotògrafs. ANC

Brangull, fotògrafs. ANC

■ **3. Presa de possessió del Comissari General d'Ordre Públic** de la Generalitat, Eusebi Rodríguez i del nou Inspector General de Serveis Josep Soler, a Barcelona. Assisteixen a l'acte els reusencs Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior i Josep Andreu, president de l'Audiència, entre altres personalitats, el 24 de desembre de 1936.

■ **4. Artemi Aiguader, Conseller de Seguretat Interior** de la Generalitat en la presa de possessió d'Andreu Rebertés com a Comissari d'Ordre Públic, el 17 d'octubre de 1936. Rebertés fou detingut trenta-vuit dies després, acusat d'haver ordenat escorcolls, detencions i execucions il·legals. Es descobrí una conspiració que esquitxà al president del Parlament, Joan Casanovas. Aiguader intentà silenciar aquella trama i pogué treure del país al president del Parlament. Però hagué de cedir a les pressions dels sectors anarquistes que demanaven un cap de turc i s'ordenà l'execució del comissari Rebertés.

CATALANISTES REUSENCES AL GOVERN DE LA GENERALITAT

Josep Maria Sagarra Plana. ANC

■ **1. Josep Andreu Abelló**, (Montblanc, 1906–Madrid, 1993) advocat i polític, diputat al Parlament de Catalunya, al Palau de la Generalitat de Catalunya, a Barcelona, el 1936. Va militar a les Joventuts Nacionalistes i al Foment Nacionalista Republicà del qual va ser president a Reus el 1930. El 1931 va participar en la fundació d'ERC. El 1932 fou diputat per Tarragona i va participar en l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia. El 1934 actuava com un dels advocats defensors dels processats pels Fets del 6 d'octubre. El 1936 fou nomenat president de l'Audiència Territorial de Catalunya i del Tribunal de Cassació. També fou president de l'Ateneu Barcelonès (1936–1939) i del Club Natació Reus Ploms (1934–1939). Quan el 1937 la Generalitat va impulsar una investigació dels crims comesos des de l'inici de la guerra i la revolució, Andreu va crear un tribunal especial per jutjar-los.

Josep Maria Sagarra Plana. ANC

Fotògraf desconegut. ANC

■ **2. Josep Andreu Abelló**, president del tribunal de cassació de Catalunya, entrevistat per un periodista, el 4 d'abril de 1938.

■ **3. Lluís Companys**, president de la Generalitat, rep als membres de la Comissió Mixta

de Justícia amb representants del govern de la República i de la Generalitat, amb Josep Andreu Abelló, president del Tribunal de Cassació de Catalunya i de l'Audiència Territorial de Barcelona, el 17 de febrer de 1937.

MCE

Fotògraf desconegut. ANC

Fotògraf desconegut. CP

■ **4. Cartell editat per la Generalitat de Catalunya**, amb un cor, l'escut de la institució i la llegenda «*Catalans, aquesta és la vostra ensenya*», original de l'artista Francesc Fàbregas, del 1936.

■ **5. Manifestació de clausura** de la setmana «Pro Exèrcit Regular», amb representació de tots els combatents antifeixistes, sota les consignes: «*Tot el poder per a un sol govern, una sola bandera i una sola disciplina*». Militants de diferents organitzacions polítiques i sindicals desfilen portant pancartes amb els retrats de Macià, Largo Caballero, Companys i Azaña, seguides dels consellers que formaven el Govern de Catalunya, com el reusenc Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior, el primer a l'esquerra, al seu pas pel passeig de Gràcia, Barcelona, el 28 de febrer de 1937.

■ **6. Josep Andreu Abelló**, l'últim a la dreta, en el seu càrrec de president del Tribunal de Cassació, al Palau de Justícia de Barcelona, el 16 de novembre de 1937. L'acompanyen a la fotografia, d'esquerra a dreta, Pere Bosch i Gimpera, conseller de Justícia; Manuel Irujo, ministre de Justícia, i Mariano Gómez, president del Tribunal Suprem.

Brangulí, fotògrafs, ANC

CATALANISTES REUSENCES AL GOVERN DE LA REPÚBLICA ESPANYOLA (1936-1938)

■ **1. Parlament de Jaume Aiguader**, ministre sense cartera del Govern de la República Espanyola, en el míting a la memòria de Francesc Macià, organitzat per ERC, en el tercer aniversari de la seva mort, a Barcelona, el 27 de desembre de 1936. Aiguader també fou Ministre del segon govern de Largo Caballero, i ministre de Treball i Assistència Social al govern de Negrín del 1937, càrrec del que va dimitir l'agost del 1938 en desacord amb la creació dels tribunals especials militars i pel tracte discriminatori que el govern republicà espanyol donava a les potents indústries de guerra catalanes.

■ **2. Lluís Companys**, president de la Generalitat de Catalunya, presideix el míting en homenatge a Francesc Macià, en el tercer aniversari de la seva mort, organitzat per ERC, a Barcelona. L'acompanyen els reusencs Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior i Jaume Aiguader, el 27 de desembre de 1936. El 1937 l'acte també se celebrà al Cementiri, on delegacions de tot Catalunya, com el Foment Nacionalista Republicà de Reus, i les Joventut d'Esquerra Republicana dipositaren flors i terra a la tomba de Macià. A Reus, durant els anys de la Guerra també es commemorà, fins al 1938, la Diada Na-

cional. Així, l'11 de setembre de 1937, les Joventuts d'ER-Estat Català (JEREC) organitzaren una emissió radiofònica a Ràdio Reus, a càrrec d'Amadeu Balsells, Josep Rull i Pau Sans, Regidor de l'Ajuntament. En abrandats parlaments, reteren homenatge als herois de 1714, i també als caiguts en la guerra contra el feixisme. A l'estatge de Foment tingué lloc una conferència a càrrec del propagandista Roc Boronat. El Grup Femení de Foment repartí entre els ferits hospitalitzats a la ciutat, tabac i altres productes.

■ **3. Artemi Aiguader**, conseller de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya,

Brangulí, fotògrafs, ANC

Brangulí, fotògrafs, ANC

en l'homenatge a Francesc Macià, en el tercer aniversari de la seva mort, al Cementiri de Montjuïc, Barcelona, el 25 de desembre de 1936. Artemi Aiguader Miró (Reus, 1889- Mèxic, 1946) fou un polític, germà de Jaume Aiguader. El 1917 va ser elegit regidor a l'Ajuntament de Reus pel Centre Republicà Catalanista. Va exercir l'alcaldia de la ciutat el 1918. El 1922 ingressà a Estat Català, que el 1931 cofundaria ERC. Dirigent de les Joventuts d'Esquerra Republicana d'Estat Català, presidí el Casal Català d'Esquerra de l'Eixample barceloní. Va ser nomenat director de Correus i el 1933 sots-delegat del Govern

de la República a la Companyia Transmediterrània. El 1933 fou un dels oradors de l'homenatge d'Esquerra a Josep Dencàs. Va pertànyer a la fracció d'Estat Català que no va separar-se d'ERC. Durant el II Congrés d'Esquerra, el 1933, fou escollit membre del Comitè Executiu Central. Quan esclatà la Guerra va ser un dels tres representants d'ERC al Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya. Va ser conseller de Seguretat Interior al govern Companys. El maig de 1937 demanà la col·laboració al ministre de Governació espanyol, per garantir l'ordre públic, mentre organitzava un cop de força per desempa-

EL RECORD DE MACIÀ DURANT LA GUERRA (1936-1938)

Brangulí, fotògrafs, ANC

llegar-se dels sectors faistes. Comptà amb el suport dels homes armats del PSUC que li oferiren els dirigents Joan Comorera i Rafael Vidiella. La preeminència faista s'eradicà però la Generalitat en sortí afeblida ja que el govern de la República aprofità l'ocasió per assumir competències del govern català, retallant l'autonomia. El 1939 va marxar a l'exili a França i a Mèxic, on morí el 1946.

■ **4. El reusenc Jaume Aiguader**, ministre sense cartera del Govern de la República, en l'homenatge a Francesc Macià, en el tercer aniversari de la seva mort, al Cementiri de Montjuïc, el 25 de desembre de 1936.

UNA GUERRA DESIGUAL: LA CAIGUDA DE CATALUNYA (1939)

Aviazione Legionaria delle Baleari. CHCC

MCE

MCE

MCE

■ **1. Bombardeig de l'aviació feixista italiana** sobre la població civil de Reus, durant la Guerra Civil, el 1938. El nombre de reusencs morts violentament és de més de 800. La cruenta victòria franquista en la Batalla de l'Ebre significà l'atac final de l'exèrcit feixista revoltat contra Catalunya. La Guerra estava perduda i l'1 d'abril de 1939 es donà per acabada. Catalunya fou vençuda i ocupada militarment. Començava la repressió franquista i una llarga dictadura de 40 anys.

■ **2. Cartell cridant a la lluita dels catalans** per la llibertat i contra l'invasor editat a Barcelona durant la Guerra Civil Espanyola, amb la imatge de Rafael de Casanoves i un català amb barretina, una falç i un fusell.

■ **3. Cartell d'Esquerra Republicana de Catalunya**, del dibuixant i cartellista Cristóbal Artech (1900-1964), cridant a la unitat, durant la Guerra Civil de 1936-1939.

■ **4. Cartell editat l'11 de setembre de 1938** fent una crida als catalans a continuar la lluita per l'alliberament del 1714.

5

LA RESISTÈNCIA **CATALANISTA** SOTA EL FRANQUIÏSME I EN LA TRANSICIÓ

1939-1979

■ 1. Pancarta clandestina «Per un Onze de Setembre en Llibertat», a la plaça del Mercadal, del Moviment de Joves Socialistes, les Joventuts del Partit Socialista d'Alliberament Nacional i les Joventuts Comunistes de Catalunya, l'11 de setembre de 1976.

Carles Salas. PSC

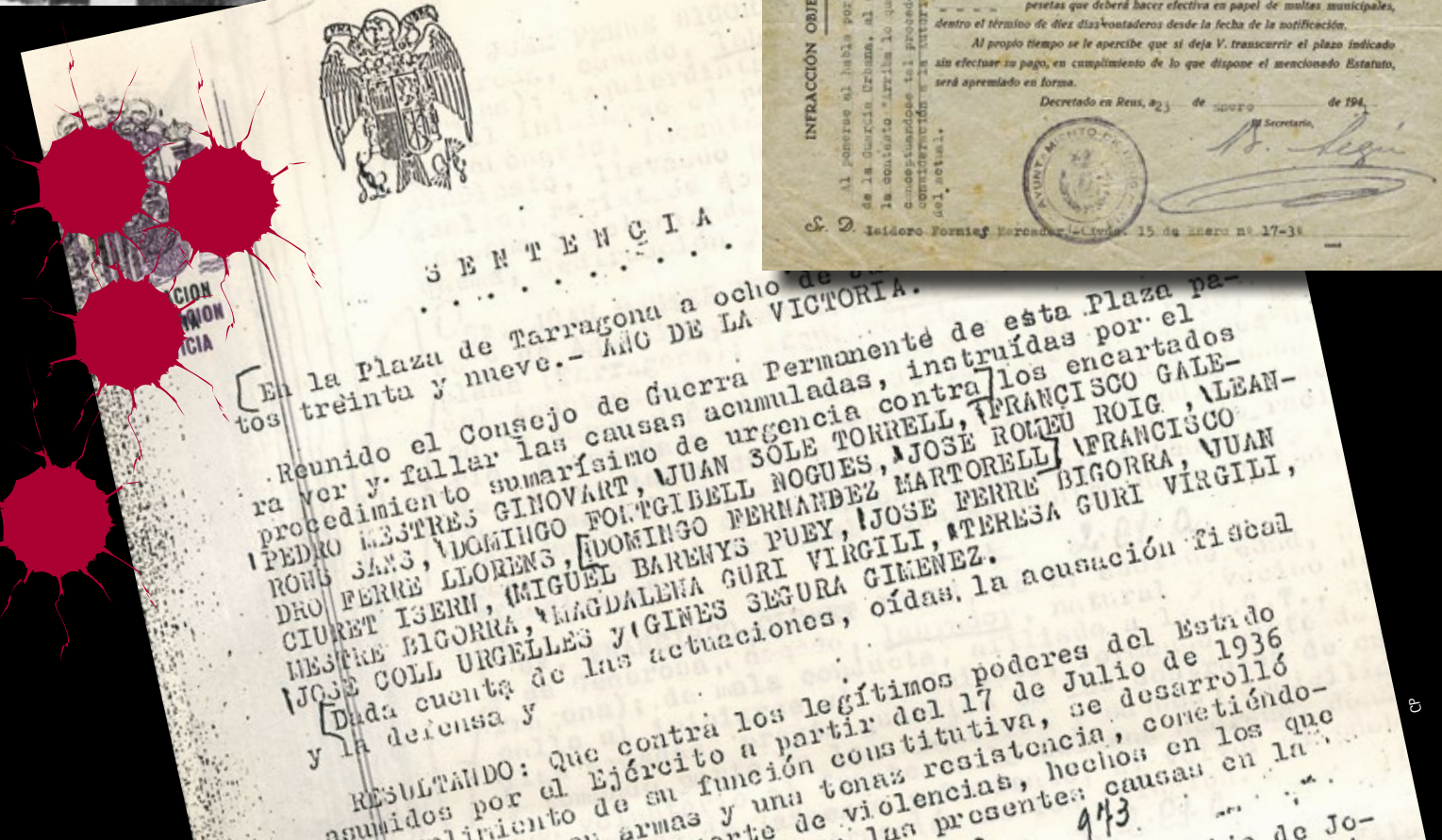
LA BRUTAL REPRESSIÓ FRANQUISTA CONTRA EL CATALANISME

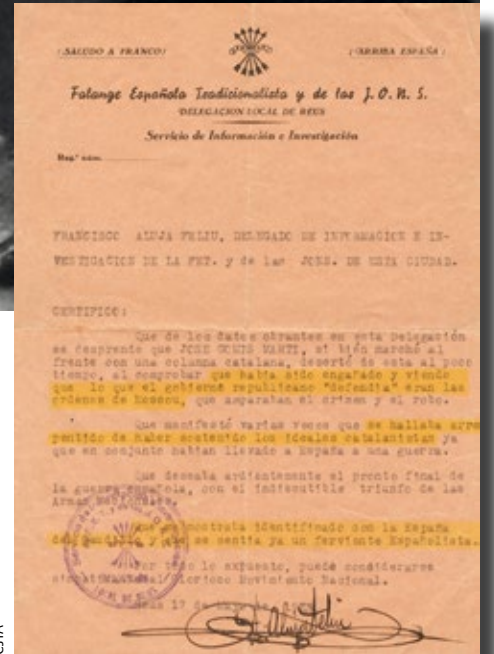
Antoni Marra, CIMR

CP

Fotógraf desconegut. CP

CITA

1. Presoners republicans detinguts al camp de concentració de la Caserna de cavalleria, fent treballs forçats, a la plaça del Mercadal, cap al 1939-1940, en els primers anys de la postguerra.
2. Multa de 100 ptes de l'Ajuntament franquista imposada, el 1941, al socialista – en la clandestinitat– Isidor Fornies Mercader (Reus, 1911-2000) que «al ponerse al habla por teléfono con el jefe de la Guardia Urbana, al decir este 'Arriba España' le contestó 'Arriba qui vulguis i ¿Qui ets tu?', conceptuándose tal proceder como falta de respeto y consideración a la autoridad».
3. Encapçalament de la sentència d'un Consell de Guerra contra militants catalanistes i socialistes reusencs i de pobles de la comarca. El 1939 els rebels vencedors van prosseguir amb l'eliminació de qualsevol oposició o rastre de la legalitat republicana per assegurar-se el control del poder absolut. El nou estat franquista va executar una repressió dirigida contra les persones, institucions i patrimonis que no els feien costat.

Fins al 1950, a més dels exiliats, mig miler de reusencs foren denunciats i empresonats a l'espera d'un consell de guerra. Molts patiren anys de presó, mentre que molts altres foren afusellats. Respecte al patrimoni, a més de la congelació de comptes bancaris, entre incautacions, ocupacions il·legals i pèrdua de drets sobre immobles, les formacions polítiques republicanes van perdre desenes de locals. L'arbitrària brutalitat de la repressió contra els vençuts, la patiren dirigents i militants catalanistes i esquerrans. El nou règim suposà la repressió més brutal, la manca absoluta de llibertats, la por, la il·legalització de partits polítics i d'entitats, de publicacions, la desaparició del català de la vida pública... Era la dictadura franquista.

4. El general franquista Luis Orgaz passa revista als presoners republicans empresonats al camp de concentració de Reus, instal·lat als antics Quarters de cavalleria, el 15 de gener de 1940. Des de l'ocupació de la ciutat el 15 de gener de 1939, els franquistes van posar

en marxa l'aparell repressiu implacable per perseguir, empresonar i assassinar els republicans i catalanistes vençuts.

5. Sota el règim franquista no n'hi havia prou a complir condemna i per redimir-se calia vexar-se i retractar-se dels propis ideals. Molts dels ciutadans que van ser empresonats havien d'obtenir els «avals» per poder incorporar-se a la vida quotidiana, que consistien en certificats de persones significades dins el nou règim o del clergat que donaven fe del penediment i afeció de la persona interessada.

Fotògraf desconegut. CTFM

Fotògraf desconegut. CP

RESISTÈNCIA CATALANISTA A L'EXILI

■ **1. Homenatge en un indret** indeterminat de França als republicans exiliats de l'Estat espanyol que col·laboraren amb la Resistència francesa i van morir entre 1939 i 1945 en la lluita contra l'exèrcit nazi d'ocupació. A primera fila podem distingir-hi el reusenc Lluís Faiges.

■ **2. Militants reusencs d'Esquerra** Republicana de Catalunya exiliats a Perpinyà, a la Fonda de l'Àngel, els anys 1940. D'esquerra a dreta, Jaume Figueras, Anton Bofarull, Batisa Balañà i Francesc Padrol.

■ **3. Dinar de Festa Major** que organitzà la colònia d'exiliats reusencs a Mèxic, l'any 1944. Entre els assistents hi havia els membres del Foment Marian Roca, Jaume Roig i Josep Andreu Abelló, entre d'altres.

■ **4. Grup d'exiliats catalanistes** reusencs internats en un camp de concentració a Besiers, a França, els anys 1940.

Fotògraf desconegut. CDBF

Fotògraf desconegut. CTBLL

CP

■ **5. Full clandestí repartit arreu** del país l'octubre del 1945, quan acabava de crear-se el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), i encara subsistia el Front de la Llibertat, que fou la matriu del MSC. El Front, una de les primeres organitzacions de resistència, lluità a la vegada contra els alemanys i el Govern traïdor de Pétain a França i contra el franquisme a Catalunya. El dirigí Josep Rovira, que havia estat una de les figures més destacades del Bloc Obrer i Camperol i després del Partit Obrer d'Unificació Marxista.

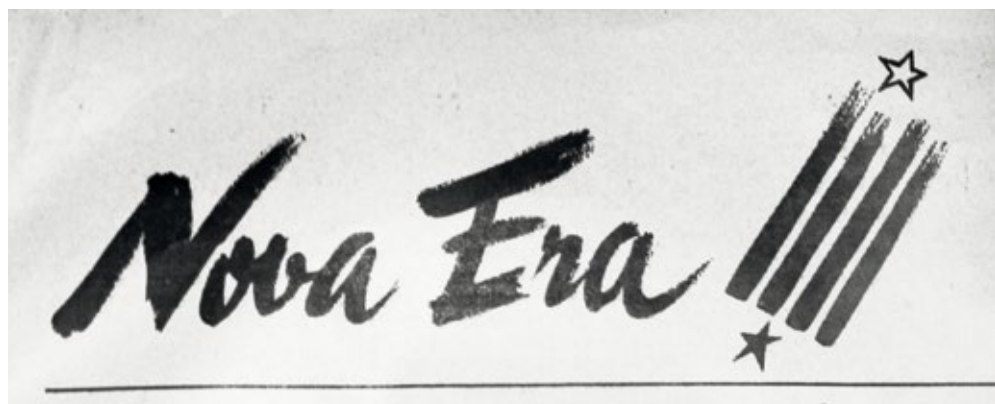
RESISTÈNCIA CATALANISTA A L'EXILI

Fotògraf desconegut. CP

FIHRS

FIHRS

■ **1. Carnet expedit per la República** Francesa que s'atorgava a les persones que, com el republicà reusenc Lluís Faiges, havien estat represaliades pel règim d'ocupació militar nazi, deportades a Alemanya i repatriades.

■ **2. Francesc Tosquelles Llauredó** (Reus, 1912-França, 1994) amb Jaume Sauret al camp de concentració de Setfont. Tosquelles va ser un destacat psiquiatre que va revolucionar el tractament als malats mentals. Exercí influència en el món mèdic, polític i artístic. Treballà a l'Institut Pere Mata i col·laborà en la premsa mèdica. Catalanista de pedra picada, d'esquerres per tradició familiar i marxista no stalinista, afí al Bloc Obrer i Camperol i

al Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). Després del cop d'estat del 1936, marxà al front d'Aragó on assistí a combatents que sofrien psicopaties. Amb altres militants del POUM col·lectivitzaren dos masos de Reus on desenvoluparen les «bases de la psicoteràpia infantil i juvenil» i van establir unes premisses per a l'ensenyament a les escoles nacionalitzades. Més enllà de la seva tasca professional reconeguda internacionalment, tingué com a deixeble a Frantz Fanon, un dels principals teòrics dels moviments d'alliberament nacional a la segona meitat del segle XX. Fill predilecte de Reus, abans de morir rebé la Medalla President Macià.

■ ■ **3-4. Emblema del Partit Socialista Català** en el *Butlletí del Partit Socialista Català* (1942), editat a Mèxic, com la revista *Nova Era*. *Portantveu del Partit Socialista Català* (1944), que lluí una estelada a la capçalera. L'ex-alcalde Ramir Ortega exiliat a Mèxic, el 1940 col·laborà en la fundació del Moviment Social d'Emancipació Catalana (MSEC), que donava suport a la independència de Catalunya i a la unitat nacional dels Països Catalans i del Partit Socialista Català (PSC), els dos primers partits de la història que defensen «*Independència, socialisme i Països Catalans*», i participà en les seves publicacions, editades a l'exili mexicà.

Fotògraf desconegut. CP

■ **5. Josep Andreu Abelló**, advocat i polític d'ERC el 1939 va marxar a l'exili amb el president Companys, primer a París, després a Mèxic, establint-se a Tànger (Marroc), el 1949, on va fundar i presidir el Banc Immobiliari i Mercantil del Marroc, on va tenir per soci a l'advocat Antoni Pedrol Rius, aconseguint grans beneficis, representant la cara amable de l'exili. Va treballar en la clandestinitat contra la dictadura franquista. Va tornar a Catalunya el 1964 i va ser detingut i multat per la seva militància antifranquista. Va ser conseller a Banca Catalana. Va participar en la Coordinadora de Forces Polítiques i en l'Assemblea de Catalunya. El 1976 va abandonar ERC i es va afiliar al Partit Socialista de Catalunya-Congrés i el 1978, després el del procés d'unificació, al Partit dels Socialistes de Catalunya, pel que fou elegit Diputat i Senador i diputat al Parlament de Catalunya, en diverses legislatures.

■ **6. El poeta, literat i intel·lectual** republicà catalanista Josep M. Prous i Vila (Reus, 1899-Perpinyà, 1978), autodidacte, va formar part de la generació que va fer possible la ruptura democràtica del 1931 i que va enfortir els fonaments de la Catalunya republicana. Va configurar una noció de confederació/federació de nacions i regions peninsulars per mitjà del dret a l'autodeterminació i la independència. El 1924, sota la dictadura del general Primo de Rivera, va ser empresonat. L'obra i les seves iniciatives culturals ompliran les planes més interessants de la literatura catalana del primer terç del segle XX. Va fer de la poesia i la literatura, una eina per a intentar transformar la realitat. Els seus poemes i cants a la llibertat nacional de Catalunya il·lustren l'esperança en l'alliberament dels pobles oprimits, i l'espiral de radicalització catalanista a l'ombra de l'exemple irlandès i la puixança dels plantejaments independentistes i rupturistes en el si del catalanisme radical dels anys 1920. Des de la seva militància a la Jovenut Nacionalista de la Lliga Regionalista, a l'apropament a l'esquerra catalanista i a l'independentisme revolucionari d'Estat Català, passant per Acció Catalana, tot acompanyat per un component social. L'ideari de Prous, un militant catalanista radical de base, és un exponent de l'independentisme d'aquells anys, més l'expressió del desig d'una Catalunya lliure per pactar en igualtat de condicions una confederació ibèrica que un projecte polític secessionista explícit i definit. La Guerra Civil va determinar el seu futur i quan els franquistes ja havien començat la invasió de Catalunya, s'exilià a la Catalunya francesa, on morí.

Josep M. Ribas Prous. AH/AFR

RESISTÈNCIA ANTIFRANQUISTA I CATALANISTA A L'INTERIOR. EL PSUC I ELS MAQUIS

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

■ **1. El reusenc Àngel Olaya Grogués**, militant del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i reorganitzador del partit a Reus, en una imatge a Madrid. L'agost de 1939 es constituí clandestinament el comitè local del PSUC, amb 16 membres, presidit per Àngel Olaya, coordinat amb Tarragona, Valls i Tortosa. Tres anys després, el juny de 1942, son detinguts Olaya i els principals dirigents del PSUC, que són tancats a la presó Model de Barcelona. Olaya fou condemnat a mort, però se'n salvà ja que va poder evadir-se, el juny de 1943, amb altres militants, per les portes de la presó gràcies a un ofici judicial falsificat que ordenava presó atenuada, en una operació coneguda com *«El Gran Vol»*. Va estar amagat a Vilaplana. A la presó coincidí amb Josep Solé Barberà, que donava instruccions al comitè de Reus. El 1942 el PSUC comptava amb 150 militants a Reus, en 16 cèl·lules i un comitè. L'agost del 1943 es produeix una batuda policíaca i la detenció massiva de 84 militants del partit, 12 dels quals veïns de Reus, i a l'octubre, més detencions, amb una repressió duríssima. A partir del setembre de 1945 es viu un ressorgiment de l'oposició antifranquista amb la victòria aliada a la II Guerra Mundial, amb

reunions clandestines a cases particulars, per parlar i escoltar la BBC a la ràdio. 394 reusencs son encara en llibertat condicional. El novembre de 1945 es constitueix l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques de Catalunya (ANFDC), amb representants de la Confederació Nacional de Treballadors (CNT), Unió General de Treballadors (UGT), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), Estat Català (EC), PSUC i JSUC. La primera reunió se celebrà al Bar Rosales de Tarragona, de Josep Dalmau, d'ERC. Poques setmanes després son detinguts 114 membres de l'ANFDC, 85 son processades i 47 (set de Reus) condemnats el 1957, 12 anys després de les detencions. La majoria eren militants de la UGT i el PSUC, 20 dels quals, veïns de Reus. Tots patiren tortures i maltractaments. El 1946 son detinguts membres de l'Alianza Fuerzas Armadas Republicanas Españolas (AFARE), creada el 1945, que tenia per objectiu col·laborar amb les forces aliades que s'esperava que envaïrien Espanya per instaurar un règim democràtic. Foren detinguts 20 militants de Reus i Tarragona que planejaven ocupar l'aeroport reusenc. Els reusencs detinguts foren el militar Antonio Cantos, Figuerola, el guàrdia civil Ferrer i els militants del PSUC Agustí

Gorrera, Felipe Jiménez i Antoni Escolà. El 1947 son detinguts vuit membres de la nova direcció del PSUC de Reus, i de membres de la CNT. El 1966 la militant del Partido Comunista de España (PCE) i catedràtica d'institut Isabel Llàcer arriba a Reus per reconstruir el PSUC. Revitalitzà l'oposició i es recuperaren vells militants, com Alfons Tarn, Robert Puget i Francesc Pedrol, que havien patit presó. El 1969 és detinguda i es respòn amb repartiment de fulls volants. Es creen les Joventuts Comunistes (JCC), amb Josep Colomé, Rosi Pardo, Jordi Bacaria, Amadeu Bonet i Ramon Llop. El 1970 és detingut a Barcelona el militant reusenc del PSUC Albert Calderó i es produeix una manifestació contra el procés de Burgos amb uns 15 joves –com Pascual Carrilero, Josep Colomé i Ramón Llop– corrent pel carrer de Monterols, amb una pancarta i crits de *«¡Franco asesino! ¡Libertad!»*. Intents de tancament a Sant Pere i llançament de propaganda al Mercat. Missa a Crist Rei per demanar l'indult. El 1971 es publica *Demà*, òrgan de la JCC, fet per Josep Colomé, amb 10 números. El 1971 militants antifeixistes llancen una còctel Molotov a l'edifici dels Sindicats del règim. Nombroses pintades del PSUC i CCOO. Són detinguts Eugeni

LLUITA ARMADA PER LA REPÚBLICA ESPANYOLA FEDERATIVA

CP

CP

Mora, Antoni Zaragoza Samper i Isidor Forniés, militants socialistes i Isabel Llàcer, del PSUC. Mossèn Josep Asens, Xavier Amorós i Antoni Correig, president del Centre d'Acció Catòlica, són cridats a declarar, amb quatre persones més. El 1971 detenen Josep Pouget Ferré, del PSUC. El setembre son detinguts els joves Josep Colomé Cufí, Amadeu Bonet Bigorra, Jordi Bacaria Colom i Ramon Llop Juncar, de les JCC, i Arcadi Vilella Bigorra, llibertari, de 18 i 19 anys, mentre feien pintades contra les eleccions franquistes a procuradors a Corts. Sofriren maltractaments que foren denunciats i suposaran, per primer cop a Espanya, el processament dels policies implicats. Les detencions afectaren el teixit democràtic local i en dificultaren les accions. El 1973 reapareix *Demà*, òrgan de les JCC i el 1975 el comitè local del PSUC edita *La Veu del Baix Camp* i se celebra un ple ampliat del comitè local. L'octubre de 1976 se celebrà la 1a Conferència del PSUC de Reus, amb 43 delegats, i un any després tenia 246 militants al Baix Camp.

■ **2. L'activitat de fugitius i maquis** a les muntanyes de Prades, el Priorat, la Conca de Barberà i els Ports de Tortosa, s'inicia el juny de 1940 amb el suport del Partit Socialista

Unificat de Catalunya (PSUC) de Reus, pel que fa a roba i menjar. El març de 1945 es produeixen enfrontaments armats amb els maquis i moren l'alcalde franquista de Cornudella de Montsant i l'inspector falangista Camilo Morales. A partir de gener de 1947, apareix un altre focus guerriller a la Serra de La Mussara, sota l'auspici del PSUC, que va ser eliminat per la policia a conseqüència de les caigudes de març i abril del 1947 a Barcelona. Es reunien als masos de Borbó i Limbao i al Salt. El 1951 la resistència antifranquista reusenca realitza el sabotatge de les torres elèctriques d'alta tensió a Castellvell. El nucli socialista es reunia al bar Canàries, on es trobà una maleta amb explosius, per la qual cosa són detinguts diversos militants socialistes, com Bru i Manuel Albinyana. A les comarques de la província de Tarragona, de 1943 a 1952, foren assassinats 71 maquis i morts vuit agents policials. A la fotografia un grup indeterminat de maquis, el 1944. I quasi trenta anys després, el 1973, centenars de reusencs –com arreu del país– celebren en la intimitat la mort de l'almirall Carrero Blanco, mà dreta del dictador Franco, en un atemptat d'ETA a Madrid, que facilità la reactivació de les forces antifranquistes.

■ ■ **3-4. Emblemes del Partido Comunista de España** (marxista-leninista) i del Frente Revolucionario Antifascista Patriótico (FRAP), favorables a la lluita armada, amb voluntat d'instaurar-hi una República Espanyola Popular i Federativa a través d'un moviment insurreccional. El 1970 apareixen els primers militants del PCE (m-l) a Reus i a la Selva del Camp. Del 1971 al 1973 hi hagué activitat dels comitès pro-FRAP, inspirat per militants del PCE (m-l). El 1972 llencen fulls volants a la comarca, sobre els preus de l'avellana i en denúncia de la deficient escolarització, i a la Selva del Camp, es llencen sobre el problema de l'avellana durant la conferència d'un procurador de les Corts franquistes. Són cridats a declarar els joves Joaquim Masdeu, Ignasi Carnicer, Joan Domingo, Joan Miró i M. Teresa Feliu. El juliol de 1973 realitzen tres enormes pintades del FRAP, de més de 30 metres, a les sortides de la ciutat: *«Ni Franco, ni Rey, ni Yankis: República Popular y Federativa»*, *«Abajo la Monarquía del pelele Juan Carlos»* i *«Huelga General Revolucionaria el día de la coronación del Pelele»*. L'agost son detinguts els militants del FRAP a Reus Pascual Carrilero, Rafael Falcón, Joaquín López i Cipriano Martos, que patiren maltractaments. També foren detinguts M. Teresa Feliu, Joan Miró, Ignasi Carnicer, Joaquim Masdeu i Joan Domigo, de la Selva del Camp, acusats de pertànyer al FRAP. Les detencions s'estengueren per altres pobles. El setembre, el militant Cipriano Martos és assassinat en ser obligat a ingerir àcid sulfúric durant el brutal interrogatori de la Guàrdia Civil. Fou enterrat sense avisar a la família. Fulls volants del PSUC en què es denuncia la repressió. No es feren accions de protesta. El 1974 se celebra el judici al Tribunal de Orden Público de Madrid contra Pascual Carrilero i altres acusats reusencs de pertànyer al FRAP, amb petició de tres anys de presó. L'1 maig d'aquell any és detinguda Àngels González, de Plataformas Anticapitalistas, creades per Teresa Fortuny, Àngels González, Adelina Benet i Jaume Fernández el maig de 1971 – i de Pilar Ariño, per les que es demanen dos anys de presó. El setembre de 1975 apareixen pintades de *«Franco asesino!»* arràn de l'afusellament de dos membres d'ETA i tres del FRAP. Finalment, el 20 de novembre de 1975 mor al lliit el dictador Francisco Franco. A Reus, com arreu del país, se celebrà en la intimitat i es feren festes privades.

Fotògraf desconegut. CP

RESISTÈNCIA CULTURAL CATALANISTA SOTA EL FRANQUISME

Fotògraf desconegut. CP

■ **1. Primera lectura de poesia catalana** a l'aire lliure, dels anomenats «maquis de la poesia», actes de resistència cultural en indrets solitaris de muntanya, celebrats el 1945 i 1946, amb Xavier Amorós, i la seva germana Eulàlia, Josep Maria Arnavat i la seva germana Carme, Antoni Correig, Ramon Amigó, Ernest Casajua-na, i Rafael Vilà Barnils. Aquell any, la Secció Teatral de l'Orfeo Reusenc va fer la primera representació en català sota el franquisme d'Els pastorets. A partir d'aquest moment, els elencs locals representaren obres en català, de temàtica popular o religiosa. I les compa-nyies professionalitzades no passaven d'una mena de vodevil lleuger. Al Centre de Lectura, la primera no es pogué representar fins al 1949. Els anys 1946 i 1947 Enric Prats Martí, comerciant, va organitzar uns Jocs Florals al Mas de la Bassa del Just, encara clandestins, amb un jurat compost per Ramon Muntanyola (1917-1973), Marià Manent (1898-1988) i Joaquim Santasusagna.

Fotògraf desconegut. CIF

■ **2. L'escoltisme arriba a Reus** el març del 1960. Sota l'empara de l'Associació Excursi-onista Catalunya de Reus, neix l'Agrupament Escolta Mare de Déu del Montsant. Quatre anys més tard, neix l'Agrupament Verge del Cim, composta per noies i l'any 1977 amb-dues entitats es fusionaran. Des dels inicis, la implicació amb la ciutat i els país ha estat un valor que s'ha tingut ben present. En des-taca, just un mes després del naixement, la col·laboració amb la I Parada del llibre català a la Plaça Mercadal, el 23 d'abril de 1960, origen de la festa de Sant Jordi actual.

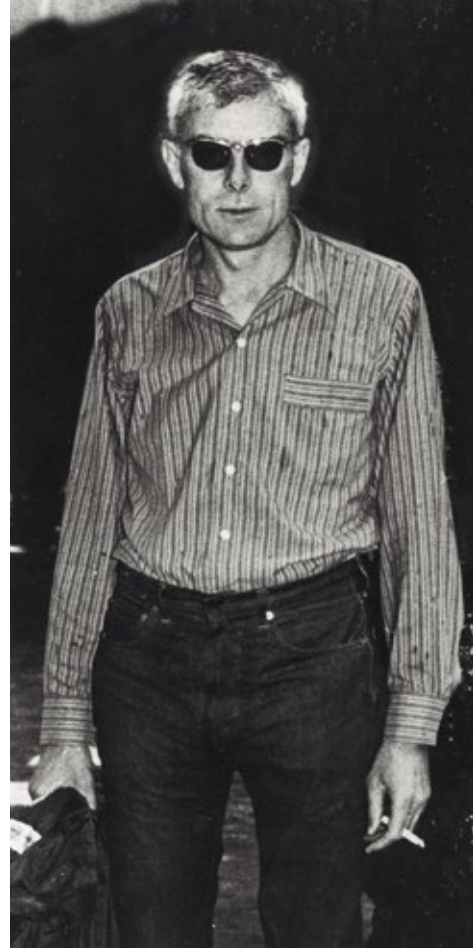
■ **3. Ballada de sardanes a l'Aplec** de Paret Delgada de la Selva del Camp. Entre els anys 1959 i 1964 se celebren uns aplecs sarda-nístics anuals que pretenien, a partir de la sardana, promoure el catalanisme. Prenien com a rerefons la sardana que, per tractar-se d'un aspecte folklòric, no preocupava les au-toritats franquistes, que la consideraven in-

ofensiva. En canvi, els organitzadors volien mostrar l'oposició al franquisme des de la re-sistència cultural i política, impulsant la cul-tura catalana, i reunint la gent que compartia els ideals catalanistes per poder establir vin-cles i complicitats. Els aplecs representaven, tal com diu Isidre Fonts, un «*afrontament a tota la realitat; una provocació a tot*»; amb ells es volia aconseguir una mica de normali-tat en una societat perseguida pel franquis-me. Entre els impulsors, implicats en el Grup Germanor, trobem Isidre Fonts Masdeu (La Selva del Camp, 1931), un dels homes clau d'aquesta oposició, que patí detencions i re-gistres domiciliaris; els clergues Daniel Ba-renys, vicari de la Selva, Ramon Muntanyola i Joan Salvat, rector de la població; Gabriel Xammar, com a president de la Cooperativa Agrícola i vinculat a Estat Català. En el primer dels aplecs ja es va començar a teixir una xarxa senzilla i simbòlica que, amb els anys, aniria fent-se més i més extensa fins a

aconseguir representar aquella força i aque-lla llibertat d'esperit que es pretenia norma-litzar. Els jurats i col·laboradors van aplegar els màxims representants de la cultura cata-lana i aconseguiren que la Selva esdevingués un referent de resistència cultural catalanis-ta arreu dels Països Catalans. Cada any s'edi-tava un opuscle amb textos i il·lustracions artístiques de reconeguts autors. Destaca, potser, l'Aplec del 1962 en el que l'escriptor valencià Joan Fuster (1922-1992) guanya un premi per l'obra *Qüestió de noms*, amb la que es popularitza el terme Països Catalans. A l'Aplec de 1964, l'oposició catalanista talla els cables del micròfon durant el sermó de l'arquebisbe Arriba y Castro, representant del nacional-catolicisme còmplice del règim fra-quista. El 1965 l'Aplec fou prohibit i només es pogué se celebrar una conferència sobre els drets humans. A Reus era popular el Ball de sardanes durant les festes de Misericòr-dia, a partir de la dècada de 1950.

Fotògraf desconegut. CDOC

Fotògraf desconegut. CP

Postius. CDOC

■ ■ 1-2. L'escenari i el públic en l'actuació de l'Orfeo Català a Reus, l'11 de desembre de 1955, per primer cop sota el franquisme.

■ 3. El poeta **Gabriel Ferrater Soler** (Reus, 1922-Sant Cugat del Vallès, 1972), poeta, crític, traductor i lingüista, el primer poeta modern de la literatura catalana de postguerra autor d'una de les més rellevants obres poètiques on l'erotisme i el pas del temps són una constant, de caràcter independent i racionalista. El seu llibre més important és *Les dones i els dies*. Diversos reusencs van fer d'activistes culturals catalanistes a Barcelona, com Eulàlia Amorós Solà (Reus, 1925-Barcelona, 2020) pedagoga i poeta, germana de l'escriptor Xavier Amorós, que va formar part del grup Curial a la capital catalana o els germans Ferraté, que portaven la revista *Laye*: Gabriel, i Joan Ferraté Soler (Reus, 1924-Barcelona, 2003) professor universitari, lingüista, crític i traductor. I més al tardo franquisme, cal destacar el paper de Josep Murgades Barceló (Reus, 1951) filòleg, traductor i professor universitari, especialitzat en Noucentisme i Eugeni d'Ors. El 1974 va ser un dels fundadors de la revista *Els Marges* i el 1979 signà, amb altres redactors, «*Una nació sense estat, un poble sense llengua?*», conegut com a Manifest d'Els Marges. El 1992 participava al programa «Orquestra» de Catalunya Ràdio, censurat durant l'Operació Garzón de repressió contra l'independentisme català.

Fotògraf desconegut. CXA

Fotògraf desconegut. CXA

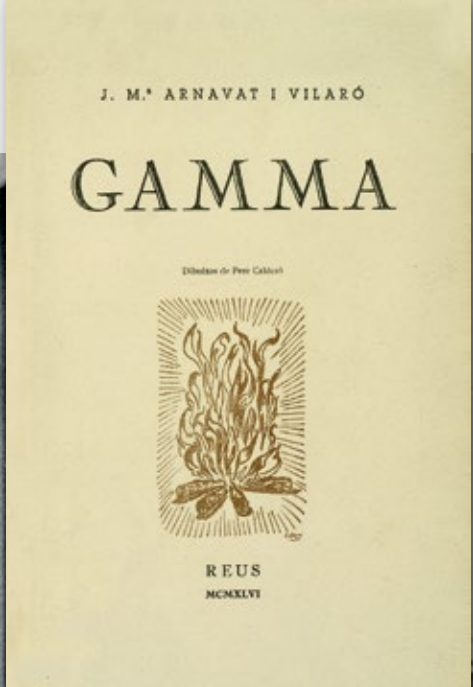
RESISTÈNCIA CULTURAL CATALANISTA SOTA EL FRANQUISME

■ 4. VI Certamen Literari del Centre de Lectura, dins els actes del primer centenari de l'entitat, plantejat com uns Jocs Florals, celebrat el 28 de juny de 1959. La majoria d'obres presentades eren en català, i entre les premiades destacaren poemes de Xavier Amorós, Josep M. Arnavat Vilaró i Ramon Muntanyola. El 1952 s'havia celebrat el V Certamen, en el que l'únic rastre de catalanitat foren unes «danzas populares», interpretades per l'Esbart Montserrat.

■ 5. Acte de lliurament dels primers Premis Reus de Teatre en català convocats pel Centre de Lectura, celebrat el 27 de juny de

1970. Eren un dels premis més importants que en aquell temps es donaven en el teatre català, tant per la quantia com pel prestigi dels concursants i dels jurats, formats per Joan Oliver, Bonaventura Vallespinosa, Feliu Formosa, Joan de Sagarra, Ventura Pons, Xavier Amorós i Joan Ballester; i Joan Fuster, Joaquim Molas, Josep Maria Castellet, Josep Maria Carandell, Gabriel Ferrater, Rosa Cabré i Josep M. Escoda. Durant l'acte de lliurament, en contacte amb el públic, es representà l'obra *Varietats-2 o l'home de la Coca-cola*, de Maria Aurèlia Capmany, dirigida per Josep Antoni Codina. Una de les obres

guanyadores, *Meridians i paral·lels*, de Jaume Malendres, va ser prohibida per la censura franquista, cosa que impossibilità la seva publicació i estrena. El 1971, la revista *Yorick* la publicà en castellà, el 1972 només fou autoritzada la publicació en català per fascicles a la *Revista del Centre de Lectura* i la primera edició en format de llibre no fou possible fins al 1977. Aquests premis van representar una gran valoració del Centre de Lectura a nivell de Catalunya, ja que es demostrava la sensibilitat de l'entitat cap a la literatura catalana. Es va aconseguir, així, fer de Reus la capital del teatre català.

RESISTÈNCIA CULTURAL CATALANISTA SOTA EL FRANQUISME

■ 1. Portada de *Gamma*, del poeta i marxant d'art Josep M. Arnavat Vilaró (Reus, 1917-1976), el primer llibre en català publicat a Reus després de la Guerra Civil, sota el franquisme, l'any 1946.

■ 2. Membres de la resistència cultural catalanista reusenca en el sopar d'homenatge a l'intel·lectual Joaquim Santasusagna Vallès (Reus, 1899-1982), celebrat a l'Hotel de Londres de Reus, el 1955. D'esquerra

a dreta, apareixen Lluís Mas Ossó, Francesc Pàmies Mateu (Reus, ¿-?), gerent vinícola; Jaume Sabater Vallès (Reus, 1899-1978), metge; Eugeni Cots Ardèvol (Reus, 1911-1990), empresari i periodista; desconegut,

Pere Totosaus Figueras (1887-1963), comerciant i polític; Batista; Isidor Fournier; Joaquim Santasusagna; Fargas; Josep M. Arnavat Vilaró, Joan Rebull Torroja (Reus, 1899-Barcelona, 1981), escultor; Ferran Casajuana Escofet (Vilanova i la Geltrú, 1899-Reus, 1967) caricaturista i comerciant; Josep Miquel Pàmies (Reus, 1897-1978) enòleg i polític; Josep Iglésies Fort (Reus, 1902-Barcelona, 1986) geògraf, historiador i escriptor; Josep Serra Pàmies (Reus, 1900-?) escriptor i polític; Francesc Sanjuan Montserrat (Reus, 1919-1978), periodista esportiu; Bonaventura Vallespinosa Salvat (Vilafranca del Penedès, 1899-Reus, 1987) traductor; Ramon Amigó Anglès (Reus, 1925-2011) onomàleg i professor de català; Xavier Amorós i Lluís Ferré Estela (Reus, 1898-1973) dibuixant i pintor. Joaquim Santasusagna Vallès va ser un notable geògraf, escriptor i activista polític i cultural, un dels intel·lectuals més compromesos amb la llengua i la cultura en la postguerra reusenca. De molt jove fou vocal de la Joventut Nacionalista de la Lliga Regionalista i com a tal va impulsar el ressorgiment de *La Veu del Camp* (1913-1921). Quan es va fundar Acció Catalana el 1922, s'afilià al nou partit, descontent amb el conservadorisme de la Lliga. Fracassà en l'intent de crear un escamot a Reus per fundar Estat Català. El 1930 s'acostà de nou a Acció Catalana, i el 1936 a Estat Català. Entre 1930 i 1936 redactà la majoria d'editorials del diari *Les Circumstàncies*, portaveu d'Acció Catalana i col·laborà durant la guerra al setmanari *Estat Català*. Excursionista actiu, en teoritzà la pràctica i organitzà durant els anys vint aplecs excursionistes que van fer sorgir noves entitats excursionistes, organitzà exhibicions de fotografies i films de caràcter muntanyenc, i cursets de geografia a càrrec de Pau Vila, exposicions sobre Poblet, i sobre prehistòria. Publicà tres guies excursionistes amb Josep Iglésies sobre la Serra de Prades, Serra La Llena i el Montsant. Durant el franquisme treballà en un banc i fou mentor dels escriptors reusencs de la postguerra, organitzant entre 1945 i 1946 diversos actes de resistència cultural en indrets de muntanya on es manifestaven poetes joves que no tenien altre lloc per donar-se a conèixer. Va ser el principal animador, junt amb Josep Iglésies, de l'Associació Excursionista de Reus, fundada el 1947, i del seu butlletí. La seva obra més ambiciosa és *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900*, la història de l'aportació reusenca a la cultura escrita en català fins al 1900. Al final de la seva vida va quedar cec. A Reus hi té un carrer dedicat.

Josep Ferré Andreu. OXA

RESISTÈNCIA CULTURAL CATALANISTA SOTA EL FRANQUISME

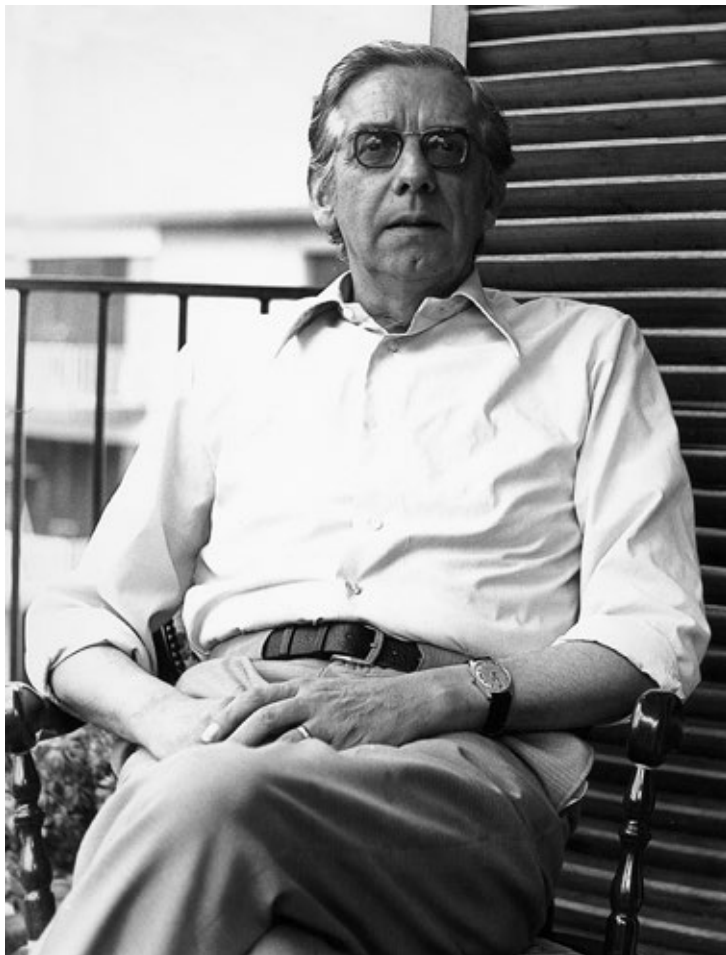
Fotògraf desconegut. CP

■ **2. Josep Iglésies Fort** (Reus, 1902-Barcelona, 1986) va ser un dels representants més destacats del noucentisme. Proclamà que se sentia «*fill de l'esperit del Centre de Lectura*». Estudià Dret i direcció d'indústries tèxtils, per a dedicar-se a la fàbrica familiar. La seva obra científica i la seva bibliografia és extraordinàriament extensa i de qualitat, amb més de 400 publicacions: geografia, història, literatura –inclosa la poesia–, dialectologia, demografia i biografia. Fidel i incorruptible servidor de la cultura catalana i catalanista de pensament i d'obra, es va presentar com a diputat pel partit Acció Catalana el 1932, però no fou elegit. Participà en mitings pro-Estatut d'Autonomia de Catalunya. Va ser ponent de la Divisió Territorial de Catalunya

de la Generalitat, membre de la Societat Catalana de Geografia, de l'Acadèmia de Ciències i de l'Institut d'Estudis Catalans. Entre moltes distincions li fou concedida la Creu de Sant Jordi i el Premi Jaume I, soci d'honor del Centre de Lectura de Reus i la Medalla d'or al mèrit municipal.

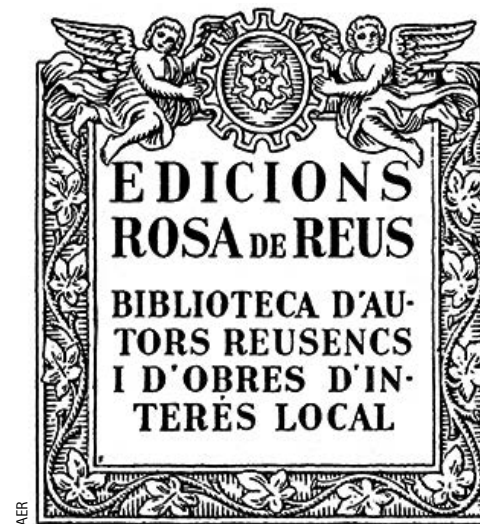
■ **2. El poeta Josep M. Arnavat** i Vilaró (Reus, 1917–1976). Al llarg de la seva vida no deixà d'escriure poemes alhora que participava en la vida intel·lectual de la ciutat. Als anys quaranta va formar part de l'anomenada «Peña del Laurel». Participà en els Jocs Florals de la Bassa del Just (1946 i 1947), on coincidiria amb Ramon Muntanyola; s'impli- cà en la reobertura del Centre de Lectura el 1948 com a vocal de la Secció de Lletres i

prengué part activa en moltes iniciatives en pro d'una cultura catalana silenciada i perseguida. Valorat com a poeta, es relacionava amb els intel·lectuals, com Joaquim Santasusagna, Josep Iglésies, Teresa Miquel i Lluís Grau. Va fer d'agent cultural, proporcionant quadres i llibres que les circumstàncies feien de difícil difusió. El 1949, amb Ramon Amigó i Xavier Amorós va fundar els «Amics de la Poesia», dependent de la secció de lletres, que portaren a la ciutat, per fer-hi recitals, les principals personalitats del món literari del moment: Carles Riba, Clementina Arderiu, López-Picó, Octavi Saltor i Blai Bonet, Joan Triadú i Maria Aurèlia Capmany. Amb Bonaventura Vallespinosa, publicà l'antologia de la poesia reusenca de 1961.

Claudi Arnavat Vilaró. CFA

ENTITATS I ECLESIASTICS CATALANISTES

AER

BCLR

■ **3. Emblema de les Edicions Rosa de Reus.** L'Associació d'Estudis Reusencs és una entitat cultural dedicada a la publicació de llibres que facin referència a la història i la societat reusenca, en una col·lecció coneguda com a Edicions Rosa de Reus. Fundada el 1952 per Gaietà Vilella Puig, un financer reusenc de la Banca Vilella, que procedia de la Lliga Regionalista, i en foren impulsors Ferran Casajuana, Josep Maria Aluja Pons i Ramon Salvat Rius, i en dugueren la direcció editorial Josep Iglésies i Salvador Vilaseca. Joaquim Santasusagna, un dels intel·lectuals més compromesos amb la llengua i la cultura en la postguerra local, es va mostrar reticent amb la iniciativa, ja que la publicitat es feia en castellà i a més, els títols previstos no eren tots en català. L'editorial continua activa en l'actualitat, i ha publicat obres capdals en el coneixement de la realitat històrica reusenca i diversos volums sobre el catalanisme.

■ **4. Emblema de l'Associació Excursionista de Reus** fundada el 1947 amb la intenció d'unificar les seccions excursionistes de les entitats esportives de la ciutat. Es volia crear una nova entitat dedicada només a l'excursionisme i que definia l'excursionisme com

a agent actiu davant del territori, creant pertinença i transmetent consciència nacional amb un programa de fidelitat pàtria i allunyant-se de l'excursionisme «decoratiu», seguint la concepció de les primeres associacions creades al país, com el Centre Excursionista de Catalunya. Els inspiradors foren Josep Iglésies i Joaquim Santasusagna.

■ **5. L'any 1950 arriba a Reus** mossèn Josep Asens Huguet (Alforja, 1923–2015), per organitzar l'Hermanidad Obrera de Acció Catòlica (HOAC), que servirà d'aixopluc per als militants d'organitzacions democràtiques antifranquistes. L'abril de 1964 se celebra una conferència sobre l'encíclica *Pacem in Terris* al cinema Monterrosa, ple, que esdevé una reivindicació dels drets culturals catalans. Full volant de la «Manifestació del silenci», concentració a Montserrat, per l'1 de Maig. 1966. Campanya «Volem bisbes catalans». Es distribueix propaganda carlina. Reunions antifranquistes al local de l'HOAC, promogudes per mossèn Asens. El desembre de 1966 és detingut l'estudiant Jacint Nubiola, militant d'Unió Democràtica de Catalunya (UDC), per fer propaganda contra el referèndum. El 1967 l'HOAC comença a

perdre influència. El 1968 diversos reusencs assisteixen als funerals per l'abad Escarré, a Barcelona, reprimits per la policia. El 1969. Ingressen a CCOO militants de l'HOAC i grups de cristians de base, –escindits de les reunions de la parròquia de Sant Joan– actius en l'elaboració de propaganda i activitats organitzatives. Reben l'ajut dels mossens Josep Raventós, Josep Asens, Andreu Tomàs i mossèn Gil, que els faciliten locals de l'Església i multicopistes. El setembre de 1969 es detingut mossèn Asens, per una reunió clandestina a la Residència Joan XXIII, durant l'estat d'excepció. Fou interrogat i se li confiscaren diversos llibres. Els altres detinguts reberen maltractaments físics per part de la policia. L'octubre se celebren reunions al centre de religioses missioneres, amb una vintena de persones i es recullen signatures per la llibertat dels presos polítics per presentar-les a l'Ajuntament. El 1971 mossèn Asens és cridat a declarar a comissaria amb relació a la propaganda clandestina. A la fotografia Mossèn Asens, en primer terme, en un acte dels Jocs Florals en català de Zurich, Suïssa, l'octubre de 1968.

Fotògraf desconegut. AFA

Albert Prunera Baró. CIMIR

■ **1. El quiosc Gort del Campanaret**, el dia de la publicació del setmanari *Tele-Estel*, el 22 de juliol de 1966, una incipient i tímida recuperació de les publicacions periòdiques en català. És la primera publicació no eclesiàstica, regular i pública impresa íntegrament en llengua catalana després de la Guerra Civil.

■ **2. El quiosc Gort del Campanaret**, en una de les primeres celebracions del Dia del Llibre de la postguerra, per Sant Jordi, cap al 1955. Després del parèntesi de la guerra, la diada del 23 d'abril se celebrà com a «Dia del Libro Español». Al final de la dècada de 1940, les llibreries reprenen la pràctica de venda de llibres al carrer, però les que volien muntar parada havien de fer-ho posant la bandera espanyola.

Fotògraf desconegut. CIMIR

Isidre Fonts. CIF

SANT JORDI, DIA DEL LLIBRE I REIVINDICACIÓ CATALANISTA

Claudi Arnavat Vilarió. CIF

■ **3. Festa de Sant Jordi, Dia del Llibre** al Mercadal, el 1965. El 1960 es muntà per primer cop una parada només amb llibres en català als porxos de la plaça del Mercadal, per iniciativa d'Amadeu Abelló, que feia difusió casa per casa del llibre en català. Abelló va mantenir aquesta parada durant sis anys fins al moment que les llibreries van començar a ser presents a la plaça.

■ **4. La Llibreria Gaudí es crea el 1965** i des del primer moment, fou present a la Diada del Llibre al Mercadal i ben aviat, amb llibres només en català. La seva parada de llibres lluirà una tela blanca, en lloc de la bandera espanyola obligatòria. Fundada per Isidre Fonts Masdéu (La Selva del Camp, 1931) i Maria Pallach Estela (Tarragona, 1939-Reus, 2021), disposats a que hi hagués a Reus un

lloc on poder trobar tots els llibres catalans, es va convertir en punt de referència per als antifranquistes i catalanistes de la comarca. La història d'aquesta botiga, és la de la lluita política i cultural en el tardofranquisme. L'establiment exercia una funció dinamitzadora de la vida cultural de la ciutat des del referent nacional català. A les imatges, la Diada del Llibre de 1976 i 1977.

Niepre: CdR

Niepre: CdR

Niepre: CdR

SANT JOAN, FESTA NACIONAL DELS PAÏSOS CATALANS

■ ■ ■ 1-2-3. Des del 1955 la nit del 22 de juny un grup de catalans puja al cim de la muntanya del Canigó, encén un foc i a la matinada, porten la flama a Perpinyà i des d'allí s'escampa arreu de les terres de parla catalana. La dictadura franquista impedí la seva circulació i no va ser fins el 1966 que la Flama va travessar la frontera per escapar-se a diversos indrets del país. La Flama del Canigó vol reforçar el caire identitari de la Diada Nacional dels Països Catalans. El Patronat Sardanista de Reus impulsà un conjunt d'actes entorn de la flama del Canigó i el 1972 s'aconseguien els permisos perquè la flama arribés a la ciutat i d'aquí, als pobles

de l'entorn que vénen cada any a buscar-la. Durant la tarda del 23 de juny arriba la flama a la plaça del Mercadal, on també té lloc la ballada de sardanes i s'inicia una cercavila per la ciutat. La flama és dipositada en un peveter on s'acosta, amb tractors, cotxes o motos, una gran quantitat de representants de les poblacions del Camp i se l'emporta per encendre les fogueres, tal com mana la tradició. I una foguera simbòlica al mig de la plaça és encesa per una persona designada pel Patronat Sardanista que ha defensat els ideals patriòtics. La festa de Sant Joan és una festa d'identitat, amb un contingut polític –en el sentit més obert de la paraula–

que genera un ritual específic: la caravana de cotxes i motos guarnits, el soroll, les disfresses de catalanets, les senyeres, o els recorreguts a peu, les cerimònies d'arribada, les ballades de sardanes, etc. A finals dels anys setanta, la nit de Sant Joan esdevé una festa emblemàtica del moviment ciutadà popular i catalanista que reivindica les festes i la cultura popular. La revetlla a la plaça del Castell és des del 1977 el punt de trobada dels col·lectius joves i des del 1979, fent referència a la tradició de la diada com a nit de bruixes i dimonis, es realitza una cercavila encapçalada per una figura que representava una cabra.

Niepre: BCLR

CATALANISME CULTURAL

■ ■ 4-5. Cartell i assistents a la Festa de les Lletres Catalanes Premis Nit de Santa Llúcia, celebrada amb un sopar organitzat per l'Òmnium Cultural al Teatre Bartrina, el 15 de desembre de 1979. Obri l'acte l'escriptor Xavier Amorós, que féu una breu història dels 120 anys del Centre de Lectura, sempre al servei de la cultura i la catalanitat, motiu pel que ha estat clausurat més d'una vegada. L'Orfeo Reusenc interpretà el «Cant de la Senyera» i «Els Segadors», corejats d'empeus per tots els assistents. La Nit de Santa Llúcia o Festa de les Lletres Catalanes és considerada la vetllada literària més important en llengua catalana. Els orígens es remunten a

1951, quan clandestinament, Josep M. Cruzet, editor i fundador de la Llibreria Catalònia, va decidir posar en marxa el primer certamen literari en català. Amb la celebració de la Nit de Santa Llúcia, es volia recuperar l'esperit de les nits literàries de l'època de la Generalitat republicana i que anaven més enllà d'una festa literària, per convertir-se en punt de reunió i on es compartien aspiracions i projectes de promoció de la llengua i la cultura catalanes. El 1961 Òmnium Cultural, entitat que s'acabava de fundar, va fer-se càrrec de l'organització, que va anar creixent en nombre d'obres presentades, en assistents a la nit i en premis a repartir.

BCLR

■ **1. Carnet de militant d'Estat Català**, partit independentista fundat per Francesc Macià, el 1922, de l'històric militant reusenc Lluís Mas Ossó.

■ **2. Tertúlia de membres històrics** de la resistència catalanista antifranquista a Reus, a l'establiment de Lluís Mas Ossó (Poboleda, 1908-Reus, 1984), cap el 1975. Mas fou un esportista i polític catalanista. De jove va guanyar una carrera Jean Bouin i va ser un dels fundadors del Club Natació Reus Ploms. El 1953 la Federació Catalana d'Atletisme li va lliurar la Medalla d'Or al mèrit esportiu que li havia estat concedida el 1936. Membre del partit independentista Estat Català, durant la Guerra Civil va arribar a capità i va lluitar en la Batalla de l'Ebre amb el grau de comandant. En el franquisme, el 1940 va ser detingut i empresonat al castell de Montjuïc i anys després traslladat a la presó Model de Barcelona, fins al 1950, quan se li va comunicar l'indult. En sortir va continuar la seva activitat antifranquista i catalanista i va ser detingut diverses vegades més. Químic de professió, seguí el negoci del seu pare, en uns laboratoris d'anàlisi química coneguts a tota la comarca, situats vora el Campanaret, on es feien tertúlies, esportives i polítiques. Reus li va dedicar un carrer.

■ **3. Enterrament de Lluís Mas Ossó**, a Reus, el 1984, amb el fèretre cobert per una bandera estelada i una del Club Natació Reus Ploms. Entre els assistents, militants independentistes, Heribert Barrera, l'alcalde de Reus Anton Borrell i el president del Centre de Lectura, Jordi Escoda, entre d'altres.

Josep M. Ribas Prous. CIMIR

Fotògraf desconegut. CPLL

MILITANTS HISTÒRICS INDEPENDENTISTES

Fotògraf desconegut. CP

■ **4. Antoni Batlle Mas** (Reus, 1919-2002) fotografiat a Reus, cap el 1990. El 1934 s'afilià a les Joventuts d'Estat Català, i participà en els fets d'Octubre. Va lluitar en l'Exèrcit de la República i quan va acabar la guerra va ser incorporat per força a l'exèrcit espanyol, destinat a Puigcerdà. S'integrà a la secció militar del Front Nacional de Catalunya (FNC), dirigida per Jaume Martínez Vendrell, amb el nom de guerra de «Baldiri». Viatjava a Perpinyà, tornava a Puigcerdà i empenia viatge a Barcelona en tren, sense problemes perquè tenia passis militars, portant documentació diversa entre una part i altra del Pirineu, fins que la policia va detenir alguns col·laboradors. Ajudà a resistents i fugitius dels nazis a creuar la frontera, conducta que li fou acreditada per l'exèrcit francès com a

«soldat sans uniforme des Forces Françaises Combattantes, a participé, en territoire occupé par l'ennemi, au glorieux combat pour la libération de la Patrie». Sobre la seva activitat clandestina, mai va voler que se sabés cap de les accions realitzades contra el règim franquista. Una activitat desconeguda que no li va permetre tenir el reconeixement que mereixia. El 1999 el partit li va retre un homenatge, com a membre del Consell polític al Baix Camp. Va ser un referent de l'independentisme al Camp de Tarragona i va continuar militant a Estat Català fins la seva mort.

■ **5. Emblema del Front Nacional** de Catalunya (FNC), organització política catalana independentista i progressista. Es fundà com a front patriòtic el 1940 i el 1946 es convertí en partit polític. El 1990 es va dissoldre in-

CP

CP

tegrant-se a Esquerra Republicana de Catalunya. Durant la II Guerra Mundial, el Front Nacional de Catalunya va col·laborar amb els serveis secrets dels aliats i amb els governs francès, britànic, polonès i nord-americà, per la qual cosa van ser reconeguts i guardonats per aquests governs per la seva lluita contra el feixisme. Gràcies a aquesta col·laboració, entre sis-centes i vuit-centes persones van poder fugir de l'Europa ocupada: militars, britànics, polonesos, belgues, jueus, aviadors abatuts sobre territori francès. Va ser una organització molt activa en la postguerra, amb algunes accions espectaculars

■ **6. Esquela mortuòria d'Antoni Batlle**, del 2002, «independentista infatigable, militant d'Estat Català i membre del seu Consell Consultiu».

Casas. CP

LA RENOVACIÓ PEDAGÒGICA I ELS INICIS DE L'ESCOLA CATALANA (1965)

■ **1. Classes de primària de la pedagoga** Cèlia Artiga Esplugues, iniciadora del moviment de renovació pedagògica a Reus, a l'Escola Prat de la Riba, el 1973. El 1961, des de l'Institut d'Estudis Catalans i la comissió Delegada de Català d'Òmnium Cultural es va crear la Junta Assessoria per als Estudis de Català, un consorci amb al voluntat de formar un cos de docents en llengua catalana. La iniciativa estava emmarcada dins del moviment de renovació pedagògica que intentava superar les costures dels plans d'estudi de la dictadura. Formaran part de la Junta Teresa Miquel, Robert Miralles i el reusenc Ramon Amigó, els quals fomentaren l'aprenentatge de la llengua a través de cursos per correspondència. Les demandes de l'aprenentatge en català es feren cada vega-

da més evidents, també el seu ús en diversos mitjans. Però no fou fins la tardor de 1963 que es permeteren les primeres emissions en català a Ràdio Popular de Reus, la qual cosa feu créixer la demanda de peticions d'ensenyament en català. El 1964 es repartiren fulls volants a favor del «*Català a les escoles, a la premsa, als mitjans de comunicació i a les institucions*», alhora que aparegueren pintades reivindicatives a l'avinguda de «*los Mártires*». El 1969 apareixen pintades a la façana de l'Ajuntament i a les entrades de la ciutat amb el text «*Visca Catalunya. Fora el règim. Volem català a l'escola. Abaix el capitalisme!*». Des de 1965, la tasca que havia fet la revista *Escola Catalana*, vinculada a Òmnium, permeté l'extensió de les demandes d'ensenyament en català.

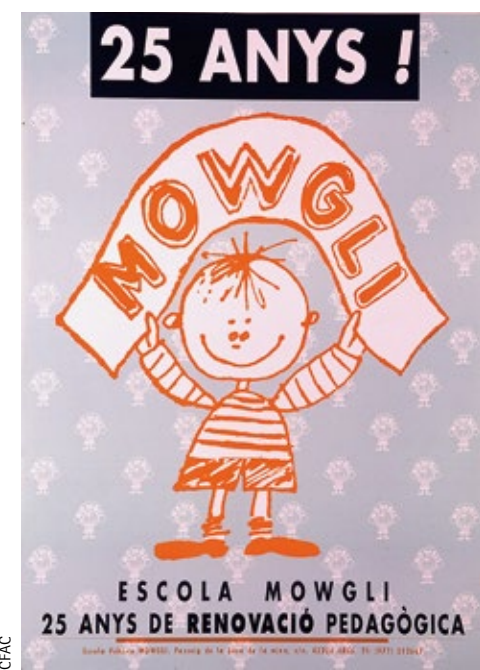

Claudi Arnavat Vilard. CFMO

■ **2. El moviment de renovació** pedagògica a Reus, fou consolidat per la pedagoga, escriptora i professora Maria dels Àngels Ollé Romeu (Sant Sadurn d'Anoia, 1937-Reus, 2019) fundadora i directora de la pionera Escola Mowgli, creada el 1965. Va ensenyar català de manera clandestina en els anys de la dictadura franquista. Va col·laborar amb l'Escola Talitha de Sarrià amb professionals referents del sector, com Marta Mata. Publicà més d'un centenar de llibres d'iniciació a la lectura en català des del 1964 amb l'editorial La Galera per posar remei a la manca de materials docents en la llengua pròpia de Catalunya. Professora de Didàctica de la Llengua a la Universitat Rovira i Virgili, col·laborà en les principals revistes pedagògiques del país, fou membre de l'Associació de

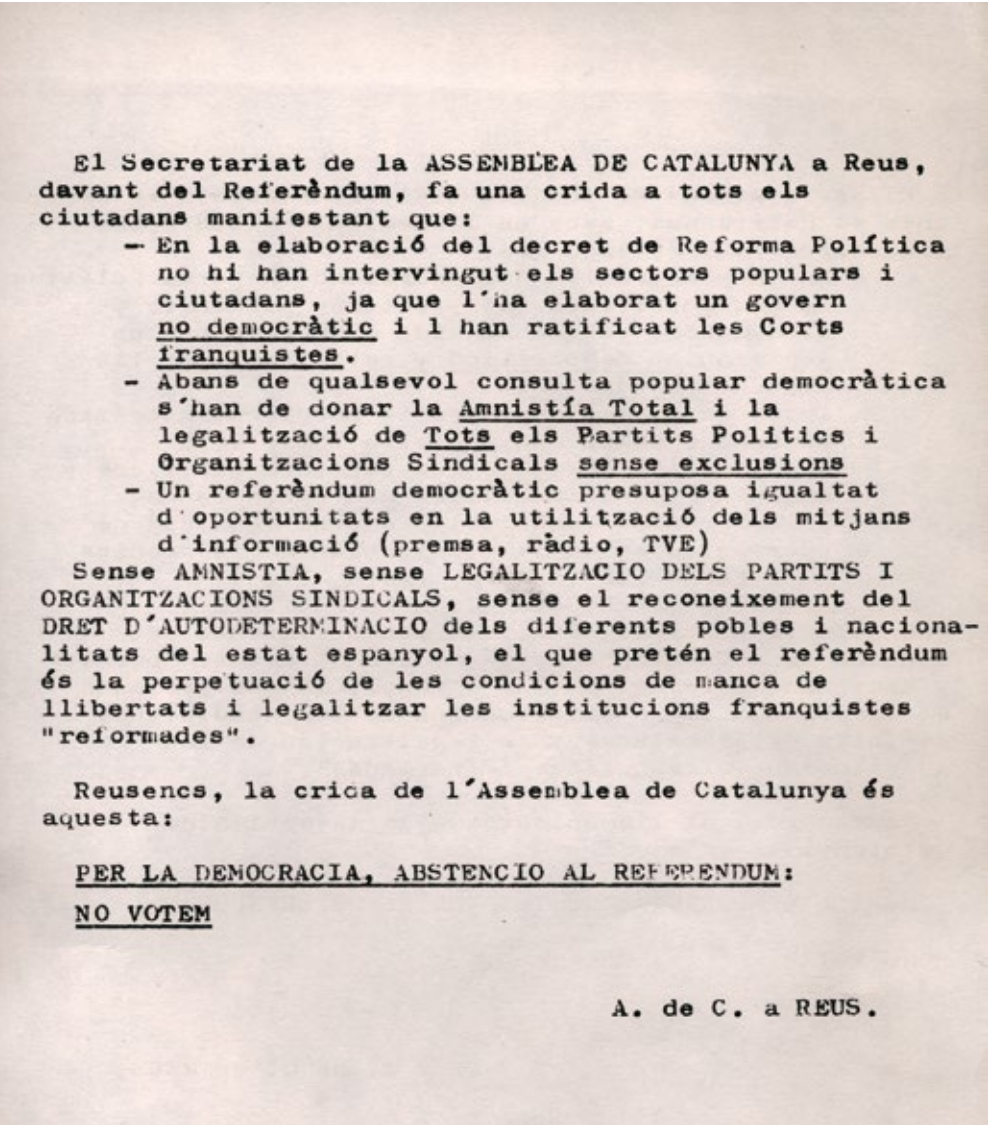
Mestres Rosa Sensat i de la Institució de les Lletres Catalanes. Des de l'any 2013 liderà el Pacte Nacional pel Dret a Decidir. El 2018 fundà el col·lectiu solidari amb els presos polítics catalans Avis i Àvies de Reus per la Llibertat. L'Ajuntament de Reus li concedí la Medalla de la Ciutat i li dedicà una plaça. Casada l'any 1963 amb el brillant advocat Ramon Marcer Butí. A la imatge, la fundadora, al centre, amb el seu marit i els seus quatre fills, a la festa dels 25 anys de l'Escola Mowgli, la primera amb renovació pedagògica de la ciutat.

■ **3. Emblema de l'Escola Mowgli**, la primera escola activa de la ciutat, dissenyat per Pere Prats Sobreper, el 1969, en un cartell de celebració dels 25 anys de l'Escola, dissenyat per l'ex-alumne Albert Arnavat.

CFAC

L'ASSEMBLEA DE CATALUNYA (1971-1977) I LES ALTRES ORGANITZACIONS UNITARIES ANTIFRANQUISTES

■ **1. A mitjans de la dècada de 1960** les forces democràtiques van començar a organitzar-se. Reus participà en aquesta moviment general, però s'hi incorpora més tard. El març de 1967 se celebrà la primera reunió de la Comissió Democràtica del Baix Camp, de caràcter unitari antifranquista. El març de 1970 es va formar la Comissió Democràtica de Reus i la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, i es constituí l'Aliança Democràtica de Reus. El maig de 1971 es fan els primers intents de crear l'Assemblea de Catalunya a Barcelona, amb Xavier Amorós

i Isabel Llàcer, de Reus. En una reunió convocada per mossèn Asens a l'Orfeó Reusenc, que reuní independents, s'elegí Josep M. Escoda del Moviment Socialista de Catalunya (MSC) com a representant a Barcelona. El 7 de novembre de 1971 es creà de forma clandestina a Barcelona l'Assemblea de Catalunya que va ser una plataforma unitària de l'antifranquisme que agrupava l'oposició catalana contra la dictadura del general Franco. Hi assistí Carles Martí, de Reus. La primera detenció massiva de membres de l'Assemblea fou l'octubre de 1973, quan en

foren detinguts 113, entre ells el reusenc Josep M. Escoda Vila (MSC), i Josep-Lluís Carod-Rovira, del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), de Cambrils. El novembre de 1974 es presentà l'Assemblea de Catalunya a Reus, en una roda de premsa al taller de l'escultor Ramon Ferràn. L'abril de 1975 es celebraren reunions al despatx de l'advocat Carles Martí, amb Xavier Amorós, Enric Agudé, Celestí Martí, Josep Colomé i Jacint Nubiola, per organitzar l'Assemblea de Catalunya a Reus. Finalment, el setembre de 1975 es constitueix l'Assemblea de Catalunya de Reus. Aplegà partits i independents. L'octubre es transforma en Assemblea de Catalunya del Baix Camp, i participa en les permanents de l'Assemblea de Catalunya. Les reunions es feien al Centre de Lectura. El gener de 1976 es formalitzà la delegació del Baix Camp del Consell de Forces Democràtiques de Catalunya, organisme unitari amb sindicats i formacions polítiques, com CC.OO, CSC, CDC, ERC, RSD, PSUC i UP. El març de 1976 se celebrà al Centre de Lectura la sessió constitutiva pública de l'Assemblea de Catalunya a Reus, impulsada des del Consell de Forces Polítiques. L'Assemblea es va dissoldre el 1977 amb el retorn de la democràcia parlamentària, però les seves reivindicacions es van convertir en objectiu d'una gran majoria de catalans. A la imatge, un full volant de la campanya de l'Assemblea de Catalunya de Reus, contra el referèndum de reforma política del règim franquista celebrat el 15 de desembre del 1976, cridant a l'abstenció.

■ **2. Carnet de la clandestina Assemblea de Catalunya (1971-1977)**, l'organisme unitari antifranquista. Les organitzacions i els membres de l'Assemblea de Catalunya a Reus, foren: Hermandad Obrera de Acción Católica (HOAC): mossèn Josep Asens; Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC): Josep Colomé Cufí, Jordi Melich i Ramon Llop; Joventut Comunista de Catalunya (JCC): Jordi Piqué; Moviment Socialista de Catalunya (MSC)-Partit Socialista de Catalunya (PSC(c)): Celestí Martí i Ramon Ferré; Moviment de Joves Socialistes de Catalunya (MJSC): Salvador Palomar; Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN): Pere An-

guera; Joventuts del PSAN: Fermí Reixac; Partit del Treball d'Espanya (PTE): Pascual Carrilero; Organització Comunista d'Espanya (OCE(BR)): Antoni Gutiérrez i Ildefons Baig; Convergència Democràtica de Catalunya (CDC): Jordi Escoda i Anton Feliu; Joventuts de CDC: Josep Pujol i Anton Baiges; Esquerra Republicana de Catalunya (ERC): Josep M. Descarrega; Front Nacional de Catalunya (FNC)-Estat Català (EC): Anton Batlle; Partit Carlí: Joaquim Pardo; Moviment Comunista de Catalunya (MCC): Ramon Llop; Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament) (PSC (r)): Joan M. Gispert, Joan Balañà, Miquel Pàmies i Josep Fernández Rufí; Unió Democràtica de Catalunya (UDC): Jacint Nubiola;

Comissions Obreres (CCOO): Gregori Simón; Unió Sindical Obrera (USO): Josep Bru; Unió de Pagesos (UP): Francesc Bastardas; Barris: Miquel Folqué i Manuel Sánchez Murillo; Moviment de Dones: Cristina Ferrer; Agrupació d'Estudiants: Jordi Mèlich; Centre de Lectura: Jordi Escoda; Cineclub: Jordi Bonet; Independents: Xavier Amorós, Josep Colomé, Ramon Ferran; Secretaris: Enric Agudé i Ramon Llop; Advocats: Ramon Marcer, Carles Martí, Josep Borrell, Josep Anton Baixeres i Rafel Nadal, i Enric Castro; Intercomarcal de l'Assemblea: Andreu Mayayo, Maties Palau, Oriol Pi de Cabanyes, Benvingut Moya, Ignasi Carnicer, Joan Farràs, Joan Cavallé, Pedro Heras, Ramon Marrugat, Josep Taver-

na, Joan M. Guinovart i centenars d'adherits, militants i simpatitzants de la ciutat i d'arreu de la comarca. El febrer de 1976 se celebren massives manifestacions a Barcelona, convocades per l'Assemblea, reprimides brutalment. Centenars d'assistents del Camp de Tarragona i diversos reusencs entre els con-tusionats. Primera reunió plenària de l'Assemblea a Reus, amb 300 persones al Centre Catòlic. Hi participen els partits UDC, CDC, CSC, RSD, PSUC, ERC, CCOO, PSAN, FNC, OCE (BR), PTE, UP, Pax Christi i Unió de Dones Democràtiques, que editen comunicats i milers de fulls volants. A Tarragona, on assistiren molts reusencs, la manifestació de l'Assemblea, també és dissolta per la policia. L'abril del 1976 l'Assemblea de Catalunya convoca una concentració a la plaça del Mercadal, «Per uns ajuntaments democràtics!». L'alcalde franquista rebé la comissió de l'Assemblea, formada per Ramon Marcer, Xavier Amorós, Lluís Tarragó, Celestí Martí, Gregori Simón i Joan Blanchar, però la policia impedí la concentració i foren dissolts. El juny de 1976 se celebra el segon plenari de l'Assemblea, amb 116 delegats, en què s'aprovà el «Comunicat de l'Assemblea de Catalunya al Baix Camp», i s'acorda l'adhesió al «Manifest per la ruptura». Hi assistiren CDC, UDC, CSC, PSC(r), PSUC, FNC, JSAN, JCC, CCOO, UP, Unió Dones i representants de les assemblees de Cambrils, Alforja, l'Aleixar, Riudoms i la Selva. El juny de 1976 fou detingut Francisco Galindo, del PSUC, per repartir propaganda de l'Assemblea, que l'octubre visita l'alcalde franquista i li notifica que convocarà una manifestació pro-Estatut d'Autonomia, que es realitzà sense incidents, i que provocarà una topada entre el Governador Civil, que la prohibí, i l'alcalde que l'autoritzà. La diada de Sant Jordi de 1977, l'Assemblea convocà una concentració davant l'Ajuntament per reivindicar l'Estatut. Es lliuraren més de 2.000 signatures a l'alcalde franquista, es llegí una crida per l'Estatut i l'acte acabà amb el cant d'*Els Segadors* i crits de «Visca Catalunya Lliure!». El desembre de 1976, enfront del Referèndum per a la reforma del règim franquista, l'Assemblea i els partits, davant la falta de llibertats, demanaven l'abstenció: «Per la democràcia, abstenció al referèndum: no votem!». Tres joves foren detinguts mentre repartien fulls volants, i posats en llibertat. També s'endegà la Campanya per l'amnistia total: «Per Nadal, tots a casa!». I el gener de 1977 la campanya «Volem l'Estatut!».

■ **3. Pintada clandestina antifranquista** realitzada per militants del PSC (c), signada per l'Assemblea de Catalunya, per la Llibertat, a un carrer de Reus, el 1976.

EL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA A REUS (1976-1977)

- 1. Cartell dels actes de cloenda del Congrés de Cultura Catalana a Reus, dissenyat per Claudi Arnavat Carballido, celebrats a Reus per la Festa Major de 1976, que representaren uns dels primers actes de catalanitat manifesta en els anys de transició del franquisme a la democràcia. Es realitzà la campanya «El català al carrer», amb el lema «Catalans: Catalanitzem Catalunya!!! Catalanitzem els Països Catalans».
- 2. Cartell de la sessió de clausura de l'àmbit d'Arquitectura i Disseny del Congrés de Cultura Catalana, amb una fotografia de Josep Blanchat i dissenyat per l'arquitecte Antoni Piñol, celebrat al Teatre Bartrina el 7 i 8 de maig de 1977.

CATALANISTES EN LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA 1975-1979

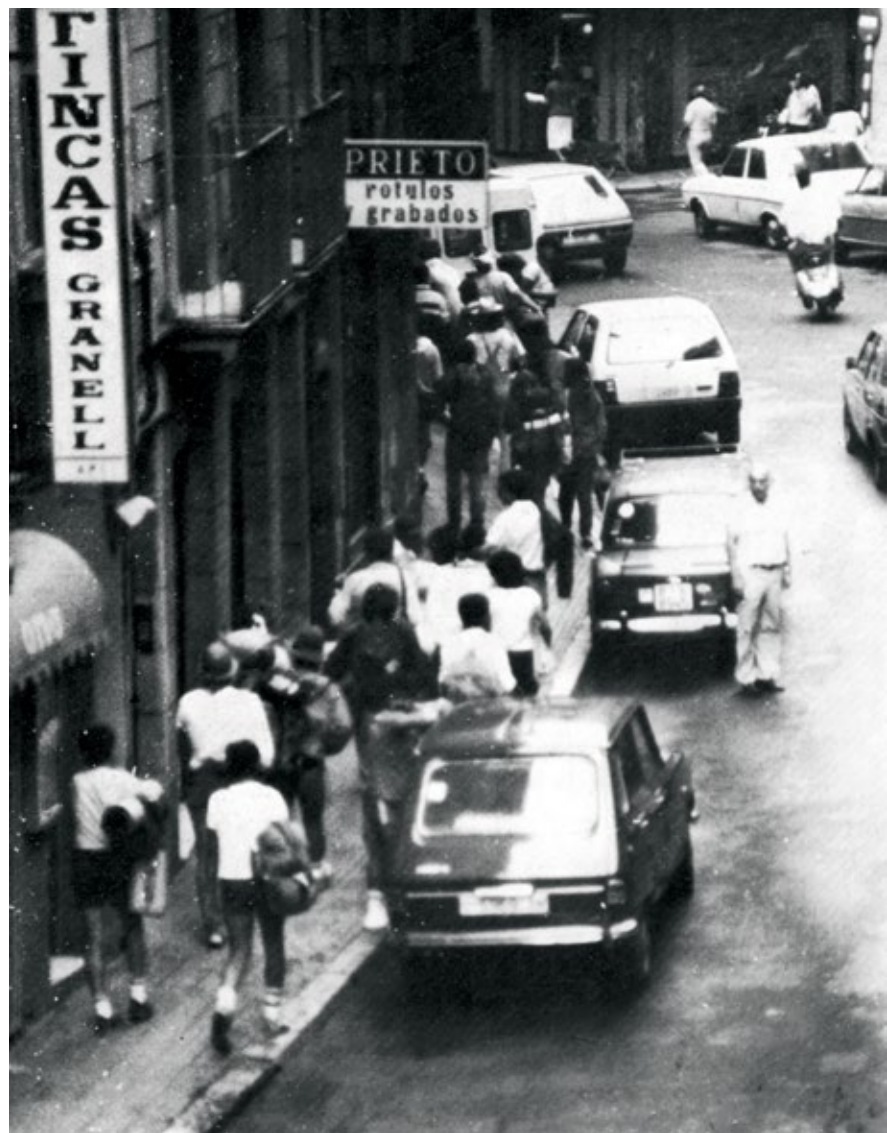
- 3. Cartells de propaganda de tots els partits que infesten els porxos de la plaça de Prim, en l'acabament de la campanya electoral de les primeres eleccions generals democràtiques celebrades el 15 de juny de 1977, les primeres des de la fi de la Guerra Civil Espanyola.
- 4. «Manifest al Poble de Reus», exigint eleccions municipals i democràcia en tots els nivells, signat pels partits polítics democràtics de la ciutat, PSC, PSUC, PSAN, ERC, CDC, PSPC, PSC (r), OCE (BR), EC, FNC i PTE, l'abril de 1978.

LA MARXA DE LA LLIBERTAT (1976)

Claudi Anna Vilaró, CFAC

Claudi Anna Vilaró, CFAC

■ ■ 1-2. La Marxa de la Llibertat va ser una acció duta a terme l'estiu de 1976 per reclamar, de forma pacífica i no violenta, l'amnistia, les llibertats i l'Estatut d'Autonomia, en els Països Catalans. Sis columnes de marxaïres recorren el territori per divulgar la Marxa. El 14 d'agost la Marxa arriba al Baix Camp per Alforja, on es penja una pancarta. A Cambrils, concentració i manifestació i mentre es ballaven sardanes, amb 500 persones, intervé la policia que deté a Josep-Lluís Carod-Rovira, Jordi Fargas, Gerard Claret, Xesco Boix, Antoni Teixell, Pasqual Calvet, Josep Lluís Rosell, i el nord-americà Scott Wiley. Foren traslladats a Tarragona

acompanyats per l'alcalde. El 19 d'agost, arriba a Reus, malgrat la presència policial, es realitzà una concentració d'un miler de persones a la plaça dels «Màrtirs», i 300 es manifesten pels carrers. Repressió policial i prohibició d'una ballada de sardanes, on quatre joves són detinguts per la Policia municipal, i posats en llibertat. Comunicat en què es demana la dimissió del governador. El 12 de setembre se celebra l'acte simbòlic final de la Marxa de la Llibertat dins el Monestir de Poblet. La concentració a Montblanc i la manifestació a Tarragona són dissoltes per la policia amb gran duresa. Comunicat de protesta de l'Assemblea de Catalunya de

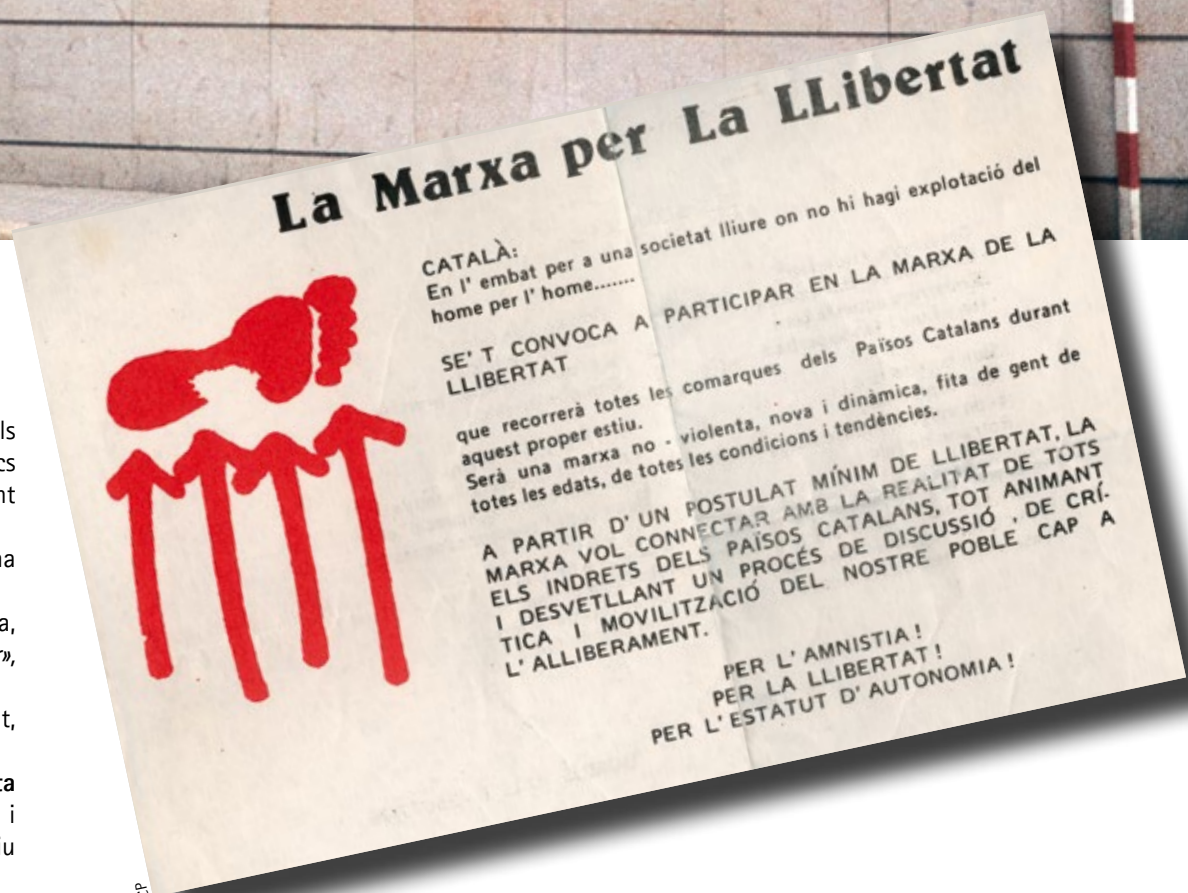
Reus, Tarragona i la Conca de Barberà, en què s'exigeix la dimissió del governador civil. El Col·legi d'Advocats denuncia la repressió. Es dugueren a terme diverses vagues de fam. La Marxa va representar un revulsiu per a la societat catalana i moltes associacions i personalitats s'hi van adherir. Els marxaïres portaven una samarreta identificativa. El regidor a l'Ajuntament franquista Miquel Pàmies se la va posar sota l'americana i la va ensenyar a l'Ajuntament, fet pel que va ser multat. Els comissionats de l'Assemblea de Catalunya per demanar permisos per manifestar-se eren, en aquells anys, Celestí Martí, Ramon Marcer, Lluís Tarragó i Enric Aiguadé.

CP

Carles Salas, PSC

A les fotografies, unes gallines amb rètols reivindicatius, alliberades als carrers centrals de la ciutat, i els primers marxaïres caminant pel raval de Santa Anna, el dia 19.

■ 3. Enganxina per l'Amnistia, amb el lema «Tornem a Lluitar».

■ 4. Enganxina de la Marxa de la Llibertat, amb el lema «Poble català posa't a caminar», de l'estiu de 1976.

■ 5. Full volant de la Marxa de la Llibertat, de l'estiu de 1976.

■ 6. Pintada clandestina antifranquista de l'Assemblea de Catalunya per l'amnistia i convocant a la Marxa de la Llibertat, l'estiu de 1976.

Fotògraf desconegut. CXA

XAVIER AMORÓS, UN SÍMBOL REUSENC DEL CATALANISME PROGRESSISTA

CXA

Claudi Arnau Vilarió. CXA

■ **1. El llibre de poemes *Qui enganya, para***, de Xavier Amorós Solà (Reus, 1923-2022), Premi Carles Riba de 1964. Amorós ha estat l'escriptor de referència dels anys del franquisme i la transició a la ciutat. El 1961 publica *Enyor la terra*, abandona l'etapa simbolista i entra en el realisme. El 1962 publica *Guardeu-me la paraula*. Els anys vuitanta va reiniciar la seva activitat literària i va publicar diversos llibres inici del seu cicle memorialístic, culminat amb els tres volums de *Temps estranys*, un retaule de la vida cultural, política i quotidiana del Reus de la segona meitat del segle XX.

■ **2. Sopar d'homenatge a Xavier Amorós**, en motiu del Premi Carles Riba de 1964.

■ **3. Cartell de l'Agrupació d'Electors** per l'Entesa, del 1979, una coalició unitària catalanista, impulsada per Josep Benet (1920-2008), centrada en la defensa íntegra de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. La seva activitat cívica ha estat constant des dels anys de la clandestinitat sota el franquisme. Compromès políticament fou membre de la Comissió Democràtica del Baix Camp (1967-1970) i durant la transició, forma part de l'Assemblea de Catalunya. Pel seu prestigi va formar part de la candidatura al Senat Per l'Entesa de Josep Benet en les eleccions de 1979. Després se'l va proposar com un dels tres senadors pel PSC-PSOE a la província de Tarragona essent elegit a les eleccions generals espanyoles de 1986 i reelegit a les eleccions generals espanyoles de 1989, fins que es va jubilar el 1993.

■ **4. Xavier Amorós, signant cartells** en la campanya electoral de les eleccions de 1989, en les que resultà elegit senador pel Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE).

■ **5. Xavier Amorós, junt amb el prestigiós advocat Ramon Marcer**, en la festa dels 25 anys de l'Escola Mowgli, la primera escola catalana sota els criteris de la renovació pedagògica creada a la ciutat. Ramon Marcer Butí (Sant Pere de Ribes, 1934-Reus, 2001), va ser un membre actiu de l'oposició a la dictadura i assessor legal de l'Assemblea de Catalunya, que defensà de forma altruïsta molts dels represaliats polítics a la ciutat durant el franquisme.

■ **6. Xavier Amorós, escrivint a casa seva**, el 1978.

Claudi Arnau Vilarió. CFMO

Claudi Arnau Vilarió. CXA

SOCIALISTES I CATALANISTES (1976-1984)

■ ■ ■ 1-2-3. Cartells de la candidatura Socialistes de Catalunya en les primeres eleccions generals democràtiques, el 15 de juny de 1977 i del Parlament de Catalunya, del 1984, amb missatge catalanista.

■ 4. Celestí Martí que a l'exili s'havia unit a la resistència del Partit Comunista Francès, el 1949 recolzà Joan Comorera en la crisi del PSUC, i fou apartat del partit. El 1952 retornà a Catalunya i després de les detencions del Moviment Socialista de Catalunya del 1958, s'afilià al partit i treballà per a la seva implantació a Reus. Fou membre de la Comissió Democràtica del Baix Camp i entre 1967 i 1971 formà part de l'equip editorial de la *Revista del Centre de Lectura* de Reus. El 1971 fou detingut per participar en l'Assemblea de Catalunya. Promogué la unió dels socialistes primer a Convergència Socialista de Catalunya (1974), després en el Partit Socialista de Catalunya-Congrés i, finalment, en el Partit dels Socialistes de Catalunya (1978).

■ ■ 5-6. Cartell i míting de presentació del Partit Socialista de Catalunya-Congrés (PSC-C), al pavelló de fires, el 1976. La reorganització del socialisme reusenc després de la Guerra, començà el 1965 amb els intents de Joan Raventós d'organitzar una agrupació local del Moviment Socialista de Catalunya,

amb Isidor Fornies, Xavier Amorós i Celestí Martí. El 1966 els socialistes reusencs, amb mossèn Asens, constitueixen la delegació del Club d'Amics de la UNESCO. Josep Pallach es reuneix amb una vintena de persones, al xalet del fotògraf Josep M. Ribas Prous, i amb Joan Raventós, a la merceria d'Antoni Correig i a casa de Ramon Ferré. El 1971 son detinguts Celestí Martí, Pere Porta i Ramon Ferré i foren interrogats per la policia Josep Navàs, Joan Ballester, Enric Roig i Montserrat Vallès. El juny de 1974 es funda Convergència Socialista de Catalunya (CSC), hereva de l'MSC i s'hi incorporen Carles Martí i Anton Borrell, futurs alcaldes de Reus.

■ 7. Miting electoral del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), al pavelló del Reus Deportiu, ple de gom a gom, el 10 d'octubre de 1982. El 1975, any de la mort del dictador Franco, a Reus són presents en l'àmbit socialista, les organitzacions Convergència Socialista i Reagrupament Socialista i Democràtic. En el moment que son legalitzats, el Partit Socialista de Catalunya-Congrés de Joan Raventós i el Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament de Josep Pallach ja disposen a la ciutat de militants. El PSC-C disposa de més efectius i presència ciutadana, i d'una branca juvenil, el Moviment de Joves Socialistes de Catalunya. El PSOE, que a Reus

Fotògraf desconegut. CSM

històricament havia tingut presència des dels primers anys del segle XX, desaparegué de la ciutat durant el franquisme. Però amb el procés d'unitat que culmina el 1978 amb la creació del PSC (PSC-PSOE) a Barcelona, a Reus també es dona un procés de confluència entre el PSC-C, el PSC-R i el petit nucli del PSOE. El PSC neix a Reus amb una organització plural, amb una presència distribuïda en els diferents sectors socials, que el 1979 el porten a rebre el suport majoritari de la ciutadania per primera vegada, en la candidatura encapçalada per Carles Martí. Un suport que es mantingué invariable en les eleccions locals amb els candidats Anton Borrell, Josep Abelló i Lluís Miquel Pérez, fins l'any 2011.

SPOT. AAV

Fotògraf desconegut. CP

ACSC

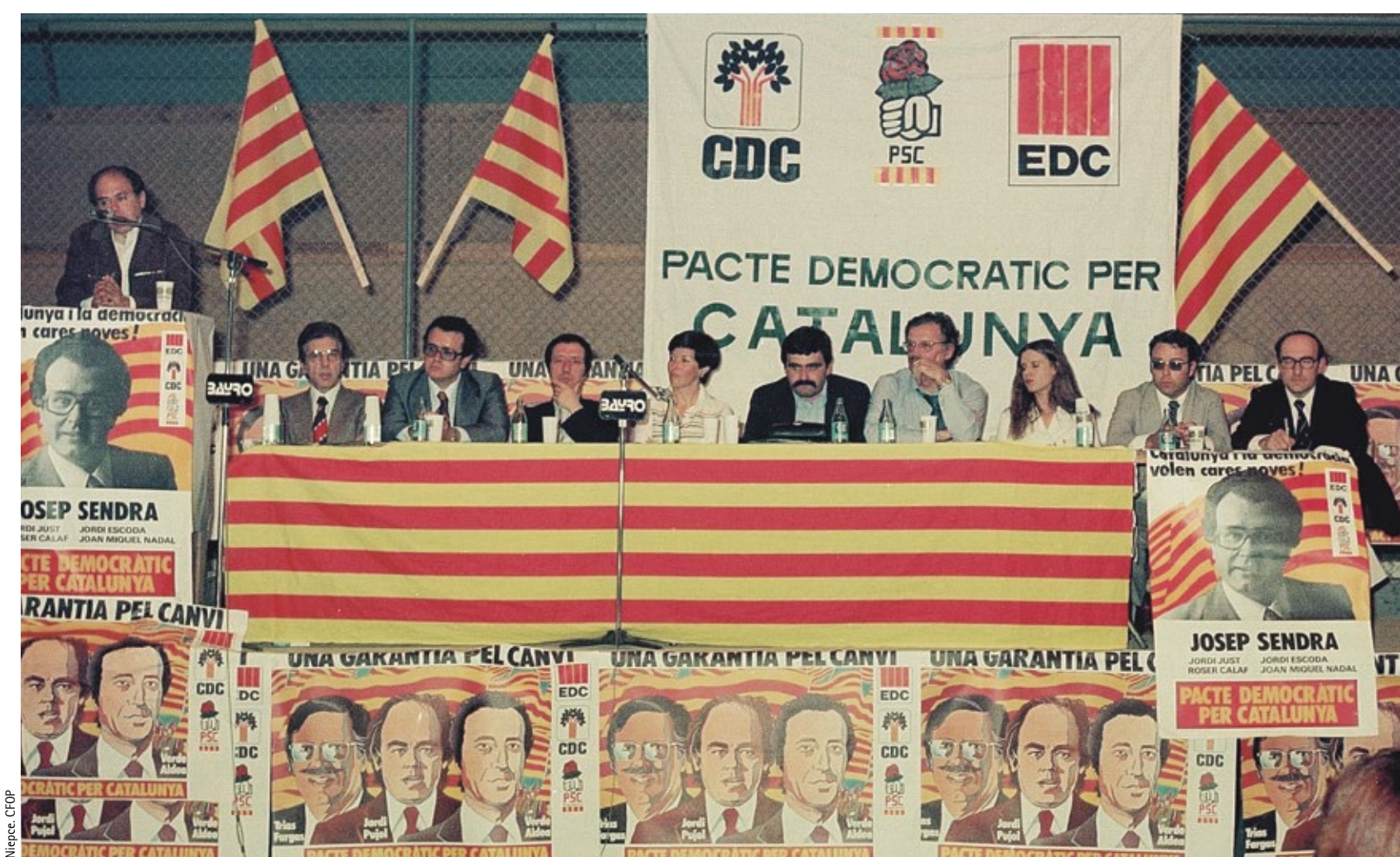

CONVERGÈNCIA DEMOCRÀTICA I EL PACTE DEMOCRÀTIC PER CATALUNYA (1977)

■ ■ 1-2. Cartells electorals del Pacte Democràtic per Catalunya, coalició electoral catalana a les eleccions generals espanyoles de 1977, centrant el discurs en la necessitat d'aprovar un Estatut d'autonomia per Catalunya. La integraven Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), –fundada a Montserrat el 1974, encapçalada per Jordi Pujol–, el Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament, Esquerra Democràtica de Catalunya

(EDC), Front Nacional de Catalunya (FNC) i independents. Va obtenir 11 diputats i 2 senadors, essent la segona força política. Es presentà com a gran opció de centreesquerra nacionalista al Principat de Catalunya,. Poc després de les eleccions la coalició es va trencar: el PSC-R es va unir al PSOE i al PSC-C per formar el PSC, mentre CDC s'uniria a Unió Democràtica de Catalunya per formar Convergència i Unió, el 1978.

■ ■ ■ 3-4-5. Miting del Pacte Democràtic per Catalunya, format per Convergència Democràtica de Catalunya, PSC (r) i Esquerra Democràtica de Catalunya, al Reus Deportiu, el 5 de juny de 1977. Intervingueren Josep Verde Aldea –a la imatge, fent el seu parlament–, Jordi Pujol –a la imatge, fent el seu parlament–, Ramon Trias Fargas, Gabriel Ferraté, Jordi Just i el candidat reusenc Jordi Escoda, presentats per Josefina Vergés.

Fotograf desconegut. CIE

CP

BCRVA

CP

CP

BCUR

CP

EL CATALANISME CONSERVADOR: DE CONVERGÈNCIA A CONVERGÈNCIA I UNIÓ (CIU)

■ **1. Inauguració del primer local de Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), al carrer de Jesús, el 1976.** Jordi Pujol, secretari general del Partit i futur president de la Generalitat de Catalunya assistí a la inauguració. Aquell any, Pujol havia participat en el cicle de conferències «Els camins de la democràcia», sobre les Terceres Vies Europees, al Centre de Lectura de Reus, i l'octubre se celebrà el primer míting de CDC, a la ciutat, amb Jordi Pujol i Miquel Roca.

■ **2. Jordi Pujol, secretari general de Convergència Democràtica de Catalunya, dissertà sobre la «Política parlamentària i eleccions municipals», al Teatre Bartrina, el 17 de febrer de 1978 i el 23 de desembre de 1979 sobre «El Camp Català a la Catalunya Autònoma», dues de les primeres vegades que el líder catalanista conservador, i futur president de la Generalitat durant anys, visità la ciutat.**

■ **3. Cartell de propaganda electoral de Convergència Democràtica de Catalunya i Esquerra Democràtica de Catalunya, a les eleccions generals espanyoles de 1977, les primeres des de la fi de la Guerra Civil el 1939.**

■ **4-5. Cartells de propaganda electoral de Convergència i Unió, la coalició que governà a la Generalitat de Catalunya des de 1980 a 2003, i des de 2010 fins a 2015 i ostenta la majoria d'alcaldies de Catalunya.**

■ **6. Jordi Escoda Vilà (Reus, 1935) és un industrial i polític, gerent d'empresa avícola i agrícola, ha estat president d'Òmnium Cultural del Baix Camp, president del Centre de Lectura de Reus, membre del patronat de l'Hospital de Reus, soci del Reus Esportiu, de l'Orfeó Reusenc i de l'Associació d'Amics de Reus. Militant de Convergència Democràtica de Catalunya, ha estat regidor de Reus del 1979 a 1983, diputat per la circumscripció de Tarragona a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980 i senador designat pel Parlament. El 2012, l'alcalde Carles Pellicer (CiU), el va nomenar Síndic de Greuges de la ciutat de Reus, càrrec que exercí amb l'acord del Partit Popular.**

■ ■ **7-8. Cartells de Convergència i Unió, coalició creada el 1978, que obtingué l'hegemonia absoluta de la política nacional i governà Catalunya des de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, el 1980, fins a 2003 i de 2010 al 2015, com a Junts pel si. El 10 de març de 1980 Convergència Democràtica de Catalunya i Unió Democràtica de Catalunya (CIU) celebraren un míting al Teatre Bartrina del Centre de Lectura en la campanya per a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, en el qual parlaren Fina Vergés, que presentà l'acte; Jacint Nubiola, Jordi Escoda i Miquel Coll Alentorn. Per les segones eleccions al Parlament, el 12 d'abril de 1984 Convergència i Unió celebraren un míting amb Miquel Roca, Jordi Escoda i Enric Cardús, al Teatre Bartrina. El 2007 publicà el llibre *Memòria històrica d'un reusenc: La Transició*.**

Fotograf desconegut. CP

■ **9. Congrés de refundació de l'històric partit independentista Estat Català, celebrat a Reus, el març de 1999. Aquell mateix any es presentà a les eleccions al Parlament de Catalunya, obtenint menys d'un 1% del sufragi. Integrat dins la coalició electoral Acció Municipal Democràtica, el 2007 obtingué 9 regidors i dues alcaldies a tot Catalunya. Contraris a l'Estatut de Miravet de 2006,**

l'any 2014 van fer campanya a favor del Sí-Sí per la consulta sobre la independència de Catalunya del 9-N. El 2020 fou una de les organitzacions impulsores de l'Associació Independentistes d'Esqueres liderada per l'alcalde de Montblanc, Josep Andreu Domingo, partidària de la unitat de l'independentisme i del lideratge del president Carles Puigdemont.

LA TEMPTACIÓ DE LLUITA ARMADA D'ALLIBERAMENT NACIONAL (1969-1995)

CP

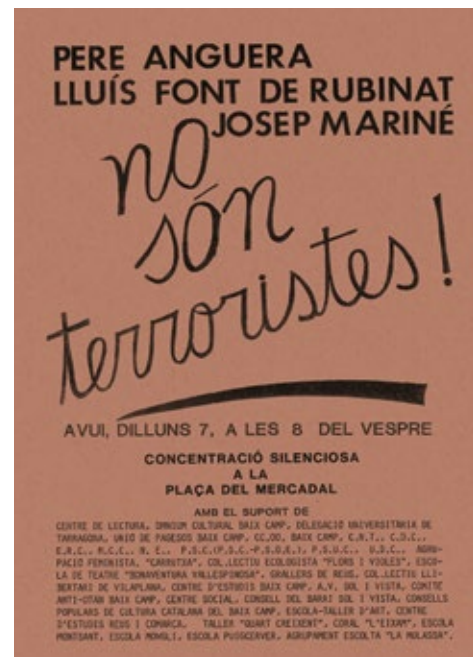

Fotograf desconegut. CP

■ **1. Propaganda del Front d'Alliberament Català (FAC)**, la primera organització armada que defensava les tesis dels moviments d'alliberament nacional d'influència marxista-leninista als Països Catalans, que va néixer el 1969. Neix amb la unió d'independentistes veterans que provenien del Consell Nacional Català (CNC) i joves independentistes que provenien de les Joventuts Obreres d'Estat Català.

■ **2. Pintada de Terra Lliure, a Reus.** Terra Lliure va ser una organització armada independentista catalana, d'ideologia marxista-leninista, fundada el 1978 amb l'objectiu de crear un estat socialista independent als Països Catalans, que va abandonar la lluita armada el 1991 i es va autodissoldre de manera oficial el 1995. Alguns dels seus dirigents i militants van ingressar després a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i els presos de l'organització van sortir de la presó després de ser indultats o de complir condemna. La majoria dels militants provenien de l'Exèrcit Popular Català (EPOCA), del Front d'Alliberament Català (FAC) i del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN). Durant la seva existència, van ser detingudes més de 300 persones que les forces de seguretat de l'Estat espanyol van vincular amb l'organització. Terra Lliure va emprendre més de dues-centes accions armades als Països Catalans, provocant la mort de 5 persones i ferint-ne algunes desenes. Quatre d'aquests cinc eren militants de l'organització, que van perdre la vida durant la preparació d'operatius armats. El seu precedent va ser l'Exèrcit Popular Català (EPOCA) fou una organització armada catalana que va actuar entre el 1976 i el 1980 que perseguia la separació de Catalunya d'Espanya.

■ **3. Cartell en solidaritat amb Pere Anguera, Lluís Font de Rubinat i Josep Mariné**, militants independentistes reusencs, falsament acusats de pertànyer a Terra Lliure, el desembre de 1981. La seva detenció arbitrària va provocar una forta mobilització popular i social a la ciutat, fins aconseguir el seu alliberament sense càrrecs.

BCLR

LA REPRESSIÓ CONTRA L'INDEPENDENTISME (1981-1992)

Fotograf desconegut. CP

Niepc CP

■ **4. Pere Anguera Nolla** (Reus, 1953-2010) fou un historiador català, professor de la Universitat Rovira i Virgili i membre del Centre de Lectura de Reus, del qual en fou president del 2001 al 2007. Membre del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) i de l'Assemblea de Catalunya fou un conegut independentista, tot i que als darrers anys s'aproximà als socialistes. El desembre de 1981 el seu nom prengué volada arran de les detencions de tres reusencs independentistes dins el marc de les persecucions de membres de Terra Lliure. En la seva obra teòrica, Anguera va combinar la pràctica científica amb una visió nacional de la història i destacà per ser un renovador de la historiografia local a la ciutat i un apassionat per la història. Anguera va esdevenir el més prolífic historiador local i un expert en l'estudi del catalanisme i la seva vinculació amb el carlisme al segle XIX. El 2015, l'Ajuntament de Reus va homenatjar-lo atorgant el seu nom a la segona biblioteca pública de la ciutat, on s'hi guarden part de la documentació i dels fons bibliogràfics acumulats al llarg de la seva dilatada recerca.

Fotograf desconegut. CP

■ **5-6. Josep Mariné Rabascall** (Reus, 1940-1987) militant independentista, lluitador per la llibertat de Catalunya, en una intervenció al Fossar de les Moreres en l'1 de Maig, en nom del Sindicat Obrer de Catalunya (SOC), va ser un dels fundadors del Moviment de Defensa de la Terra el 1984 i va ser detingut sota l'aplicació de la Llei Antiterrorista en la

primera operació policial contra Terra Lliure el 1981. A les fotografies, Mariné, megàfon en mà a la plaça de Prim, i portant la pancarta que obria la manifestació per l'Amnistia dels presos polítics, convocada pel Comitè de Solidaritat amb els Patriotes Catalans, a Reus el 1986, i el primer a l'esquerra portant la pancarta de la manifestació.

EL PARTIT SOCIALISTA D'ALLIBERAMENT NACIONAL (1968-1984)

ACBC

ACBC

- 1. Full volant del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) d'una campanya d'internacionalització de la qüestió catalana dirigida al turisme. El 1975 es constituí el PSAN a Reus, amb Pere Anguera, Josep M. Balcells i Joan B. Bové. L'estelada d'estel roig sobre fons groc fou adoptada pel PSAN el 1968. L'estel vermell simbolitza la revolució social a més de la nacional. És usada actualment per l'esquerra independentista.
- 2. Publicació independentista *Fulls d'Informació*, editada a Reus el 1977, pel Col·lectiu pel Socialisme i la Independència.
- 3. Full volant del PSAN de Reus cridant a boicotejar el referèndum de la Reforma Política franquista, del desembre de 1976.
- 4. Capçalera de la publicació *L'insurgent*, òrgan del comitè de Zona del Camp de Tarragona i la Conca de Barberà, del PSAN, editat a Reus, el 1976.

ACBC

ACBC

CAN

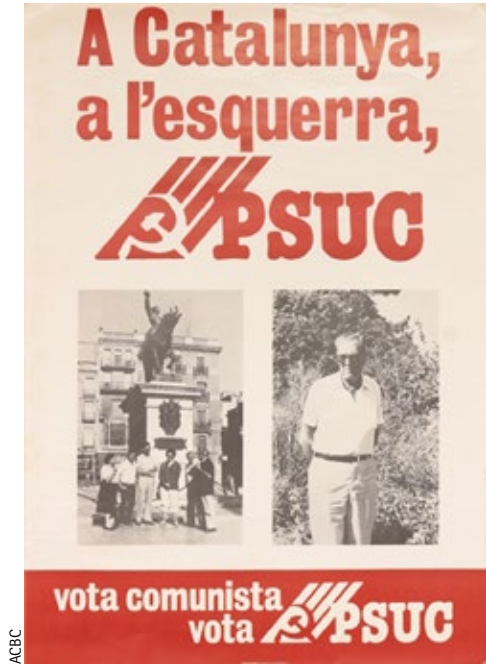
EL PARTIT SOCIALISTA UNIFICAT DE CATALUNYA (PSUC)

- 5. Cartell del miting «Una opció democràtica per al futur» organitzat pel Partit Socialista Unificat de Catalunya, encara no legalitzat, que omplí el Teatre Bartrina, amb 1.000 persones, el 20 de febrer de 1976. Fou el primer miting d'un partit polític democràtic des de la fi de la Guerra Civil a Reus, i el segon de Catalunya. Intervingueren els militants Josep Colomer, Jordi Piqué, Salvador

Taverna, Miquel Sánchez i Anna Sugranyes. El cartell va ser dissenyat per Claudi Arnavat Carballedo (Reus, 1955-2007). El miting va provocar que el Governador Civil franquista amenacés al Centre de Lectura amb la clausura de l'entitat i els oradors foren citats a declarar al Jutjat. L'abril del 1977 es presenta a la premsa i inaugura la seva primera seu pública a la ciutat.

ACBC

ACBC

- 6. Butlletí de propaganda *Avant*. Òrgan del Comitè local de Reus del PSUC, encara il·legal, però que comptava amb una bona organització i una gran implantació, dirigit per Josep Colomé, de juny de 1976.
- 7. Cartell de propaganda electoral del Partit Socialista Unificat de Catalunya a Reus, a les primeres eleccions municipals de la democràcia, el 1979.

EL SINDICALISME NACIONAL I DE CLASSE

■ ■ 1-2. Primera manifestació sindical unitària autoritzada, l'1 de maig de 1978, per la llibertat sindical, convocada per Comissions Obreres (CCOO), sindicat proper al PSUC; Confederació Sindical Unitària de Treballadors (CSUT), d'ideologia maoista; Unió General de Treballadors (UGT), socialista del PSOE; i Unió Sindical Obrera (USO), independent, els principals sindicats de classe presents a la ciutat. El sindicalisme independentista hi fou present amb els homes i les dones del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN).

■ 2. Emblema de Comissions Obreres de Catalunya (CCOO) o Comissió Obrera Nacional de Catalunya, constituïda clandestinament el 1964 i que no es va ser legalitzada fins el 1977. El gener de 1967 es creen les Comissions Obreres a Reus, impulsades per Pascual Carrilero i Antonio López Hidalgo. Inicia una intensa activitat de repartiment de fulls volants de propaganda sindicalista. El decisiu paper jugat per Comissions Obreres en les lluites socials a Catalunya durant anys li van permetre convertir-se en la primera força sindical a Reus. Jugaren un important paper en l'assumpció del fet nacional català per part de la classe treballadora d'origen immigrant espanyol. Fins al gener de 1977 no pogueren celebrar el primer acte públic autoritzat. Hi intervingueren Gregori Simón, José M. Yago, Juan Palma i José Estrada.

EL SINDICALISME AGRARI CATALÀ: UNIÓ DE PAGESOS

1. Manifestació massiva del sindicat

Unió de Pagesos de Catalunya, a Reus, l'organització professional agrària majoritària de la pagesia de Catalunya, el 1978. Fou fundada en la clandestinitat el novembre de 1974, amb presència de pagesos del Camp de Tarragona i s'autodefiní com a sindicat «unitari, democràtic i independent», hereu de l'antiga Unió de Rabassaires. Elegí com a òrgan d'expressió *La Terra*, la mateixa capçalera que, en temps de la Unió de Rabassaires, havia dirigit Lluís Companys. L'àmbit d'Agricultura del Congrés de Cultura Catalana serví de llançament i per donar-se a conèixer. El 1976, l'èxit d'una manifestació de 25.000 persones a Tarragona i una altra de 10.000 a Lleida en demanda de preus justos i criticant la política d'excedents, varen ser decisives en la consolidació del lideratge d'Unió. Poc després se celebrà la Primera Assemblea a Poblet i el Primer Congrés a l'Espluga de Francolí amb 2.000 assistents de 21 comarques. El 1977 fou legalitzada com a organització professional agrària i el febrer realitza la primera gran tractorada, amb 18.000 tractors a les carreteres. El principal impuls va venir dels pagesos d'esquerra que ja havien participat en les anomenades Comissions Camperoles, organitzades pel PSUC a imitació de les Comissions Obreres. Agrupa sectors de diferents ideologies (CDC, PSC, PSUC) i el seu líder més destacat fou Pep Jai, del Vendrell. Des de 1976 el màxim dirigent va ser Pep Ri-
era, de Mataró, coordinador general durant vint anys. Un dels trets diferencials de la Unió de Pagesos ha estat la seva combativitat, protagonitzant nombroses mobilitzacions, com manifestacions, tractorades i talls de carretera. El 1978 organitzaren una tractorada massiva contra les Cambres Agràries, lesives als drets dels pagesos. Alhora, el 1978 celebraren el II Congrés a Cervera, al qual hi assistiren Josep Tarradellas i els membres de la Generalitat provisional. Això suposà el seu reconeixement com a interlocutor vàlid.

2. Cartell de propaganda de la Unió de Pagesos, del 1978.

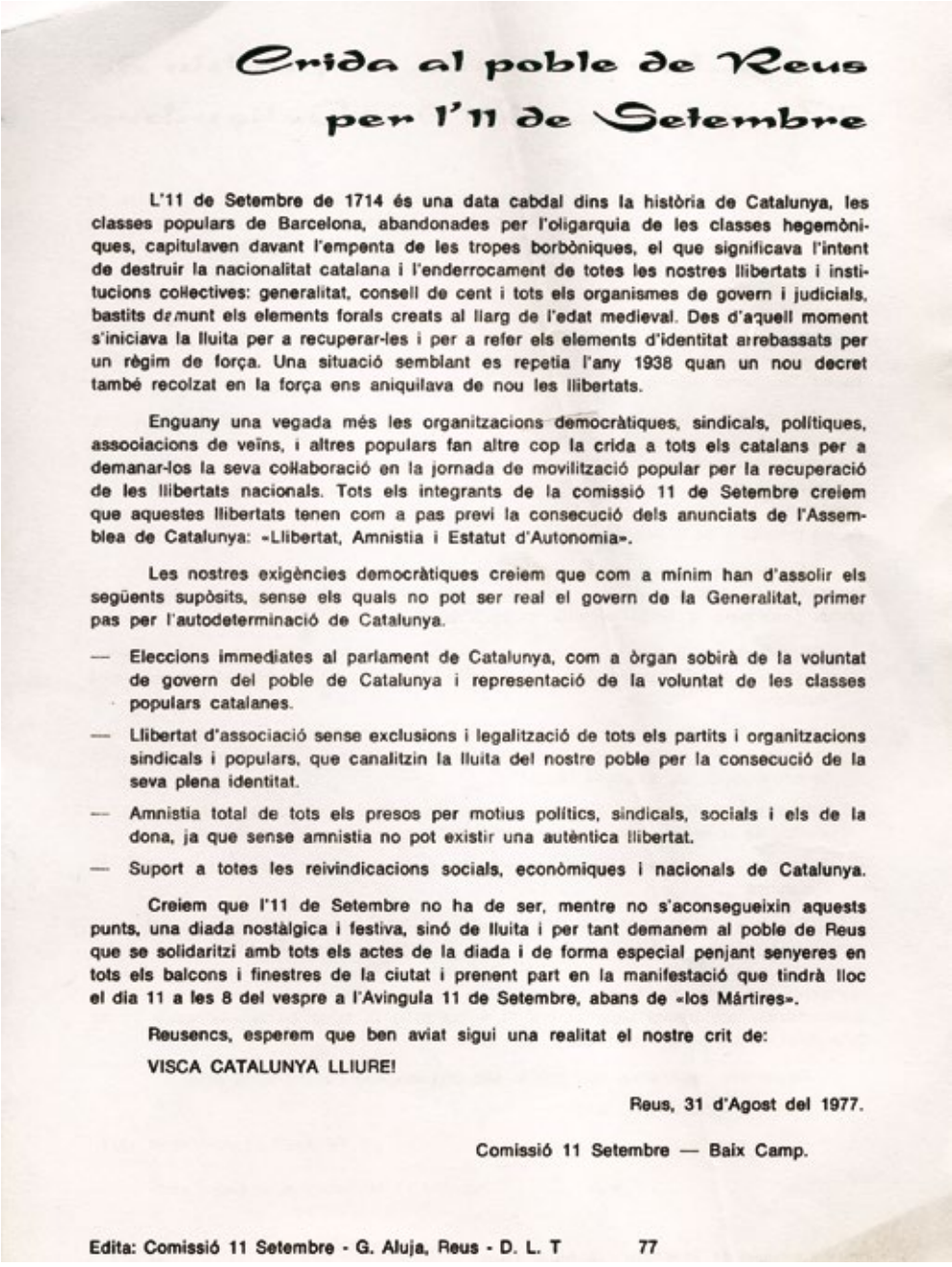
Carles Salas. PSC

ACBC

- 1. Pancarta enganxada a un autobús convocant a la manifestació de l'11 de setembre de 1976. El setembre una delegació de l'Assemblea de Catalunya visità l'alcalde franquista per demanar la dimissió del consistori i avisar de la manifestació de l'11 de setembre, la primera celebració pública de la Diada Nacional de Catalunya. La manifestació comença amb 300 persones i acabà amb 3.000 al Mercadal. La policia carregà sense previ avis provocant diversos contusionats i quatre detinguts. Es col·locà una gran pancarta a la plaça del Mercadal: «Per un 11 de setembre en llibertat!», banderes catalanes als balcons i al campanar. Aquell dia, a Sant Boi de Llobregat se celebrà la primera Diada Nacional de Catalunya autoritzada després de la mort de Franco, que fa tremolar el règim en aquell període de transició.
- 2. Full volant en castellà convocant a la manifestació de l'11 de setembre de 1977.
- 3. Crida de la Comissió 11 de Setembre al poble de Reus, amb les reivindicacions mínimes i de lluita per l'11 de Setembre de 1977.

- 4. Taula de propaganda per l'11 de Setembre de 1977.
- 5. Propaganda reivindicativa de l'Estatut d'Autonomia, amb cartells de l'Assemblea de Catalunya, a la Diada de Sant Jordi del 1977.
- 6. Manifestació massiva convocada per l'Assemblea de Catalunya, per la Llibertat, l'Amnistia, i l'Estatut d'Autonomia, l'11 de setembre de 1977, Diada Nacional, la primera celebrada lliurement a la ciutat des de la fi de la guerra civil, que aconseguí reunir 10.000 persones en la major manifestació celebrada a la ciutat, fins aquell moment, sota el lema «Volem l'Estatut!», que acabà a la plaça del Mercadal, mentre els balcons de la ciutat eren plens de senyeres.

ACBC

Claudi Amavat Vilard. ACBC

Claudi Amavat Vilard. CIMIR

11 DE SETEMBRE DE 1977: LLIBERTAT, AMNISTIA, ESTATUT D'AUTONOMIA...

Niepece. ACBC

■ 1. Manifestació massiva convocada per una vintena d'entitats i partits, per l'Estatut d'Autonomia, l'11 de setembre de 1978, Diada Nacional de Catalunya. Aquell any se celebrà el Referèndum de la Constitució Espanyola, en que els partits catalanistes radicals, com ERC i el PSAN, s'oposen a una Constitució que no reconeix la realitat plurinacional de l'Estat i que consagra la monarquia i l'exèrcit com a garants de la «unitat nacional espanyola».

■ 2. Crida al poble de Reus per l'11 de setembre de 1978, Diada Nacional de Catalunya.

■ ■ 3-4. Cartells convocant a les manifestacions de l'11 de setembre de 1977, Diada Nacional de Catalunya, a Barcelona i a Reus, aquest dissenyat per l'artista Salvador Junpere.

CRIDA PER L'11 DE SETEMBRE

L'11 de setembre de 1714 l'exèrcit borbònic de Felip V entrava a Barcelona després d'un llarg setge i el rei posava fi a les llibertats nacionals de Catalunya. Des d'aquell moment l'11 de setembre ha estat considerat com la nostra diada Nacional. L'11 de setembre no pot ser un dia de festa, sinó que encara l'hem de considerar una jornada reivindicativa, ja que cap dels objectius primordials del nostre poble no ha estat assolit. Ens és regatejat el dret a l'autodeterminació, la nostra llengua continua allunyada dels centres educatius i els nuclis de poder estan allunyats del poble. Cal que tots ens unim per reivindicar d'una vegada per totes el nostre estatut, que permeti que siguem els catalans els qui ens autogovernem, l'oficialitat del català a tots els nivells i l'accés democràtic als nostres organismes de govern.

Hem de sortir de nou al carrer per demostrar que no estem adormits, que som un poble viu amb una clara visió del seu futur. Encara som a temps de fer sentir la nostra veu i hem d'encoratjar els nostres representants perquè aconseguixin en el senat, que la constitució que allí es debat sigui el més pròxima possible als nostres anhels.

Reusencs, manifesteu-vos amb nosaltres per les llibertats nacionals de Catalunya!

Reusencs, penjeu senyeres i domassos als balcons i finestres!

L'11 de setembre, a les 8 del vespre, tots a l'avinguda 11 de setembre.
(Abans de los Mártires)

Reus, 1978

VISCA CATALUNYA LLIURE!

Comissió 11 de setembre: Agrupació Excursionista Catalunya, Associació de veïns Camí de Valls, Centre de Lectura, Colla sardanista Rosa de Reus, CDC, CCOO, CSUT, EC, ERC, FJCE, FNC, JCBR, JCC, JSAN, MJSC, Omnium Cultural, OC-BR, Patronat per al Foment de la Sardana, PCOC, PSAN dels PPCC, PSC-PSOE, PSUC, PTE, SOC, UGT, USO i Grup d'Independents.

Orígenes Reus, Aleus, 1 — Dip. legal T. 790-78 — Edita Comissió 11 setembre. Reus.

LLIBERTATS AMNISTIA

ESTATUT D'AUTONOMIA

11

SETEMBRE

diada nacional de catalunya

concentració marxa al Passeig de Gràcia
entre Diagonal i Gran Via, a les 5 de la tarda

TORNAREM A LLUITAR
TORNAREM A SUFRIR
TORNAREM A VÈNCER

(PRESIDENT LL. COMPANYYS)

11 DE SETEMBRE

diada nacional de catalunya

a les 8 del vespre
manifestació
a l'avinguda 11 de setembre
abans de "los mártires"

Niepec. CIVIR

■ 1. Cartell de la conferència de Josep Andreu Abelló, dirigent del PSC, «Els meus records del president Companys», que s'havia de celebrar al Teatre Bartrina el novembre de 1976, però que fou prohibida pel Governador civil franquista.

■ 2. Manifestació massiva de l'11 de setembre de 1978, Diada Nacional de Catalunya, al seu pas pel raval de Santa Anna. Era encapçalada per una senyera amb el missatge «Volem l'Estatut!»

■ 3. Full volant editat per la Comissió 11 de Setembre cridant a la manifestació de la Diada Nacional de 1978. Feia una crida a penjar senyeres i domassos als balcons, i acabava amb un «¡Visca Catalunya Lliure!»

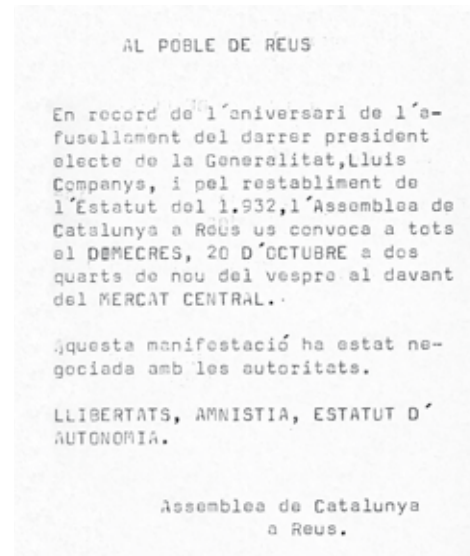
■ 4. Full volant de l'Assemblea de Catalunya a Reus convocant a la manifestació en record de l'afusellament del President de la Generalitat Lluís Companys, i pel restabliment de l'Estatut d'Autonomia de 1932, el 20 d'octubre de 1976, que, malgrat haver estat negociada amb les autoritats franquistes, fou dissolta per la Policia Nacional espanyola.

11 DE SETEMBRE DE 1978: Volem l'ESTATUT!

ACBC

■ 5. Acte de la Lliga de Catalunya de Mutilats i Invàlids de la Guerra d'Espanya, creada el 1977 a Barcelona, a l'Ajuntament de Reus, el 1979, pocs després de les primeres eleccions municipals democràtiques celebrades el 3 d'abril aquell any.

ACBC

Niepec. CP

■ 6. Primer homenatge públic als reusencs republicans morts en la Guerra Civil espanyola i en la repressió franquista franquista, l'11 de setembre de 1977, a la fossa comuna del Cementiri General de Reus.

■ 7. Multitudinari funeral de Ventura Gassol, a la Selva del Camp, el 21 de setembre de 1980. Hi assistiren, entre d'altres personalitats, Jordi Pujol, President de la Generalitat i Heribert Barrera, President del Parlament.

Eugenio del Castillo. ANC

Fotògraf desconegut. OJA

Claudi Amnau Vilari. CIMIR

JOSEP TARRADELLAS, PRESIDENT DE LA GENERALITAT, A REUS (1978)

Jaume Muntané. CP

■ 1. El president de la Generalitat de Catalunya restaurada, Josep Tarradellas Joan (1899-1988), en la seva primera visita oficial a Reus, el maig de 1978. Fou rebut per l'últim alcalde franquista Miquel Colàs. El 1977 un grup de reusencs l'havia visitat a l'exili. La seva llarga carrera política té tres episodis claus que han marcat la història de Catalunya al segle XX. Primer, la presidència de la Generalitat del setembre del 1936 al maig del 1937, quan aconseguí la dissolució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i la restauració de l'ordre autonòmic a Catalunya. Posteriorment, des de l'exili i després de restablir l'estructura organitzativa d'ERC, aconseguí marginar el Consell Nacional Català que apostava per un referèndum d'autodeterminació un cop es posés fi a la dictadura franquista, i assumí la presidència de la Generalitat amb l'aposta «legalista» de

BCLR

restauració de l'Estatut d'Autonomia. Aconseguí encarnar en la seva persona la institució legítima de la Generalitat, ostentant el càrrec de president sense formar govern. I per últim el 1977, Tarradellas fou el primer president de la Generalitat restaurada, després de pactar amb Adolfo Suárez -president de l'Estat espanyol per elecció reial- la restauració d'aquesta institució, acceptant la monarquia i la renúncia al marc legal republicà, un procés constituent liderat pel sector reformista de la dictadura i actuant sense tenir en compte els organismes unitaris de l'oposició franquista. Tot, en un moment de màxima mobilització social en defensa de les llibertats nacionals i els drets socials, que la creació d'un govern de concentració i el procés constituent i estatutari aconseguiren anul·lar.

■ 2. El president de la Generalitat, Josep Tarradellas, en la seva primera visita oficial a Reus, el maig de 1978. Fou rebut per una comissió de l'Assemblea de Catalunya, amb el que serien els primers alcaldes de la democràcia, els socialistes Carles Martí i Anton Borrell.

■ 3. Cartell de la dissertació de Josep M. Batista i Roca president del Consell Nacional Català, al Centre de Lectura, el gener de 1977.

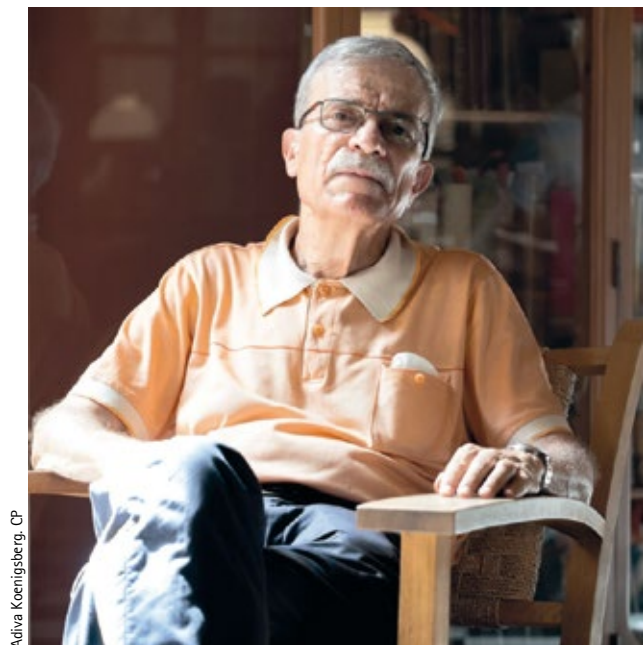

Antoni Serra Garcia. ANC

EL CONSELL NACIONAL CATALÀ I EL «MANIFEST DELS MARGES» DES DE REUS (1978-1979)

■ 4. El Consell Nacional Català es reuní al Centre de Lectura el 20 i 21 de maig de 1978. Lluís M. Xirinachs, Josep M. Batista i Roca, fundador dels Minyons de Muntanya, junt amb Carles Muñoz Espinalt, presidiren la reunió. Hi assistiren personalitats de la cultura catalana. Fou el darrer acte públic de Batista i Roca.

■ 5. Josep Murgades Barceló (Reus, 1951), filòleg i professor universitari, el 1974 va ser un dels fundadors de la prestigiosa revista *Els Marges* juntament amb Jordi Castellanos. L'any 1979 va signar, amb altres professors universitaris militants dels Grups de Defensa de la Llengua, el manifest «Una nació sense estat, un poble sense llengua?», conegut com el *Manifest d'Els Marges*, on analitzaven la situació de la llengua catalana per posar de manifest les greus mancances de l'ús social del català i les indeterminacions del discurs de la Generalitat de Catalunya. La presa de posició dels autors va caure com un gerro d'aigua freda entre la classe política catalana, que es va afanyar a qualificar els signants del *Manifest* de pessimistes i apocalíptics. Malauradament, l'evolució posterior de la l'estat de la llengua pròpia de Catalunya, està donant totalment la raó a l'anàlisi d'aquell manifest.

Adrià Koenigsberg. CP

6

EL CATALANISME AL GOVERN MUNICIPAL: LA TRANSFORMACIÓ DE LA CIUTAT

1979-2023

■ 1. Regidors i alcaldes dels successius consistoris en la celebració dels 25 Anys d'Ajuntaments Democràtics, a l'escala principal de l'Ajuntament de Reus, el 2004.

Niepce. ACBC

■ **1. Els membres del primer ajuntament democràtic**, sorgit de les primeres eleccions municipals de la democràcia de l'abril de 1979. El PSC-PSOE va resultar la llista més votada, amb 9.512 vots i 9 regidors i s'elegí alcalde el seu cap de llista, Carles Martí Massagué (Castellvell del Camp, 1907-Reus, 1992), assolint el primer pacte de progrés municipal. La segona força política fou Convergència i Unió (CiU) amb 6.399 vots i 6 regidors. La tercera, el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) amb 5.151 vots i 4 regidors, seguit dels Centristes de Catalunya-Unión del Centro Democrático (CC-UCD) amb 4.978 vots i 4 regidors i d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) amb 2.466 vots i 2 regidors. Els inicis dels ajuntaments democràtics foren complicats, amb una administració municipal endeutada, una ciutat que havia crescut desordenada, uns barris desconnectats urbanísticament i socialment del centre, en un context de crisi industrial i altes taxes d'atur.

■ **2. Canvi i catalanització dels rètols dels noms dels carrers**, el 1986. Durant la dictadura franquista s'havien canviat les denominacions tradicionals dels carrers per noms d'addictes al règim, que ara calia canviar.

Niepce. ACBC

Niepce. ACBC

Niepce. ACBC

Niepce. CIMIR

AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS I CATALANISTES

■ **3. Els membres del segon ajuntament democràtic**, elegits el 1983. El Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) fou el més votat i s'elegí alcalde a Anton Borrell Marco (Reus, 1939-1985). Malgrat les dificultats existents, la ciutadania de Reus continuà fent confiança al projecte socialista, amb un ambiciós programa de relançament de la ciutat, que encapçalà per poc temps a causa de la seva tràgica mort en accident.

■ **4. Els membres del tercer ajuntament democràtic**, elegit el 1987. El Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) fou el més votat i s'elegí alcalde a Josep Abelló Padró (Reus, 1949).

■ **5. Els membres del quart ajuntament democràtic**, elegit el 1991. El Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), fou el més votat, amb majoria absoluta, i es reelegí alcalde a Josep Abelló.

Niepec, CIMIR

Niepec, CIMIR

- **1. Els membres del cinquè ajuntament democràtic**, elegit el 1995. El PSC-PSOE, fou el més votat i es reelegí alcalde a Josep Abelló, que inicià un espectacular procés de transformació i expansió de la ciutat, amb importants intervencions urbanístiques als barris, la reforma del nucli antic, etc.
- **2. Els membres del sisè ajuntament democràtic**, elegit el 1999. El PSC-PSOE, fou el més votat i s'elegí alcalde al socialista Lluís Miquel Pérez Segura (Reus, 1956).
- **3. Els membres del setè ajuntament democràtic**, elegit el 2003. El Partit dels Socialistes de Catalunya fou el més votat i es reelegí alcalde el socialista Lluís Miquel Pérez, amb un programa de continuïtat i ampliació del projecte de desenvolupament econòmic i expansió territorial de la ciutat. Se signà novament un Pacte de Govern entre el PSC, ERC i ICV-EUA.

Carles Fargas, CIMIR

Carles Fargas, AdR

AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS I CATALANISTES

Carles Fargas, AdR

- **4. Els membres del vuitè ajuntament democràtic**, elegit el 27 de maig de 2007. El Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) fou el més votat, i fou reelegit alcalde Lluís Miquel Pérez.
- **5. Signatura del Pacte de Govern d'esquerres i catalanista**, entre el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Iniciativa per Catalunya-Verds (ICV-EUA), el 2007.

AJUNTAMENTS DEMOCRATICS I CATALANISTES

■ **1. Cartell de propaganda electoral** de Convergència i Unió a les eleccions municipals de 2011, amb el cap de llista i futur Alcalde, Carles Pellicer, el primer candidat que va ser capaç de trencar la tradicional hegemonia socialista a la ciutat.

■ **2. Constitució de l'Ajuntament** de Reus, amb el nou Alcalde Carles Pellicer, de Convergència i Unió, que obtingué el suport de 18 dels 27 regidors, l'11 de juny de 2011.

■ **3. Canvi de govern a l'Ajuntament** de Reus, amb l'alcalde sortit, el socialista Lluís Miquel Pérez i el nou alcalde electe, el convergent Carles Pellicer, l'11 de juny de 2011. El nou alcalde volgué que l'alcalde sortint signés en el llibre d'honor de l'Ajuntament, abans de formalitzar el traspàs de poders.

■ **4. Carles Pellicer, proclamat Alcalde** de Reus per segon mandat consecutiu, el 13 de juny de 2015. Pellicer obtingué el suport de 7 dels 27 regidors que conformen l'Ajuntament i fou proclamat alcalde en ser el cap de llista de la candidatura més votada. En el trànsit entre 2011 i 2015 Pellicer va perdre dos mil vots i tres regidors, però una davallada encara més pronunciada del PSC-PSOE li va permetre mantenir-se a l'alcaldia, amb el suport d'ERC i Ara Reus, que van entrar al govern. La gran sorpresa va ser el resultat de la CUP, que va capitalitzar la denúncia de l'escàndol INNOVA, i va obtenir 6 regidors, només un per sota de CiU. La sessió es tancà amb el «Cant dels Segadors», a càrrec de la coral de l'Orfeó Reusenc.

■ **5. Carles Pellicer i Montserrat Vilella**, amb un cartell de propaganda electora de l'alcalde, amb el lema "Per un Reus lliure i millor", de la coalició Junts per Reus, successora de Convergència Democràtica, en la campanya de les eleccions municipals de 2019.

AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS I CATALANISTES

Niepece, AdR

- 1. Els membres del onzè ajuntament democràtic, encapçalat per Carles Pellicer, el 2019.
- 2. Carles Pellicer, proclamat alcalde de Reus per tercer mandat consecutiu, al saló de plens de l'Ajuntament de Reus, el 15 de juny de 2019. Obtingué la majoria absoluta dels vots, amb el suport de 15 dels 26 regidors. CiU i la seva evolució el PDeCAT i Junts X Catalunya-Junts x Reus, han ocupat l'alcaldia amb Pellicer des del 2011.

Niepece, AdR

Niepece, AdR

CELEBRACIONS D'AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS I HOMENATGES

- 3. Regidors i alcaldes dels successius consistoris reusencs, en la celebració dels 10 Anys d'Ajuntaments Democràtics, al saló de plens de l'Ajuntament de Reus, el 1989.
- 4. L'Ajuntament de Reus penja cada any, des del 2003, el 15 d'octubre, una senyera amb crespó negre a la façana del Palau Municipal en homenatge al president Lluís Companys, afusellat pels franquistes, el 15 d'octubre de 1940.

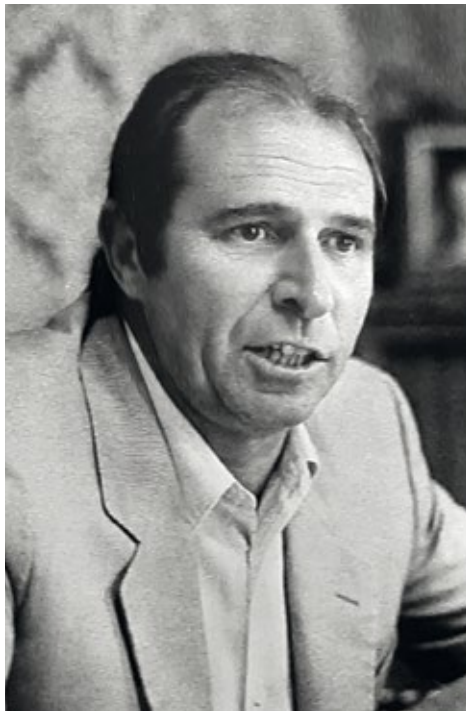
AdR

AdR

Carles Martí Massagué

(Castellvell del Camp, 1907-Reus, 1992) va estudiar Dret a la Universitat de Barcelona, i el 1931 es va incorporar a l'ERC. Advocat, va exercir de jutge municipal a Reus, on el 1934 va ser detingut pels fets del sis d'octubre i confinat en un vaixell-presó al port de Tarragona. El 1936 va participar en la Guerra Civil al costat dels republicans i al final de la guerra va passar a França, però va tornar i fou detingut i empresonat el 1942. Una vegada alliberat, va obrir despatx d'advocat a Reus el 1946, destacant en la defensa de presos polítics i on va exercir durant la dictadura. A la transició va participar en l'Assemblea de Catalunya. A les primeres eleccions generals de 1977 va anar com a independent a les llistes socialistes i fou elegit senador per Tarragona, reelegit el 1979 i va ser senador fins al 1982. A les primeres eleccions municipals del 1979 es va presentar pels socialistes, i la llista va ser la més votada, convertint-se en el primer alcalde de Reus de la democràcia. A les eleccions de 1982, ja d'edat avançada, va deixar el primer lloc de la llista al tinent d'alcalde Anton Borrell Marco, també socialista. El 1987 va ser candidat al Parlament Europeu representant Esquerra Republicana de Catalunya dins de la Coalició per l'Europa dels Pobles.

AdR

Anton Borrell Marco

(Reus, 1939-1985), d'una família influent a la ciutat, estudià Dret a Barcelona on s'instal·la com advocat, però tornà a Reus. Tenia també la carrera de magisteri i donà classes, junt amb la seva dona, a l'Escola Maria Cortina, de la qual la seva mare n'era directora. El 1978 va ser un dels impulsors del setmanari *Mestral*. No va participar en política durant la transició; procedent de Convergència Socialista de Catalunya, va seguir al Partit dels Socialistes de Catalunya sent nomenat el 1980 cap del Servei Territorial del Departament de Treball, i a les eleccions de 1982 va anar de número 1 a la llista socialista, essent elegit Alcalde de Reus, i llavors va deixar el seu càrrec a la Generalitat. Va redactar un projecte de creixement econòmic i urbanístic de Reus amb el nom de Pla de reactivació de la ciutat i va inaugurar el 1983 el nou Mercat del Carrilet, donant a la part sud de la ciutat un punt de venda a la menuda de productes de proximitat. El 1985, als 45 anys, va morir en un accident de trànsit a la carretera de Reus a Cambrils. La ciutat li va dedicar un monument d'homenatge, un monòlit, al Parc de Sant Jordi.

AdR

Josep Abelló Padró

(Reus, 1949), llicenciat en Ciències Empresarials a l'Escola Superior de Tècnica Empresarial Agrícola de la Universitat de Córdoba, especialitzat en economia agrària. A les eleccions municipals de 1983 fou escollit regidor pel Partit dels Socialistes de Catalunya a l'Ajuntament de Reus. El 1985 fou designat alcalde de Reus després de la moció de censura contra Joan Maria Roig. Va guanyar totes les següents eleccions essent sempre la seva llista la més votada, essent alcalde fins al 1999. Durant la seva gestió, es van posar els fonaments per la creació del holding municipal Innova. Fou president de diverses empreses municipals i de serveis mancomunats als municipis. Va ser elegit diputat al Parlament de Catalunya. El 1999 va deixar l'alcaldia sense deixar la política. Sota els seus mandats es realitzaren els principals canvis urbanístics a la ciutat. El 2003 fou reelegit Diputat al Parlament de Catalunya. Fou President del Consorci municipal de Gestió Integral de l'Aigua de Catalunya (CONGIAC) entre 1995 i 1999, president del Consorci Hospitalari de Catalunya entre 1991 i 2011 i director de projectes de consultoria de salut a Llatinoamèrica.

AdR

Lluís Miquel Pérez Segura

(Reus, 1956), Alcalde de Reus de 1999 fins al 2011 i diputat al Congrés dels Diputats en la V i VI Legislatura i diputat al Parlament de Catalunya en la VII Legislatura. Llicenciat en Filosofia i Lletres, ha treballat com a empleat de banca. Afiliat al Partit dels Socialistes de Catalunya fou nomenat regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus, a les eleccions municipals de 1987, 1991 i 1995. Fou elegit diputat a les eleccions generals espanyoles de 1993. Ha estat Secretari Primer de la Comissió d'Economia, Comerç i Hisenda del Congrés dels Diputats, portaveu de Comerç Exterior i portaveu de Pressupostos. Fou elegit alcalde de Reus a les eleccions de 1999. El 2002, l'Ajuntament crea, sota el seu impuls, el polèmic *holding* municipal Innova. Va ser elegit diputat a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2003, en les que fou membre de les comissions d'Organització i Administració de la Generalitat i Govern Local i de la Sindicatura de Comptes, i president de la Comissió d'Economia i portaveu de Pressupostos. A les eleccions municipals de 2007 tornà a ser el cap de la llista més votada. Sota els seus mandats es continuaren els principals canvis urbanístics a la ciutat. L'any 2019 va ser elegit president del Centre de Lectura de Reus.

AdR

Carles Pellicer Punyed

(Reus, 1958), entre el 1990 i 1994 va ser president de la Federació de Comerç de les Comarques Meridionals, vicepresident de la Confederació de Comerç de Catalunya i president de la Unió de Botiguers de Reus. Va ser membre del Ple de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Reus del 1999 al 2002. President de la Jove Cambra de Reus, el 1986. Forma part d'entitats de la ciutat: Òmnium Cultural, Orfeó Reusenc, Amics de Reus, Amics de Gaudi, Centre de Lectura, Moto Club, el Círcol, Jove Cambra Internacional de Reus, Associació d'Estudis Reusencs i Rotary Club, entre d'altres. Conseller Nacional de Convergència Democràtica de Catalunya des del 1995 en va ser membre del consell executiu Nacional del 2001 al 2004. Regidor de Convergència i Unió a l'Ajuntament de Reus des del 1997 a 1999 i novament el 2003, i Diputat al Parlament de Catalunya de 1999, 2003 i 2006. El 2011, a les eleccions municipals de 2011, va ser investit alcalde amb els vots del seu partit, els del Partit Popular i els d'Ara Reus, trencant amb l'hegemonia de 32 anys de govern socialista. Va ser reelegit alcalde fins el 2023. A les eleccions generals de 2015 fou escollit senador per Tarragona, càrrec que va ocupar durant cinc mesos a la XI legislatura.

ALCALDES DE REUS CATALANISTES (1979-2023)

EL CATALANISME A LA CATALUNYA AUTÒNOMA

1980-2010

■ 1. El president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, de visita oficial a la ciutat, saludant a regidors, entrant a l'Ajuntament de Reus, el 1998.

Jaume Muntané, CP

■ **1. El Molt Honorable president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol Soley** (Barcelona, 1930), de Convergència i Unió, del 1980 al 2003, en una visita a la ciutat, el 1983. Una manifestació de treballadors en atur l'esperava davant l'Ajuntament. El president Pujol havia visitat Capçanes (El Priorat), l'11 de setembre de 1980, en homenatge a Pere Joan Barceló, patriota català conegut amb el sobrenom de Carrasclet, on s'hi erigeix un monument. I, ja com a president, Pujol havia visitat Reus per primer cop, en el XI Congrés de Metges i Biòlegs en Llengua Catalana, el 28 de setembre de 1980.

■ **2. Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya**, en una visita a la ciutat per assistir a la Nit de l'Esport, al Palau Bofarull de Reus, el 3 de març de 1984. L'acompanyen en el lliurament de premis, l'Alcalde de Reus, Anton Borrell i el president de la Diputació de Tarragona, Josep Gomis.

Niepce, CIMIR

Niepce, CIMIR

JORDI PUJOL, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS

■ **3. El president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol**, mirant l'àlbum de signatures de l'Ajuntament de Reus, acompanyat de l'alcalde Josep Abelló, el 1998

■ **4. El president de la Generalitat de Catalunya Jordi Pujol i l'alcalde de Reus Lluís Miquel Pérez**, en la inauguració de les noves instal·lacions del Reus Deportiu, el 2002.

Emili Argilaguet, ARD

Carles Fargas. AdR

PASQUAL MARAGALL, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2004)

■ 1. Pasqual Maragall Mira (Barcelona, 1941), Molt Honorable president de la Generalitat, del Partit dels Socialistes de Catalunya, amb els membres de l'Ajuntament de Reus, el 5 de novembre de 2004. Maragall representa la darrera fornada de dirigents socialistes catalanistes i no supeditats obertament als interessos espanyols del PSOE.

■ 2. Pasqual Maragall, candidat a la presidència de la Generalitat de Catalunya, aclamat per la militància socialista, en la visita a la ciutat durant la campanya electoral de l'any 2003.

Marc Arias. CP

Tjerk van der Meulen. AdR

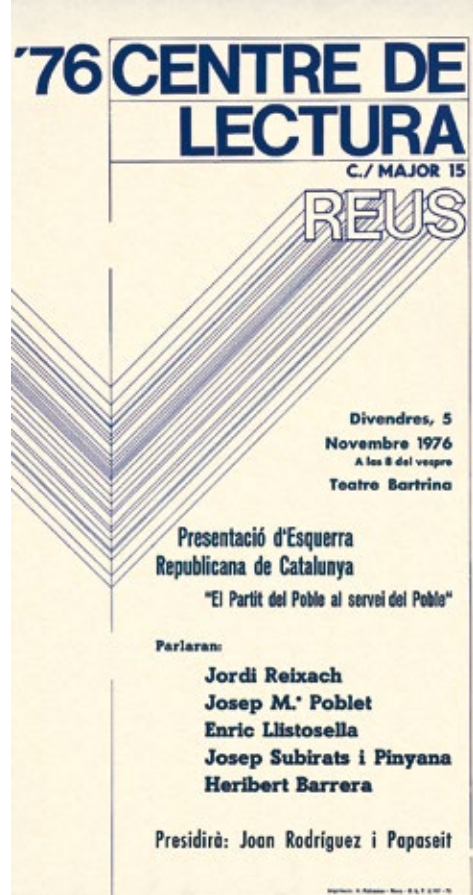
JOSÉ MONTILLA, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2007 I 2010)

■ 3. José Montilla Aguilera (Iznájar, Córdoba, 1955), Molt Honorable president de la Generalitat de Catalunya del 2006 al 2010, del Partit Socialista de Catalunya (PSC-PSOE), en la inauguració del nou Hospital de Reus, el 24 de setembre de 2010, acompanyat del President del Parlament de Catalunya, el reusenc Ernest Benach i altres autoritats. Montilla, com a president de la Generalitat havia visitat la ciutat per primer cop el 26 de gener de 2007.

■ 4. José Montilla, president de la Generalitat de Catalunya, del PSC-PSOE, en la seva visita a la ciutat, el 24 de setembre de 2010, inaugurant l'edifici del servei d'emergències 112, instal·lat al terme municipal de Reus. El 27 d'octubre de 2017, durant la votació al Senat per a l'aplicació a Catalunya de l'article 155 de la Constitució Espanyola, anul·lant el poder autònom a la Generalitat, Montilla s'absentà de l'hemicicle i no votà, per mostrar-se en contra de la seva aplicació, malgrat que el PSC-PSOE i votà a favor.

Carles Fargas. AdR

Fotograf desconegut. CDV

Fotograf desconegut. CP

- 1. Cartell de la presentació pública d'Esquerra Republicana de Catalunya, en la qual parlaren Jordi Reixach, Josep M. Poblet, Enric Llistosella, Josep Subirats i Pinyana i Heribert Barrera, al Teatre Bartrina, el 1976.
- 2. Clausura dels actes de l'homenatge a Jaume Aiguader, duts a terme a finals de 1981, al Saló de Plens de l'Ajuntament de Reus, amb Carles Martí, alcalde de Reus i Heribert Barrera, president del Parlament de Catalunya.
- 3. Conferència d'Esquerra Republicana de Catalunya celebrada al Teatre Bartrina el 29 de maig de 1980, amb la intervenció d'Heribert Barrera, president del Parlament de Catalunya i Francesc Subirà, regidor a l'Ajuntament de Reus. El primer miting d'Esquerra de Catalunya-Front Electoral Democràtic, coalició formada per ERC, Partit del Treball de Catalunya, Estat Català i Associació Catalana de la Dona va ser el 25 de maig de 1977, al Teatre Bartrina.

Niepe. ERC-Reus

HERIBERT BARRERA, PRESIDENT DEL PARLAMENT DE CATALUNYA, A REUS

- 4. Heribert Barrera en una visita al Centre de Lectura, el 9 d'abril de 1984, en la campanya per les eleccions al Parlament de Catalunya, abans del miting d'Esquerra Republicana de Catalunya amb Joan Sabanza i Francesc Subirà, al Teatre Bartrina. Des del 1980, i fins al final de la legislatura al 1984, Barrera ocupà la Presidència del Parlament de Catalunya, a canvi que el grup parlamentari d'ERC, el qual ell encapçalava, facilités la investidura de Jordi Pujol com a president de la Generalitat. Una decisió que provocà que en les eleccions del 1984 passessin d'obtenir 14 a 5 diputats.
- 5. Acte d'homenatge als militants històrics al Centre de Lectura, el novembre de 1998. Ocupen la presidència Heribert Barrera i Josep-Lluís Carod-Rovira, secretari general d'ERC, que dona la mà a Josep Felip.

Niepe. ERC-Reus

ERNEST BENACH, UN INDEPENDENTISTA REUSENC PRESIDENT DEL PARLAMENT DE CATALUNYA (2003-2010)

■ 1. Cartell de propaganda electoral del cap de llista d'Esquerra Republicana de Catalunya Ernest Benach Pascual (Reus, 1959). Començà la seva militància i trajectòria política a Nacionalistes d'Esquerra, i la municipal el 1987 amb Esquerra Republicana de Catalunya. Des d'aleshores i fins a 2001 fou regidor de l'Ajuntament i ocupà diversos càrrecs de direcció en les diferents institucions sanitàries. Va ser el creador de l'Institut Municipal d'Acció Cultural (IMAC) de l'Ajuntament de Reus.

■ 2. Ernest Benach, en la presa de possessió com a regidor d'Esquerra Republicana de Catalunya, del nou consistori de l'Ajuntament de Reus, el 15 de juny de 1991.

■ 3. Ernest Benach, en un míting d'Esquerra Republicana de Catalunya.

■ 4. Ernest Benach Pascual, reusenc, graduat en comunicació, és un expolític militant d'Esquerra Republicana de Catalunya que va ser president del Parlament de Catalunya entre 2003 i 2010. El 1980, fou un dels membres fundadors de Nacionalistes d'Esquerra, partit del qual fou candidat a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. El 1987 s'afilià a ERC on va exercir diversos càrrecs vinculats al partit. El 1992 fou elegit diputat al Parlament de Catalunya, fou president de la Comissió d'Agricultura de la V Legislatura i secretari segon de la Mesa del Parlament a la V i VI legislatures. El 5 de desembre del 2003 fou escollit President del Parlament i tres anys després, el 2006, va ser reelegit. De 2004 a 2005 va presidir la CALRE (Conferència d'Assemblees Legislatives Regionals Europees). A les eleccions al Parlament de Catalunya de 2010, va ser escollit número dos de la candidatura d'ERC per la circumscripció de Barcelona. Després de la davallada patida per la formació -va passar de 21 a 10 diputats-, va decidir no prendre possessió de l'escó. Actualment treballa en el sector privat que compagina amb la docència en l'àmbit universitari.

■ 5. Descoberta del quadre de l'expresident del Parlament de Catalunya, Ernest Benach, a la galeria de fills il·lustres de Reus. L'Ajuntament va concedir-li el títol de fill il·lustre el 2007 «en reconeixement a la seva trajectòria política, que inicià com a regidor de l'Ajuntament de Reus amb responsabilitats en diferents àrees municipals, que ha seguit com a diputat al Parlament de Catalunya i l'ha dut a ocupar la presidència de la cambra en dues legislatures consecutives, projectant d'aquesta manera la seva condició de ciutadà de Reus, així com en reconeixement al seu compromís amb la vida cultural i associativa de la ciutat». El quadre és obra de Xavier Serra.

Fotògraf desconegut. ADA

JOSEP LLUÍS CAROD-ROVIRA, CONSELLER EN CAP I VICEPRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (2003 I 2008)

■ **1. Josep-Lluís Carod-Rovira** (Cambrils, Baix Camp, 1952) ha estat vicepresident de la Generalitat de 2006 a 2010 i Conseller en cap de 2003 a 2004. Diputat al Parlament de Catalunya per Esquerra Republicana de Catalunya, partit que va presidir del 2004 al 2008. Militant del PSAN, va ser empresonat el 1973 per militar a l'Assemblea de Catalunya. El 1980 encapçalà la candidatura de Nacionalistes d'Esquerra a Tarragona. El 1986 propugna la renovació d'ERC cap a l'independentisme, hi entra a militar i és elegit diputat del Parlament de Catalunya el 1988. El 1996, és elegit secretari general del partit. El 1999 i el 2003 encapçala la candidatura d'ERC al Parlament. És nomenat Conseller

en Cap de la Generalitat de Catalunya en el govern de la VII legislatura arran del pacte del Tinell, l'acord signat entre ERC, PSC-CpC i ICV-EUiA el 2003. Tan sols 38 dies després en presenta la dimissió quan es va saber que s'havia reunit amb membres d'ETA quan ja era Conseller Primer, amb l'objectiu que l'organització terrorista deixés de matar a Catalunya. És designat candidat d'ERC a les eleccions generals espanyoles de 2004, en les quals aconsegueix l'acta de diputat, tot i que la rebutja en favor del valencià Agustí Cerdà. El 2004, durant el Congrés Nacional d'ERC és elegit president del partit, en substitució de Jordi Carbonell. En les eleccions al Parlament de Catalunya de 2006 repeteix

com a candidat i, en reeditar-se l'acord de govern amb PSC i ICV-EUiA, és nomenat Conseller de la Vicepresidència en el govern de Catalunya 2006-2010, i el 2008 és nomenat vicepresident del govern. El 2011, es retirà de la política activa i es dona de baixa del partit per diferències en la direcció política de l'històric partit catalanista. És autor de diverses obres d'assaig i de narrativa. Carod-Rovira, pronuncià el parlament institucional de la Diada Nacional de Catalunya a l'Ajuntament de Reus el 2009. A la imatge, al balcó del Palau de la Generalitat, amb el president del Govern espanyol Rodríguez-Zapatero i el president de la Generalitat Pasqual Maragall, el 2003.

Fotògraf desconegut. ADA

■ **2. Josep-Lluís Carod-Rovira**, junt amb Ernest Benach, l'alcalde de Barcelona Jordi Hereu i altres autoritats en un acte oficial a la plaça de Sant Jaume de Barcelona.

■ **3. Josep-Lluís Carod-Rovira**, vicepresident del Govern de Catalunya, feu el parlament de l'acte institucional de la Diada Nacional de Catalunya, a l'Ajuntament de Reus, l'11 de setembre de 2009. Afirmà que Catalunya "va ser una nació molt abans que ho reconegués cap text legal", reiterà la seva

aposta per una nació moderna i inclusiva, i afegí que la nació com a punt de partida només inclou a una part de la gent, però "com a punt d'arribada ens pot incloure a tots". Bona part del parlament se centrà en la interpretació de la Diada Nacional, que més que una celebració és una reivindicació: "Catalunya ja té autonomia susceptible de ser ampliada per les lleis, per això enguany la commemoració de l'Onze de Setembre ha deixat de ser un sospir de desig per convertir-se en un crit

de victòria". L'alcalde de Reus, Lluís Miquel Pérez, destacà la importància del desplegament íntegre de l'Estatut: "Si aquest pacte no es respecta, Catalunya haurà de definir noves bases per desenvolupar el seu futur com a nació". L'acte omplí la sala de plens del consistori i molts assistents han hagut de seguir l'acte a través de pantalles que l'Ajuntament ha habilitat en altres sales del Palau Municipal.

MM. CP

Fotograf desconegut. ERC-Reus

Fotograf desconegut. ERC-Reus

Fotograf desconegut. ERC-Reus

ERC-Reus

■ **1. Inauguració del local del Foment** Republicà Nacionalista, al carrer de Llovera, el 21 de maig de 1977, amb Jordi Clivillé, Josep M. Poblet, Salvador Grau, Francesc Padrol, i Antoni Batlle. El 1976 s'havia fet efectiva la reorganització d'Esquerra Republicana a Reus, per iniciativa d'Anton Bofarull i Lluís Faiges. Als primers moments, quan Esquerra encara no estava legalitzada, el Reus Deportiu deixava el local del carrer de la Perla perquè s'hi reunissin. En les primeres eleccions democràtiques, el juny de 1977, Esquerra no pot presentar-se amb les seves pròpies sigles en no ser legalitzada, fins a l'agost, per ser un partit republicà i defensor de l'autodeterminació. Malgrat això, Esquerra concorre a les eleccions en una coalició electoral, com a Esquerra de Catalunya.

■ **2. Militants d'ERC ensobrant** propaganda electoral de les eleccions municipals i al Parlament Europeu del 1987. Esquerra Republicana va treure dos regidors: Estanislau Salvadó i Ernest Benach. A les eleccions europees ERC hi concorre dins la llista Per l'Europa de les Nacions-Coalición Europa de los Pueblos (ERC-EA-PNG), que obté un diputat.

■ **3. Cotxe de propaganda electoral** a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, el 1980. En aquestes eleccions ERC va aconseguir 14 escons, dos dels quals a la circumscripció de Tarragona: Josep Roig i Francesc Subirà.

■ **4. Cartell de propaganda electoral** d'ERC, a les eleccions municipals de 1979.

Claudi Arnavat Vilare. CIMIR

ESQUERRA REPUBLICANA CAP A L'INDEPENDENTISME

Fotograf desconegut. ERC-Reus

■ **5. Façana del local d'Esquerra** Republicana de Catalunya «Foment», al carrer Llovera durant les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980. Entre balcó i balcó, pengen cartells dels candidats Francesc Subirà Rocamora (Reus, 1927) i Josep Roig Magrinyà (1917-2004), que van ser elegits diputats. ERC clogué la campanya electoral al Parlament de Catalunya amb un míting amb Josep Gomis, Josep Maria Garreta, Francesc Subirà, Francesc Vicens i Josep Roig, al Teatre Bartrina.

■ **6. El Congrés Regional de les Joventuts** d'Esquerra Republicana, el 1992 al Centre de Lectura, amb Joan Puigcercós, Josep-Lluís Carod-Rovira i Ernest Benach. Carod reinterpreta el discurs del catalanisme i aposta per un catalanisme social, per la sobirania plena de la nació i defensa el republicanisme independentista i trenca alguns mites com el fet que no es pot ser independentista sense parlar català o haver nascut a Catalunya. El discurs d'Esquerra permetrà obrir l'independentisme a nous espais.

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA, INDEPENDENTISTA

Fotògraf desconegut. ERC-Reus

Fotògraf desconegut. ERC-Reus

■ **1. Miting central de la campanya electoral d'ERC a les eleccions municipals de 1995.** Moment final de l'acte en què ocupen l'escenari els membres de la candidatura. En aquestes eleccions ERC va obtenir 2 regidors, Ernest Benach i Empar Pont, que a mitja legislatura van entrar a formar part del govern municipal. El 1992 una Esquerra explícitament independentista havia esdevingut la tercera força del Parlament de Catalunya.

■ **2. Presentació a la premsa de les llistes municipals d'ERC al Baix Camp per les eleccions de 1995,** al local del Casal Foment de Reus, amb Ernest Benach i Àngel Colom –com a secretari general– entre d'altres. En aquestes eleccions ERC va obtenir 32 alcaldies i 530 regidors.

Fotògraf desconegut. ERC-Reus

Jordi Grau. Arxius ERC (Reus)

■ **3. Miting de la campanya electoral d'ERC a les eleccions al Parlament de Catalunya del 1995,** al Teatre Fortuny de Reus. L'acte va aplegar més de 1.000 persones. A l'escenari Ernest Benach, Josep Bargalló, Àngel Colom i Josep-Lluís Carod-Rovira, entre d'altres. En aquestes comicis ERC va treure 13 diputats, 2 per la circumscripció: Ernest Benach i Josep Bargalló. Des del 1996 Esquerra, liderada per Carod, denuncia l'espoli fiscal que pateix Catalunya i demana un nou Estatut que doti els catalans de més poder polític i d'un finançament just. El partit va guanyant suports i va introduint un nou relat en el panorama polític català. Fruit dels bons resultats, Esquerra decideix signar l'Acord del Tinell i forma, en coalició amb el PSC i ICV-EUiA, el primer govern catalanista i d'esquerreres a la Generalitat des de la restauració de la democràcia. L'acord trencarà amb 23 anys de governs de Convergència i Unió i produirà un terrabastall polític. El Govern és encapçalat pel president Pasqual Maragall, del Partit Socialista de Catalunya, i pel mateix Carod-Rovira i Josep Bargalló, com a Conseller en Cap, d'ERC.

■ **4. Militants i simpatitzants d'ERC a l'acte de l'Onze de Setembre de 2002 a Reus.**

Emili Aguilaguet. ERC-Reus

L'ESQUERRA INDEPENDENTISTA

■ ■ ■ ■ ■ 1-2-3-4-5. Emblemes de les organitzacions polítiques independentistes Independentistes dels Països Catalans (IPC), del Moviment de Defensa de la Terra (MDT), del Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional (BEAN), de Nacionalistes d'Esquerra (NE), i del Casal Despertaferro. IPC nasqué el 1979 amb la fusió del PSAN-Provisional i l'Organització Socialista d'Alliberament Nacional (OSAN). El BEAN fou una coalició política creada el 1979 entre un grup d'independentistes encapçalats per Lluís Maria Xirinacs, Fèlix Cucurull, el PSAN i el Bloc Català de Treballadors (BCT) que es definia com a «marxista revolucionari». NE, fou un moviment polític format el 1979 per grups i personalitats de tendència independentista, que es va dissoldre el 1984. L'MDT, fundat a Reus el 1984, va ser el front unitari de les organitzacions polítiques de l'independentisme d'esquerra marxista dels Països Catalans, sorgit de la confluència entre el PSAN i IPC (abans anomenats PSAN-Provisional), i al cap de tres anys escindit en dos sectors: el partidari d'una «política independentista de combat», batejat com a MDT-IPC, i el promotor d'un «front patriòtic», conegut com a MDT-PSAN. A Reus, el nucli de l'MDT s'arreglerà en aquest segon, liderat pel valencià Josep Guia. El 1985, el MDT es convertí en la casa comuna de l'independentisme combatiu al incorporar-se IPC i organitzar l'anomenat Moviment d'Alliberament Nacional Català, que aplegaria PSAN, IPC, CSPC i Terra Lliure.

El 1989 es fundava organització juvenil Assembla de Maulets del Baix Camp, a Reus, centrat inicialment en dues campanyes: la lluita contra les centrals nuclears i la solidaritat amb la militant de Maulets empresonada, Núria Cadenas. L'impuls d'una nova organització juvenil fou clau perquè al tomb de la dècada es produís un canvi generacional, d'important transcendència. L'any 1991 serà clau en aquest sentit. Per una banda, es produeix el desastre electoral de Catalunya Lliure (candidatura de l'MDT-PSAN), que provocarà que aquesta organització desaparegui a mitjans d'aquella dècada, significat la desaparició de la militància que havia lluit les sigles del Moviment en Defensa de la Terra a Reus. Per contra, també va ser l'any de fundació del Casal Despertaferro, el qual es convertí en la base i columna central del nou moviment que aquells joves Maulets iniciaren a principis dels 90. La nova generació d'independentistes, enquadrada a Maulets, representarà un trencament amb l'independentisme combatiu de les dècades de 1970 i 1980, que influenciada per la nova esquerra, el moviment insubmissió, l'Operació Garzón del 92, l'assassinat de Guillem Agulló, la fi de l'organització de lluita armada Terra Lliure i, posteriorment, el moviment antiglobalització i el Procés de Vinaròs, posaran les bases ideològiques i estratègiques del què actualment coneixem com a Esquerra Independentista. La tradicional triada «Independència, socialisme, Països Catalans» i, posteriorment,

feminisme, ecologisme, antiracisme, anti-feixisme, drets sexuals, internacionalisme... seran els ingredients bàsics d'aquest nou moviment polític que alhora esdevé la base i punta de llança dels nous moviments socials, i que trobarem darrere de totes les grans mobilitzacions a la ciutat de Reus. Combinant des de l'acció directa i la mobilització als carrers a l'impuls de nous elements festius o un club esportiu, l'Esquerra Independentista ha anat madurant i consolidant-se al llarg de les darreres tres dècades, amb els seus alts i baixos, però esdevenint un moviment polític de referència de l'independentisme a la ciutat i a la comarca. I, deixant de ser cada cop més un moviment juvenil, per esdevenir un moviment polític intergeneracional i present en diferents fronts de lluita: des de l'Ajuntament a la universitat o als instituts. L'Esquerra Independentista ha estat durant les dècades de l'«oasi català» qui ha mantingut en solitari al carrer la lluita independentista, recuperant l'any 1995 la manifestació de la Diada de l'11 de Setembre que ha passat de sumar uns pocs centenars de militants convençuts a aplegar milers de persones d'arreu de les comarques del Camp de Tarragona en les darreres edicions. Actualment, el moviment està format per organitzacions com la juvenil Arran, el sindicat d'estudiants SEPC, l'organització feminista L'Hora Violeta, l'organització política Endavant, les Candidatures d'Unitat Popular (CUP) en el front institucional, o el ja citat Casal Despertaferro.

■ 6. El 1995 se celebrà a Reus la primera manifestació independentista commemorant l'11 de setembre, Diada Nacional de Catalunya, organitzada per la Plataforma Unitària Onze de Setembre promoguda per l'organització de l'esquerra independentista Maulets.

A la imatge, la manifestació amb el lema «Amb tot el dret del món... autodeterminació», convocada per col·lectius independentistes de la ciutat, en el moment d'entrar a la plaça del Mercadal, des del carrer de Jesús, l'11 de setembre de 1999.

■ ■ ■ ■ ■ 7-12. Diversos moments de la manifestació de l'esquerra independentista, l'ofrena floral i els actes de la commemoració de l'11 de setembre, celebrada ininterrompudament a la ciutat des del 1995 fins a l'actualitat

L'ESQUERRA INDEPENDENTISTA

■ **1. Grup de militants independentistes** en la inauguració del primer Casal Despertaferro, l'abril de 1991, al carrer Sant Francesc. Des de llavors, el Casal ha tingut diverses seus fins l'actual al carrer Martí Napolità.

■ **2. Concert del grup Aynulatac** al Bar Sarri (1994-2002), que esdevingué un punt de trobada del jovent independentista de la ciutat i un espai d'agitació cultural i polític de l'Esquerra Independentista. Tot i ser un negoci privat, les organitzacions de l'EI utilitzaren aquest espai per finançar la seva activitat política amb la celebració d'actes culturals i festes..

■ **3. Des del 1999 fins al present**, les Barraques de Reus han esdevingut un dels actes principals de la Festa Major de la ciutat. La iniciativa d'aquest projecte, a imatge de les *txoznas* basques o de les Barraques de Girona, anà a càrrec del Casal Despertaferro i d'altres entitats de la ciutat com l'Ateneu Llibertari o agrupaments escoltes.

■ **7. Sopar de commemoració** del Dia de la Dona Treballadora de l'any 2006, organitzat pel col·lectiu Dones en Acció a la Taverna Despertaferro. En les darreres tres dècades han existit diferents organitzacions feministes vinculades a l'EI a la nostra ciutat: L'Esguard, Dones en Acció, o l'Hora Violeta, actualment.

■ **8. Dinar popular de celebració** del 15è aniversari del Casal Despertaferro davant la Taverna Carrascllet l'any 2006. L'organització d'actes populars ha estat fonamental per a l'autogestió econòmica dels col·lectius de l'Esquerra Independentista, per tal de finançar la seva activitat política i cultural al llarg de l'any.

■ **9. Primera Escola d'Estiu** de l'Esquerra Independentista del Camp, celebrada a Tarragona l'any 2007. La formació política mitjançant conferències, tallers, projeccions de pel·lícules, presentacions de llibre... són activitats regulars per a la formació ideològica de la militància i per donar a conèixer el projecte de l'EI a la ciutadania.

■ **4. El grup mataroní The Cabrians** actuà a la Caskanyada 2006, organitzada pel Casal Despertaferro al Morell. El Casal i les organitzacions juvenils han organitzat centenars de concerts des de principis dels 90, molts dels quals s'han hagut de fer fora de la ciutat per la manca d'espais o suport de l'Ajuntament, promovent així grups de música en català o alternatius a l'escena comercial.

■ **10. Una de les pancartes** commemoratives de l'11 de setembre, Diada Nacional de Catalunya, instal·lada per l'Esquerra Independentista del Camp en un dels carrers del recorregut de la manifestació anual. En aquest cas, amb una imatge del guerriller austracista «Carrascllet», i el lema «*Ahir com avui... la lluita és l'únic camí*».

■ **5. Productes de la terra és un portal** web de venda de productes independentistes creada a Reus l'any 2005 per un militant de l'Esquerra Independentista. L'objectiu era poder facilitar la compra de material independentista en un moment, en el qual això era molt complicat de fer en botigues, ja fos per part de clients individuals com les pròpies organitzacions polítiques.

■ **11. Acte d'homenatge a Pere Joan Barceló «Carrascllet»**, organitzat pel Col·lectiu Independentista del Priorat a Capçanes l'11 de Setembre del 2008. Els col·lectius de l'EI de Reus participen cada matí de la Diada en aquest polític que aplega la militància de totes les comarques del Camp.

■ **6. Crema d'una bandera espanyola**, per part de l'organització juvenil Maulets, al concert de celebració del 15è aniversari del Casal Despertaferro, celebrat al camp de futbol de la Pastoreta l'any 2006. Una acció per la qual desenes de persones d'arreu dels Països Catalans han estat condemnades a presó.

■ **12. Ofrena de l'esquerra independentista** l'11 de setembre de 2008, a la plaça del Baluart. Des de 2006 se celebra l'ofrena en aquest espai, que segons algunes versions, va ser el lloc d'entrada a la ciutat de les tropes castellanes de Felip V, el 1714.

■ **1. Brindis de celebració** per l'alliberament de Juan Ramón Rodríguez «Juanra», que va estar empresonat del 2002 al 2007, després d'estar un any exiliat a Holanda. La lluita antirepressiva és una constant a la ciutat, a partir de manifestacions, encartellades, xerrades amb familiars de presos i exiliats.

■ **5. Concentració de commemoració** del 90è aniversari de la Revolució Russa, organitzada per l'Assemblea de Joves de Reus (CAJEI) l'any 2007 a la plaça del Mercadal. La indestriabilitat del procés d'alliberament nacional i social i de gènere, són senyes d'identitat de l'EI des de la seva fundació.

■ **2. Concentració de suport** a Enric Stern i Jaume Roura, a la plaça del Mercadal el 2007, que van ser detinguts per l'Audiència Nacional per cremar fotografies del rei Juan Carlos I. Militants de l'Assemblea de Joves de Reus cremaren un ninot i desenes de persones van cremar fotografies del monarca.

■ **6. Excursió del Casal Despertaferro** Reus-Prades del 2007. L'excursionisme ha estat un sector que s'ha impulsat des del Casal. Existí l'agrupació excursionista Trescant que intentà dinamitzar aquesta vessant més esportiva i amb caràcter ecologista.

■ **3. Concentració de suport** a Enric Stern i Jaume Roura, al Mercadal el 2007, detinguts i jutjats per l'Audiència Nacional per cremar fotografies del rei Juan Carlos I. Militants de l'Assemblea de Joves de Reus cremaren un gran ninot i desenes de persones van cremar fotografies del monarca espanyol.

■ **7. Pancarta de l'Esquerra Independentista** del Camp a la manifestació de la Plataforma en Defensa de l'Ebre, a Amposta el 2007. A Reus ja es realitzaren accions el 1989, per Maulets, i el 2002 s'impulsà la Plataforma en Defensa de l'Ebre del Baix Camp.

■ **4. Concentració independentista** després de la manifestació de l'11 de Setembre, Diada Nacional de Catalunya, organitzada anualment per l'Esquerra Independentista del Camp a la ciutat.

■ **8. Col·locació de la primera pedra** de la seu del Casal Despertaferro, al carrer Martí Napolità 7, el desembre del 2009. L'edifici està construït sobre un solar de titularitat municipal que l'Ajuntament cedí a l'entitat per un període de 55 anys.

L'ESQUERRA INDEPENDENTISTA

Josep Martí, CP

CULTURA POPULAR CATALANA

Fotograf desconegut, CIVIR

■ **1. Celebració de la Diada de Sant Jordi**, el Dia del Llibre, amb un marcat caire catalanista, a la plaça del Mercadal el 2010.

■ **2. Actuació de la colla castellera Xiquets de Reus**, a la plaça del Mercadal. Creada el 1981 esdevingué un puntal del procés de recuperació i reinvençió de la festa major. El 1982 van estrenar camisa per la diada de Sant Jordi, van participar per primer cop a la festa major de Reus i es van integrar al seguici festiu. Entre 1994 i 1998 va tenir lloc el període més brillant de la història dels Xiquets de Reus. Els Xiquets de Reus han clavat profundes arrels en el teixit associatiu reusenc, esdevenint una de les entitats més significatives per a la ciutat que aplega entre castellers i socis, sinó també per la seva important aportació en la vida cultural de Reus. Un dels seus objectius, ja des dels inicis, ha estat que el fet casteller arrelés, tant a la ciutat com a la comarca. Els Xiquets de Reus, més enllà de la indubtable tradició castellera que sempre han tingut Reus, han fet que el paisatge del fet casteller a la nostra ciutat tingui el seu fons tintat d'un marcat color marró avellana.

■ **3. La Víbria de Reus va ser construïda** el 2007 per iniciativa d'Esquerra Republicana de Catalunya per celebrar el centenari de la constitució del Foment Nacionalista Republicà, històrica primera agrupació del republicanisme catalanista reusenc. L'escultor Manel Llauredó li va donar forma i participa al seguici i, com a element de foc, als correfocs de la ciutat i als actes de la Diada de Sant Jordi, el 23 d'abril.

Fotograf desconegut, ERC-Reus

Fotograf desconegut, CCD

■ **4. El Bou de Reus, d'origens medievals**, recuperat per un grup de joves del Casal Despertaferro de Reus, de la mà de l'escultor Manel Llauredó. El dia de Sant Joan, Diada Nacional dels Països Catalans, de 2004 es presentava públicament. Els bous formen part de la nostra cultura catalana i no volem renunciar-hi perquè aquest també sigui el símbol d'una altra cultura, no volem una identitat catalana feta a base de renúncies, sinó a partir de desacomplexades afirmacions.

■ 1. Acte d'encesa d'espelmes per la independència de Catalunya, organitzat per l'Assemblea Nacional Catalana a la plaça del Mercadal de Reus, el 2013.

8

DEL CATALANISME AUTONOMISTA A L'INDEPENDENTISME DE MASSES

2010-2023

Carles Fargas. AdR

ARTUR MAS, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2011)

■ ■ 1-2. Artur Mas, Molt Honorable president de la Generalitat de Catalunya feu la primera visita institucional a l'Ajuntament de Reus, el 30 de març de 2011. L'alcalde, Lluís M. Pérez, rebé el president, acompanyat del delegat de la Generalitat a Tarragona, Joaquim Nin i mantingueren una breu reunió amb l'alcalde i la resta de membres de la corporació municipal. El president signarà al llibre d'honor de l'Ajuntament.

Carles Fargas. AdR

AdR

CARLES PUIGDEMONT, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2016)

AdR

■ 3. Carles Puigdemont, Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, visità la ciutat de Reus el 14 de desembre de 2016. Fou rebut per l'alcalde de Reus, Carles Pellicer, acompanyat d'altres membres de la corporació municipal. Durant la visita institucional a l'Ajuntament de Reus el president ha signat el Llibre d'Honor del consistori reusenc.

■ 4. Durant la visita a la ciutat del Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya Carles Puigdemont, el portaveu de la CUP, a l'Ajuntament, Édgar Fernández, l'interpel·la sobre les detencions dels Mossos d'Esquadra a persones que havien estripat les fotografies de Felip VI. La queixa es donava dins un marc polític general on la CUP estava donant suport al govern resultant de la candidatura JxSí amb l'objectiu de posar inici al procés d'independència.

JOAQUIM TORRA, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2019)

■ ■ 1-2. El Molt Honorable Joaquim Torra, president de la Generalitat, de Junts per Catalunya, ha realitzat una visita institucional a la ciutat i a l'Ajuntament de Reus, el 25 de gener de 2019. Ha estat rebut per l'alcalde, Carles Pellicer, acompanyat d'altres membres de la corporació municipal. Durant la visita institucional, l'alcalde ha explicat breument al president el projecte del centre social El Roser, el principal projecte de futur del govern de Reus en matèria d'atenció a les persones. El president ha finalitzat la seva visita al palau municipal amb la signatura al llibre d'honor del consistori. Posteriorment, l'alcalde ha acompanyat el president a l'edifici Tecnoparc, per visitar el servei d'assessorament a l'emprenedor i diverses de les empreses que tenen la seu en aquest centre de negocis municipal; i per mantenir una trobada amb membres del Clúster TIC Catalunya Sud.

AdR

PERE ARAGONÈS, PRESIDENT DE LA GENERALITAT A REUS (2023)

■ ■ 3-4. El Molt Honorable Pere Aragonès, president de la Generalitat de Catalunya, d'Esquerra Republicana, feu la primera visita oficial a Reus l'11 de gener de 2023. Acompanyat del delegat del Govern a Tarragona, ha estat rebut per l'Alcalde de Reus, Carles Pellicer i la vicealcaldessa de la ciutat i presidenta de la Diputació de Tarragona, Noemí Llauredó, entre d'altres autoritats. Ha mantingut una trobada amb els responsables municipals, ha signat el Llibre d'Honor de l'Ajuntament i ha visitat les tasques d'exhumació del cos del militant antifranquista Cipriano Martos, que s'estan duent a terme al Cementiri General de Reus. Aragonès havia visitat la ciutat com a vicepresident del Govern, el maig de 2019 i el juny de 2019, en la presentació de Noemí Llauredó com a candidata a l'alcaldia per Esquerra Republicana de Catalunya.

AdR

Bartolomé Pluma. CP

ELS AVIS I ÀVIES DE REUS PER LA LLIBERTAT (2018-2020)

Bartolomé Pluma. CP

■ ■ 1-2. Els Avis i Àvies de Reus per la Llibertat dels presos polítics i exiliats és un moviment popular de base creat el novembre de 2017 per reivindicar la llibertat dels presos polítics i el retorn dels exiliats, impulsat per Àngels Ollé, Carme Carballido i altres avis reusencs, que adquirí notorietat en concentrar-se diàriament a la plaça del Mercadal fins l'actualitat, arribant a reunir més de mil persones. Reberen la visita de diverses personalitats polítiques, com Roger Torrent, President del Parlament de Catalunya, en la seva visita a la ciutat el 15 de febrer de 2019. Acompanyà els Avis i Àvies de Reus per la Llibertat en la seva concentració setmanal i en acabar l'acte cantaren Els Segadors i Torrent dedicà unes paraules als concentrats, per agrair-los el seu esforç i constància diaris. Roger Torrent tornà a Reus el 10 de febrer de 2022 com a Conseller d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya per conèixer de primera mà el teixit empresarial de la ciutat i fou rebut per l'alcalde Carles Pellicer i regidors de la corporació municipal.

AJR

AJR

AJR

ACTIVITAT INSTITUCIONAL CATALANISTA

■ 3. Acte de lliurament dels acords dels plens municipals en «Suport del món local a la convocatòria de consulta sobre el futur polític de Catalunya del 9 de novembre de 2014» recollida per la presidenta del Parlament Carme Forcadell i dirigida al president de la Generalitat, Artur Mas, amb l'alcalde de Reus, Carles Pellicer, i el president de la Diputació de Tarragona, Josep Poblet, el 4 d'octubre de 2014. El 2013 els regidors del PSC-PSOE havien evitat la possible entrada de Reus a l'Associació de Municipis per la Independència. El juliol de 2019 la reusenca Noemí Llauredó Sans (Reus, 1978) d'Esquerra Republicana de Catalunya, vicealcaldessa de Reus i diputada al Parlament de Catalunya (2017-2019), assolí la presidència de la Diputació de Tarragona.

■ 4. Acte de la Diada Nacional de Catalunya del 2016 al Camp de Tarragona, organitzat per la delegació del Govern de la Generalitat al Teatre Bartrina de Reu, que tingué com a convidada la presidenta del Parlament de Catalunya, Carme Forcadell. També hi han assistit l'alcalde, Carles Pellicer, i el delegat del Govern, Òscar Peris. La corporació municipal rebé la presidenta del Parlament de Catalunya a l'Ajuntament de Reus, de visita institucional. I el 2 de març de 2017 l'Ajuntament rebé al president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixat.

■ 5. Laura Borràs, presidenta del Parlament de Catalunya, feu una visita institucional a Reus, el 13 d'octubre de 2021. Fou la primera visita de la presidenta del Parlament al Palau Municipal, on ha visità les dependències consistorials, signà el llibre d'honor de l'Ajuntament i mantingué una breu reunió protocol·lària amb l'alcalde de la ciutat, Carles Pellicer. A la recepció hi ha assistit la delegada del Govern de la Generalitat a Tarragona, Teresa Pallarès, així com diversos regidors.

REUS DECIDEIX: L'ASSAIG DE CONSULTA PER LA INDEPENDÈNCIA DE LA NACIÓ CATALANA (2010)

■ ■ 1-2. Activitats de la Consulta sobre la Independència de la Nació Catalana, celebrada a Reus el 25 d'abril de 2010, organitzada per la plataforma Reus Decideix, amb 800 voluntaris. Votaren 13.159 persones de les 89.397 censades, un 14,72% del cens electoral. El 'sí' rebé 11.878 vots (90,26%) i el 'no', 963 vots (7,32%). Reus és la seu de la coordinació de les 211 consultes que es van fer aquell dia a Catalunya. Fou una de les primeres experiències a la ciutat que expressava la voluntat de resoldre democràticament el conflicte entre Catalunya i l'Estat i defensava la independència com una proposta de futur immediat.

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

CP

■ 3. L'agrupació local de l'Assemblea Nacional Catalana de Reus es creà l'any 2012. L'objectiu de la nova entitat es coordinar de manera transversal i a nivell nacional els diferents moviments de protesta d'arreu del territori a favor de la independència de Catalunya. A partir d'aleshores, junt amb Òmnium Cultural, seran les organitzacions majoritàries de la societat civil que dirigiran el moviment independentista.

EL CONGRÉS DE CONVERGÈNCIA DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA, A REUS (2012)

Adria Costa. ReusDigital

■ 3. El març de 2012 Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) celebrà el seu 16è Congrés a Reus, on Artur Mas prengué el relleu a Jordi Pujol a la presidència del partit. Després d'haver estat el principal partit catalanista autònom i amb funcions de govern, CDC optà per situar per primer cop la independència de Catalunya com un dels seus eixos programàtics. Convergència s'havia transformat en independentista.

■ 4. L'equip directiu de Convergència Democràtica de Catalunya, amb el president de la Generalitat, Jordi Pujol, al saló de plens de l'Ajuntament de Reus, on han estat rebuts per amb l'alcalde Carles Pellicer, amb motiu de la celebració del XVI Congrés Nacional de CDC a la ciutat, el 23 de març de 2012.

AdR

LA CUP, L'ESQUERRA INDEPENDEN- TISTA

■ 1. Multitudinària manifestació independentista contra la sentència del Tribunal Constitucional espanyol que retallà l'Estatut d'Autonomia aprovat pel Parlament de Catalunya, convocada per l'Esquerra Independentista del Camp, el 10 de juliol de 2010. Obria la marxa una enorme bandera estelada i una pancarta amb el lema «Espanya és imposició. Contra les retallades laborals, socials i nacionals. Independència! Països Catalans!».

■ 2. Militants de la CUP, Candidatura d'Unitat Popular, que des de 2007 havia decidit enfortir el seu teixit municipal en la vista posada a les eleccions, el 2011 va accedir amb David Vidal com a regidor al consistori reusenc. El 2012 l'agrupació municipal presentava una denúncia a la Fiscalia Anti-corrupció la qual donà inici al Cas Innova. Posteriorment, en l'assemblea nacional celebrada a la ciutat, la CUP decidia presentar-se a les eleccions al Parlament.

Joan Navas. CUP

Fotografiat desconegut. CUP

Emili Aguilaguet. CP

Emili Aguilaguet. CP

■ 3. Acte final de la celebració de l'11 de setembre de 2014, centrat en la preparació del referèndum d'independència del 9 de novembre, sota el lema "Ara és l'hora". Entre els oradors, Àngels Ollé, portanveu de la plataforma Reus per la Independència.

■ 4. Ofrena floral per l'11 de setembre de 2014, a la plaça del Baluart. Uns dies abans, es va fer un acte que va omplir el Teatre Forum, amb Muriel Casals, presidenta d'Òmnium Cultural, i Carme Forcadell, presidenta de l'Assemblea Nacional Catalana. Aquells anys,

les manifestacions independentistes per l'11 de setembre a Barcelona i a diferents ciutats de Catalunya, van ser les més nombroses de les realitzades en tota la història de Catalunya. Els reusencs estigueren representats massivament en totes elles.

REUS PER LA INDEPENDÈNCIA (2012) I L'ASSEMBLEA NACIONAL CATALANA

■ 1. La Via Catalana cap a la Independència, al seu pas per Riudoms, al Baix Camp. L'Assemblea Nacional Catalana va organitzar una immensa cadena humana de 400 quilòmetres que resseguia Catalunya des del Pertús fins a Alcanar per a reclamar la independència.

■ ■ ■ ■ 2-3-4-5. Cartells independentistes, editats per Reus per la Independència i l'Assemblea Nacional Catalana.

■ 6. L'associació Reus per la Independència es constituí el 2012, com a Secció Territorial de l'Assemblea Nacional Catalana a Reus. Aquell any, el Palau Sant Jordi de Barcelona va ser l'escenari del naixement de l'Assemblea, després d'un any d'extensió al territori amb nombrosos actes i la creació de centenars d'assemblees territorials. L'objectiu era unir l'independentisme des de la societat civil. Aquell any, sota el lema «Catalunya, nou

estat d'Europa», una marea humana va omplir Barcelona en la manifestació més multitudinària de la història del país, fins aquell moment, que va modificar el mapa polític català i va desembocar en unes eleccions anticipades. El 25-N va suposar el pas d'un Parlament autonomista a un de sobiranista, amb una àmplia representació de partits favorables a la celebració d'una consulta sobre la independència de Catalunya. El 2014, dos

milions de manifestants van omplir Barcelona en una immensa demostració de força per a fer inevitable el 9-N. I en els anys posteriors les mobilitzacions organitzades per l'ANC van ser sempre massives: la Gran V, Via Lliure a la República Catalana, la Diada del Sí, Fem la República Catalana, Manifestacions independentistes a Madrid i Estrasburg, Objectiu Independència i les Cinc columnes de les Marxes per la Llibertat.

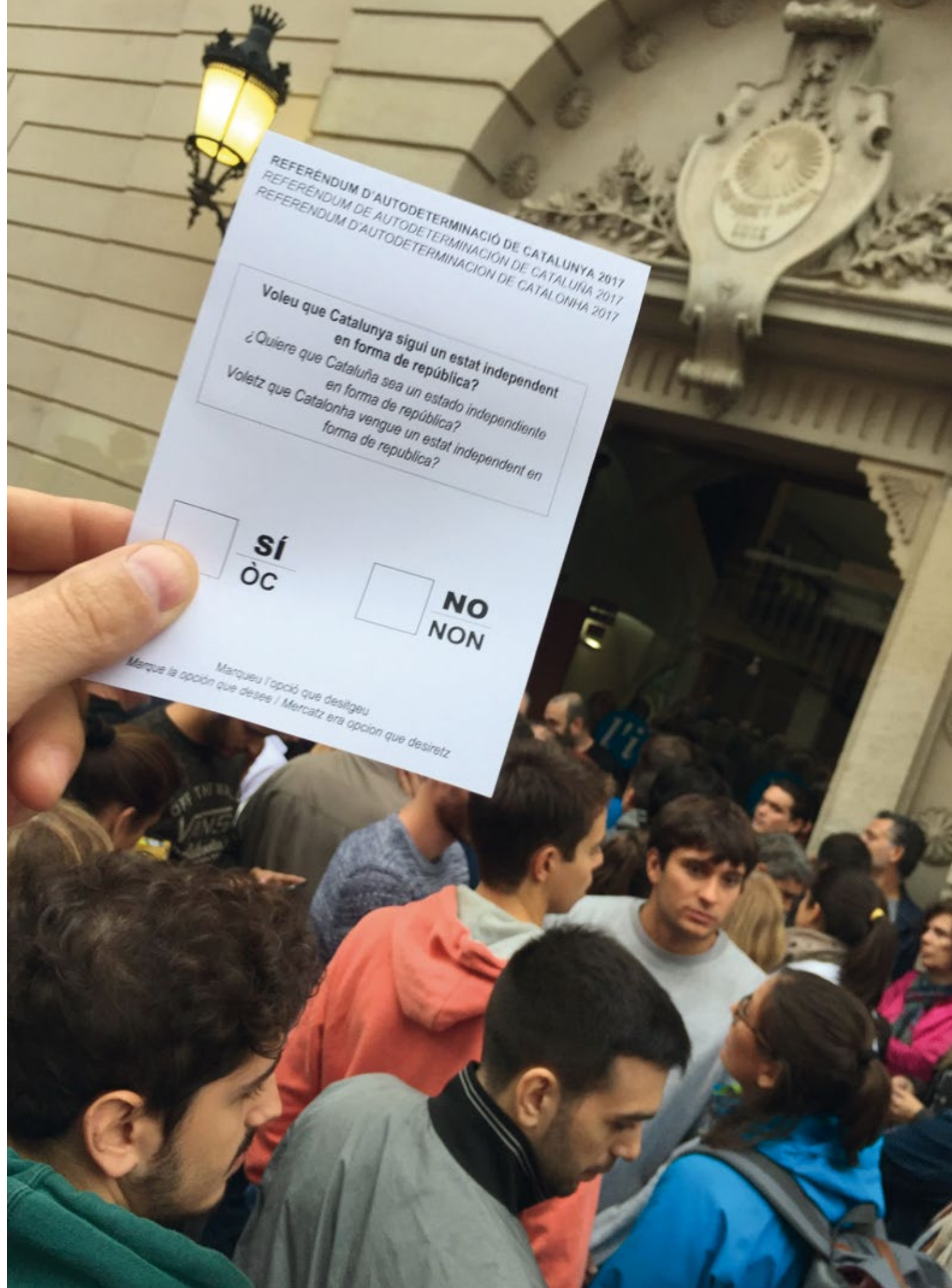
LA CONSULTA DEL 9-N SOBRE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA (2014)

- ■ 1-2. Manifestació pel Dret a Decidir, i en recolzament del Referèndum d'Independència del 9 de novembre de 2014, celebrada el 30 de setembre, a la seva arribada a la plaça del Mercadal.
- 3. Segon referèndum multitudinari a favor de la independència de Catalunya, celebrat el 9 de novembre de 2014. Aquesta vegada, promogut pel govern de la Genera-

litat. A Catalunya, 2.305.290 persones van desafiar les amenaces i el discurs de la por de l'Estat espanyol i van participar democràticament en la consulta sobre la independència. Més d'un 80% van votar a favor d'un estat independent. El 9-N va esdevenir històric però continuava mancant un mandat clar a favor de la independència. Davant la impossibilitat de dur a terme un referèndum

pactat, només quedava la via de les eleccions plebiscitàries. A Reus, votà prop del 40% del cens amb un resultat del 82% favorable a la independència i un 90% a favor de l'Estat propi. La campanya per la consulta del 9-N va provocar el trencament del pacte de govern municipal contranatura entre Convergència i Unió i l'espanyolista Partit Popular, que governava la ciutat.

EL REFERENDUM D'INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA DE L'1 D'OCTUBRE DE 2017

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

■ ■ ■ 1-2-3. Amb el suport de la societat civil, el 6 de setembre de 2017, el govern de la Generalitat convocà oficialment el referèndum de l'1 d'octubre de 2017, pressionat per agents polítics, socials i econòmics, i les amenaces del govern espanyol. L'organització es feu des del municipi a partir d'una xarxa de treball col·lectiu coordinada a través dels Comitès en Defensa del Referèndum, rebatejats després del referèndum com a Comitès de Defensa de la República (CDR). La celebració de les votacions es va viure amb incertesa per la presència dels cossos policials espanyols enviats a Catalunya, que a Reus s'instal·laren a l'Hotel Gaudí. Des d'aleshores es convocaren manifestacions massives cada vespre, així com enganxades multitudinàries de cartells, concentracions a la plaça Mercadal o xiulades davant de l'hotel per mostrar el rebuig de la presència policial a la ciutat. Aquests actes, impulsats per l'Esquerra Independentista del Camp, Òmnium i l'ANC, s'intensificaren arran de l'escorcoll a la Conselleria d'Hisenda a Barcelona el 20 de setembre. Davant els dubtes que planaven sobre l'obertura d'escoles com a seus electorals, es convocà una manifestació que culminà amb l'ocupació de l'Escola Teresa Miquel. Així mateix, i per tal d'assegurar l'obertura dels col·legis electorals, al vespre del 30 de setembre, els manifestants es reuniren davant dels punts de votació fins l'arribada de les urnes l'endemà. L'1 d'octubre les escoles van obrir i centenars de persones van passar tota la jornada davant dels punts de votació. Només quan arribaren les primeres imatges de la repressió, i especialment les notícies sobre la càrrega policial amb gas a l'IES de Mont-roig, algunes escoles van decidir tancar, malgrat que la majoria van restar obertes. Segons les dades disponibles, malgrat el context repressiu, amb un cens de 70.482 electors, assistiren a la convocatòria del referèndum un 36,4% amb un resultat favorable a la independència de Catalunya del 91,9%.

LES PROTESTES CONTRA LA REPRESSIÓ POLICIAL DEL REFERENDUM D'INDEPENDÈNCIA

■ ■ ■ 1-2-3. A partir de l'1 d'octubre de 2017 sorgiren arreu del país els primers Comitès de Defensa de la República, amb la finalitat de vetllar per la implementació del resultat del referèndum i plantar cara a la repressió policíaca i judicial espanyola. El 3 d'octubre es convocaren simultàniament una Vaga General i una Aturada de País. La primera, per fer-la coincidir amb la proclamació del resultat del referèndum i la més que probable proclamació de la independència; la segona, per protestar contra la repressió. Les convocatòries tingueren com a resultat una de les vagues més importants de la his-

tòria de Reus amb unes manifestacions, tant al matí com a la tarda del mateix dia 3, que recorregueren massivament els carrers de la ciutat. Tanmateix, els resultats es feren esperar fins al 10 d'octubre i la proclamació d'independència no arribà fins el dia 27. Després de la proclama, el propi president de la Generalitat de Catalunya, Carles Puigdemont, proposà que fos suspesa immediatament i no es feu efectiva a través dels diaris oficials. Com a conseqüència de la brutalitat policíaca del dia 1, el govern municipal i la CUP de Reus van instar als policies instal·lats a l'Hotel Gaudí que abandonessin la ciutat,

la qual cosa van fer el dia 5. Per aquestes declaracions, l'alcalde Carles Pellicer va haver de declarar als jutjats, i Marta Llorens i Oriol Ciurana, regidors de la CUP, foren arrestats durant una nit el desembre següent, acusats de desordres per les protestes del dia 3 davant de l'Hotel Gaudí. Posteriorment, i a partir del 7 de novembre de 2017, es concentraren a la plaça del Mercadal els Àvies i Àvies per la Llibertat que, des d'aleshores son capaços de reunir diàriament més d'un centenar de persones a la plaça per protestar en contra de la repressió de l'Estat i a favor de l'amnistia i la independència.

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

Fotògraf desconegut. CP

DE LA VAGA MÉS MASSIVA DE LA HISTÒRIA A L'EFÍMERA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA CATALANA, EL 27 D'OCTUBRE DE 2017

■ **1. Els resultats del referèndum** favorables a la independència de Catalunya esperonaren la mobilització ciutadana, esperançada per l'experiència col·lectiva, però també indignada per les imatges de brutalitat policial dels dies anteriors. A través dels Comitès de Defensa de la República (CDR)

s'organitzaren manifestacions i actes d'afirmació independentista per tot el territori. A Reus, foren recurrents les manifestacions davant de l'Hotel Gaudí per mostrar el rebuig a la presència de les forces policials espanyoles. El 21 d'octubre, el Consell de Ministres proposava l'aplicació de l'article 155 de

la Constitució, amb la finalitat d'intervenir l'administració del govern català. L'aprovació de la proposta per part del Senat mobilitzà el rebuig d'un ampli sector de la ciutadania que el dia 26 es concretà amb una vaga d'estudiants convocada per Universitats per la República i els sindicats estudiantils. En

paral·lel, i com a conseqüència de la decisió de l'aplicació, Anonymus intervingué les pàgines webs de diferents ministeris, del Tribunal Constitucional, la del PP, el Centre Nacional de Intel·ligència, la Fundació Francisco Franco i la Casa Reial, entre d'altres. Com a conseqüència dels resultats del refe-

rèndum i de la mobilització popular, a través del Parlament de Catalunya i amb el suport de tots els partits i entitats independentistes, es proclamava la República Catalana el 27 d'octubre de 2017. Malgrat que se'n suspenia immediatament els seus efectes, el suport popular i la concentració convocada a

la tarda del mateix dia 27 omplien una Plaça del Mercadal a vessar perquè es materialitzés el procés constituent cap a una nova República Catalana.

Emili Aguilaguet. CP

Fotògraf desconegut. CP

Emili Aguilaguet. CP

LA REPRESSIÓ I LA RESISTÈNCIA, ALTRE COP...

■ **1. L'Ajuntament de Reus** convocà el 17 d'octubre de 2017 una concentració ciutadana com a mostra de suport als presidents d'Òmnium Cultural i de l'Assemblea Nacional Catalana, Jordi Cuixart i Jordi Sànchez, i com a mostra de rebuig al seu empresonament preventiu sense fiança per decisió judicial. L'Ajuntament s'ha sumat així a la crida de les associacions municipalistes de Catalunya —Associació Catalana de Municipis i Associació de Municipis per la Independència— de promoure concentracions arreu del país.

■ **2-3. Com a resposta a la mobilització** més massiva de l'independentisme de la història, l'Estat espanyol respongué —com ho ha fet al llarg de la història tal i com ha quedat il·lustrat en les precedents pàgines— amb la

violència i la repressió judicial. L'1 d'octubre de 2017 cap centre de votació va ser precintat a Reus per agents de la Policia Nacional o Guardia Civil sinó que van ser els Mossos d'Esquadra qui van visitar els centres de votació requerint l'entrega d'urnes. Tanmateix, agents dels cossos policials espanyols van estar allotjats els dies precedents a l'Hotel Gaudí, el que va provocar diferents manifestacions ciutadanes de rebuig a la seva presència tant abans com després de l'1 d'octubre. Fins i tot, el 3 d'octubre l'equip de govern municipal i la CUP van instar a l'Hotel a expulsar als agents. Els signants de la carta, així com també un mecànic i els responsables d'un gimnàs que no van voler atendre als policies van patir un procés judicial. Aquest embat de l'Estat

provocà l'aparició del col·lectiu d'Advocats 1 d'Octubre de Reus que han prestat els darrers anys assessorament gratuït a totes les persones investigades, tal i com també porta fent des de fa anys l'organització de l'Esquerra Independentista Alerta Solidària. La campanya "La solidaritat no és delictiva" xifra en més de 50 reusencs que han patit persecució judicial per haver participat en manifestacions a la ciutat.

■ **4. Els Comitès de Defensa de la República**, creats arran de la celebració de l'1 d'octubre, de 2017 foren un model local assembleari estès per tot el territori català capaç d'autoorganitzar diferents sensibilitats polítiques amb l'objectiu de fer prevaldre el resultat del referèndum i resistir a la repressió policial i judicial espanyola.

Emili Argilaguet. CP

LA REPRESSIÓ I LA RESISTÈNCIA, ALTRE COP...

■■■■■ 1-7. Arran de les massives i prolongades manifestacions a la ciutat, prèvies i posteriors a l'1 d'Octubre de 2017, es produí a la ciutat un de les majors operacions repressives de mà dels Mossos d'Esquadra, els cossos policials i l'aparell judicial espanyol, que han afectat a gairebé una cinquantena de reusencs i reusenques: des del mateix

alcalde de la ciutat fins a persones anònimes que mai s'havien mobilitzat, passant per militants actius de la ciutat vinculats a l'Esquerra Independentista, objectius habituals de la repressió per participar en mobilitzacions independentistes o de caràcter social. Com a conseqüència d'aquesta operació repressiva, la ciutadania s'ha organitzat al voltant de la

campanya «La solidaritat no és delictu», per tal de donar suport individual a totes les persones que han hagut de declarar -per voluntat o per la força- davant dels tribunals. La campanya segueix fins a la darrera absolució. Aquesta solidaritat no s'ha limitat a defensar als reusencs, sinó com a la resta del país, també ha defensar a qui hagi patit la presó o l'exili.

UNA CATALUNYA LLIURE, L'ESPERANÇA D'UN FUTUR MILLOR PER A TOTS ELS CATALANS...

■ 1. El subtítol d'aquest llibre, *"Del republicanisme federal a l'independentisme"*, explica l'evolució del catalanisme a la nostra ciutat i arreu dels Països Catalans, enfront l'immobilisme d'un Estat espanyol que pretén mantenir el centralisme, la imposició i la negació de les diferents nacions que hi viuen sotmeses. Els diferents intents de rectificació democràtica i federalista en la construcció de l'Estat liberal espanyol que s'han intentat al llarg de més de 150 anys han acabat sotmesos a través de guerres, assassinats o empresonaments, i molts d'ells han conegut l'exili. No obstant això, el traspàs de l'acció política dels projectes alternatius al centralisme als territoris perifèrics de l'Estat han fet del catalanisme, així com de la resta dels projectes nacionals, els principals vertebradors d'aquesta voluntat de canvi. Al llarg d'aquest segle i mig, el catalanisme no sols ha continuat viu, sinó que ha anat en augment i s'ha adaptat al seu present. I, això, tot i els canvis polítics, socials, econòmics i culturals que s'han produït, cada cop més reusencs veuen en la independència i la construcció d'una República catalana la via a través de la qual, ja no sols poder viure la catalanitat amb plena normalitat, sinó transformar democràticament el règim del 78, aconseguir un millor benestar i afrontar col·lectivament els problemes del present i del futur. Per a aquells i aquelles que surten mencionats en aquest llibre i que s'ho van jugar tot per poder sobreviure com a poble i aconseguir la llibertat, però sobretot per aquells reusencs i reusenques –molts d'ells nascuts fora de la ciutat i del país– que han pres un compromís en el present, per aquells que ens acompanyen en el dia a dia al carrer, al barri, a la feina, a l'escola o al local i, especialment, per aquells i aquelles que han de venir, tenim el deure d'escriure el millor final per a aquest llibre. Aquesta és la nostra proposta de futur...

Emili Argilaguet, CP

EPÍLEG: LA BANDERA NACIONAL DE CATALUNYA, I LES BANDERES ESTELADES

■ **1. LA BANDERA DE CATALUNYA**, també anomenada senyera, és una bandera amb nou faixes, cinc de grogues i quatre de vermelles, del mateix gruix. És la bandera del poble català i un dels símbols nacionals de Catalunya. Prové de l'emblema del llinatge dels comtes de Barcelona, del que ja es té constància l'any 1150, en un segell de Ramon Berenguer IV. A partir de l'època de Jaume I se la conegué com a «bandera reial» o «senyal reial». Amb l'arribada de la Renaixença al segle XIX, el moviment catalanista la prengué com a bandera nacional

de Catalunya. La Mancomunitat de Catalunya la feu servir com a emblema oficial a partir del 1914, però la dictadura de Primo de Rivera la il·legalitzà i en perseguí l'exhibició fins al 1930. Fou adoptada de manera oficial durant la II República Espanyola i la Generalitat de Catalunya el 1931, però el règim franquista vencedor de la Guerra Civil la tornà a prohibir a partir del 1939. L'Estatut d'Autonomia de 1979 restablí l'oficialitat de la bandera de Catalunya. Hi ha diverses llegendes sobre el seu origen com la del comte Guifré el Pilós.

■ **2. L'ESTELADA ROMBOÏDAL**, creada el 1908, el primer disseny de l'estelada que en lloc de dur el triangle a l'esquerra amb l'estel, du un rombe al mig amb un estel blanc a l'interior. Apareix en una imatge a la seu de la Lliga Nacionalista Catalana a París.

■ **5. L'ESTELADA DE TRIANGLE VERMELL**, és una variant de l'estelada vermella, creada pel Partit Comunista d'Espanya (internacional), PCE (i), un antic partit maoista que defensava la independència de Catalunya, les Illes Balears, el País Basc, Galícia i les Canàries.

■ **8. L'ESTELADA LGTB**, és utilitzada per sectors independentistes dels col·lectius de Lesbianes, Gais, Bisexuals, Transgènere, Intersexuals, Queer i qualsevol altre tipus d'orientació sexual socialment marginades.

■ **3. L'ESTELADA HISTÒRICA** del triangle blau i l'estel blanc neix el 1918 per crear un símbol per al catalanisme radical, obra de Vicenç Albert Ballester. El 1922 Francesc Macià l'adoptà per al partit Estat Català. És la més usada i coneguda per l'independentisme. Els precedents més reculats son del 1906, quan al Centre Catalanista de Santiago de Cuba ja s'hi podia veure un primer apunt de la futura bandera catalana estelada: al mig d'una senyera, damunt de les quatre barres, un estel blanc de cinc puntes.

■ **6. L'ESTELADA AMB TRIANGLE NEGRE** i estel vermell és usada a partir del 1970 per sectors anarcoindependentistes. El vermell de l'estel i el negre del triangle simbolitzen l'anarquisme i les vuit puntes de l'estel cada un dels territoris dels Països Catalans.

■ **9. L'ESTELADA DEL F. C. BARCELONA**, és una estelada amb els colors del Fútbol Club Barcelona, utilitzada pels sectors independentistes del barcelonisme.

■ **4. L'ESTELADA D'ESTEL ROIG** sobre fons groc va ser creada per l'Esquerra Catalana dels Treballadors –el primer partit polític catalanista de la Catalunya Nord– l'any 1972, sense el triangle blau perquè aquest era el color de la Casa de Borbó. L'estel vermell simbolitza la revolució social a més de la nacional, i fou adoptada pel Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), el 1977. És usada actualment per l'esquerra independentista.

■ **7. L'ESTELADA VERDA**, amb triangle verd i l'estel blanc, es va crear com a símbol antimilitarista l'any 2008, reclama un Estat Català pacífic i sense exèrcit, ecologista, humanista i animalista. Ajunta el color verd de la natura amb l'estel blanc de la pau i llibertat.

■ **10. L'ESTELADA NEGRA** de la no rendició, del 1714. El 2014, en el tricentenari de la Guerra de Successió, es creà aquesta estelada que apareix documentada al segle XIV. El color negre és el contrari al de la rendició.

FONTS I BIBLIOGRAFIA BàSICA

FONTS DOCUMENTALS I ARXIVÍSTIQUES

Ajuntament de Reus (AdR)
Arxiu Comarcal del Baix Camp–Arxiu Municipal de Reus (ACBC-AMR)
Arxiu Diari Ara, Barcelona (ADA)
Arxiu Diari de Barcelona (ADB)
Arxiu CUP-Reus (CUP)
Arxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB)
Arxiu Històric de l'Agrupació Fotogràfica Reus (AHAFR)
Arxiu G.A. (AGA)
Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)
Arxiu Revista NW (ANW)
Arxiu Orfeó Reusenc (AOR)
Arxiu Reus Deportiu (ARD)
Arxiu Teatre Fortuny de Reus (ATF)
Assemblea Nacional Catalana (ANC)
Biblioteca Central de Reus Xavier Amorós (BCRXA)
Biblioteca del Centre de Lectura de Reus (BCLR)
Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans (BIEC)
Biblioteca Nacional de España–Hemeroteca Digital (BNE-HD)
Centre de la Imatge Mas Iglesias de Reus (CIMIR)
Casal Despertaferro de Reus (CD)
Centre Documentació Orfeó Català (CDOC)
Esquerra Republicana de Catalunya, Reus (ERC-Reus)
Fondation Internationale d'Études Historiques et Sociales sur la Guerre Civile d'Espagne (FIEHS)
Fons Documental Estat Català (FDEC)
Fundació Caixa Sabadell 1859 (FCS)
Fundació Josep Irla-ERC, Barcelona (FJI-ERC)
Hemeroteca de Tarragona (HT)
Institut Municipal d'Història de Barcelona (IMHB)
Memòria Digital de Catalunya (MDC)
Hemeroteca del Ministerio de Cultura de España (HMCE)
Museu de Reus-Institut Municipal Reus Cultura (MR-IMRC)
Museu d'Art de Sabadell (MAS)
Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC)
Òmnium Cultural Baix Camp (OCBC)

COL-LECCIONS PARTICULARS (CP)

Xavier Amorós (CXA) (†)
Josep Argilaga (CJAG)
Família Arnavat Carballido (CFAC)
Família Arnavat-Nomen (CFAN)
Antònia Abelló Filella (CAAF) (†)
Mercè Anguera (CMA)
Teresa Balañà Llord (CTBLL)
Ernest Benach (CEB)
Dolors Bofarull Ferré (CDBF)
Teresa Faiges (CTFM)
Carles Fargas (CCF)
Família Asens (CFA)
Isidre Fonts (CIF)
Joaquim Blasco Font de Rubinat (CJBFdR) (†)
Jordi Escoda (CJE)
Joan M. Estivill (CJME)
Paco Llevat (CPLL)
Família Marcer Ollé (CFMO)
Salvador Martí (CSM)
Pere Martorell Jareño(CPMJ)
Miquel Morera (CMMD)
Maria Rosa Nolla (CMRN)
Francesc Olesti Prats (CFOP)
Padrol i Roca (CPR)
Josep Risueño (CJR)
Josepa Tallada Also (CJTA)
Antoni Vidal Colomines (CAMVC) (†)
Antoni Zaragoza Mercadé (CAZM) (†)
Rafael Zaragoza (CRZB)
Pragma Edicions (PE)
Arcadi Vilella (AAV)

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Reus

La Veu del Camp (1885-90)
Lo Somatent (1886-1903)
Reus Artístich (1890-91)
Reus Literari (1891-92)
La Tos (1891

Lo Moro de Foch (1891-92)
L'Escut de Reus (1893)
La Gent del Llamp (1893)
La Trompeta (1894-96)
La Nova Cathalunya (1896-98)
Reus Tranquil (1897)
Lo Ventall (1898)
Lo Lliri (1898)
La Palma (1899)
Butlletí de la Lliga Catalanista (1900)
La Reforma (1905)
Pàtria Nova (1905-06)
Germinal (1905-06)
Foment (1906-36)
El Rossinyol (1908-1909)
Lo Camell (1909)
Foc Nou (1910-11)
El Camell (1913)
La Veu del Camp (1913)
Catalunya Nació (1917)
El Regenerador (1917)
Fulla del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (1918-19)
La Columna de Foc (1918-20)
Llaç (1919-20)
Paricu (1921-22)
Migranya (1921)
Les Pessigolles (1921)
La Porra (1923)
Reus 1973 (1923)
Ciutat (1928)
Reus Deportiu (1929-31)
Heraldo de Cataluña (1930)
Les Circumstàncies (1930-36)
Mai Badem!... (1931)
La Patacada (1931)
La Mulassa (1932)
El Conseqüent (1932-36)
Diari de Reus (1933-36 i 1936-38)
La Torxa (1933-37)
Avui (1935)

Que penses, Anton? (1936)
Catalunya Nova (1936)
Lluita! (1937)
Escola Nova Unificada (1937)
Estat Català (1937)
L'Insurgent! (1976)
Avant! (1976)
Fulls d'Informació (1977)

Barcelona

La Tramontana (1883)
Boletín Oficial de la Propiedad Industrial (1892-1922)
La Il·lustració Catalana (1893, 1911)
La Veu de Catalunya (1899)
La Esquella de la Torratxa (1907)
La Campana de Gràcia (1899, 1908)
L'Estat Català (1922-23)
Diari de Barcelona–Estat Català (1937)

Mèxic

Butlletí del Partit Socialista Català (1942)
Nova Era (1944)

BIBLIOGRAFIA BàSICA

AINAUD DE LASARTE, Josep M. (ed.) (1992): *Organització i mitjans per a l'autonomia, Reus, 1893*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.

ALBERTÍ, Santiago (1972): *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona, Albertí Editor.

AGRUPACIÓ FOTOGRÀFICA REUS (1995): En els orígens del catalanisme: Centenari de la Segona Assemblea de la Unió Catalanista. Reus, 1893-1993. Reus: Agrupació Fotogràfica de Reus.

AJUNTAMENT DE REUS: *Visitantes Ilustres de la Ciudad*. Reus, 1923-2019.

AMIGÓ, Ramon (1994): *L'ensenyança de la llengua catalana, des de Reus, sota el franquisme. Homenatge a Teresa Miquel i Pàmies (1900-1988)*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

AMORÓS, Xavier (2000-2004): *Temps estranys. Clarobscurs en la llarga post-guerra reusenca. Llibre primer, 1941-1950; Llibre segon, 1951-1960; Llibre tercer, 1961-1975*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

ANDREU, Jordi (2003): «El segle XVIII» a *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 2.

ANGUERA, Pere (1980): *La burgesia reformista. Reus en els fets de l'any 1868*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

– (1987): *A bodes em convides. Estudis d'història social*. Reus, Edicions del Centre de Lectura de Reus.

– (1991): *Menjacapellans, conservadors i revolucionaris*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

– (1994): «Modernitat i contundència de la primera propaganda catalanista». *L'Avenç*, núm.179.

– (1987): *Bernat Torroja (1817-1908). Teoria econòmica i reivindicació nacional*. Reus, Cambra de Comerç i Indústria.

– (1989): *L'ombra de l'Estel blanc. Estudis sobre el catalanisme polític*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

– (1996): «Històries gràfiques, un nou estil de fer història?», *Plecs d'Història Local*, 63, Barcelona.

– (1998): *Pau Font de Rubinat (Reus 1860-1948). Vida i actuacions d'un bibliòfil catalanista*. Reus, Museu Comarcal de Reus.

– (1999): *Societat, sociabilitat i ideologia a l'àrea reusenca*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

– (2000): *Els precedents del catalanisme. Catalanitat i antcentralisme: 1808- 1868*. Barcelona, Empúries.

– (2001): "Les Quatre barres. De bandera a senyera", a *Símbols i mites a l'Espanya contemporània*, Reus, Edicions del Centre de Lectura de Reus, pp. 11-30.

– (2001): *Cap a una Catalunya nacional*. Reus, Edicions del CLR.

– (2003): «Entre la reacció i la revolució (1800-1875)» a *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 3.

– (2004): *Vers una Catalunya nacional*. Reus, Fundació Josep Recasens.

– (2005): "*La Vertebració del catalanisme: les alternatives al centralisme. Els anys de la Restauració*", a J. Albareda, [et al.]: *Catalunya en la configuració política d'Espanya*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

– (2006): *Coses de Reus*. Reus, Pragma ed.

– (2006): *El Sexenni democràtic i el desvetllament del catalanisme*. Barcelona, Rafael Dalmau.

– (2007): *L'ombra de la independència al darrer terç del s. XIX*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

– (2008): *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

– (2009): *La Barretina, la imatge tòpica del [pagès] català*. Barcelona, Rafael Dalmau.

– (2010): *Els Segadors, com es crea un himne*. Barcelona, Rafael Dalmau.

– (2010): *Les quatre barres. De bandera històrica a senyera nacional*. Barcelona, Rafael Dalmau.

– (2010): *Sant Jordi, patró de Catalunya*. Barcelona, Rafael Dalmau.

– (2010): *La Nacionalització de la sardana*. Barcelona, Rafael Dalmau.

ANGUERA, Pere; ARNAVAT, Albert i AMORÓS, Xavier (1986 i 1987): *Historia gráfica del Reus contemporani (1808-1939 i 1939-1979)*. Reus, Ajuntament de Reus, 2 vols.

ANGUERA, Pere i RIBAS PROUS, Josep M. (1993): *Catalunya i Reus en els orígens del catalanisme*. Reus, Agrupació Fotogràfica de Reus.

ARNAVAT, Albert (1985): *Classe contra classe. El conflicte socials del 1915 a Reus*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

– (1985): «Aliadòfils, germanòfils i pacifistes el 1914 a Reus : posicions ideològiques davant l'esclat de la Gran Guerra», *Universitas tarraconensis*, núm. 7, p. 143-157. Tarragona, Facultat de Filosofia i Lletres.

– (1989): «La Palma. Notes per a la història d'una societat recreativa reusenca (1897-1939)». Reus, Centre d'Estudis de la Comarca de Reus, *Penell*: núm. 3, p. 163-175.

– (1991): «L'Ideari nacionalista de Josep Recasens i Mercadé». Tarragona, Quaderns d'Història Contemporània, p. 233-244, Facultat de Filosofia i Lletres.

– (1992): *Moviments socials a Reus. Dels avalots populars al sindicalisme obrer (1808-1874)*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

– (1996 i 2000): *Publicitat comercial a Reus*. Vol. 1: *L'skyline de l'auto-satisfacció. Dels orígens a 1939*. Vol 2: *La definitiva globalització. De la postguerra als Jocs Olímpics 1939-1992*. Reus, Ajuntament de Reus.

– (1997): *Obrers a Reus. Les classes populars sota la restauració 1874-1881*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

– (2003): *Disseny i publicitat a Reus. 1882-2002. 120 anys d'agències de comunicació*. Reus, Pragma Edicions.

– (2006): *Marques. Marques registrades d'empreses de Reus al Boletín Oficial de la Propiedad Industrial (1886-1938)*. Reus, Pragma edicions.

– (2007): *Resistència antifranquista i Assemblea de Catalunya a Reus. 1939-1977*. Reus, Fundació Josep Recasens.

– (2013): *Fortuny i Reus. La construcció d'un mite 1838-2013*. Barcelona, Viena Edicions.

ARNAVAT, Albert (dir.) (1998): *Reus 1900, segona ciutat de Catalunya*. Reus, Ajuntament de Reus-Fundació «La Caixa».

– (2005): *Àlbum dels 100 anys de socialisme a Reus: 1905-2005*. Reus, Fundació Josep Recasens i Agrupació de Reus del PSC.

– (2006): *La Casa Navàs de Lluís Domènech i Montaner*. Reus, Pragma ed.

– (2007): *Postals de Reus, 1895-1939. Catàleg de targetes postals il·lustrades de Reus*. Reus, Institut Municipal de Museus-CIMIR.

– (2011): *1000 imatges de la història de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus.

– (2021): *Marca Registrada! Empreses del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre al Boletín Oficial de la Propiedad Industrial (1886-1938)*. Tarragona, Publicacions del Port de Tarragona.

ARNAVAT, Albert; MUIÑOS, M. Jesús, i TOUS, Jordi (2003): «Reus sota la Restauració borbònica. (1874–1923)» a *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 3.

ARNAVAT, Albert; NAVAIS, Joan; SUÀREZ, Jordi i PÉREZ, Lluís Miquel (2005): *100 anys de socialisme a Reus: 1905–2005*. Reus, Fundació Josep Recasens i Fundació Rafael Campalans.

ARNAVAT VILARÓ, Josep M. (1946): *Gamma*. Reus, edició de l'autor.

ASSEMBLEA CONSTITUENT DEL SEPARATISME CATALÀ (1928): *Constitució provisional de la República Catalana*. La Havana, República de Cuba.

BALLESTER, David (2003): *Els homes sense nom. Clandestinitat i exili de la UGT de Catalunya, 1939–1976*. Barcelona, Viena ed.

BATISTA, Antoni; PLAYÀ, Josep (1991): *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Barcelona, Empúries.

CALLAU, Tomàs i RUBIRALTA, Fermí (coord.) (2021): *Diccionari Biogràfic d'Estat Català*. Barcelona, Llibres de l'Índex.

CALVET, Josep; LUJÁN, Oriol (2016): *Poble català, posa't a caminar. 40 anys de la Marxa de la Llibertat*. Barcelona, Angle editorial.

CARRILLO, Jordi (2022): «Pólvora, folclore y fascismo»: la politització de las fiestas mayores en la Cataluña franquista» a Claudio HERNÁNDEZ: *El franquismo se fue de fiesta*. València, Publicacions de la Universitat de València, p. 95–116.

CATTINI, Giovanni C. (2021): *L'aixecament de Prats de Molló. L'Exèrcit Català de Macià. 4 de novembre 1926 (Dies que han fet Catalunya)*. Barcelona, Rosa del Vents.

CAVALLÉ, Pere (1908): *Catalunya-ciutat: fantasies i realitats. Conferència donada en la “Associació Nacionalista Catalana” de Barcelona la nit del 14 de novembre de 1908*. Reus, Imp. Carreras y Vila.

COLOM, Àngel; ROSÉS, Jordi (1977): *40.000 hores detinguts: La Marxa de la Llibertat*. Barcelona, Edicions autogestionades de «Pax».

CORRETGER, Montserrat, i Xavier FERRÉ I TRILL (2007): *Josep Güell i Mercader: per l'amor al progrés*. Reus, Arxiu Municipal de Reus.

COSTAFREDA, Mercè (1993 i 1994): *La Veu del Camp. Periòdich de l'Associació Catalanista de Reus. I. 1885–1886. II. 1887–1888. III. “La veu del Camp” i l'Associació Catalanista de Reus*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs. – (1998): «El Catalanisme a Reus», a ARNAVAT, Albert (dir.) *Reus 1900, segona ciutat de Catalunya*. Ajuntament de Reus-Fundació "la Caixa".

CRUELLES, Manuel (1937): *El Catalanisme és una revolució. El passat de Catalunya com a orientació per al futur*. Barcelona, Estat Català. – (1975): *El separatisme català durant la guerra civil*. Barcelona, Dopesa.

DD.AA. (2001): *Símbols i mites a l'Espanya contemporània. Actes del Congrés*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

DD.AA. (2016): *El Modernisme, Domènech i Montaner i el seu temps : Jornades d'Arquitectura Modernista*. Reus: Edicions del Centre de Lectura-Arola Editors-Publicacions URV.

DD.AA. (2022): *Memòriaesquerra.cat: La hiperenciclopèdia històrica d'Esquerra Republicana*. Barcelona, Fundació Josep Irla.

DÍAZ ESCULIES, DANIEL (1991): *El catalanisme polític a l'exili (1939–1959). Els orígens*. Barcelona, Edicions de la Magrana.

DOMÈNECH, Xavier (2020): *Un haz de naciones. El Estado y la plurinacionalidad en España (1830–2017)*. Barcelona, Edicions 62

DUARTE, Àngel (1992): *Possibilistes i federals: política i cultura republicanes a Reus (1874–1899)*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs. – (1994): «Republicans i catalanistes. Reus, 1890–1899», *Recerques: Història, economia i cultura*, Barcelona, núm. 29. – (2004): *Història del republicanisme a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial i Lleida, Pagès Editors.

DUCH, Montserrat (1989): *Reus i el Baix Camp durant la Segona República*. Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (2003): «La dictadura franquista», a *Història General de Reus*, vol. IV. Reus, Ajuntament de Reus.

DUCH, Montserrat i NADAL, Joaquim (eds.) (2018): *Els Ateneus a Catalunya. Sociabilitat i catalanisme popular*. Girona, ICRPC, Doc. Universitaria.

DURAN, Lluís i OLLÉ, Josep M. (1992): *Bases de Manresa: els orígens del cata-*

lanisme. Barcelona, Generalitat de Catalunya.

ESCODA, Jordi (2007): *Memòria històrica d'un reusenc: la transició*. Valls, Cossetània.

FEDERACIÓN SOCIALISTA CATALANA (1914): *Estatutos de la Federación Socialista Catalana*. Reus, Imp. Vila.

FERRAN, Marc (1992): *Humor i sátira a Reus. La premsa satírica (1868–1939)*. Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (2013): «La premsa satírica com a arma política. Reus (1868–1936)» a Josep FÀBREGAS i Joan NAVAIS (coord.): *Prensa i societat. Aspectes polítics, econòmics i socials*. Reus, Edicions del Centre de Lectura, p. 95–110.

FERRÉ i TRILL, Xavier (2000): *Catalanismo republicano en la Cataluña del siglo XIX (entre la historia cultural y la biografía política)*. Salamanca, Universidad de Salamanca. – (2001): *Els Editorials de «Les Circumstàncies»*. Reus, AER. – (2002): "Joaquim Santasusagna (1899–1982), un teòric del catalanisme o l'examen de consciència pratià", a *El noucentisme a Reus : ideologia i literatura*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, pp. 67–123. – (2006): *Nació i excursionisme. Biografia intel·lectual de Joaquim Santasusagna*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs. – (2009): *Pere Cavallé, ciutadania repúblicana*, Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (2010): *Construcció nacional: trajectòries i referents*. Palma de Mallorca, Ll. Muntaner. – (2011): *Ramon Amigó i Anglès, pedagog de territori (1925–2011)*, Barcelona, Publicacions L'Abadia De Montserrat. – (2013): *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925–2011). Aportació a la sociabilitat cultural*. Barcelona, Abadia de Montserrat. – (2018): «Imaginar i ciutadania: Centre de Lectura de Reus», Montserrat DUCH i Joaquim NADAL (eds.): *Els Ateneus a Catalunya. Sociabilitat i catalanisme popular*. Girona: ICRPC, p. 145–165.

FERRER, Cristian (2018): *Sota els peus del franquisme. Conflictivitat social i oposició política a Tarragona, 1956–1977*. Tarragona, Arola.

FIOL, David (2020): «Catalanismes, espanyolismes i obrerismes (1914–1939). La corporativització de la societat catalana», *Catalonia*, 26, pp. 81–102.

FONTANA, Josep (2013): «*Espanya i Catalunya: tres-cents anys d'història*», conferència inaugural del simposi «Espana contra Catalunya: una mirada històrica (1714–2014)», a https://sinpermiso.info/sites/default/files/textos/fontana.pdf – (2014): *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*.Vic, Eumo.

FONTBONA, Francesc: «Un Fortuny jove, nacionalista i romàntic», *Revista de Catalunya*, Barcelona, IV–1989, p. 101–116

GABRIEL, Pere (2000): «Las bases políticas e ideológicas del catalanismo de izquierdas del siglo XX». *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie V, Historia Contemporánea, núm. 13, p. 73–103. – (2007): *El Catalanisme i la cultura federal.Història i política del republicanisme popular a Catalunya el segle XIX*. Reus-Barcelona, Fundació d'Estudis Josep Recasens-Fundació Rafael Campalans-Emprius.

GAVALDÀ, Antoni (2003): «La recuperació de la Democràcia», a *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 5.

GORT, Ezequiel (dir.) (1996): *Reus. El segle XX*. Tarragona, *Diari de Tarragona*.

GÜELL, Manel i PEREA, Eugeni: *La Mancomunitat de Catalunya a les Comarques Tarragonines. Projectes i realitats*. Tarragona, Diputació de Tarragona.

HARRIS, Simon (2014): *Catalonia Is Not Spain: A Historical Perspective*. Barcelona, Autoedició

HERAS, Pedro (1991): *La oposición al franquismo en las comarcas de Tarragona (1939–77)*. Tarragona, El Mèdol.

HERNÁNDEZ, F. X. i ÍÑIGUEZ, D. (2013): *La Columna Macià–Companys*. Barcelona, Fundació Josep Irla.

IGLÉSIES, Josep (1961): *Don Pau Font de Rubinat dins l'àmbit reusenc*. Reus, Associació Excursionista de Reus.

LUCCI, Marcela (2008): «La bandera de los 'catalanes de América': un ensayo de organización desde el exilio», *Cuadernos de historia de España*, vol. 82, Buenos Aires, Argentina.

MARCH, Jordi; BERGADÀ, Jordi; ARNAVAT, Albert (2003): *Arquitectura Moder-*

nista a Reus. Reus, Pragma edicions.

MARCH, Jordi; BERGADÀ, Jordi; ARNAVAT, Albert; MUIÑOS, Maria Jesús; Tous, Jordi (2003): *Arquitectura Noucentista a Reus*. Reus, Pragma edicions.

MARÍN, Dolors; PALOMAR, Salvador (2006): *Els Montseny Mañé, un laboratori d'idees*. Reus, Arxiu Històric Municipal de Reus.

MARISTANY, Carles (2003): «Els segles XVI i XVII» a *Història General de Reus*, vol. 2. Ajuntament de Reus.

MARTÍ, Josep M. (1998): *Periodisme radiofònic i transició política a Reus*. Valls, Cossetània.

MARTÍ FONT, Jordi (ed.) (2020): *Josep Llunas i Pujals. Obra teòrica completa. Qüestions socials i altres textos sobre anarquisme col·lectivista*. Barcelona, Descontrol Editorial.

MARTÍ FONT, Jordi (2022): *Josep Llunas, La Tramontana i l'anarquia en català*. Tarragona, Publicacions Universitat Rovira i Virgili.

MARTÍNEZ DE SAS, M.T. i PAGÈS, P. (Coord.) (2000): *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona, Universitat de Barcelona i Pub. de l'Abadia de Montserrat.

MESTRE I CAMPI, Jesús (dir.) (1992): *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62.

MILIAN NEBOT, Xavier (2019): *El poder del poble. L'autoorganització veïnal dels CDR*. València, Sembra. – (2021): *Una nova panoràmica de la història del catalanisme*. Lleida, Pagès Editors. – (2022): *100 anys de marxisme i qüestió nacional als Països Catalans (1910–2010)*. Manresa, Tigre de Paper.

MIRALLES GUTIÉRREZ, Robert (2007): «L'ensenyament del català per correspondència, a Reus i des de Reus, del 1961 al 1966», a *Una vida dedicada a la cultura catalana*. Reus, Centre d'Amics de Reus, p. 93–128.

NAVAIS, Joan (2006): «La Divulgació dels referents mítics a la premsa reusenca del primer catalanisme», a *Pensament i literatura a Reus al segle XIX*, Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (2017): "Quatre barres de sang i un estel de cinc puntes: la reivindicació independentista a Reus (1918–39)", a *Una ciutat en ebullició: petites històries de Reus i de més enllà*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

NAVAIS, Joan; SAMARRA, Frederic (2001): *Tres banderes i una revolució: anarcosindicalisme, separatisme i comunisme dissident a Reus*. Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (2002): «Noucentisme, catalanisme i obrerisme», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm.2. – (2003): «La Segona República i la Guerra Civil» a *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 4.

OLESTI TRILLES, Josep (1991): *Diccionari Biogràfic de Reusencs*. Reus, Ajuntament de Reus, 2 vol.

OLIVÉ, Enric (1978): «Catalanisme i obrerisme. L'Anarquisme i el fet nacional català (1900–1907)». *Mayurqa*, 1978, Vol. 18, p. 21–27.

OLLÉ ROMEU, Josep M. (dir.) (1995): *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*. Barcelona, Rafael Dalmau.

PALOMAR, Salvador (2016): «Llibres per Sant Jordi a Reus», a https://www.museudereus.cat/noticia/llibres-sant-jordi-reus

PI I MARGALL, Francesc (2010): *Les nacionalitats. Escrits i discursos sobre el federalisme*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autònòmics. A cura de Ramón Maíz.

Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, Barcelona, Octubre de 1906 (1908), Barcelona, Estampa d'En Joaquim Horta.

PUIG, Guillem (2017): «La Comuna del Camp, la història d'una institució medieval per descobrir». *Floc, Lo*, [en línia], núm. 222, p. 6–9.

PUYOL, Carme (2010): «L'activitat periodística i literària d'Antònia Abelló i Filella a les publicacions republicanes entre 1932 i 1939». *Gazeta*, 2:133–149.

RIBA, Tian (2008): *Ernest Benach: l'independentisme sensat*. Barcelona, Malhivern.

RIERA LLORCA, Vicenç (1994): *Els exiliats catalans a Mèxic*. Barcelona, Curial.

RIQUER, Borja de (dir.) (2018): *Història mundial de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62.

ROCA VERNET, Jordi (2014): «De la Festa Nacional Catalana a la Diada de l'Onze

de Setembre. revisió de les commemoracions del catalanisme (1905–1914)», a *Revista de Catalunya*, Barcelona, n. 287, pp.102–117.

ROIG, Josep M. (2003): «La dictadura de Primo de Rivera a Reus», *Història General de Reus*. Reus, Ajuntament de Reus, vol. 4.

ROVIRA I VIRGILI, Antoni, Teresa ROVIRA i Josep MURGADES (1996): *Conferències al Centre de Lectura de Reus*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.

RUBIRALTA, Fermí (2016): «Antoni Andreu Abelló, un home del Front Nacional de Catalunya (1905–1982)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XXVII, p. 51–74. Barcelona.

– (2020): *Breu història de l'independentisme als Països Catalans*. Lleida, Pagès editors.

SALAS BORRELL, Francesc (2016): *La sardana ballada a Reus. Han passat més de cent anys*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

SALOM, Victòria: (1979): «El cartel modernista catalán» a *D'Art: Departament d'Història de l'Art*, 5, p. 78–101.

SAMARRA, Frederic (2020): «Alçades i fermes. Una aproximació a la sociabilitat femenina reusenca (1899–1936)». Reus, *Revista del Centre de Lectura*.

SAMPER, Emili (2013): *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841–1915)*. Tarragona, Universitat Rovira i Virgili.

SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferrán (2001): *Espías, contrabando, maquis y evasión: la Segunda Guerra Mundial en los Pirineos*. Lleida, Milenio.

SANTACANA, Carles (2013): «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània». *Catalan History Review*, núm. 7, p. 159–168.

SANTASUSAGNA, Joaquim (1931): "Present i futur del catalanisme. Conferència donada al Centre Republicà d'Acció Catalana el 23 de desembre de 1931". Reus, Llibreria Nacional i Estrangera. – (1949 i 1982): *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins el 1900*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

SUBIRATS, Òscar (2001): *Història de la Secció Excursionista del Centre de Lectura. 1901–2001*. Reus, Edicions del Centre de Lectura.

SUBIRATS, Òscar (dir.) (2002): Exposició: *De Foment a ERC. 1906–2002*. Reus, Esquerra Republicana de Catalunya.

SUNYER, Magí (2015): *Mites per a una nació. De Guifré el Pelós a l'Onze de Setembre*. Vic, Eumo.

TERMES, Josep i COLOMINES, Agustí (1992): *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència.

TODA, Agnès (2014): «L'ensenyament de la llengua catalana a Reus durant el franquisme» a *Actes del setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 1, p. 305–316. Barcelona, AILLC, Universidad de Salamanca, Pub. Abadia de Montserrat.

– (2018): «Els Aplecs de Paret Delgada (La Selva del Camp)», *Revista caramella*, 21.

TODA, Agnès; GRANADOS, Txell; RUIZ, Aureli (eds.) (2018): *L'1 d'octubre a Reus. El dia que vam abraçar la llibertat*. Reus, Òmnium Cultural.

TOUS VALLVÉ, Jordi (1987): *La formació del catalanisme polític a Reus: Lo Somatent, 1886–1903*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs. – (1990): *Evarist Fàbregas i Pàmies. 1868–1938 Filàntrop, financer i republicà catalanista reusenc*. Reus, Edicions del Centre de Lectura. – (1999): *Antoni Andreu i Abelló: correspondència política d'exili, 1938–1939: d'Estat Català al Front Nacional de Catalunya*. Tarragona, El Mèdol.

UCELAY DA CAL, Enric (2005): "El Catalanismo ante Castilla, o el antagonista ignorado", a J. Albareda, [et al.]: *Catalunya en la configuració política d'Espanya*. Reus, Edicions del Centre de Lectura, pp. 69–120.

URALES, Federico [Joan Montseny] (1981): *Per Catalunya!*. Tarragona, Institut d'Estudis Ramon Berenguer IV.

VALLÈS MARTÍ, Josep M. (2023): *Julià Nogués i Subirà. Ciutadà republicà (1867–1928)*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

VICENTE IZQUIERDO, Manuel (1999): *Josep Llunas i Pujals, 1852–1905. “La Tramontalla” i el lliure pensament radical catala*. Reus, Associació d'Estudis Reusencs.

VILANOVA, Salvador (1888): *Primers passos en l'ensenyança de la lectura de la llengua catalana*. Reus, Imp. Vda. Torroja.

Carles Fargas, CCF

ELS AUTORS

Albert Arnavat
(Reus, 1961)

aarnavat@utn.edu.ec

Doctor en Història Contemporània per la Universitat de Barcelona, és docent investigador titular a la Universidad Técnica del Norte, a la República del Ecuador. Ha estat professor a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Les seves línies de recerca abasten les relacions de la història i la imatge, la publicitat i la història de l'art. Membre d'equips interdisciplinaris de recerca d'universitats europees i americanes, els resultats dels seus projectes han estat publicats en llibres i revistes especialitzades. Ha participat com a ponent en congressos internacionals. Ha exercit de dissenyador i assessor de comunicació especialitzat en projectes editorials i és autor de més de noranta llibres, articles i ponències, entre els que destaquen *Kif y Orientalismo: el cannabis y los viajeros y artistas en Marruecos* (2024); *Fortuny i Reus. La construcció d'un mite* (2021); *Modernity, Heritage and Identity* (2019). *1.000 imatges de la Història de Reus* (2011); *Catalunya y el Marroc al s. XIX. Visions d'història cultural* (2001); *Reus 1900, segona ciutat de Catalunya* (1998), *Publicitat comercial a Reus* (1996 i 2000) i *Moviments socials a Reus 1808-1874* (1992), entre altres.

Xavier Milian Nebot
(Reus, 1984)

xavimilian@despertaferro.cat

Llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona i Llicenciat en Periodisme per la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Màster en Anàlisi política a la Universitat Oberta de Catalunya, Professorat de secundària per la Universitat Rovira i Virgili i Estudis Avançats en l'Administració i Dret Públic per la mateixa universitat. Doctor en Dret per la Universitat de València. Ha publicat els llibres *Andreu Nin. L'incendi perdurable. La qüestió nacional a l'Estat espanyol* (Lo Diable Gros, 2017); *El poder del poble. L'auto-organització veïnal dels CDR* (Sembra Llibres, 2019); *Sortim de l'UCI. Proposta per una sanitat pública* (Tigre de Paper, 2020); *Una nova panoràmica de la història del catalanisme* (Pagès Editors, 2021); i *100 anys de marxisme i qüestió nacional als Països Catalans* (1910-2010) (Tigre de Paper, 2022). És codirector de la col·lecció Fil Roig, editada conjuntament per Lo Diable Gros i Tigre de Paper, amb els quals ha publicat *Republicanisme, catalanisme i socialisme. Gabriel Alomar* (2021) i *Memòries d'un veterà de la República. Antoni Feliu i Codina* (2022).

Guillem Puig
(La Selva del Camp, 1989)

guillem.puig@urv.cat

Graduat en Història per la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona i Màster en Història Contemporània per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor i Doctor en Història Contemporània a la Universitat Rovira i Virgili, les seves línies de recerca estan centrades en la col·lectivització de la terra a Catalunya durant la Guerra Civil espanyola. Destaca el seu interès per la protesta pagesa, els moviments socials i les pautes de sociabilitat popular i de l'elit a la Catalunya rural durant el període contemporani, unes qüestions sobre les qual ha publicat en diverses revistes especialitzades, monografies i obres col·lectives. Fou membre fundador del Casal Popular La Raconera de la Selva del Camp i ha estat president del Centre d'Estudis Selvatans i editor del butlletí de la mateixa entitat. És autor de *La taula del mirall. L'Ateneu i l'associacionisme cultural i polític a la Selva del Camp (1878-1979)* (Afers, 2018) i en l'actualitat és investigador postdoctoral «Margarita Salas» al Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona.

AGRAÏMENTS

Els autors volem agrair la col·laboració desinteressada en l'elaboració d'aquest llibre de les següents persones:

Joan Abelló, Josep Abelló Padró, Montserrat de Anciola, Raquel Aparicio, Emili Argilaguet, Claudi Arnavat Vilaró (†), Arnau Arnavat Padilla, Mireia Bo Gudiol, Tomàs Callau, Jaume Camps, Carme Cano, Carme Carballido, Josep M. Casanoves, Elisenda Cristià, Carles Fargas, Xavier Ferré Trill, Xavier Filella, Ezequiel Gort, Carmen Jiménez, Ramon Lavado, Ramon Marcer Butí (†), Montserrat Marcer, Salvador Martí, Mireia Masip, Ingrid Muñoz, Miguel Naranjo-Toro, Àngels Ollé (†), Fátima Padilla, Rosa Pagès, Salvador Palomar, Teresa Pallarès, Carles Pellicer, Lluís Miquel Pérez, Josep M. Ribas Prous, Rosa M. Rodríguez, Òscar Subirats, Jaume Teixidó, Arcadi Vilella, i al Grup de Recerca «Comunicación visual e Interculturalidad», de la Facultad de Educación, Ciencia y Tecnología de la Universidad Técnica del Norte, de la República del Ecuador.

I als següents museus, institucions i col·leccionistes per la cessió d'imatges:

Ajuntament de Reus, Arxiu Comarcal del Baix Camp-Arxiu Municipal de Reus, Arxiu Diari Ara, Arxiu Diari de Barcelona, Arxiu CUP-Reus, Arxiu Fotogràfic de Barcelona, Arxiu Històric de l'Agrupació Fotogràfica de Reus, Arxiu G.A., Arxiu Nacional de Catalunya, Arxiu NW, Arxiu Orfeó Reusenc, Arxiu Reus Deportiu, Arxiu Teatre Fortuny, Assemblea Nacional Catalana, Biblioteca Central de Reus Xavier Amorós, Biblioteca Nacional de España-Hemeroteca Digital, Casal Despertaferro, Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, Centre de la Imatge Mas Iglesias, Esquerra Republicana de Catalunya-Reus, Centre Documentació Orfeó Català, Fondation Internationale d'Études Historiques et Sociales sur la Guerre Civile d'Espagne, Fons Documental Estat Català, Fundació Josep Irla-ERC, Fundació Caixa Sabadell 1859, Hemeroteca de Tarragona, Institut Municipal d'Història de Barcelona, Memòria Digital de Catalunya, Hemeroteca del Ministerio de Cultura de España, Museu de Reus-Institut Municipal Reus Cultura, Museu d'Art de Sabadell, Partit dels Socialistes de Catalunya, Pragma Edicions, Òmnium Cultural Baix Camp i Reus per la Independència.

I als col·leccionistes: Xavier Amorós (†), Josep Argilaga, Flia. Arnavat Carballido, Flia. Arnavat-Nomen, Antònia Abelló Filella (†), Mercè Anguera, Teresa Balaña Llort, Ernest Benach, Dolors Bofarull Ferré, Teresa Faiges, Carles Fargas, Flia. Asens, Isidre Fonts, Joaquim Blasco Font de Rubinat (†), Jordi Escoda, Joan M. Estivill, Paco Llevat, Flia. Marcer Ollé, Salvador Martí, Pere Martorell Jareño (†), Miquel Morera, M. Rosa Nolla, Francesc Olesti Prats, Padrol i Roca, Josep Risueño, Josepa Tallada Also, Antoni Vidal Colomines (†), Antoni Zaragoza Mercadé (†), Rafael Zaragoza i Arcadi Vilella

Edició digital d'imatges

Salvador Daroca, Ericka Mina i Cristina Tulcanaza

Comunicación Visual
e Interculturalidad

CRÈDITS

Edita
Associació d'Estudis Reusencs

Col·labora
Centre de Lectura de Reus

Direcció del projecte i selecció d'imatges
Albert Arnavat

Doctor en Història. Professor investigador, Universidad Técnica del Norte, Ecuador
<https://orcid.org/0000-0002-4050-3580>

Textos
Albert Arnavat

Xavier Milian, Doctor en Dret i llicenciat en Historia i Periodisme
<https://orcid.org/0009-0002-7910-4226>

Guillem Puig, Doctor en Història. Professor, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona
<https://orcid.org/0000-0002-9559-1696>

Autors de les imatges

Alfonso, Andreu Anguera, Neus Anglès, Marià Arbonès, Emili Argilaguet, Marc Arias, Claudi Arnavat Vilaró, Claudi Arnavat, Albert Arnavat, Macià Auqué, Aviazio-ne Legionaria delle Baleari, Bert i Claret, Josep Blanchat, Bas Bofill, Frederic Ballell Maymí, Brangulí, fotògrafs, Joaquim Cabot, Josep Cabré, F. Xavier Cabrero, Lluís Carulla, Ramon Casals Vernis, Gabriel Casas Galobardes, Ferran Casajuana, Eugenio del Castillo, Núria Cibiach, Adrià Costa, Josep Costa «Pícarol», Artur Dasca, Francesc Domènech, Gustau Erill, Antoni Estruch, Casal Despertaferro, Josep Domínguez Martí, Carles Fargas, Josep Ferré Andreu, Pau Font de Rubinat, Marià Fortuny, Hortensi Güell, Víctor Horn, Josep Huguet, Adiva Koenigsberg, José Carlos León, Litografia Vázquez, Jaume Llongueras, Salvador Juanpere, Josep Martí, Antoni Martra Badia, Antoni Martra Nolla, Pelai Mas, Josep Massó, Francesc Matheu, Mateos Fot., Tjerk van der Meulen, M.M., Jaume Muntané, Victoriano Muñoz, Joan Navais, Eduard Navàs, Ní-epe, Josep Obiols, Ceferí Olivé, M. Ortoneda, Enric Pàmies, Estanislau Pedrola Rovira, Josep Lluís Pellicer, Antoni Piñol, Bartolomé Pluma, Postius, Pragma, Pere Prats, Josep Prunera Sedó, Albert Prunera Baró, Esteve Puig, Josep Pujol Brull, Josep Emili Pujol, Rabassa Fot., Josep M. Ribas Prous, Alexandre de Riquer, Josep Risueño, Marian Roca, Ramir Rocamora, Joan Rubió Bellver, Félix Ruiz Garcia, Pau Sabaté, Josep M. Sagarra Plana, Miquel Saperas, Sans, Carles Salas, Antoni Serra Garcia, Siscu, Francesc Solà Llagostera, A. Soler, SPOT, Pau Lluís Torrents, Lluís Torrents, Fotografia Torres, Desideri Vallvé, Pere Vidiella, Arcadi Vilella, Ramon Vinyes, Viola, i fotògrafs desconeguts.

Direcció d'art i disseny gràfic
ARNAVAT | ASSESSORS DE COMUNICACIÓ

CENTRE DE LECTURA
REUS 1859

Primera edició, digital: desembre de 2024
© *Copyright* d'aquesta edició:
Associació d'Estudis Reusencs, 2024
© *Copyright* de les imatges:
els respectius propietaris dels drets
© *Copyright* dels textos:
Albert Arnavat, Xavier Milian i Guillem Puig

ISBN: 978-84-09-67765-8

Fotografia coberta: © Carles Fargas
Assessoria lingüística: Andrea Aguilar Marzo

Aquest llibre, *Àlbum del Catalanisme a Reus. Del republicanisme federal a l'independentisme*, dirigit per Albert Arnavat, editat per l'Associació d'Estudis Reusencs, s'afegeix a una llarga tradició de reflexió i anàlisi de la història pròpia d'una ciutat que al llarg dels segles ha deixat testimoni de l'aportació de la seva ciutadania a la història general del país.

9 788409 677658